

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten

Brink, Y.N. van den

Citation

Brink, Y. N. van den. (2018, January 25). *Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten*. The Meijers Research Institute and Graduate School of the Leiden Law School of Leiden University. Wolters Kluwer, Deventer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/58743>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/58743>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/58743> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Brink, Yannick Nelson van den

Title: Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten

Date: 2018-01-25

8.1 INLEIDING

In het voorgaande hoofdstuk is uitvoerig beschreven hoe rechters-commissarissen en raadkamers in jeugdzaken tot hun voorlopige hechtenisbeslissingen komen. Deze rechterlijke beslissingen kunnen evenwel niet los worden gezien van de rollen, werkwijzen en beslissingen van, en interacties met en tussen de andere actoren die betrokken zijn in de voorfase van het jeugdstrafproces, zoals de officier van justitie, advocaat, Raad voor de Kinderbescherming, gecertificeerde instelling (in het vervolg: jeugdreclassering) en de justitiële jeugdinrichting.¹ De rollen, werkprocessen en beslissingen van, en interacties met en tussen deze actoren zijn onder meer bepalend voor de vordering en de verzoeken waarover de rechter moet beslissen, de adviezen die de rechter hierover krijgt en de informatie waarover de rechter beschikt en waarop hij zijn beslissing kan baseren; stuk voor stuk cruciale ingrediënten voor de rechterlijke besluitvorming inzake de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte.

In dit omvangrijke hoofdstuk wordt op gedetailleerde wijze ingegaan op de rollen van de professionele actoren in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen en op de wijze waarop daaraan invulling wordt gegeven. Hierbij wordt aandacht besteed aan de rolopvattingen, werkprocessen én de inhoudelijke beslissingen van de actoren. Het doel van het onderhavige hoofdstuk is om de context te schetsen waarbinnen de rechterlijke besluitvorming vorm krijgt. Hiertoe wordt achtereenvolgens aandacht besteed aan de rollen, werkprocessen en beslissingen van de officier van justitie (par. 8.2), advocaat (par. 8.3), Raad voor de Kinderbescherming (par. 8.4), jeugdreclassering (par. 8.5) en justitiële jeugdinrichting (par. 8.6) in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen.

De genoemde actoren worden in het onderhavige hoofdstuk in afzonderlijke paragrafen onder de loep genomen. Niettemin mag, evenals de besluitvorming door de rechter, ook de inbreng van elk van de overige actoren niet geïsoleerd worden benaderd. De werkprocessen en beslissingen van de verschillende actoren, inclusief de rechter-commissaris en raadkamer, zijn (deels) onderling van elkaar afhankelijk en kunnen elkaar wederzijds beïnvloeden. Op basis van de interacties tussen de verschillende actoren

1 In het geval dat een persoonlijkheidsonderzoek wordt gestart lopende de voorlopige hechtenis is ook het NIFP betrokken. In het onderhavige hoofdstuk wordt aan de rol van het NIFP echter niet specifiek aandacht besteed.

ontstaat een dynamiek die van invloed is op de voorlopige hechtenisbeslissing van de rechter. In paragraaf 8.7 zal worden geïllustreerd hoe deze dynamiek de besluitvorming van de rechter-commissaris of raadkamer over de voorlopige hechtenis van een minderjarige kan beïnvloeden en zelfs sterk in de richting van een bepaalde uitkomst kan sturen.

Het is bij het lezen van dit hoofdstuk van belang om voor ogen te houden dat, naast de genoemde professionele actoren die in het onderhavige hoofdstuk centraal staan, ook de minderjarige verdachte en zijn ouders als actoren invloed uitoefenen op de dynamiek die ten grondslag ligt aan de voorlopige hechtenisbeslissing van de rechter-commissaris of raadkamer. Om deze reden zal door het hoofdstuk heen aandacht zijn voor de invloed die de (proces)houding en inbreng van de minderjarige en zijn ouders kunnen hebben op de werkprocessen en beslissingen van de verschillende professionele actoren in de voorlopige hechtenispraktijk en voor de wijze waarop dit – direct of indirect – kan doorwerken in de voorlopige hechtenisbeslissing van de rechter-commissaris of raadkamer.²

8.2 OFFICIER VAN JUSTITIE

De officier van justitie is verantwoordelijk voor de opsporing en vervolging van verdachten van strafbare feiten en heeft in dit kader de bevoegdheid om een verdachte aan te houden, in verzekering te stellen en vervolgens de inbewaringstelling en gevangenhouding te vorderen. De rechter-commissaris en raadkamer kunnen enkel *op vordering van de officier van justitie* de inbewaringstelling en gevangenhouding van een verdachte bevelen. Het is aldus de officier van justitie die bepaalt welke verdachten mogelijk het voorlopige hechtenistraject ingaan.

In de onderhavige paragraaf wordt aan de hand van tien semigestructureerde interviews met officieren van justitie,³ observaties van 155 raadkamerzittingen⁴ en de bestudeerde vorderingen tot inbewaringstelling en

2 In het onderhavige onderzoek zijn geen interviews afgenomen met minderjarige verdachten en/of ouders (zie par. 1.6.3.2). Wel is tijdens de interviews met de professionele actoren telkens de (mogelijke) invloed van de houding en opstelling van de minderjarige en de ouders op de toepassing van voorlopige hechtenis aan de orde gesteld. Voorts geven ook de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waarbij de minderjarige verdachte en ouders aanwezig waren, hier een beeld van.

3 In het kader van het onderhavige onderzoek zijn interviews afgenomen met tien officieren van justitie, werkzaam in vijf verschillende arrondissementsparketten, in de periode tussen 30 maart 2015 en 20 juli 2015. Elk van de geïnterviewde officieren heeft ‘jeugd’ in zijn portefeuille en is actief in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Zie par. 6.3.3 en bijlage 5.

4 Zoals in het navolgende zal worden beschreven, is bij voorgeleidingen doorgaans geen officier van justitie aanwezig. Bij de raadkamerzittingen is dit wel het geval. Om deze reden hebben enkel de observaties van de raadkamerzittingen bevindingen opgeleverd over de wijze waarop officieren van justitie omgaan met voorlopige hechtenis van minderjarigen.

gevangenhouding, die in de dossiers van de geobserveerde zaken waren opgenomen, een beeld geschetst van de wijze waarop de officier van justitie zijn rol vervult in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Hierbij wordt, na een algemenere rolbeschrijving in paragraaf 8.2.1, specifiek ingegaan op de wijze waarop de officier van justitie omgaat met het vorderen van inbewaringstelling en gevangenhouding (par. 8.2.2), de alternatieve tenuitvoerleggingsmodaliteiten van voorlopige hechtenis (par. 8.2.3), de schorsing en de schorsingsvoorwaarden (par. 8.2.4) en met de mogelijkheid om opheffing van de schorsing te vorderen (par. 8.2.5). Tot slot wordt aandacht besteed aan de verhouding tussen de voorlopige hechtenis en de strafeis van de officier van justitie bij de strafzitting (par. 8.2.6).

8.2.1 Rol van de officier van justitie

8.2.1.1 Toeleiding naar voorlopige hechtenistraject

De toeleiding naar de voorgeleiding bij de rechter-commissaris verloopt niet in elk arrondissement(sparket) hetzelfde. Waar, wanneer en door welke officier van justitie de beslissing wordt genomen om een minderjarige op basis van een vordering tot inbewaringstelling voor te geleiden aan de rechter-commissaris, kan voorts ook per zaak verschillen. Uit de interviews met officieren komt naar voren dat er grofweg drie routes zijn: (1) via ZSM, (2) via de 'weekdienst' (ook wel 'opvang' of 'centrale front office' genoemd)⁵ of (3) via de zaaksofficier die de zaak al langer onder zich heeft.

In sommige arrondissementen worden alle minderjarige verdachten die zijn aangehouden door de politie aangemeld bij ZSM.⁶ Op de ZSM-locatie – veelal op een politiebureau – zit de officier van justitie (de 'ZSM-officier') aan tafel met de politie, Raad voor de Kinderbescherming, Slachtofferhulp en Reclassering. De ZSM-officier streeft ernaar om in de binnengekomen zaken binnen zes uur na de aanhouding van de verdachte, na overleg met genoemde ketenpartners, een afdoenings- of routeringsbeslissing te nemen. Dit kan inhouden dat de ZSM-officier de beslissing neemt dat een verdachte, nadat hij in verzekering is gesteld, zal worden voorgeleid aan de rechter-commissaris op basis van een vordering tot inbewaringstelling. In sommige arrondissementen is echter intern de afspraak gemaakt dat de ZSM-officier de zaak in dergelijke gevallen overdraagt aan de 'weekdienstofficier', die vervolgens de (definitieve) beslissing neemt over het al dan niet voorgeleiden van de verdachte en veelal de 'zaaksofficier' wordt in de betreffende zaak.

⁵ Buiten kantooruren wordt de zaak aangemeld bij de 'piketdienst'.

⁶ ZSM staat voor 'Zo Snel, Slim, Selectief, Simpel, Samen en Samenlevingsgericht Mogelijk' veelvoorkomende criminaliteit aanpakken. Zie over de ZSM-werkwijze in jeugdzaken: Mijnaerends 2014.

Er zijn ook arrondissementen waarin niet alle jeugdzaken, maar enkel de zaken die worden aangemerkt als ‘veelvoorkomende criminaliteit’ bij ZSM worden aangemeld. De (jeugd)zaken die worden aangemerkt als ‘high impact crimes’ – en daardoor doorgaans eerder “voorgeleidingswaardig” zijn – worden door de politie rechtstreeks aangemeld bij de weekdienst (ofwel de ‘opvang’ of ‘centrale front office’) en buiten kantooruren bij de piketdienst.⁷ In deze arrondissementen worden de voorgeleidingsbeslissingen dan ook in veel gevallen, buiten ZSM om, door de weekdienstofficier genomen. Deze officier wordt doorgaans ook de zaaksofficier in het vervolg van de betreffende zaak. Een officier van justitie legt tijdens een interview uit hoe dit in de praktijk in zijn werk gaat:

“Opvang [lees: weekdienst, YB] is de bereikbaarheidsdienst overdag voor de politie of advocaten voor nieuwe zaken, nieuwe onderzoeken. (...) Piketdienst [is] buiten kantooruren en alleen voor de spoedeisende kwesties. Als er dus een verdachte bijvoorbeeld op heterdaad wordt aangehouden (...), dan wordt hij meegenomen naar het bureau en dan wordt er gebeld met de officier: ‘Wat wilt u met deze jongen?’ Dan gaan we beslissen: is er nog nader onderzoek nodig, is voorlopige hechtenis aangewezen, vinden we dat hij voorgeleid moet worden bij de rechter-commissaris? Dan wordt gewoon door die betreffende opvangofficier [lees: weekdienstofficier, YB] het traject uitgestippeld.”⁸

Voorts zijn er gevallen waarin de minderjarige verdachte voorafgaand aan zijn aanhouding al langere tijd wordt gevolgd door de politie en de officier van justitie in het kader van een opsporingsonderzoek. In dergelijke gevallen is er ten tijde van de aanhouding van de verdachte al een officier van justitie bij de zaak betrokken. Het is deze zaaksofficier die dan de beslissing neemt over het al dan niet voorgeleiden van de minderjarige verdachte. Een geïnterviewde officier legt dit uit:

“Je hebt ook nog de projectmatige zaken, waar niet aan de hand van een directe crisis iemand wordt opgepakt en dat hele [voorlopige hechtenis]traject ingaat, maar waar al veel meer informatie is en je dus gaat zoeken [lees: onderzoek doen, YB]. En dan op een gegeven moment is er een ‘klapdag’. Dat is een dag dat je iedereen gaat oppakken, een actiedag. Dan zit er een officier aan die al vanaf het begin erbij betrokken is.”⁹

Los van de drie genoemde toeleidingsroutes, wordt tijdens de interviews door verschillende officieren van justitie geconstateerd dat (beslissingen in) jeugdstrafzaken thans niet (meer) exclusief zijn voorbehouden aan gespecialiseerde jeugdofficieren en dat in beginsel alle officieren beslissingen (kunnen) nemen over de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten. Tegelijkertijd wordt er tijdens de interviews ook op gewezen dat er in

7 In één van de arrondissementen is het de afspraak dat de wijkteams van de politie – die zich richten op ‘veelvoorkomende criminaliteit’ – hun zaken aanmelden bij ZSM, terwijl de districtsrecherche – die zich richt op ‘high impact crimes’ – haar zaken aanmeldt bij de weekdienst.

8 Interview officier van justitie D

9 Interview officier van justitie G

verschillende arrondissementen initiatieven zijn om zo veel mogelijk te waarborgen dat dergelijke beslissingen in jeugdstrafzaken worden genomen door officieren met jeugdexpertise. Zo vertelt een officier van justitie tijdens een interview:

“Bij ons worden op ZSM een officier en ook een secretaris aangewezen zijnde het aanspreekpunt voor jeugd[zaken]. Dus wij hebben iedere dag tijdens een dagdienst een jeugdofficier zitten. Over het algemeen zijn dat officieren die ook lid zijn van het virtuele jeugdteam. Wij hebben sinds een paar jaar geen specifiek jeugdteam meer, dus elke officier doet in principe jeugdzaken, maar dan zijn er wat mensen die daar een bepaalde extra interesse in hebben, die lid zijn van het virtuele jeugdteam. Die lijst met namen ligt op ZSM en als het even kan, wordt dat de jeugdofficier als hij dienst heeft, maar het kan ook zijn dat het iemand anders is. In ieder geval komt zo’n zaak van een jeugdige binnen bij ZSM en die wordt dan beoordeeld door de jeugdofficier uiteindelijk, in samenspraak met de jeugdsecretaris.”¹⁰

Indien de officier van justitie beslist tot het voorgeleiden van de minderjarige verdachte, dan is het veelal een parketsecretaris die vervolgens de vordering tot inbewaringstelling opstelt. Het opstellen van de vordering wordt tijdens een interview beschreven als een “administratieve handeling”.¹¹ De vordering wordt door verschillende geïnterviewde officieren aangeduid als een “standaardformulier” ofwel “aankruisformulier”,¹² waarop de verdenkingen worden vermeld, evenals de overweging dat er ernstige bezwaren zijn gerezen. Ook worden de van toepassing geachte gronden voor voorlopige hechtenis in de vordering opgenomen. De ernstige bezwaren worden in de vordering doorgaans niet onderbouwd; “de onderbouwing is het dossier dat eronder ligt”, zo legt een officier uit tijdens een interview.¹³ Voor de gronden wordt gebruik gemaakt van een zogenoemd “grondenboekje” ofwel “grondenkaart”, waarbij de van toepassing geachte gronden kunnen worden “aangevinkt”.¹⁴ De onderbouwing van de gronden geschiedt doorgaans aan de hand van “tekstblokken” met standaardmotiveringen.¹⁵ Daarnaast biedt het formulier ruimte om een eigen onderbouwing in te voeren. Voorts kan ook het standpunt van de officier ten aanzien van een eventuele schorsing van de inbewaringstelling op het formulier worden vermeld.

Een aantal officieren van justitie geeft tijdens de interviews aan dat de motivering van de vordering tot inbewaringstelling (en gevangenhouding) in hun ogen voor verbetering vatbaar is. Eén van de respondenten stelt in dit verband dat ook de overwegingen die ten grondslag liggen aan een beslissing van een officier om een verdachte *niet* voor te geleiden best wat trans-

10 Interview officier van justitie C

11 Interview officier van justitie G

12 O.a. Interview officier van justitie C; Interview officier van justitie D; Interview officier van justitie E.

13 Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie B.

14 O.a. Interview officier van justitie A; Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie J.

15 Interview officier van justitie D; Interview officier van justitie G.

paranter mogen zijn voor zowel de verdachte als de samenleving.¹⁶ Andere geïnterviewde officieren zien weinig meerwaarde in een uitbreiding van de motivering van de vordering tot inbewaringstelling (en gevangenhouding). Sommige officieren zien het meer als een taak van de rechtbank om beslissingen over de voorlopige hechtenis van minderjarigen goed te motiveren (vgl. par. 7.2.5). In dit verband valt op dat sommige geïnterviewde officieren bijzonder kritisch zijn op met name ongemotiveerde afwijzingen van vorderingen tot voorlopige hechtenis door de rechters (“enorm frustrerend”; “een doorn in het oog”).¹⁷ Een andere geïnterviewde officier van justitie stelt daarentegen dat hij het zich kan voorstellen dat het voor de rechter-commissaris of raadkamer “in spiegelbeeld” lastig kan zijn als een vordering door de officier van justitie niet of enkel in standaardzinnen is gemotiveerd, zeker nu de officier doorgaans niet aanwezig is bij de voorgeleiding en de vordering dus ook niet mondeling kan toelichten.¹⁸ Dit is tijdens de interviews met rechters-commissarissen inderdaad naar voren gekomen.¹⁹

8.2.1.2 Rol van officier van justitie tijdens voorlopige hechtenistraject

Als een vordering tot inbewaringstelling wordt ingediend, wordt de minderjarige binnen drie dagen vanaf het moment van invezekeringstelling voorgeleid aan de rechter-commissaris om de rechtmatigheid van de aanhouding en invezekeringstelling te laten toetsen en de vordering tot inbewaringstelling te laten beoordelen.²⁰ De officier van justitie is zelf echter doorgaans niet aanwezig bij de voorgeleiding. Dit kwam duidelijk naar voren tijdens het observatieonderzoek: bij de 70 geobserveerde voorgeleidingen, verspreid over vijf verschillende rechtbanken, was bij geen enkele voorgeleiding een officier aanwezig. Dit beeld wordt bevestigd door de geïnterviewde officieren van justitie en verklaard met verwijzing naar “tijdsgebrek” en “logistieke mankementen”. Een officier van justitie legt dit uit tijdens een interview:

“Het is natuurlijk heel raar dat daar [bij de voorgeleiding, YB] een RC zit en een advocaat en een hulpverlener en dat de vorderende partij iets anders aan het doen is. Dat is echt gek. Maar dat zijn puur logistieke mankementen. Daar moet je zelf echt tijd voor vrijmaken. En

16 Interview officier van justitie A.

17 Interview officier van justitie D. En voorts: Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie G.

18 Interview officier van justitie J.

19 Zo stelt rechter-commissaris F tijdens het interview: “Je hebt natuurlijk de vordering waar die gronden in staan. De grote frustratie is wel dat die gronden vaak toch niet echt goed uitgewerkt zijn. En dat is gewoon jammer. Je moet toch ook vaak zelf er nog wel wat bij verzinnen. (...) Je zou soms graag willen dat de gronden beter zouden zijn toegeleucht [door de officier, YB]. Dat zeker. En dat zou zeker kunnen als ze er maar bij waren [bij de voorgeleiding, YB].”

20 Tijdens de interviews wordt door verschillende officieren aangegeven dat zij er in beginsel naar streven om de minderjarige zo snel mogelijk voor te geleiden om de duur van de invezekeringstelling (lees: het verblijf van de minderjarige in een politiecel) zo kort mogelijk te houden.

kijk, die weekdienst is natuurlijk een enorme hoge drukpan, want die vorderingen moeten voor een bepaald tijdstip eruit. Ik geloof voor 10:00 uur 's ochtends moeten ze bij het kabinet [RC] zijn. Dus alle telefoontjes van die ochtend tot 10:00 uur, die parkeer je even. Een RC heeft natuurlijk de hele ochtend de tijd om te lezen en die heeft zijn planning: wanneer plan ik wie? Dus het is geen argument, maar je moet echt wel zorgen dat je het agenda-technisch voor elkaar krijgt.”²¹

Sommige officieren geven tijdens de interviews aan dat zij bij uitzonderlijke (lees: hele ernstige) zaken wel bij de voorgeleiding aanwezig trachten te zijn. In dit verband wordt door een aantal officieren opgemerkt dat het niet aanwezig zijn bij een voorgeleiding wel een risico met zich brengt, omdat de officier dan niet in de gelegenheid is om de vordering nader toe te lichten en weerwoord te bieden jegens de advocaat, die wel aanwezig is.

“Hier loopt het OM natuurlijk wel een risico door er niet bij te gaan zitten, want de advocaat kan dan een heel verhaal houden en wij brengen er dan niks tegenin. (...) Dus ja, bij de hele ernstige zaken, waar de ernstige bezwaren *shaky* zijn, zou ik er misschien wel bij gaan zitten om het uit te leggen, omdat je het risico voelt dat het niet goed gaat.”²²

Voorts geven verschillende geïnterviewde officieren van justitie aan dat zij, in gevallen waarin zij niet aanwezig zijn bij de voorgeleiding, geregeld voorafgaand aan de voorgeleiding telefonisch of via de mail contact opnemen met de rechter-commissaris om de vordering toe te lichten en hun standpunt over een eventuele schorsing kenbaar te maken en te onderbouwen. Omgekeerd komt het ook voor dat de rechter-commissaris voorafgaand aan de voorgeleiding telefonisch contact opneemt met de zaaksofficier om nadere uitleg te vragen over de vordering.

Indien de rechter-commissaris tijdens de voorgeleiding besluit om de vordering tot inbewaringstelling toe te wijzen en niet over te gaan tot schorsing, dan wordt de minderjarige voor ten hoogste veertien dagen in bewaring gesteld. In die periode moet de officier van justitie beslissen of hij een vordering tot gevangenhouding indient. Een geïnterviewde officier legt uit dat dit een geautomatiseerd proces is, waarbij in beginsel standaard een vordering tot gevangenhouding wordt uitgegeven, tenzij de zaaksofficier beslist en uitdrukkelijk kenbaar maakt dat geen gevangenhouding wordt gevorderd:

“[Het vorderen van de gevangenhouding,] dat is echt een ‘ja, tenzij’. Dat is echt totaal geautomatiseerd. Als je bewaring is toegewezen, dan komt hij twee weken later op de raadkamer. En als je dat echt niet wil, dan moet je daar zelf zicht op houden. (...) En dan moet je natuurlijk in je voorbereiding [van de raadkamerzitting, YB], hier zijn de raadkamers altijd op donderdag, dus dan moet je maandag je nieuwe P-V [proces-verbaal, YB] hebben... Stel dat daaruit blijkt dat een bepaalde grond, bijvoorbeeld een 12-jaarsgrond of collusiegevaar, kan vervallen, of soms heb je ook wel dat ineens een grond toegevoegd moet worden die ze hebben laten liggen, daar moet je wel zelf in je voorbereiding naar kijken.”²³

21 Interview officier van justitie J.

22 Interview officier van justitie E.

23 Interview officier van justitie J.

De vordering tot gevangenhouding betreft, evenals de vordering tot inbewaringstelling, een standaardformulier. De (motivering van) de vordering tot gevangenhouding is veelal summierder dan de vordering tot inbewaringstelling, althans op papier. Bij sommige arrondissementsparketten is het zelfs de vaste praktijk dat de vordering tot (verlenging van de) gevangenhouding niet meer behelst dan enkel de standaardfrase dat 'de verdenking, bezwaren en gronden ook thans nog aanwezig worden geacht'. Wel worden de vorderingen tot (verlenging van de) gevangenhouding altijd mondeling toegelicht door de officier van justitie tijdens de raadkamerzitting.

In tegenstelling tot de voorgeleidingen, is er bij raadkamerzittingen altijd een officier van justitie aanwezig. Doorgaans is dit niet de zaaksofficier, maar een 'raadkamerofficier' die als zittingsvertegenwoordiger namens de zaaksofficieren optreedt in alle zaken die op de betreffende dag in de raadkamer worden behandeld. De zaaksofficier levert voorafgaand aan de raadkamerzitting informatie over de zaak aan, geeft de raadkamerofficier instructies en kan verschillende scenario's schetsen, anticiperend op hetgeen tijdens de raadkamerzitting naar voren zou kunnen komen. Een geïnterviewde officier legt uit dat de raadkamerofficier tegelijkertijd als een fijne sparringpartner kan fungeren voor de zaaksofficier:

"De raadkamerofficier leest niet alle dossiers, dus die krijgt informatie vanuit de zaaksofficier. (...) Die zegt: 'hier zitten de ernstige bezwaren', 'dit zijn de gronden', 'let op: de Raad heeft nog geen plan van aanpak', 'kun je alsjeblieft op zitting even vragen dit en dit en dat', 'is er nog een indicatieoverleg?', 'wanneer is dat?' Dus je geeft eigenlijk als zaaksofficier een soort boodschappenlijstje mee aan de raadkamerofficier, die over het algemeen een vrij ervaren officier is. Ik vind het juist fijn, want je hebt dan iemand die eventjes van buitenaf naar jouw zaak kijkt en die zegt: 'mij viel op dit of dat' of 'kijk eens even in je tenlastelegging, zus of zo'. Dus je hebt even een soort reflectie op je zaak en iemand die er ook anders over kan denken, zodat je even van gedachten wisselt."²⁴

In gevallen waarin de inbewaringstelling of gevangenhouding wordt geschorst onder bijzondere voorwaarden, is het tijdens de schorsing de taak van de officier van justitie om toe te zien op de naleving van de schorsingsvoorwaarden en, indien nodig, handhavend op te treden. Hierbij werkt de officier nauw samen met de jeugdreclassering die de minderjarige tijdens de schorsing begeleidt en met de politie. Indien de verdachte de voorwaarden overtreedt, heeft de officier de bevoegdheid om de verdachte aan te houden en de opheffing van de schorsing te vorderen bij de rechter-commissaris of raadkamer (zie par. 8.2.5).

Voorts stelt de officier van justitie tegen het einde van het voorlopige hechtenis traject – in veel gevallen is de voorlopige hechtenis op dat moment inmiddels geschorst – een strafeis op voor de strafzitting. Tijdens de interviews is naar voren gekomen dat het verloop van het voorlopige hechtenis traject sterk van invloed kan zijn op deze strafeis. Hierop zal in paragraaf 8.2.6 nader worden ingegaan.

24 Interview officier van justitie C.

8.2.2 Vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding

8.2.2.1 Het besluitvormingsproces en de beschikbare informatie

De wijze waarop een beslissing over de vordering tot inbewaringstelling tot stand komt, verschilt per officier van justitie en per zaak. Bovendien kan de informatie waarover de officier beschikt ten tijde van de beslissing mede afhankelijk zijn van de 'toeleidingsroute' (zie par. 8.2.1.1). Als een jeugdzaak via ZSM binnenkomt, heeft de ZSM-officier direct contact met de vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming, politie en Slachtofferhulp die eveneens op de ZSM-locatie aanwezig zijn. De politie verschaft eerst en vooral informatie over het strafbare feit, maar brengt de officier ook op de hoogte van de uitkomst van het risicotaxatie-instrument 'Pre-select' dat door de politie na aanhouding van een minderjarige wordt afgenomen en van eerdere mutaties die in de systemen van de politie voorkomen. De informatie over de politiemutaties vormt een aanvulling op de justitiële documentatie van de minderjarige, waarin de officier van justitie tevens inzage heeft. Ook beschikt de politie vaak over "randinformatie" ofwel "contextinformatie" over de persoon en de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige op basis van het sociaal verhoor van de minderjarige of via de wijkagent die de minderjarige al langer kent.

Daarnaast kan de Raad voor de Kinderbescherming direct informatie over de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige uit zijn eigen registratiesystemen halen, zoals rapportages van de Raad of de jeugdreclassering die in het kader van een eerdere strafzaak zijn opgesteld of informatie over eventuele civielrechtelijke hulpverleningstrajecten. Een officier schetst tijdens een interview hoe hij als ZSM-officier – "in samenspraak met de Raad voor de Kinderbescherming" – een beslissing neemt over het vorderen van de inbewaringstelling van een minderjarige verdachte:

"Op het moment van aanmelden, wordt er [door de ZSM-officier, YB] een inschatting gemaakt van de ernst van het feit en de documentatie van de verdachte. Ik denk dat dat de twee belangrijkste pijlers zijn waarop de beslissing wordt genomen op die eerste dag: het zou wel eens een voorgeleiding kunnen worden. Dus er komt een soort van voorgenomen beslissing. (...) Bij jeugdzaken speelt daarbij dan vooral ook nog de mening van de Raad voor de Kinderbescherming een belangrijke rol, dus die proberen we op die eerste dag meteen al te sonderen. Eigenlijk al in die eerste zes uur wordt er gesondeerd: kennen we deze jongen, loopt er een traject, loopt er een civiel traject of wat dan ook? Dan wordt er in samenspraak, kan ik wel zeggen, met de Raad voor de Kinderbescherming... Natuurlijk moet ik voor mijn collega's zeker zeggen dat het vooral de officier blijft die de beslissing neemt, maar als ik gewoon heel eerlijk ben, is het meer een samenspel waarin de beslissing tot stand komt."²⁵

25 Interview officier van justitie H.

Anders dan bij ZSM, is de Raad voor de Kinderbescherming niet automatisch betrokken bij de beslissing van de officier over de vordering van de inbewaringstelling in gevallen waarin een jeugdzaak rechtstreeks bij de weekdienst wordt aangemeld. Verschillende geïnterviewde officieren geven aan dat zij als weekdienstofficier in de korte tijd voorafgaand aan de beslissing over de voorgeleiding niet actief contact gaan leggen met ketenpartners, zoals de Raad. Deze officieren stellen hun beslissing over de vordering tot inbewaringstelling vrijwel volledig te baseren op de informatie die door de politie wordt aangeleverd en de informatie waarover zij zelf beschikken. Zo vertelt een officier tijdens een interview:

“Dan moet je het echt hebben van de politie-informatie. Het zal een beetje afhangen van de officier. De echte jeugdofficieren, waar ik mezelf dan ook onder schaar, kennen heel veel van die jongens ook al wel bij naam, weten ongeveer of het families..., waar zijn broers..., dat je denkt: ‘dat is die’. Vaak weet je wel meer dan alleen het kale politiedossier, maar het gebeurt niet zo vaak dat er dan al echt Raadsinformatie bekend is bij de beslissing tot voorgeleiden. (...) [Dus die beslissing hangt af van:] het feit en de zorgen die uit het dossier komen.”²⁶

Sommige geïnterviewde officieren stellen dat zij als weekdienstofficier wel actief contact zoeken met de Raad voor de Kinderbescherming, al dan niet via ZSM, om de informatie van de Raad te kunnen meenemen bij de beslissing over het al dan niet voorgeleiden van een minderjarige verdachte. In één van de onderzochte arrondissementsparketten is besloten om alle jeugdzaken via ZSM te laten binnenkomen om zo het gevaar dat de Raad – als gevolg van de directe lijn tussen de politie en de weekdienst – buitenspel komt te staan structureel te ondervangen. Ook op ZSM blijft de informatie die de Raad verstrekt echter vaak beperkt tot de informatie die reeds in de registratiesystemen is opgenomen. De meest recente informatie uit de vroeghulp, die door de raadsonderzoeker tijdens de invezekeringstelling wordt verleend (zie par. 8.4.1.1), is doorgaans nog niet bekend bij de officier op het moment dat een beslissing wordt genomen over het vorderen van de inbewaringstelling.²⁷ De raadsrapportage IVS-2A komt in de praktijk doorgaans pas vlak voor de voorgeleiding beschikbaar (zie par. 8.4.1.2). Dit is opvallend, daar artikel 491, tweede lid Sv voorschrijft dat indien de Raad voor de Kinderbescherming naar aanleiding van de kennisgeving van de invezekeringstelling van een minderjarige verdachte rapporteert, de officier van justitie hierop acht slaat *alvorens* een vordering tot bewaring te

26 Interview officier van justitie G.

27 Enkele geïnterviewde officieren geven aan dat zij af en toe wel voorafgaand aan de beslissing over de voorgeleiding – eventueel via de vertegenwoordiger van de Raad op ZSM – contact hebben met de raadsonderzoeker die de vroeghulp heeft verleend om de meest recente informatie te kunnen meenemen in de beslissing. Niettemin kan op basis van de interviews met de officieren en raadsonderzoekers worden gesteld dat dit niet structureel is gewaarborgd.

doen.²⁸ In dit verband merkt één van de geïnterviewde officieren op dat hij de late beschikbaarheid van de rapportage van de Raad in de praktijk als lastig ervaart, zeker in gevallen van minderjarige first offenders waarover in de registratiesystemen van de Raad nog weinig tot niets bekend is.

“Ik vind wel dat je al die informatie moet hebben, met name die bij de persoonlijke omstandigheden staat, om die beslissing te kunnen nemen. En soms is het zo dat die informatie pas heel laat, op de dag van de voorgeleiding, beschikbaar komt. En dan heb je al tot een voorgeleiding besloten. En wat zeg je dan? (...) In de praktijk kan ik het mij heel goed voorstellen dat (...) [je] dan zegt ‘ik verzet me niet tegen schorsing’, terwijl als je op dag twee die informatie had gehad, dat je dan misschien die afweging [om überhaupt niet voor te geleiden, YB] wel had gemaakt.”²⁹

Ten tijde van de beslissing over het vorderen van de gevangenhouding is er doorgaans meer informatie beschikbaar: de raadsrapportage IVS-2A is in elk geval beschikbaar en soms heeft de officier in de periode tussen de voorgeleiding en raadkamerzitting nog contact met de Raad of de jeugdreclassering. Zoals in de bovenstaande paragraaf 8.2.1.2 is beschreven, is het vorderen van de gevangenhouding echter een nogal “geautomatiseerd” proces: als een minderjarige in bewaring is gesteld, volgt doorgaans ook een raadkamer gevangenhouding. Wat wel geregeld gebeurt – zoals wordt aangegeven tijdens de interviews en ook naar voren kwam tijdens het observatieonderzoek – is dat de raadkamerofficier, in opdracht van de zaakofficier, de vordering tijdens de raadkamerzitting aanpast door er bijvoorbeeld een grond af te halen. Ook neemt de officier tijdens de raadkamerzitting een onderbouwd standpunt in over de eventuele schorsing van de gevangenhouding.

Samengevat kan worden gesteld dat de officier van justitie in het vroege stadium van de inverzekeringstelling op basis van (soms) beperkte informatie een beslissing moet nemen over het al dan niet inzetten van het voorlopige hechtenistraject. Om voorlopige hechtenis te kunnen vorderen moet in elk geval wel zijn voldaan aan de wettelijke criteria voor voorlopige hechtenis. De wijze waarop officieren omgaan met deze criteria wordt in de volgende paragraaf beschreven. Voorts zal in paragraaf 8.2.2.3 duidelijk worden dat de uiteindelijke beslissing over het al dan niet vorderen van voorlopige hechtenis in sterke mate wordt gevormd door ‘opportuniteitsoverwegingen’ van de officier die met zijn beslissing de koers uitzet voor het vervolg van de strafzaak.

28 N.B. Sinds 1 maart 2017 is dit voorschrift neergelegd in artikel 490, tweede lid (nieuw) Sv, waarin de formulering is aangepast aan de praktijk waarin de raadsrapportage niet altijd beschikbaar is: “Indien een rapportage van de raad voor de kinderscherming beschikbaar is, slaat de officier van justitie daarop acht alvorens een vordering tot bewaring te doen.”

29 Interview officier van justitie A.

8.2.2.2 Wettelijke criteria

Om de inbewaringstelling of gevangenhouding van een minderjarige verdachte te kunnen vorderen, moet volgens de wet sprake zijn van (1) een verdenking van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten, (2) moeten ernstige bezwaren jegens de verdachte zijn gerezen en (3) één of meerdere gronden voor voorlopige hechtenis aanwezig zijn.³⁰ Voorts mag (4) het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv niet aan toepassing van de voorlopige hechtenis in de weg staan.

(1) Als een minderjarige is aangehouden door de politie en in verzekering wordt gesteld door de hulpofficier van justitie, dan wordt de officier van justitie daarvan in kennis gesteld.³¹ De inverzekeringstelling van een verdachte is slechts toegestaan als sprake is van een verdenking van een strafbaar feit waarvoor volgens de wet voorlopige hechtenis is toegelaten, dus ook de hulpofficier die de inverzekeringstelling heeft bevolen heeft dit reeds moeten beoordelen.³² Het is echter de officier van justitie die voor het vervolg van het traject het strafbare feit kwalificeert aan de hand van de delictsomschrijvingen uit het Wetboek van Strafrecht, hetgeen kan afwijken van de inschatting van de politie c.q. hulpofficier.

“Het kan best zijn dat de politie iets ‘poging tot doodslag’ noemt en ik zeg: ‘ja, maar dat is het helemaal niet’, of dat zij zeggen: ‘het is een afpersing’, terwijl ik denk: ‘nee, het is een diefstal met geweld’.”³³

Indien de officier overweegt om de inbewaringstelling van de minderjarige te vorderen, is deze kwalificatie van het strafbare feit leidend voor de vraag of sprake is van een *feit waarvoor volgens de wet voorlopige hechtenis is toegelaten*. De geïnterviewde officieren geven aan dat zij in veruit de meeste gevallen wel uit het hoofd weten of voor een bepaald strafbaar feit voorlopige hechtenis is toegelaten, waardoor dit in de praktijk doorgaans niet hoeft te worden opgezocht in het Wetboek van Strafvordering (Dat gaat eigenlijk met je ogen dicht, dat gaat automatisch.”).³⁴

(2) De officier van justitie zal vervolgens op basis van de door de politie aanleverde informatie moeten beoordelen of er voor het betreffende strafbare feit *ernstige bezwaren* zijn tegen de verdachte (art. 67, derde lid Sv). Definities van ‘ernstige bezwaren’ die tijdens de interviews door officieren worden gegeven, variëren van “concrete aanwijzingen”, “meer dan een redelijk ver-

30 Vgl. artikel 67, eerste, tweede en derde lid Sv en artikel 67a, eerste en tweede lid Sv.

31 Vgl. artikel 57, vierde lid Sv. Tijdens de interviews wordt herhaaldelijk gesteld dat het in de praktijk (aanvankelijk) veelal de hulpofficier is – en niet de officier van justitie – die de inverzekeringstelling beveelt.

32 Vgl. artikel 58, eerste lid Sv jo. artikel 67, eerste en tweede lid Sv.

33 Interview officier van justitie D.

34 *Ibid.*

moeden van schuld" en "iets wat tussen een verdenking en wettig en overtuigend bewijs in zit" tot "tegen bewijs aanliggende zekerheid" en "bijna zeker weten dat iemand het gedaan heeft".³⁵ Wel lijkt er onder de geïnterviewde officieren enige consensus te zijn over de ondergrens: één verklaring of ander bewijsmiddel is doorgaans niet genoeg voor ernstige bezwaren. Dit kan echter in bepaalde zaken anders zijn, bijvoorbeeld in zedenzaken, waarin het (vermeende) slachtoffer de enige getuige is en nader onderzoek is vereist.

Als het onderzoek nog loopt, hoeft er volgens de geïnterviewde officieren in elk geval nog geen sprake te zijn van wettig en overtuigend bewijs om aan het criterium van de ernstige bezwaren te voldoen.³⁶ Wel moet de officier verwachten dat het onderzoek uiteindelijk wettig en overtuigend bewijs gaat opleveren en tot een veroordeling gaat leiden. Als het onderzoek op een bepaald moment is afgerond en er hoogstwaarschijnlijk geen nieuw bewijs meer bij gaat komen, dan moet er voldoende bewijs zijn voor een uiteindelijke veroordeling van de verdachte om (verlenging van de) voorlopige hechtenis te vorderen.

Het feit dat het onderzoek nog loopt, betekent echter niet dat de officier geen stevige belastende aanwijzingen moet hebben om aan het criterium van de ernstige bezwaren te voldoen en om de vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding bij de toetsing door de rechter-commissaris of raadkamer een goede kans van slagen te geven. Een geïnterviewde officier van justitie legt uit dat dit vooral in grote, langlopende onderzoeken een reden kan zijn om de verdachte pas aan te houden als de officier er zeker van is dat er genoeg belastende aanwijzingen zijn om ernstige bezwaren te kunnen veronderstellen en het voorlopige hechtenistraject te kunnen inzetten.

"Bij [een] moord[zaak] zou je kunnen bedenken, als de ernstige bezwaren nog een beetje mager zijn, dat je nog niet gaat aanhouden. Dat je zegt van: 'we gaan eerst meer onderzoek doen en we gaan zorgen dat we meer bewijs krijgen voordat we gaan aanhouden'. Want het is prettiger om iemand aan te houden en binnen te houden, dan om aan te houden en in vrijheid te moeten stellen en dan een week later weer aan te houden omdat je nieuwe dingen hebt gevonden. En ook dat hangt er weer vanaf, want als je bij een moordzaak op de avond zelf bent en je komt de verdachte tegen, dan ga je 'm natuurlijk niet laten lopen. (...) En dan moet je het doen met wat je hebt. Maar als je al een paar maanden onderzoek aan het doen bent en je bent je bewijs bij elkaar aan het sprokkelen en je komt net met hangen en wurgen aan ernstige bezwaren, dan kun je ervoor kiezen om nog even door te gaan en te zeggen van 'nou, we doen het nog maar even niet'. We wachten nog heel even totdat we iets meer hebben. En op een gegeven moment kun je natuurlijk zeggen 'nou ja, we krijgen niet meer, we hebben wel een verdenking, dat is voldoende om aan te houden'." ³⁷

35 Resp.: Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie J; Interview officier van justitie C; Interview officier van justitie D; Interview officier van justitie A.

36 Soms is het lopende onderzoek juist de reden waarom voorlopige hechtenis wordt gevorderd (vgl. de 'onderzoeksgrond' van art. 67a, tweede lid, onder 5° Sv).

37 Interview officier van justitie E.

(3) Naast ernstige bezwaren tegen de verdachte voor een strafbaar feit waarvoor volgens de wet voorlopige hechtenis is toegelaten, dienen er één of meer *gronden* te zijn om de vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding op te kunnen baseren (art. 67a, eerste en tweede lid Sv).

Uit het observatieonderzoek blijkt dat vooral de *recidivegrond*³⁸ veelvuldig wordt aangevoerd op vorderingen tot inbewaringstelling en gevangenhouding. Op basis van de observaties van voorgeleidingen en raadkamerzittingen – en de inzage in de vorderingen tot inbewaringstellingen gevangenhouding, zoals die in de dossiers van de betreffende zaken waren opgenomen – is duidelijk geworden dat door officieren een veelheid aan uiteenlopende factoren wordt gebruikt om de recidivegrond te onderbouwen. Deze factoren komen grofweg overeen met de in paragraaf 7.4.3.1 beschreven factoren die rechters hanteren, waardoor de in die paragraaf gemaakte driedeling, bestaande uit de ‘op antecedenten gebaseerde’, de ‘in de verdenking besloten liggende’ en de ‘toekomstgerichte’ recidivegrond, ook voor officieren relevant is.³⁹ Duidelijk is in geval dat het gevarieerde aanbod aan factoren dat als onderbouwing van de recidivegrond wordt gebruikt, met zich brengt dat het in veel uiteenlopende zaken mogelijk is om de recidivegrond – in de woorden van geïnterviewde officieren – te “creëren”, “construeren” of “[be]redeneren”.⁴⁰ Deze aanzienlijke reikwijdte van de recidivegrond wordt tijdens de interviews met de officieren meermaals uitdrukkelijk erkend (“dat is de grootste tak, daar valt heel veel onder”).⁴¹

Een tweede grond die tijdens het observatieonderzoek herhaaldelijk ten grondslag werd gelegd aan een vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding is de grond van het ‘12-jaarsfeit en de ernstig geschokte rechtsorde’.⁴² Het criterium van de ‘ernstig geschokte rechtsorde’ wordt tijdens de interviews door officieren onder meer gedefinieerd als “maatschappelijke verontwaardiging”, ‘maatschappelijk onbegrip’ en “een algemeen gevoel van onveiligheid”.⁴³ Eén van de geïnterviewde officieren stelt uitdrukkelijk dat hij het als een onderdeel van zijn rol beschouwt om dergelijke maatschappelijke verontwaardiging voor het voetlicht van de rechtbank te brengen.⁴⁴ Uit zowel de observaties als interviews volgt dat de geschokte rechtsorde volgens officieren kan voortvloeien uit de ernst van het strafbare

38 Hieronder wordt de recidivegrond ex artikel 67a tweede lid, onder 2° (ook wel de ‘6-jaarsrecidivegrond’ of de ‘VPG-grond’ – lees: veiligheid van personen en/of goederen – genoemd) en 3° Sv (ook wel de 5-jaarsrecidivegrond genoemd) verstaan. Als in het navolgende over de recidivegrond wordt gesproken betreft het de in artikel 67a tweede lid, onder 2° Sv neergelegde grond, tenzij anders wordt vermeld.

39 Om de omvang van dit hoofdstuk enigszins te beperken, wordt hier volstaan met een verwijzing naar paragraaf 7.4.3.1.

40 Resp.: Interview officier van justitie I; Interview officier van justitie G; Interview officier van justitie B.

41 Interview officier van justitie A.

42 Artikel 67a, tweede lid, onder 1° Sv.

43 Zie resp.: Interview officier van justitie B; Interview officier van justitie H; Interview officier van justitie F.

44 Interview officier van justitie E.

feit (“mensen [vinden] het een onbegrijpelijk ernstig feit”⁴⁵) en/of de vrijlating van de minderjarige verdachte (“de maatschappij schrikt als iemand die zoiets doet gelijk weer vrij is”⁴⁶). Het moet gaan om ernstige zaken waarin “de maatschappij verwacht (...) dat je [de verdachten] vasthoudt en dat ze gestraft worden.”⁴⁷ Hierbij kan media-aandacht voor de zaak een rol spelen, maar dat is geen vereiste.⁴⁸

“Als een jongetje van 12 [jaar oud] met een vuurwapen loopt te zwaaien en dat ook gebruikt, dat shockeert. Dan stellen wij niet de eis dat de kranten er al bol van moeten hebben gestaan ofzo. Ze hoeven er niet eens van te weten. Maar als het feit in de bekendheid zou komen, kan je dan uitleggen dat iemand niet vast zit? Als we zeggen: ‘Dat kunnen wij niet uitleggen’, dan is voor ons die rechtsorde geschokt.”⁴⁹

Bij de beoordeling of sprake is van een ernstig geschokte rechtsorde wordt door verschillende officieren het criterium gehanteerd: kan ik vrijlating van de verdachte uitleggen aan “de maatschappij”, “het slachtoffer”, “een willekeurige burger”?⁵⁰ Bij de invulling van de criterium baseert de officier zich op zijn – in de woorden van een geïnterviewde officier – “gezond verstand” en “eigen rechtsgevoel”.⁵¹ Vervolgens kan dit criterium ook doorwerken in het standpunt van de officier over een eventuele schorsing van de voorlopige hechtenis:

“Dat is de tweede trap die daarin zit: dat ik me verzet tegen een schorsing als ik maatschappelijk niet uit kan leggen waarom deze verdachte nu reeds op vrije voeten [wordt gesteld]. Een concreet voorbeeld: iemand is echt het ziekenhuis in geschopt en ligt op de intensive care. Dan vind ik ‘[de verdachte] heeft volgende week eindexamen’ [als argument om de voorlopige hechtenis te schorsen, YB] moeilijk uit te leggen. (...) Dan zal [de moeder van het] slachtoffer aan mij vragen: ‘mijn zoon deed ook eindexamen, maar hij eet vanaf nu door een rietje...’ Dat zijn van die dingen, die vind ik eigenlijk niet uit te leggen.”⁵²

Toch blijkt uit de observaties dat de geschokte rechtsorde voor officieren van justitie niet per definitie verzet tegen een schorsing meebrengt. Dit komt ook naar voren tijdens de interviews. Soms kan een schorsing met een stevig pakket aan voorwaarden volgens de officier wel worden uitgelegd aan de maatschappij. Ook kan de belangenafweging die de officier van justitie, bijvoorbeeld bij “schrijnende persoonlijke omstandigheden” van de ver-

45 Interview officier van justitie H.

46 Raadkamerzitting 5.

47 Interview officier van justitie F.

48 O.a. Interview officier van justitie A; Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie H. En voorts: Raadkamerzitting 4.

49 Interview officier van justitie D.

50 Resp.: Interview officier van justitie D; Interview officier van justitie H; Interview officier van justitie F. En voorts: Raadkamerzitting 4.

51 Interview officier van justitie E.

52 Interview officier van justitie H.

dachte, in het voordeel van een schorsing uitvallen (zie par. 8.2.3.1).⁵³ Hierbij kan volgens sommige officieren tijdsverloop ook een rol spelen.⁵⁴ Tenslotte wordt nog door een geïnterviewde officier opgemerkt dat het instemmen met een schorsing in een ernstige zaak vooral ook “lef” vereist van de officier.⁵⁵

Een derde grond waarop een vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding regelmatig wordt gebaseerd, betreft de *onderzoeksgrond*.⁵⁶ In diverse geobserveerde zaken werd de onderzoeksgrond door de officier van justitie opgevoerd om de vordering te onderbouwen, daar er sprake zou zijn van “collusiegevaar” ofwel het gevaar dat de minderjarige het politie-onderzoek zou verstoren,⁵⁷ bijvoorbeeld omdat er nog medeverdachten of getuigen moesten worden gehoord, de verklaringen van de verdachte nog moesten worden geverifieerd en/of de verdachte nog geconfronteerd moest worden met de verklaringen van medeverdachten of getuigen.⁵⁸ Ook werd de onderzoeksgrond opgevoerd in gevallen waarin de medeverdachte nog geïdentificeerd moest worden en/of voortvluchtig was.⁵⁹ Een geïnterviewde officier benadrukt in dit verband dat de officier zichzelf hierbij altijd moet afvragen: is vrijheidsbeneming van de minderjarige verdachte daadwerkelijk nodig om de gewenste onderzoekshandelingen te verrichten?⁶⁰

De officier van justitie is bevoegd om in het belang van het onderzoek te bevelen dat een minderjarige tijdens het voorarrest (lees: in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis) in “beperkingen” wordt gesteld, waardoor de minderjarige verdachte geen contact mag hebben met de buitenwereld.⁶¹ Tijdens de interviews wijzen verschillende officieren erop dat dit een “zeer zwaar middel” is, waarmee vooral bij minderjarigen “zeer terughoudend” moet worden omgegaan.⁶² Tegelijkertijd stelt één van de geïnterviewde officieren dat het vorderen van voorlopige hechtenis op basis van de onderzoeksgrond om daarmee collusiegevaar af te wenden in feite een “wassen neus” is als de verdachte niet in beperkingen verblijft:

“Als je ziet hoe slim ze zijn in die gevangenissen. Ze komen allemaal bij elkaar op bezoek en ma komt op bezoek en doet iets onder haar rok. Dus dat is ook een wassen neus, als je het [de onderzoeksgrond, YB] echt strikt beperkt tot collusiegevaar, ja.”⁶³

53 Interview officier van justitie I.

54 Vgl. par. 7.4.3.2, onder F.

55 Interview officier van justitie J.

56 Artikel 67a, tweede lid, onder 5° Sv.

57 O.a. Voorgeleiding 61; Raadkamerzitting 42; Raadkamerzitting 52; Raadkamerzitting 54; Raadkamerzitting 135.

58 O.a. Voorgeleiding 62; Voorgeleiding 63; Raadkamerzitting 54; Raadkamerzitting 55; Raadkamerzitting 119.

59 Voorgeleiding 8; Raadkamerzitting 132.

60 Interview officier van justitie J.

61 Artikel 76 Sv jo. artikel 62 en 62a Sv.

62 O.a. Interview officier van justitie D; Interview officier van justitie G; Interview officier van justitie H.

63 Interview officier van justitie J.

Om deze reden meent een andere geïnterviewde officier zelfs dat de onderzoeksgrond alleen maar zou moeten worden opgevoerd in een vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding in gevallen waarin de minderjarige in beperkingen verblijft.⁶⁴ Andere geïnterviewde officieren beschouwen dit niet als een vereiste voor het aanvoeren van de onderzoeksgrond.

De onderzoeksgrond heeft volgens de geïnterviewde officieren bij uitstek een tijdelijk karakter: zodra de onderzoekshandelingen zijn verricht en er geen sprake meer is van collusiegevaar, vervalt de onderzoeksgrond. Bovendien moeten die onderzoekshandelingen zo snel mogelijk worden verricht, zo benadrukt een officier tijdens een interview ("dat collusiegevaar, dat kan je niet eindeloos aanvoeren").⁶⁵ Dit bleek ook tijdens een aantal geobserveerde zaken, waarin de officier tijdens de raadkamerzitting aangaf dat de onderzoeksgrond inmiddels was komen te vervallen of de officier de in zijn vordering opgenomen onderzoeksgrond beperkte tot een afgebakende periode ("om de politie nog even de gelegenheid te geven om het onderzoek af te ronden").⁶⁶

Een vierde grond op basis waarvan de officier voorlopige hechtenis kan vorderen, betreft *vluchtgevaar*.⁶⁷ Deze grond werd in het observatieonderzoek veruit het minst⁶⁸ aangevoerd door de officier van justitie.⁶⁹ Tijdens de interviews bevestigen alle officieren dat vluchtgevaar in jeugdzaken nauwelijks wordt toegepast als grond voor voorlopige hechtenis. Volgens de geïnterviewde officieren blijft dit beperkt tot uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld als de minderjarige geen vaste woon- of verblijfplaats heeft in Nederland of als de minderjarige reeds eerder is weggelopen van huis of uit een jeugdhulpinstelling en de vrees bestaat dat hij dit wederom zal doen.

(4) Tot slot volgt uit de wet dat de officier van justitie slechts de inbewaringstelling of gevangenhouding van een verdachte vordert als het *anticipatiegebod* van artikel 67a, derde lid Sv hieraan niet in de weg staat. Dit houdt in dat de officier moet afzien van het vorderen van de inbewaringstelling of (verlenging van de) gevangenhouding als hij ernstig rekening houdt met de mogelijkheid dat aan de verdachte in geval van veroordeling geen onvoorwaardelijke vrijheidsbenemende straf of maatregel zal worden opgelegd, dan wel dat de verdachte vanwege de voorlopige hechtenis langere tijd van zijn vrijheid beroofd zou blijven dan de duur van de straf of maatregel.

64 Interview officier van justitie I.

65 Interview officier van justitie B.

66 O.a. Raadkamerzitting 2; Raadkamerzitting 22; Raadkamerzitting 50; Raadkamerzitting 135; Raadkamerzitting 136.

67 Artikel 67a, eerste lid, onder a Sv.

68 Hierbij is zogenoemde "snelrechtgrond" (art. 67a, tweede lid, onder 4° Sv) buiten beschouwing gelaten. Deze grond werd lopende het observatieonderzoek wettelijk ingevoerd, maar kwam tijdens de geobserveerde voorleggingen geen enkele keer aan de orde.

69 In slechts twee geobserveerde zaken werd vluchtgevaar op de vordering van de officier aangevoerd als grond voor voorlopige hechtenis (Voorgeleiding 17 en Voorgeleiding 37).

Tijdens de interviews wordt echter duidelijk dat dit criterium niet bij alle officieren standaard onderdeel uitmaakt van de besluitvorming over het al dan niet vorderen van voorlopige hechtenis:

“Ik denk dat die nog wel eens over het hoofd wordt gezien. (...) Dat zit niet standaard, denk ik, bij iedereen tussen de oren. Je kijkt natuurlijk altijd wel van de ernst van het feit, proportioneel en dat soort dingen meer...”⁷⁰

Andere geïnterviewde officieren stellen dat het criterium van artikel 67a, derde lid Sv doorgaans nog niet zozeer bij de vordering tot inbewaringstelling, maar met name bij de vordering tot (verlenging van de) gevangenhouding een rol kan spelen.

Voor wat betreft de invulling van dit criterium stellen sommige geïnterviewde officieren gebruik te maken van de straftoemeteringsrichtlijnen die het College van Procureurs-Generaal voor jeugdzaken heeft opgesteld.⁷¹ Hierbij benadrukt één van de officieren wel dat hij de richtlijnen weliswaar gebruikt, maar dat straftoemetering “geen wiskunde” is.⁷² Verschillende officieren stellen dat zij vooral op basis van “gevoel” en “ervaring” invulling geven aan het anticipatiegebod en per geval aanvoelen en afwegen wat “passend” is.⁷³ In dit verband wordt tijdens een interview uitgelegd dat een officier in het kader van het anticipatiegebod niet alleen controleert of de voorlopige hechtenis de te verwachten onvoorwaardelijke vrijheidsbenemende straf of maatregel niet overschrijdt, maar ook anticipeert op de voorwaardelijke straf die hij wil gaan eisen. Hiervoor is het van belang dat de voorlopige hechtenis niet zodanig lang voortduurt dat de officier op de strafzitting geen ruimte meer heeft om nog een voorwaardelijke detentiestraf te eisen, terwijl het wel wenselijk wordt geacht dat de minderjarige zich gedurende een proeftijd moet houden aan voorwaarden met een voorwaardelijke detentiestraf als ‘stok achter de deur’.⁷⁴

Het anticipatiegebod kan hierdoor ook van invloed zijn op het standpunt van de officier over de schorsing van de voorlopige hechtenis. Zo stelt de zojuist aangehaalde officier dat hij zich in sommige zaken op een bepaald moment op het standpunt stelt dat de voorlopige hechtenis moet worden geschorst om te voorkomen dat de voorlopige hechtenis zodanig lang voortduurt dat er geen ruimte meer overblijft om op zitting een voorwaardelijke straf te eisen. Hoewel hij het juridisch zuiverder vindt om in dergelijke gevallen geen (verlenging van de) gevangenhouding meer te vorderen, stelt deze officier niettemin dat hij in de praktijk doorgaans de voorkeur geeft aan een schorsing, omdat hiermee de ruimte wordt geboden om bijzondere

70 Interview officier van justitie I. En voorts: Interview officier van justitie G.

71 Zie: Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt 2015.

72 Interview officier van justitie E.

73 O.a. Interview officier van justitie B; Interview officier van justitie C; Interview officier van justitie E.

74 Interview officier van justitie C. Vgl. paragrafen 7.4.4.4-7.4.4.5.

voorwaarden te stellen aan de invrijheidstelling van de verdachte (“Je wilt natuurlijk graag toch een vinger aan de pols houden.”).⁷⁵

Verder komt tijdens de interviews naar voren dat het anticipatiegebod voor de officier in ernstige zaken juist aanleiding kan geven om zich te verzetten tegen een schorsing. Dit houdt verband met de vaste praktijk dat als de voorlopige hechtenis van een minderjarige wordt geschorst – en die schorsing niet meer wordt opgeheven – de minderjarige bij veroordeling doorgaans geen langere onvoorwaardelijke jeugddetentie krijgt opgelegd dan de duur van de voorlopige hechtenis die hij al heeft uitgezeten.

“Je kijkt naar wat de verwachte eis is. (...) Als ik vind dat het feit zo ernstig is dat ik een langere jeugddetentie wil, dan verzet ik mij ook tegen schorsing, want met name minderjarigen krijgen als zij eenmaal zijn geschorst in principe niet meer een langere onvoorwaardelijke jeugddetentie.”⁷⁶

Een andere geïnterviewde officier nuanceert de invloed van het anticipatiegebod op de schorsingsbeslissing echter enigszins:

“Het is niet zo dat ik nu een berekening maak: ‘hij moet veertien dagen blijven zitten, omdat ik echt vind dat hij iets onvoorwaardelijks moet krijgen en straks op zitting krijg ik het niet’. Ik zou dan eerder zeggen: ‘Bij dit soort feiten past een onvoorwaardelijke straf. Ik kan het maatschappelijk niet uitleggen dat jij nu op vrije voeten komt, dus ik vind wel dat jij nu even niet meer meedoet.’ Dan neem ik natuurlijk *in consideration* dat hij dat dan alvast gehad heeft, alleen dat is voor mij niet het leidmotief, van: ‘Bij dit soort feiten moet ik jeugddetentie, dus moet je veertien dagen zitten.’ Nee, dat vind ik niet.”⁷⁷

Het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv lijkt niettemin voor sommige officieren een ruimere toepassing te (kunnen) krijgen dan enkel het voorkomen of beperken van de (duur van de) vordering tot voorlopige hechtenis. Het lijkt in de besluitvorming van de officier te (kunnen) fungeren als een schakel tussen het vorderen van voorlopige hechtenis, het standpunt over de schorsing en de beoogde strafeis. Dit sluit aan bij de uit de interviews voortvloeiende bevinding dat de invulling van de wettelijke criteria voor het vorderen van de voorlopige hechtenis door de officier in belangrijke mate wordt bepaald op basis van opportuniteitsoverwegingen van de officier die met zijn beslissing de koers uitzet voor het vervolg van de strafzaak.

8.2.2.3 *Opportuniteit*

De wet voorziet in criteria voor de toepassing van voorlopige hechtenis, maar het is uiteindelijk aan de officier van justitie om te bepalen of een minderjarige wel of niet op basis van een vordering tot inbewaringstelling wordt voorgeleid aan de rechter-commissaris. De beslisvrijheid die de offi-

75 Interview officier van justitie C.

76 Interview officier van justitie F.

77 Interview officier van justitie H.

cier hierbij heeft, wordt door verschillende respondenten aangeduid als “opportuniteit”.⁷⁸

“Het is allemaal opportuniteit. Dat ligt natuurlijk bij ons en niet bij de rechters. Dit doen wij elke dag. Dat leer je gewoon. En soms leer je het niet en dan wordt je gecorrigeerd door een collega, door een advocaat of door een rechtbank. En dan gaandeweg voel je dat aan. En soms, omdat je heel dicht op de politie zit, gaan wij juist de andere kant op: ‘dit is te veel, dit kan niet’, dan is er heel veel contextinformatie, maar dan vind je die eigenlijk juridisch niet terug, dan wordt het een mening, dus daar moet je voor waken.”⁷⁹

De opportuniteit brengt onder meer mee dat de officier van justitie zelfstandig beoordeelt of aan bovengenoemde wettelijke criteria voor voorlopige hechtenis is voldaan en dat, als dit volgens hem het geval is, de officier weliswaar de voorlopige hechtenis *kan*, maar *niet hoeft* te vorderen.⁸⁰ De opportuniteit impliceert dus dat het de officier te allen tijde vrij staat om af te zien van het vorderen van voorlopige hechtenis, ook als dit op basis van de wettelijke criteria wel mogelijk zou zijn. Andersom biedt de zelfstandige beoordeling van de wettelijke criteria door de officier – en het open karakter van een aantal van deze criteria (zie bovenstaande par. 8.2.2.2) – veelal ruimte om voorlopige hechtenis te vorderen in gevallen waarin de officier dit wenselijk en noodzakelijk (ofwel “opportuun”) acht.

“Soms heb je gewoon situaties waarin je eigenlijk echt wel wil voorgeleiden en dan zoek je daar een beetje jouw argumenten bij.”⁸¹

Behalve de wettelijke criteria, is het eigen oordeel van de officier over het nut en de noodzaak van het vorderen van voorlopige hechtenis dus heel bepalend. Een officier van justitie legt tijdens een interview treffend uit dat het vorderen van voorlopige hechtenis niet alleen *gerechtvaardigd* moet zijn, maar ook een *doel* moet hebben.⁸² Een andere officier zet uiteen dat hierbij grofweg twee vragen centraal staan: (1) welke koers wil de officier inzetten in de betreffende strafzaak en (2) heeft het vorderen van voorlopige hechtenis een toegevoegde waarde?

“Er moet wel sprake zijn van ernstige bezwaren. En er moet sprake zijn van de gronden. En dan is de vraag die ik mijzelf stel: ‘wat wil met deze zaak?’ Kijk, er kunnen ook gevallen zijn waarin er sprake is van ernstige bezwaren en gronden, maar uit de info die ik op dit moment heb, blijkt gewoon heel helder dat er een ander traject ingezet moet worden, bijvoorbeeld het civiele traject. Dan heeft het geen enkele zin om iemand voor te gaan leiden. Het is niet zo, althans niet bij mij, dat ik denk van ‘het is een jeugdige, er zijn ernstige bezwaren en gronden, dus voorgeleiden’. Ik denk wel na wat ik met de zaak wil. (...) Ik wil gewoon het verschil uitmaken. En ik ga het voorlopige hechtenistraject in als ik meen

78 O.a. Interview officier van justitie A; Interview officier van justitie E; Interview officier van justitie G.

79 Interview officier van justitie A.

80 O.a. Interview officier van justitie E; Interview officier van justitie I.

81 Interview officier van justitie D.

82 Interview officier van justitie E.

dat ik daarmee het verschil kan uitmaken. Meer concreet: ik wil daarmee zowel een *boost* geven aan de ontwikkeling van de jeugdige als de recidive verminderen. En als ik geen *boost* kan geven aan die ontwikkeling en daarmee ook de recidive niet kan verminderen, dan zet ik geen voorlopige hechtenis in. En die *boost* geven om de persoonlijke ontwikkeling te bevorderen en daarmee de recidive te verminderen, dat ga ik niet ten koste van alles strafrechtelijk inzetten als ik meen dat dit ook civielrechtelijk, wat veel lichter is voor de jeugdige zelf, ingezet kan worden. Hij komt sowieso voor de rechter zich verantwoorden voor zijn gedrag, maar dat hoeft ik niet via de voorlopige hechtenis te doen.”⁸³

Verscheidende geïnterviewde officieren lijken het vorderen van de inbewaaringstelling te beschouwen als het inzetten van een traject dat bepalend is voor het verdere verloop van de strafzaak. Tegelijkertijd betekent de beslissing om een minderjarige *niet* voor te geleiden niet dat ook van verdere vervolging moet worden afgezien. Tegen deze achtergrond bepaalt de officier van justitie of het inzetten van een ‘voorlopige hechtenis traject’ van “toegevoegde waarde” is.⁸⁴ Uit de interviews volgt dat deze toegevoegde waarde in sommige gevallen “pedagogisch” kan zijn en dat voorlopige hechtenis kan bijdragen aan een positieve ontwikkeling van de minderjarige en het voorkomen van recidive in de toekomst.⁸⁵ Zo wordt de voorlopige hechtenis beschouwd als een “directe reactie op een inbreuk op de rechtsorde” en “lik-op-stuk”, waarmee een duidelijk “signaal” wordt gegeven naar de minderjarige verdachte dat zijn gedrag niet door de beugel kan.⁸⁶ De voorlopige hechtenis kan zodoende “normerend” werken.⁸⁷ Ook kan de voorlopige hechtenis een middel zijn om een minderjarige uit een problematische thuis-situatie te halen en de stabiliteit en structuur van de justitiële jeugdinrichting te bieden.⁸⁸

Uit de interviews blijkt voorts dat de voorlopige hechtenis volgens officieren ook een maatschappelijke functie kan hebben waarin een toegevoegde waarde kan liggen. Zo wordt voorlopige hechtenis beschouwd als een instrument “om iemand uit een samenleving te halen waarin hij over de schreef is gegaan” en “om recht te doen aan wat de maatschappij verwacht van een justitieel apparaat, namelijk direct ingrijpen en een middel hebben om bij een relatief ernstig strafbaar feit iemand vast te houden”.⁸⁹ Ook kan voorlopige hechtenis dienen ter “beveiliging van de maatschappij” tegen recidivegevaarlijke verdachten.⁹⁰ Voorts kan met de voorlopige hechtenis van een verdachte een “signaal” naar de maatschappij worden afgegeven

83 Interview officier van justitie B.

84 Interview officier van justitie B.

85 O.a. Interview officier van justitie D; Interview officier van justitie G; Interview officier van justitie H.

86 Resp.: Interview officier van justitie E; Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie D.

87 Interview officier van justitie A.

88 O.a. Interview officier van justitie E; Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie G.

89 Resp.: Interview officier van justitie J; Interview officier van justitie H.

90 Interview officier van justitie F.

(“dit soort gedrag tolereren wij gewoon echt niet”), waar een generaal preventieve werking vanuit gaat.⁹¹ Daarnaast kan voorlopige hechtenis soms nodig zijn voor de “waarheidsvinding”.⁹²

Tijdens de interviews komt naar voren dat de beslissing over het vorderen van de voorlopige hechtenis “maatwerk” is, waarbij de verschillende relevante factoren en belangen in een zaak worden afgewogen.⁹³ Een geïnterviewde officier stelt evenwel dat deze afweging in de praktijk “met grote stappen” gaat, waarbij de zaak als geheel wordt beoordeeld en er veelal bepaalde factoren – of een combinatie van factoren – zijn die evident doorslaggevend zijn voor de beslissing over het al dan niet vorderen van de inbewaringstelling:

“Je maakt een afweging, waarbij het niet zo is dat je, zoals de theorie misschien wel voorschrijft, echt moet zeggen: dit is het ultimatum remedium. Het is niet dat we alles helemaal afwegen. Dat doe je misschien wel, maar dat gaat met grote stappen. Het is niet een schriftelijk gemotiveerde beslissing. Op een gegeven moment, als je zegt: ‘hier is gewoon echt een gevaar voor herhaling, dit gaat helemaal fout, we hebben zijn broertje hier ook al gezien en dit en dat, de situatie thuis is onhoudbaar’, moeder zegt ook: ‘ik wil hem hier niet meer hebben’ ofzo, dan moet er wat gebeuren. Soms is een feit gewoon heel ernstig. Het blijven minderjarigen, maar als je ziet wat voor feiten ze plegen, dan denk ik soms: daar is misschien wel nooit rekening mee gehouden bij de invoering van dat aparte minderjarigenstrafrecht, want het zijn gewoon volwassen feiten die hier gepleegd worden. Als het dan bijvoorbeeld gaat om echt een gewelddadige straatroof, dan is dat voor ons wel een alarmbel. Dan is het: ‘oké, we gaan voorgeleiden’. Dan komt iedereen bij elkaar en dan zien we wel verder, maar dat is een moment dat we moeten ingrijpen.”⁹⁴

Uit de interviews volgt dat met name de ernst van het strafbare feit en de rol die de minderjarige verdachte daarin zou hebben gespeeld in veel gevallen een zeer belangrijke factor is in de afweging van de officier. Dit lijkt in de voorgeleidingsbeslissing als een zelfstandig criterium te fungeren, ongeacht de gronden op basis waarvan de voorlopige hechtenis zou kunnen worden gevorderd. Tijdens een interview wordt in dit verband gesproken van een “voorgeleidenswaardig feit”.⁹⁵ Voorts blijkt uit de interviews dat de antecedenen van de minderjarige een zwaarwegende factor kunnen zijn in de beslissing van de officier, met dien verstande dat recidivisten doorgaans eerder zullen worden voorgeleid dan first offenders. Ook speelt het recidivegevaar en het eventuele collusiegevaar een rol in deze beslissing. Daarnaast worden doorgaans – afhankelijk van de beschikbare informatie op het moment van de beslissing (zie par. 8.2.2.1) – de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige meegenomen in de beslissing, zowel de zorgen en risicofactoren als de beschermende factoren. Verder wordt door verschillen-

91 Interview officier van justitie A; Interview officier van justitie D.

92 Interview officier van justitie H.

93 O.a. Interview officier van justitie A; Interview officier van justitie B; Interview officier van justitie D.

94 Interview officier van justitie D.

95 Interview officier van justitie H.

de respondenten aangegeven dat ook de (proces)houding van de minderjarige ten aanzien van het strafbare feit een rol kan spelen in de beslissing over het al dan niet voorgeleiden.

“Als hij geen verantwoordelijkheid neemt en er zijn getuigen die het gezien hebben. Dat maakt een andere afweging. Dan denk je: er moet gewerkt gaan worden om de verantwoordelijkheid te leren nemen. Maar als hij al de verantwoordelijkheid [neemt], wat is dan de toegevoegde waarde van de voorgeleiding?”⁹⁶

Tenslotte is het van belang om te benadrukken dat de officier bij zijn beslissing om de inbewaringstelling te vorderen niet altijd voor ogen heeft dat de minderjarige ook daadwerkelijk in een justitiële jeugdinrichting terecht komt. De eventuele toegevoegde waarde van het vorderen van de inbewaringstelling ten aanzien van een minderjarige kan ook gelegen zijn in de mogelijkheden die de officier hiermee creëert om – mits de rechter-commissaris daarin meegaat – via de schorsing en de schorsingsvoorwaarden in een vroeg stadium toezicht, begeleiding en hulpverlening te laten starten om bij de minderjarige snel een “gedragsverandering” te kunnen bewerkstelligen.⁹⁷ Verschillende geïnterviewde officieren geven aan dat zij met de vordering tot inbewaringstelling soms anticiperen op een schorsing onder bijzondere voorwaarden. In sommige gevallen heeft het starten van hulpverlening in het kader van een schorsing echter geen toegevoegde waarde. Zo wordt tijdens de interviews onder meer gewezen op de mogelijkheid dat een minderjarige verdachte bijvoorbeeld bereid is om vrijwillig mee te werken aan hulpverlening of dat de minderjarige via de civielrechtelijke weg jeugdhulpverlening krijgt of gaat krijgen. Bovendien zijn er veel zaken waarin de officier er geen bezwaren tegen heeft dat de minderjarige in vrijheid en zonder vormen van toezicht, begeleiding of hulpverlening zijn strafzitting afwacht.

8.2.2.4 Duur van gevorderde inbewaringstelling of gevangenhouding

Op basis van het bestuderen van de vorderingen tot inbewaringstelling uit de dossiers van de geobserveerde voorgeleidingen, blijkt dat de duur van de gevorderde inbewaringstelling (vrijwel) standaard veertien dagen betreft. Bij de vordering tot gevangenhouding is de duur veelal 30 dagen, maar kan soms 60 of 90 dagen zijn. Ook komt het (sporadisch) voor dat de officier de gevangenhouding vordert voor een kortere duur dan 30 dagen.

Tijdens de interviews wordt naar voren gebracht dat in sommige arrondissementsparketten intern is afgesproken dat de officier in jeugdzaken in beginsel nooit meer dan 30 dagen gevangenhouding vordert, eventueel gevolgd door maximaal twee vorderingen tot verlenging van de gevangenhouding van elk hoogstens 30 dagen. Verschillende geïnterviewde officieren

⁹⁶ Interview officier van justitie B.

⁹⁷ O.a. Interview officier van justitie H; Interview officier van justitie I; Interview officier van justitie J. En voorts: Raadkamerzitting 75.

onderstrepen het belang om vooral bij minderjarigen de voorlopige hechtenis “tussentijds te toetsen” en de zaak te “monitoren”.⁹⁸ Desalniettemin volgt uit de observaties en interviews dat in de praktijk soms toch 60 of 90 dagen gevangenhouding wordt gevorderd, bijvoorbeeld in hele ernstige zaken, bij recidivisten en/of in afwachting van een persoonlijkheidsonderzoek.⁹⁹ Een officier zegt hierover:

“Als je weet dat het toch niet tot een schorsing zal gaan leiden, omdat het feit gewoon echt ernstig is, dan denk ik: laten we dan niet die poppenkast drie keer optuigen.”¹⁰⁰

Tijdens het observatieonderzoek werd in een tweetal zaken de gevangenhouding gevorderd voor een kortere duur dan 30 dagen. Zo werd in een zaak van een 17-jarige verdachte van woninginbraak de gevangenhouding gevorderd voor de duur van veertien dagen, om op korte termijn de mogelijkheden voor een schorsing van de voorlopige hechtenis opnieuw te kunnen bekijken.¹⁰¹ In een andere zaak – van (eveneens) een 17-jarige verdachte van een woninginbraak – vorderde de officier op basis van de onderzoeksgrond de gevangenhouding voor de duur van zeven dagen om de politie nog week de tijd te geven om het onderzoek af te ronden zonder dat verdachte dit zou kunnen verstoren.¹⁰² Voorts wordt tijdens de interviews herhaaldelijk opgemerkt dat ook het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv een reden kan zijn om een kortdurende gevangenhouding te vorderen.

8.2.3 Alternatieve tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis

Als de officier van justitie de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte vordert, kan hij op grond van artikel 493, derde lid Sv in zijn vordering opnemen dat de voorlopige hechtenis – wat de officier betreft – op een alternatieve wijze ten uitvoer zou kunnen worden gelegd, bijvoorbeeld in de vorm van nachtdetentie of huisarrest. De toepassing van deze modaliteiten is in de praktijk echter niet heel omvangrijk en verschilt sterk per arrondissement. Een officier vertelt tijdens een interview dat de officier in zijn praktijk doorgaans slechts een bescheiden rol heeft bij de beslissing over de toepassing van nachtdetentie en huisarrest:

“Ik moet zeggen dat we dat wel heel erg bij de rechtbank laten. Zij zijn ook degenen die aanwijzen natuurlijk. Als ons om een standpunt wordt gevraagd, dan hangt het ervan af. Stel dat een minderjarige vanuit huis zou dealen, dan zijn wij geen voorstander van huisarrest. (...) Nachtdetentie, daar moet de school mee instemmen, dus daar hangt het vanaf. (...) Wij onderzoeken dat niet. Dat doen de Raad, Jeugdzorg, de kinderrechter. (...)”

98 O.a. Interview officier van justitie A; Interview officier van justitie H; Interview officier van justitie J.

99 O.a. Raadkamerzitting 7; Raadkamerzitting 37; Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 85; Raadkamerzitting 88.

100 Interview officier van justitie C.

101 Raadkamerzitting 107.

102 Raadkamerzitting 133.

Soms wordt ons helemaal niets gevraagd wat we daarvan vinden. Dan wordt het gewoon beslist.”¹⁰³

Het staat de officier van justitie niettemin vrij om een (voorkeur voor een) alternatieve tenuitvoerleggingsmodaliteit uitdrukkelijk in de vordering – of in de mondelinge toelichting daarvan – te vermelden. Tijdens een aantal geobserveerde raadkamerzittingen vorderde de officier van justitie (voortzetting van) nachtdetentie of huisarrest.¹⁰⁴ Tijdens andere raadkamerzittingen nam de officier een standpunt in nadat de raadsman, Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering de mogelijkheid van nachtdetentie of huisarrest opperde.¹⁰⁵ Uit deze observaties volgt dat voor nachtdetentie met name het belang van de voortzetting van de schoolgang een zwaarwegende factor is.¹⁰⁶ Hiervoor is wel vereist dat de afstand tussen de justitiële jeugdinrichting en de school dagelijks te overbruggen is en dat de school medewerking verleent.¹⁰⁷ Een geïnterviewde officier legt uit dat daarnaast ook de motivatie van de minderjarige, de ernst van het strafbare feit waarvan de minderjarige wordt verdacht en eventueel recidivegevaar en/of colusiegevaar een rol kunnen spelen.¹⁰⁸

Huisarrest is volgens verschillende geïnterviewde officieren primair bedoeld om jonge, kwetsbare verdachten uit de justitiële jeugdinrichting te houden.¹⁰⁹ Tijdens een interview geeft een officier aan dat de toepassing van huisarrest wat hem betreft ook echt beperkt zou moeten blijven tot deze categorie verdachten:

“Huisarrest is voor hele jonge kinderen. Ik heb laatst een paar keer gezien: huisarrest voor een 17-jarige die wordt verdacht van een overval. Dan denk ik: daar is het niet voor bedoeld. En het argument ‘in de JJI doen ze geen goede contacten op’, dan denk ik: tja, negen van de tien keer zijn feiten gepleegd door minderjarigen in vereniging gepleegd, dus die slechte contacten doet hij buiten ook op. Ik snap het wel met hele jonge kinderen. Die worden ook niet beter in een jeugdinrichting.”¹¹⁰

Redenen om in sommige gevallen wel in te stemmen met huisarrest, maar niet met een schorsing, kunnen volgens de betreffende officier zijn gelegen in de ernst van het feit, de preventieve functie van huisarrest en het signaal

103 Interview officier van justitie D.

104 Raadkamerzitting 32; Raadkamerzitting 87; Raadkamerzitting 110.

105 O.a. Raadkamerzitting 45; Raadkamerzitting 62; Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 70; Raadkamerzitting 129.

106 O.a. Raadkamerzitting 16; Raadkamerzitting 45; Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 70; Raadkamerzitting 93.

107 Raadkamerzitting 16; Raadkamerzitting 94. En voorts o.a.: Interview officier van justitie B; Interview officier van justitie D; Interview officier van justitie I.

108 Interview officier van justitie G.

109 Een aantal geïnterviewde officieren geeft aan dat bij deze categorie verdachten ook in de fase van de invezekeringsstelling wel eens gebruik wordt gemaakt van huisarrest om te voorkomen dat de minderjarige in een politiecel moet verblijven.

110 Interview officier van justitie A.

dat wordt gegeven naar de samenleving.¹¹¹ In sommige zaken staat de ernst van het feit echter ook aan huisarrest in de weg en dient de voorlopige hechtenis volgens de officier in de justitiële jeugdinrichting ten uitvoer te worden gelegd.¹¹² Voorts is voor huisarrest vereist dat de ouders van de minderjarige bereid en in staat zijn om toezicht te houden.¹¹³ In dit verband stelde een officier zich tijdens een raadkamerzitting op het standpunt dat huisarrest wat hem betreft slechts een optie is als de minderjarige een dagbesteding heeft, omdat het anders een te grote belasting wordt voor de ouders.¹¹⁴

Alternatieve tenuitvoerleggingsmodaliteiten, zoals huisarrest en nachtdetentie, spelen slechts een beperkte rol in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Een veel grotere rol is weggelegd voor de schorsing van de voorlopige hechtenis onder bijzondere voorwaarden. In de volgende paragraaf wordt uitgelicht hoe de officier van justitie in de praktijk omgaat met de schorsing en de schorsingsvoorwaarden.

8.2.4 Schorsing en schorsingsvoorwaarden

8.2.4.1 Standpunt van officier over schorsing

Bij de behandeling van de vordering tot gevangenhouding in de raadkamer neemt de aanwezige officier van justitie vrijwel altijd een standpunt in over de eventuele schorsing van de gevangenhouding. Aangezien de officier van justitie doorgaans niet aanwezig is bij de voorgeleiding waar de vordering tot inbewaringstelling wordt behandeld, vermeldt de officier zijn standpunt over de schorsing soms op de schriftelijke vordering of maakt dit voorafgaand aan de voorgeleiding telefonisch of per e-mail kenbaar aan de rechter-commissaris.

Tijdens de interviews geven verschillende officieren aan dat zij in jeugdzaken – al dan niet op basis van artikel 493, eerste lid Sv – het uitgangspunt ‘schorsen, tenzij’ hanteren. Andere officieren stellen daarentegen dat wat hun betreft ook in jeugdzaken – evenals in zaken van volwassenen – een schorsing niet per definitie het uitgangspunt is. Zo legt een geïnterviewde officier uit dat hij vindt dat er voor een schorsing wel “dringende persoonlijke omstandigheden” moeten zijn die daartoe aanleiding geven. Deze officier beschouwt het – zeker in ernstige zaken – niet per se als zijn verantwoordelijkheid om een schorsing te realiseren:

“Ik vind het lastig [het jeugdspecifieke voorschrift van artikel 493, eerste lid Sv, YB], want wat is dan precies de reden om dat bij minderjarigen anders te doen dan bij volwassenen? Bij volwassenen is het heel duidelijk: er moeten echt wel dringende persoonlijke omstandigheden zijn [om te schorsen, YB] en anders doen we het niet, terwijl ook bij volwassenen

111 *Ibid.*

112 O.a. Raadkamerzitting 62; Raadkamerzitting 70.

113 Interview officier van justitie A.

114 Raadkamerzitting 129.

natuurlijk geldt: voorlopige hechtenis is een ultimum remedium. Het is een beetje raar om daar echt zo'n scheiding te maken. Bij minderjarigen wordt het [de schorsing, YB] standaard onderzocht. Neem het voorbeeld van zo'n gewapende overval. Dan denk ik niet zelf: onder welke voorwaarden zou hij allemaal geschorst kunnen worden, in hoeverre is dat mogelijk? Dat laat ik dan graag aan anderen over en als zij ermee komen, dan vind ik er wel wat van, maar ik ga me niet inspannen om dat te realiseren. Dus in die zin zeg ik: het is niet per definitie mijn verantwoordelijkheid.”¹¹⁵

Tijdens de geobserveerde raadkamerzittingen en de interviews wordt het standpunt over de schorsing door verschillende officieren gepresenteerd als het resultaat van een “belangenafweging”, waarin “maatschappelijke belangen” c.q. “strafrechtelijke belangen” worden afgewogen tegen de “persoonlijke belangen” van de minderjarige.¹¹⁶ Uit de observaties van raadkamerzittingen blijkt dat de officier in deze afweging een veelheid aan uiteenlopende factoren kan betrekken. Op basis van een analyse van deze factoren kunnen hieruit grofweg vijf – soms deels overlappende – categorieën worden onderscheiden: (1) de ernst van het strafbare feit en de (vermeende) rol van de minderjarige verdachte, (2) strafvorderlijke belangen, (3) de persoon en persoonlijke omstandigheden van de minderjarige, (4) het “vertrouwen” dat de officier heeft in een goed verloop van de schorsing en (5) of de officier vindt dat de minderjarige een “kans” zou moeten krijgen. Deze categorieën komen in grote lijnen overeen met de in paragraaf 7.5.1.2 onderscheiden elementen van de besluitvorming van rechters over de schorsing. Over het algemeen lijken officieren echter wel wat terughoudender te zijn dan rechters, als het gaat om (hun standpunt over) het schorsen van de voorlopige hechtenis.

Tijdens een groot aantal geobserveerde raadkamerzittingen stelde de officier zich expliciet op het standpunt dat de *ernst van het feit* in de weg stond aan een schorsing.¹¹⁷ In veel zaken kon dit (impliciet) worden gerelateerd aan de geschokte rechtsorde die ten grondslag lag aan de vordering tot gevangenhouding,¹¹⁸ maar in andere zaken was dit niet het geval.¹¹⁹ Evenals bij de beslissing over het al dan niet vorderen van voorlopige hechtenis,¹²⁰ lijkt de ernst van het feit ook bij het bepalen van een standpunt over de schorsing als een zelfstandig criterium te fungeren, los van de gronden op basis waarvan de gevangenhouding is gevorderd. Dit criterium brengt *vice versa* met zich dat de relatief geringe ernst van het strafbare feit en/of het beperkte aandeel dat de verdachte zou hebben gehad bij het plegen van het

115 Interview officier van justitie D.

116 O.a. Raadkamerzitting 2; Raadkamerzitting 28; Raadkamerzitting 55; Raadkamerzitting 63; Raadkamerzitting 144. En voorts: Interview officier van justitie E; Interview officier van justitie H; Interview officier van justitie I.

117 O.a. Raadkamerzitting 11; Raadkamerzitting 37; Raadkamerzitting 49; Raadkamerzitting 110; Raadkamerzitting 132.

118 O.a. Raadkamerzitting 28; Raadkamerzitting 55; Raadkamerzitting 60; Raadkamerzitting 71; Raadkamerzitting 84. Zie hierover ook: paragraaf 8.2.2.2.

119 O.a. Raadkamerzitting 2; Raadkamerzitting 11; Raadkamerzitting 13; Raadkamerzitting 115; Raadkamerzitting 144.

120 Zie: paragraaf 8.2.2.3.

feit (dan wel de “knullige uitvoering” daarvan) voor officieren kan meewegen in de beslissing om zich niet te verzetten tegen een schorsing.¹²¹

Voorts blijkt uit de observaties van de raadkamerzittingen dat vanuit het perspectief van de officier ook bepaalde *strafvorderlijke belangen*, die zijn te herleiden tot de wettelijke gronden voor voorlopige hechtenis en het anticipatiegebod, in de weg kunnen staan aan een schorsing.¹²² Zo waren in diverse geobserveerde zaken het vermeende recidivegevaar en/of collusiegevaar (en in één geval vluchtgevaar) voor de officier redenen om niet mee te gaan met een schorsingsverzoek.¹²³ Dat ook het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv van invloed kan zijn op het standpunt van de officier over de schorsing van de voorlopige hechtenis, is reeds beschreven in paragraaf 8.2.2.2.

Verder kunnen de *persoon van de minderjarige* en de *omstandigheden* waarin hij verkeert van invloed zijn op het standpunt van de officier over de schorsing. Hierbij kan de informatie en het advies van de Raad voor de Kinderbescherming en/of de jeugdreclassering een belangrijke rol spelen.¹²⁴ In een aantal geobserveerde zaken verzette de officier zich niet tegen een schorsing, vanwege de jonge leeftijd van de verdachte (in combinatie met de blanco justitiële documentatie).¹²⁵ Ook is in een aantal geobserveerde zaken gebleken dat een stabiele thuissituatie en betrokken ouders voor de officier redenen kunnen zijn geen bezwaar te hebben tegen een schorsing.¹²⁶ Hier staat tegenover dat zorgen over de thuissituatie van de minderjarige, het ontbreken van een structurele dagbesteding en/of zorgen over de vrijetijdsbesteding omstandigheden kunnen zijn op basis waarvan officieren zich verzetten tegen een schorsing.¹²⁷ Voorts kan het zijn dat de officier eerst meer inzicht wil krijgen in de persoon en de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige verdachte, alvorens hij instemt met een schorsing, (mede) om het recidivegevaar beter te kunnen inschatten. In diverse geobserveerde zaken verzette de officier zich tegen een schorsing, vanwege een lopend (intramuraal) persoonlijkheidsonderzoek.¹²⁸

121 Raadkamerzitting 4; Raadkamerzitting 91; Raadkamerzitting 104; Raadkamerzitting 123. En voorts: Interview officier van justitie H.

122 Vgl. artikel 67a, eerste, tweede en derde lid Sv.

123 O.a. Raadkamerzitting 14; Raadkamerzitting 54; Raadkamerzitting 60; Raadkamerzitting 93; Raadkamerzitting 146.

124 O.a. Raadkamerzitting 35; Raadkamerzitting 52; Raadkamerzitting 82; Raadkamerzitting 103; Raadkamerzitting 108.

125 Raadkamerzitting 4; Raadkamerzitting 101; Raadkamerzitting 131.

126 Raadkamerzitting 82; Raadkamerzitting 104; Raadkamerzitting 116.

127 O.a. Raadkamerzitting 26; Raadkamerzitting 93; Raadkamerzitting 107; Raadkamerzitting 114; Raadkamerzitting 129.

128 O.a. Raadkamerzitting 84; Raadkamerzitting 86; Raadkamerzitting 102; Raadkamerzitting 126; Raadkamerzitting 146.

Een officier van justitie zal doorgaans uitsluitend expliciet instemmen met een schorsing als hij de schorsing “verantwoord” acht en “*vertrouwen*” heeft in een goed verloop van de schorsing.¹²⁹ Dit vertrouwen kunnen officieren bijvoorbeeld ontlennen aan een gedegen schorsingsplan van de jeugdreclassering, betrokken en capabele ouders en/of de gemotiveerde en positieve houding van de minderjarige die er blijk van geeft te willen meewerken met de begeleiding door de jeugdreclassering en de overige schorsingsvoorwaarden.¹³⁰ In sommige zaken is dit vertrouwen er echter niet, bijvoorbeeld omdat er veel zorgen zijn over de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige en er (nog) geen schorsingsplan is opgesteld door de jeugdreclassering om deze zorgen te ondervangen.¹³¹ Ook kunnen bepaalde antecedenten, zoals eerdere opheffingen van een schorsing, mislukte proeftijden en/of gefaalde hulpverleningstrajecten, een negatieve invloed hebben op het vertrouwen van de officier.¹³² Datzelfde geldt voor een verdachte die zich niet open stelt voor jeugdreclasseringsbegeleiding en andere vormen van hulpverlening.¹³³

Tenslotte lijkt in sommige zaken ook een rol te spelen of de officier vindt dat de minderjarige verdachte wel of geen “*kans*” verdient. Dit werd tijdens verschillende geobserveerde raadkamerzittingen door de officier uitdrukkelijk zo benoemd.¹³⁴ Zo was de officier tijdens een aantal geobserveerde raadkamerzittingen van oordeel dat de verdachte geen schorsing verdiende, omdat een eerdere schorsing reeds was mislukt (“je hebt je kans gehad”), het strafbare feit was gepleegd terwijl de minderjarige in een proeftijd liep en in één geval omdat de minderjarige zich had misdragen tijdens het verblijf in de wachtcel in de rechtbank.¹³⁵ Voorts is tijdens de observaties en de interviews gebleken dat de proceshouding van de minderjarige, met name het “tegen beter weten in” ontkennen of zwijgen of “niet eerlijk” zijn, voor sommige officieren een contra-indicatie is om in te stemmen met een schorsing (“als hij niet meewerkt, dan heb ik ook geen reden om zelf mee te werken”).¹³⁶ Hierbij duidt een geïnterviewde officier een zwijgende proceshouding aan als een “volwassen proceshouding”:

129 Raadkamerzitting 43. En voorts: Interview officier van justitie E; Interview officier van justitie F.

130 O.a. Raadkamerzitting 74; Raadkamerzitting 82; Raadkamerzitting 89; Raadkamerzitting 111; Raadkamerzitting 131. En voorts: Interview officier van justitie F.

131 O.a. Raadkamerzitting 6; Raadkamerzitting 51; Raadkamerzitting 79; Raadkamerzitting 92; Raadkamerzitting 93.

132 O.a. Raadkamerzitting 61; Raadkamerzitting 70; Raadkamerzitting 84; Raadkamerzitting 87; Raadkamerzitting 145.

133 Voorgeleiding 47; Raadkamerzitting 99; Raadkamerzitting 128; Raadkamerzitting 137.

134 O.a. Raadkamerzitting 64; Raadkamerzitting 92; Raadkamerzitting 94; Raadkamerzitting 95; Raadkamerzitting 101.

135 O.a. Raadkamerzitting 43; Raadkamerzitting 44; Raadkamerzitting 92; Raadkamerzitting 94; Raadkamerzitting 112.

136 Interview officier van justitie B. En voorts o.a.: Voorgeleiding 47; Raadkamerzitting 54; Raadkamerzitting 121; Raadkamerzitting 128; Raadkamerzitting 134.

“Een ontkennende verdachte is voor mij een contra-indicatie [voor een schorsing, YB]. (...) Een zwijgende proceshouding, dus echt zwijgen, een volwassen proceshouding op dat gebied, is voor mij ook een contra-indicatie.”¹³⁷

Andersom is uit de observaties en interviews gebleken dat sommige officieren, bij het bepalen van hun standpunt over de schorsing, het ten gunste van de minderjarige meewegen als de minderjarige het strafbare feit bekent en “zijn verantwoordelijkheid neemt”.¹³⁸ Dit geldt ook voor gevallen waarin de minderjarige zich goed heeft gedragen tijdens de hechtenis, zich positief opstelt ten opzichte van de hulpverleners en/of de officier de indruk heeft dat de minderjarige inmiddels “de consequenties heeft gevoeld” en “zijn lesje heeft geleerd”.¹³⁹ De officier zal in dergelijke gevallen eerder bereid zijn om de minderjarige een kans te geven om tijdens de schorsing te bewijzen dat hij de vrijheden en verantwoordelijkheden aankan.¹⁴⁰

Tot slot moet worden opgemerkt dat het bepalen van het standpunt over de schorsing niet volledig los kan worden gezien van de beslissing over de vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding. Met de beslissing van de officier om de inbewaringstelling of gevangenhouding te vorderen wordt een ‘voorlopige hechtenistraject’ ingezet of voortgezet, waarvan de schorsing onderdeel kan uitmaken. Soms anticipeert de officier met het vorderen van de inbewaringstelling of gevangenhouding zelfs bewust op de schorsing, zo stellen enkele respondenten (zie par. 8.2.2.3). Dit impliceert dat de beslissing van de officier over de vordering en zijn beslissing over het standpunt betreffende de schorsing niet per definitie twee van elkaar losstaande beslissingen zijn die in chronologische volgorde worden genomen, maar nauw kunnen samenhangen, op elkaar kunnen inwerken en door elkaar kunnen lopen.

8.2.4.2 Standpunt van officier over schorsingsvoorwaarden

De officier van justitie laat zich in zijn standpunt over de schorsing soms ook uit over de voorwaarden die daaraan zouden moeten worden verbonden. Uit de observaties en interviews blijkt dat de officier zich hierbij doorgaans laat leiden door het advies van de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering. Als de officier tijdens de geobserveerde raadkamerzittingen zelf bijzondere voorwaarden aandroeg, ging het veelal om een aanscher-

137 Interview officier van justitie H.

138 Raadkamerzitting 65; Raadkamerzitting 123. En voorts: Interview officier van justitie B; Interview officier van justitie H.

139 Raadkamerzitting 39; Raadkamerzitting 131.

140 Deze opvatting kan nauw samenhangen met het vertrouwen dat de officier heeft in een goed verloop van de schorsing. Toch is er een nuanceverschil: daar waar de factor ‘vertrouwen’ primair neerkomt op een inschatting of de schorsing goed zal verlopen en dus wel of niet verantwoord is te achten, bevat de factor (wel of geen) ‘kans geven’ een component van belonen en bestraffen.

ping van de vrijheidsbeperkende voorwaarden, zoals het toevoegen van een locatieverbod, contactverbod of avondklok.

“De praktijk is dat, als die voorwaarden door de Raad worden aangeleverd, je daar als OM niet zo snel van afwijkt. Alleen als je het echt zwaarder wil ofzo, of dat de Raad niet door heeft dat er medeverdachten in zitten met wie je ook geen contact wilt hebben, dan is dat reden om daar iets extra’s van te vinden. Maar over het algemeen zeg je: ‘De voorwaarden zoals de Raad [adviseert]’, dus dan maak je daar eigenlijk niet eens woorden aan vuil.”¹⁴¹

Uit de interviews komt naar voren dat officieren zich in het stadium van de voorgeleiding (nog) niet altijd uitlaten over specifieke schorsingsvoorwaarden. Dit houdt verband met de afwezigheid van de officier bij de voorgeleiding en de doorgaans late beschikbaarheid van de rapportage van de Raad.¹⁴² Wel geven verschillende geïnterviewde officieren aan dat zij soms telefonisch of via de e-mail doorgeven aan de rechter-commissaris welke bijzondere voorwaarden zij voor ogen hebben, mocht het tot een schorsing komen. Een geïnterviewde officier stelt niettemin dat de bemoeienis van de officier met de schorsingsvoorwaarden in het stadium van de raadkamerzitting doorgaans groter is dan bij de voorgeleiding.

“Dan ligt er een rapport [van de Raad of jeugdreclassering, YB] al, op dat moment, voor de raadkamer. Daar staan, als er een schorsing wordt geadviseerd, natuurlijk tig voorwaarden in. Dan vindt er eigenlijk meer overleg plaats dan bij de RC, omdat je daar [bij de raadkamerzitting, YB] ook bij bent, en de rechtbank en de Raad allemaal daar hebt. (...) Dan worden er vaak ook [door de officier, YB] kritische vragen gesteld aan de Raad: ‘Waarom om 18:00 uur de avondklok als ik lees dat...?’, ‘En moet hij niet ook nog gewoon verder überhaupt huisarrest hebben?’ (...) Ik denk dat het een beetje op basis toch van vertrouwen gaat dat de RC ook die voorwaarden ziet en daar zelf over na kan denken of dat handig is of niet, en daar in zijn of haar beslissing goed rekening mee houdt.”¹⁴³

Tijdens de interviews met de officieren wordt naar voren gebracht dat bijzondere voorwaarden, die aan een schorsing kunnen worden verbonden, worden beschouwd als instrumenten om de minderjarige “in het gareel te krijgen” en “onder controle te houden” en om “duidelijk te maken dat hij fout zit”.¹⁴⁴ Uiteindelijk strekken schorsingsvoorwaarden volgens verschillende geïnterviewde officieren tot het voorkomen van recidive, zowel op de korte als lange termijn. Om dit te realiseren hebben schorsingsvoorwaarden ook een “pedagogische” doelstelling.¹⁴⁵ Zo dienen bijzondere voorwaarden volgens diverse geïnterviewde officieren bij te dragen aan een positieve ontwikkeling van de minderjarige door een “gedragsverandering” te bewerkstelligen, waardoor de minderjarige “zijn leven weer op poten gaat zetten”, het “in zijn totaliteit beter gaat” en hij “op een gezonde manier met zijn leven

141 Interview officier van justitie G.

142 Zie paragrafen 8.2.1.2 en 8.2.2.1.

143 Interview officier van justitie G.

144 Interview officier van justitie A; Interview officier van justitie G.

145 O.a. Interview officier van justitie E; Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie I.

verder kan”.¹⁴⁶ Tenslotte wijst een geïnterviewde officier erop dat het “buitengewoon nuttig [is] om die periode voorafgaand aan de zitting te benutten [om te] zien: houdt iemand zich aan de voorwaarden, houdt iemand zich niet aan de voorwaarden?”, waardoor de officier een goed onderbouwde strafeis kan formuleren voor de eindzitting.¹⁴⁷

8.2.5 Opheffing van de schorsing

Indien de voorlopige hechtenis wordt geschorst, is de officier van justitie belast met de handhaving van de schorsingsvoorwaarden. Als een minderjarige één of meer schorsingsvoorwaarden overtreedt, dan kan de jeugdreclasserder, die de minderjarige tijdens de schorsing begeleidt, de zaak ‘terugmelden’ aan de officier. De officier van justitie beslist dan – in overleg met de jeugdreclasserder – hoe hij op deze overtreding gaat reageren. In dit verband legt een officier tijdens een interview uit dat hij tijdens de schorsing geen “engelengedrag” verwacht van de minderjarige, maar dat op een “doelbewuste misstap” wel moet worden gereageerd.¹⁴⁸

Soms wordt in overleg beslist dat de jeugdreclasserder de minderjarige nog een (laatste) waarschuwing geeft. In andere gevallen kiest de officier ervoor om de minderjarige uit te nodigen op het parket om hem zelf streng toe te spreken en een laatste waarschuwing te geven. In sommige arrondissementen wordt dit ook wel een “broekopbindgesprek” of een “tandenborstelgesprek” genoemd.¹⁴⁹ Een officier van justitie legt tijdens een interview uit hoe dit in zijn werk gaat:

“Dan moeten ze hierheen komen met hun tandenborsteltje en als ze niet tot tevredenheid het gesprek met mij voeren, dan ga ik de opdracht tot opheffing schorsing geven. Op het moment dat het gesprek slecht loopt, geef ik het bevel tot aanhouding en dan gaan ze mee naar het politiebureau en de dag erna naar de RC. Dat heb ik nog nooit gedaan. Eigenlijk lopen die gesprekken altijd. En dan wil de [jeugd]reclassering ook gewoon dat een jongere even bij zijn nekvel gegrepen wordt.”¹⁵⁰

Het doel van een dergelijk gesprek is tweeledig. Allereerst wordt beoogd om de minderjarige – in de woorden van een geïnterviewde officier¹⁵¹ – “bang te maken” om zo af te dwingen dat de minderjarige zich in het vervolg van de schorsing aan de voorwaarden zal houden. Daarnaast wordt het gesprek gebruikt om de jeugdreclasserder in een goed daglicht te zetten om daarmee een stimulans te geven aan het verloop van de jeugdreclasserings-

146 Resp.: Interview officier van justitie H; Interview officier van justitie C; Interview officier van justitie I; Interview officier van justitie E.

147 Interview officier van justitie B.

148 Interview officier van justitie D.

149 Resp.: Interview officier van justitie H; Interview officier van justitie E.

150 Interview officier van justitie E.

151 Interview officier van justitie G.

begeleiding in het verdere traject. Zo stelt een geïnterviewde officier dat hij tijdens een dergelijk gesprek de minderjarige vaak het volgende voorhoudt:

“Luister eens, formeel moet hij [de jeugdreclasseerder, YB] ‘m terugmelden, maar hij heeft aan mij gevraagd om het nog even niet te doen en ik stel vervolgens als voorwaarde: dan wil ik jou wel even zien. Dus jij, als verdachte, mag hem wel bedanken, maar een volgende keer moet hij ‘m wat mij betreft terugmelden.”¹⁵²

De officier van justitie kan echter ook besluiten om de opheffing van de schorsing te vorderen en de politie de opdracht te geven om de minderjarige aan te houden. Vervolgens wordt de minderjarige voorgeleid aan de rechter-commissaris of raadkamer, die over de vordering tot opheffing van de schorsing beslist. Tijdens de interviews geven verschillende officieren aan dat zij in dergelijke gevallen soms ten overstaan van de rechter laten doorschemeren dat als de schorsing wordt opgeheven, de voorlopige hechtenis wat hen betreft direct weer geschorst kan worden. In die gevallen dient de aanhouding en het verschijnen voor de rechter vooral om de minderjarige te laten “schrikken” en om de jeugdreclasseerder “weer goed in positie te krijgen”.¹⁵³ Andere geïnterviewde officieren menen echter dat een directe schorsing na een opheffing van de schorsing “het verkeerde signaal” afgeeft.¹⁵⁴ Tijdens de interviews wordt er herhaaldelijk op gewezen dat “consequent” moet worden gereageerd op overtredingen van schorsingsvoorwaarden.¹⁵⁵ In dit verband wijst een officier erop dat hij het vanuit pedagogisch oogpunt belangrijk vindt dat belonen en straffen niet door elkaar wordt gehaald. Hij verwoordt dit als volgt:

“Ik vind dat je daar heel consequent in moet zijn. We hebben met kinderen te maken en bij kinderen moet je niet belonen en straffen door elkaar gaan knutselen. (...) Iemand heeft de kans gekregen, de voorwaarden waren helder en de kans die heeft hij zelf verprutst en dan is het ook onderdeel van het jeugdstrafrecht om daarvan te leren. Je moet weten ‘ik heb mij niet aan de voorwaarden gehouden, daarvoor moet ik verantwoordelijkheid nemen en moet ik nu gewoon zitten’. Je moet niet belonen en straffen door elkaar gaan doen... voor de jeugdigen die wij zien, met een laag IQ, gedragsstoornissen, waarbij van alles en nog wat thuis speelt. De jeugdigen die wij zien, zijn de jeugdigen die behoeftig zijn. Daarom moet je niet gaan knutselen, van ‘we gaan nog een keer schorsen’. Dat heeft geen enkel effect. (...) Uit psychologisch onderzoek blijkt dat lik-op-stuk het beste werkt. (...) Nou, hij houdt zich niet aan [de aanwijzingen van de jeugdreclassering], dus ik ga voor de opheffing schorsing. Ik vind dat je het gewoon heel helder moet houden, anders stellen die voorwaarden gewoon niets voor.”¹⁵⁶

152 Interview officier van justitie H.

153 Resp.: Interview officier van justitie J; Interview officier van justitie H.

154 Interview officier van justitie D. En voorts: Interview officier van justitie B; Interview officier van justitie C.

155 Interview officier van justitie F.

156 Interview officier van justitie B.

Tijdens de interviews wordt er wel op gewezen dat het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv het soms lastig maakt om “consequent” op te treden, omdat de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis met zich kan brengen dat de officier vervolgens weinig ruimte overhoudt om op de eindzitting nog een voorwaardelijke jeugddetentie te eisen, omdat de minderjarige de duur van de mogelijk te eisen detentiestraf al vrijwel volledig heeft uitgezeten in voorlopige hechtenis (zie par. 8.2.2.2).¹⁵⁷

Tot slot zijn er gevallen waarin een minderjarige ervan wordt verdacht gedurende de schorsing een nieuw strafbaar feit te hebben gepleegd. Ook dit kan aanleiding zijn om een vordering tot opheffing van de schorsing in te dienen. De officier kan in een dergelijk geval echter ook beslissen om de minderjarige opnieuw voor te geleiden op basis van een vordering tot inbewaringstelling voor het nieuwe feit. Uit de interviews volgt dat in deze beslissing de ernst van het nieuwe strafbare feit – mede in verhouding tot het feit in de lopende zaak – en de stevigheid van de verdenking de voornaamste factoren zijn. In het verlengde hiervan kan ook het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid een rol spelen. Als de opheffing van de schorsing (lees: de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis) in de lopende zaak problematisch is in het licht van deze bepaling, kan dat een reden zijn om opnieuw voor te geleiden. Eén van de geïnterviewde officieren wijst erop dat dit ook te ondervangen is door opheffing van de schorsing te vorderen en vervolgens een “67b-vordering” te doen bij de vordering tot (verlenging van de) gevangenhouding, hetgeen – indien toegewezen – meebrengt dat het nieuwe feit in wezen wordt gevoegd in de lopende zaak, waardoor automatisch ook “meer ruimte” ontstaat in het licht van het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv.¹⁵⁸

8.2.6 Voorlopige hechtenis en de strafeis

De beslissing van de officier van justitie over de strafeis op de strafzitting valt in beginsel buiten de reikwijdte van het onderhavige onderzoek. Tijdens de interviews komt evenwel naar voren dat er een nauwe relatie bestaat tussen de beslissingen van de officier over de vordering tot voorlopige hechtenis, het standpunt over de schorsing en de uiteindelijke strafeis. Zo is in paragraaf 8.2.2.2 reeds beschreven dat officieren soms bij de beslissing over de vordering tot voorlopige hechtenis en het standpunt over de schorsing acht slaan op de straftoemeteringsrichtlijnen – in verband met het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv – (mede) om ervoor te waken dat de minderjarige niet zodanig lang in voorlopige hechtenis verblijft dat de officier bij de eindzitting geen ruimte meer heeft om een voorwaardelijke jeugddetentie te eisen, die het mogelijk maakt om voorwaarden te stellen waaraan de minderjarige zich zal moeten houden gedurende de proeftijd (vgl. art. 27 Sr).

157 O.a. Interview officier van justitie E; Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie H.

158 Interview officier van justitie I.

Voorts is gebleken dat sommige officieren in hun beslissing over het vorderen van de voorlopige hechtenis en het standpunt over de schorsing in een ernstige zaak, laten meewegen dat in de betreffende zaak, wat hen betreft, een onvoorwaardelijke detentiestraf op zijn plaats is. Dit houdt verband met de vaste praktijk dat, als de voorlopige hechtenis eenmaal is geschorst of opgeheven, de zittingsrechters een minderjarige bij veroordeling doorgaans niet naar de justitiële jeugdinrichting zullen (terug)sturen om een onvoorwaardelijke detentiestraf te gaan uitzitten, bovenop de periode die hij reeds in voorlopige hechtenis heeft uitgezeten. Uit de interviews volgt dat officieren in hun strafeis doorgaans eveneens vasthouden aan dit uitgangspunt, omdat het – vanuit ‘pedagogisch’ oogpunt – niet wenselijk wordt geacht om de ontwikkeling van de minderjarige en de progressie die de minderjarige tijdens de schorsing onder begeleiding van de jeugdreclassering heeft dooremaakt door een nieuwe detentie te doorbreken. Een officier verwoordt tijdens een interview treffend dat dit uitgangspunt wel lastig kan zijn bij het formuleren van de strafeis in ernstige zaken, waarin de voorlopige hechtenis van de minderjarige – tegen de wens van de officier – vroegtijdig is geschorst door de rechtbank:

“Als iemand voorgeleid wordt en uiteindelijk geschorst wordt en zich goed aan de voorwaarden houdt, zich positief ontwikkelt, ja dan is het pedagogische karakter wel zodanig dat je moet zeggen: ‘nou, weet je, het is een kind, ze hebben natuurlijk een vrij korte herinneringsspanne en een vrij korte concentratiespanne op dit soort dingen, maar het gaat nú goed. Als je dit nú onderbreekt, ja wat maak je dan kapot en wat gaat er dan in de toekomst nog weer gebeuren?’ Dan creëer je eigenlijk bijna je eigen recidivegevaar, vind ik. Dus dat zou ik nooit doen. Maar het is weleens lastig hoor, want ik had vorig jaar een jongetje, die had een ander jongetje in zijn achterhoofd gestoken en die is op de eerste pro forma geschorst. Ja, daar was ik het echt niet mee eens. Dan zit je honderd dagen vast voor een poging doodslag die best had kunnen slagen. En dan vind ik de ernst van het feit echt in de weg staan aan de schorsing. Dat heeft de rechtbank toen wel gedaan. En toen was ik op de inhoudelijke behandeling [van de strafzaak ter zitting, YB] (...) toen heb ik wel acht maanden [onvoorwaardelijke jeugddetentie, YB] geëist, omdat ik zei: ‘dit kan gewoon echt niet’. Nou ja, de rechtbank doet dat natuurlijk niet. Maar dan heb je als officier wel de rol ook om de maatschappelijke verontwaardiging over zo’n feit naar voren te brengen. Dus wat je eist als officier is niet altijd per se wat je vindt dat moet worden opgelegd. Nou ja, wel, maar ik bedoel: als hij nog vast had gezeten, had ik acht maanden helemaal niet raar gevonden.”¹⁵⁹

Verschillende officieren geven aan dat zij in gevallen waarin de voorlopige hechtenis reeds is geschorst enkel in uitzonderlijke situaties – bijvoorbeeld in voornoemde ernstige zaken of in zaken waarin de schorsing niet goed is verlopen – een langere onvoorwaardelijke jeugddetentiestraf eisen dan de periode die de minderjarige reeds in voorlopige hechtenis heeft uitgezeten. Tijdens de interviews wordt herhaaldelijk gesteld dat officieren in zaken, waarin de minderjarige in voorlopige hechtenis heeft gezeten die inmiddels is geschorst, veelal een onvoorwaardelijke jeugddetentie eisen voor exact dezelfde duur als de voorlopige hechtenis, waardoor de minderjarige de

159 Interview officier van justitie E.

vrijheidsstraf, gelet op de verrekening ex artikel 27 Sr, in feite reeds heeft uitgezeten op het moment van veroordeling. Een geïnterviewde officier merkt hierover op:

“Ik kan wel zeggen: ‘hij zit 116 dagen [in voorlopige hechtenis, YB], maar ik vind 113 dagen [onvoorwaardelijke jeugddetentie, YB] beter’. Maar dat is zinloos.”¹⁶⁰

Eén van de geïnterviewde officieren stelt daarentegen uitdrukkelijk dat het gegeven dat een minderjarige een periode in voorlopige hechtenis heeft gezeten voor hem niet betekent dat dan ook vanzelfsprekend een onvoorwaardelijke jeugddetentie moet worden gevorderd om de eerder toegepaste voorlopige hechtenis te ‘legitimeren’. Deze officier stelt dat hij in sommige gevallen, voor wat betreft het onvoorwaardelijke deel van de straf, bewust volstaat met een taakstraf, die eveneens op grond van artikel 27 Sr kan worden verrekend met de reeds uitgezeten voorlopige hechtenis. Hiermee wordt voorkomen dat de minderjarige een onvoorwaardelijke jeugddetentie in zijn justitiële documentatie krijgt en daardoor in de toekomst problemen kan krijgen met het verkrijgen van een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG).¹⁶¹

Diverse geïnterviewde officieren geven aan dat zij – eventueel naast een onvoorwaardelijke straf of maatregel, die al dan niet (volledig) wordt verrekend met de reeds uitgezeten voorlopige hechtenis – in veel gevallen een voorwaardelijke jeugddetentie of taakstraf eisen om te waarborgen dat de minderjarige gedurende een proeftijd onder toezicht en begeleiding van de jeugdreclassering blijft staan en zich moet houden aan bepaalde voorwaarden, waarbij de voorwaardelijk opgelegde straf dient als ‘stok achter de deur’. Hierbij kan het strafadvies van de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering een leidende rol spelen, zo legt een officier uit tijdens een interview:

“Daar ben ik redelijk volgend in, want zij zijn degenen die bepalen wat voor hulpverlening er nodig is en wat er nodig is om te zorgen dat het allemaal goed gaat met het jong. Dat is niet mijn rol. (...) Kijk, het kan natuurlijk wel zo zijn dat zij vervolgens zeggen ‘nou, het gaat zo goed, hij moet maar een voorwaardelijke taakstraf krijgen’ en dat ik denk ‘nou, hij moet ook nog even een beetje straf voelen’, dus ik ga toch gewoon ook een deel onvoorwaardelijk eisen. Maar over het algemeen volgen we ze wel behoorlijk. Zij zijn degenen die weten wat, zij hebben het onderzocht, zij hebben de deskundigheid, die hebben wij niet.”¹⁶²

Samenvattend kan uit de bovenstaande bevindingen worden afgeleid dat er in de praktijk sprake is van een nauwe samenhang tussen de beslissingen van de officier met betrekking tot het voorlopige hechtenistraject en de beslissing van de officier over de (beoogde) afdoening van de strafzaak.

160 Interview officier van justitie E.

161 Interview officier van justitie H.

162 Interview officier van justitie E.

Deze beslissingen kunnen, althans in gevallen die voor voorlopige hechtenis in aanmerking komen, dan ook niet volledig los van elkaar worden gezien. Dit onderstreept nog maar eens het belang en de mogelijke impact van de beslissing over het al dan niet starten van een voorlopige hechtenisstraject, die de officier in een zeer pril stadium op basis van beperkte informatie moet nemen.

8.3 ADVOCaat

Minderjarige verdachten worden in aanloop naar, en gedurende het voorlopige hechtenisstraject bijgestaan door een advocaat. De ontwikkelingen die in gang zijn gezet naar aanleiding van het in 2008 gewezen *Salduz*-arrest van het EHRM,¹⁶³ hebben ertoe geleid dat (aangehouden) minderjarige verdachten in Nederland recht hebben op consultatiebijstand door een advocaat voorafgaand aan het politieverhoor en op verhoorbijstand tijdens het politieverhoor.¹⁶⁴ Voorts is wettelijk vastgelegd dat de minderjarige verdachte zich tijdens de voorgeleiding bij de (hulp)officier van justitie in het kader van de in verzekeringstelling, tijdens de voorgeleiding bij de rechter-commissaris en de daarop volgende raadkamerzittingen mag laten bijstaan door een advocaat,¹⁶⁵ hetgeen in de praktijk (vrijwel) altijd gebeurt.¹⁶⁶ Verder kan de advocaat namens de minderjarige verdachte ook tussentijds een verzoek tot opheffing of schorsing van de voorlopige hechtenis of een verzoek tot wijziging van de schorsingsvoorwaarden indienen en bijstand verlenen tijdens de behandeling daarvan door de rechter-commissaris of raadkamer.¹⁶⁷ Ook verleent de advocaat bijstand aan de minderjarige verdachte tijdens de behandeling van een vordering tot opheffing van de schorsing.¹⁶⁸ Sinds 2013

163 EHRM 27 november 2008, Appl. Nr. 36391/02, NJ 2009, 215, m.nt. Reijntjes (*Salduz t. Turkije*).

164 Zie artikel 489 Sv (sinds 1 maart 2017). En voorheen: Aanwijzing Rechtsbijstand Politieverhoor 2010. Zie voor een overzicht van de ontwikkelingen met betrekking tot rechtsbijstand van minderjarigen bij politieverhoor: Liefwaard & Van den Brink 2014.

165 Zie resp. artikel 57, tweede lid Sv, artikel 59a, derde lid Sv, artikel 63, derde lid Sv en artikel 23, derde lid Sv. Zie ook: artikel 37 e.v. Sv jo. artikel 489 en 490 Sv.

166 Tijdens de 225 bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzittingen is het slechts tweemaal voorgekomen dat er geen advocaat verscheen bij de raadkamerzitting. In één geval was dit het gevolg van een miscommunicatie en werd dit door de officier van justitie – met instemming van de rechtbank en de verdachte – ‘opgelost’ door telefonisch contact te zoeken met de advocaat en hem via een rechtstreekse verbinding te betrekken in de raadkamerzitting. In het andere geval had de verdachte afstand gedaan van de aanwezigheid bij de raadkamerzitting, waarin de tweede verlenging van zijn gevangenhouding werd behandeld, waarbij ook de advocaat het kennelijk niet nodig vond om daarbij aanwezig te zijn (resp.: Raadkamerzitting 122; Raadkamerzitting 141).

167 Zie resp. artikel 69 Sv, artikel 80, eerste lid Sv, artikel 81 Sv jo. artikel 86, tweede lid en artikel 23, derde lid Sv.

168 Artikel 82 en 83 Sv jo. artikel 86, tweede lid Sv en artikel 23, derde lid Sv.

zijn uitsluitend gespecialiseerde advocaten bevoegd om minderjarigen bij te staan in jeugdstrafzaken.¹⁶⁹

In deze paragraaf wordt aan de hand van de bevindingen die voortkomen uit tien semigestructureerde interviews met advocaten¹⁷⁰ en observaties van 225 voorgeleidingen en raadkamerzittingen, inzicht gegeven in de rol van de advocaat – en de wijze waarop hieraan invulling wordt gegeven – in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Allereerst wordt aandacht besteed aan de rol van de advocaat in aanloop naar, en tijdens het voorlopige hechtenistraject en aan de taakopvatting(en) van advocaten ten aanzien van het bijstaan van minderjarigen in jeugdstrafzaken (par. 8.3.1). Vervolgens wordt uitgebreid ingegaan op de wijze waarop de advocaat zijn standpunt(en) bepaalt die hij tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting naar voren brengt ten aanzien van de vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding en de eventuele schorsing daarvan (par. 8.3.2). Hierbij wordt in het bijzonder aandacht besteed aan de verdedigingsstrategie, de proceshouding en het inhoudelijke verweer. Voorts wordt nog kort ingegaan op het verweer van de advocaat ten aanzien van een vordering tot opheffing van de schorsing (par. 8.3.3). Tot slot wordt de samenhang tussen de voorlopige hechtenis en de straf in de jeugdstrafrechtspraktijk belicht vanuit het perspectief van de advocaat (par. 8.3.4).

8.3.1 Rol van de advocaat

8.3.1.1 Toeleiding en rol tijdens voorlopige hechtenistraject

Het eerste contact tussen een aangehouden minderjarige verdachte en zijn advocaat vindt doorgaans plaats op het moment dat de advocaat – naar aanleiding van een piketmelding of voorkeursmelding – consultatiebijstand komt verlenen voorafgaand aan het eerste politieverhoor. Tijdens de interviews geven advocaten aan dat deze eerste ontmoeting met de minderjarige op het politiebureau vooral in het teken staat van het “gerust stellen” van de minderjarige en – als het geen vaste cliënt betreft – zijn “vertrouwen winnen”, het uitleggen van de gang van zaken tijdens een verhoor (“in Jip en Janneke-taal”) en het inhoudelijk voorbereiden van het verhoor (“wat ga je verklaren en wat niet?”).¹⁷¹ Ook wordt tijdens de consultatie besproken of de minderjarige behoefte heeft aan bijstand tijdens het politieverhoor. Verschillende geïnterviewde advocaten leggen uit dat de consultatiebijstand en verhoorbijstand tevens worden gebruikt om zoveel mogelijk informatie te

169 Zie artikel 6b jo. bijlage 5 van de Inschrijvingsvoorwaarden advocatuur 2016 van de Raad voor Rechtsbijstand. Deze bepaling is op 1 juli 2013 in werking getreden en bevat deskundigheidseisen voor advocaten die optreden in jeugdzaken.

170 In het kader van het onderhavige onderzoek zijn in de periode tussen 9 februari 2015 en 26 januari 2016 tien interviews afgenomen met in totaal elf advocaten, gevestigd in vijf verschillende arrondissementen, die regelmatig rechtsbijstand verlenen aan minderjarige verdachten. Zie par. 6.3.3 en bijlage 5.

171 Interview advocaat H; Interview advocaat I.

vergaren over de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige en over het strafbare feit waarvan hij wordt verdacht, mede met het oog op het verweer tijdens de eventuele voorgeleiding bij de rechter-commissaris.

“Dan heb je natuurlijk ook consultatiebijstand. Dat is al het moment, als het al geen vaste cliënt van je is, om alles te bevragen. (...) Of hij de mobiele nummers van zijn ouders kent, wat de naam van zijn mentor is, op welke school hij zit, welke klas, of hij daar telefoonnummers van kent. En die noteer ik allemaal en die ga ik ook bellen, tenzij het in het weekend is. Maar als ik 06-nummers krijg, bel ik gerust een mentor in het weekend, geen probleem. Dus dan bevrage je al heel veel. (...) Dan begint dus al de informatievergaring. En op het moment dat je bij een verhoor zit, heb je ook al een idee: wat is er aan bewijs? Daar kan je dan beter inschatting van maken. Zijn er camerabeelden? Hoe zwaar ziet het eruit? (...) En dan bereid je hem wel voor van: ‘morgen of overmorgen zien we het dossier en dan weet ik wat er echt aan de hand is en dan ga ik dat op de rechtbank met jou bespreken’ [voorafgaand aan de voorgeleiding, YB].”¹⁷²

Soms gaan advocaten in deze fase ook al actief op zoek naar mogelijke alternatieven voor voorlopige hechtenis. Een aantal advocaten geeft tijdens de interviews aan dat zij doorgaans, voorafgaand aan de voorgeleiding, telefonisch contact zoeken met de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering met het oog op het advies dat zij zullen uitbrengen tijdens de voorgeleiding. Een geïnterviewde advocaat legt uit dat hij het ook als zijn taak ziet om de contacten tussen de betrokken personen en instanties te stroomlijnen:

“Volgens mij is dat ook een beetje jouw taak als advocaat, dat je de stroomlijning tussen de contacten bent, zodat je bijvoorbeeld de ouders het nummer van de Raad kunt geven en de Raad het nummer van de ouders, om te zorgen dat er een zo compleet mogelijk dossier bij de rechter-commissaris komt.”¹⁷³

Andere geïnterviewde advocaten stellen daarentegen dat zij doorgaans pas rondom (of tijdens) de voorgeleiding voor het eerst contact hebben met een vertegenwoordiger van de Raad en/of de jeugdreclassering. Voorts wordt tijdens de interviews met de advocaten herhaaldelijk naar voren gebracht dat de advocaat in de fase voorafgaand aan de voorgeleiding over zeer beperkte informatie beschikt. In deze fase moet de advocaat het veelal doen met hetgeen zijn minderjarige cliënt en de ouders hem vertellen en de informatie die de politie, de officier van justitie, de Raad en/of de jeugdreclassering (desgevraagd) willen prijsgeven. Het politiedossier, de vordering van de officier van justitie en de rapportage van de Raad worden doorgaans pas vlak voor de voorgeleiding bij het Kabinet RC ter beschikking gesteld van de advocaat. Een advocaat legt tijdens een interview uit dat de voorbereiding van een voorgeleiding dan ook wordt gekenmerkt door een grote tijdsdruk:

172 Interview advocaat C.

173 Interview advocaat A.

“Dan kom ik aan op de rechtbank. Ik probeer dan altijd wel een uur voorafgaand aan de voorgeleiding er te zijn, maar dat lukt in heel veel gevallen niet, omdat dingen uitlopen en zo. Dan ga ik meteen naar het Kabinet RC en dan haal ik de stukken op, snel lezen. Soms zit er al een rapport van de Raad bij en soms nog niet. Meestal probeer ik dan wel even snel te kijken [op de gang in de rechtbank, YB]: zitten ouders er, even kort een uitleg. Meestal geef ik wel aan wat er in het dossier zit, zodat ze zich een beetje kunnen voorbereiden op wat er straks gaat gebeuren, maar dat is alleen als de cliënt ook echt wil dat ik het met de ouders bespreek. (...) Dan probeer ik ook meteen, als ik de ouders heb gesproken, te kijken: zit er iemand van de Raad bij of iemand van de jeugdbescherming? (...) Als ik al een advies [van de Raad] heb, dan probeer ik even te kijken. Als het een negatief advies is, van ‘geen schorsing, hup, naar de JJI’, dan probeer ik daar toch nog wel mee in gesprek te gaan: ‘ja, maar zijn jullie wel op de hoogte van de bijbaan, of het feit dat er sprake is van allerlei problematiek bij hem?’ (...) Dus dan probeer ik er wel in dat gesprek even op door te vragen en, afhankelijk van het antwoord dat ik dan krijg en als ik het idee heb dat dat wel heel zwak onderbouwd is, kan ik daar weer wat mee bij de voorgeleiding. Als ik geen advies heb, dan vraag ik aan hun: ‘hebben jullie een kopie van het rapport bij jullie?’ en dan probeer ik dat vaak nog gekopieerd te krijgen. (...) En dan pas ga ik naar mijn cliënt. Dus ik wil eerst zoveel mogelijk informatie hebben, ook over een eventueel advies, en dan nog even snel naar mijn cliënt. Heel af en toe lukt dat dan toch niet door tijdgebrek en dan vraag ik toch wel aan de rechter-commissaris, als we op een gegeven moment in de zittingszaal zitten: ‘mag ik toch nog even tien minuten met mijn cliënt overleggen?’ (...) Negen van de tien keer wordt het wel toegestaan. (...) En al hollende, al lezende, ben ik dan mijn verweer aan het bedenken.”¹⁷⁴

Voorafgaand aan de voorgeleiding bespreekt de advocaat het dossier met de minderjarige cliënt. In samenspraak met zijn cliënt bepaalt de advocaat de strategie voor de voorgeleiding. Vervolgens voert de advocaat tijdens de voorgeleiding namens zijn cliënt verweer (zie hierover par. 8.3.2). Indien de rechter-commissaris – ondanks het verweer van de advocaat – besluit om de voorlopige hechtenis te bevelen en de minderjarige in een justitiële jeugd-inrichting te (laten) plaatsen, zal de advocaat in de meeste zaken trachten om zijn minderjarige cliënt vervolgens zo spoedig mogelijk uit de justitiële jeugd-inrichting te krijgen. Dit kan onder meer betekenen dat hij gedurende de voorlopige hechtenis van zijn cliënt actief contact zoekt en onderhoudt met de Raad en/of de jeugdreclassering om in elk geval bij de eerst volgende raadkamerzitting een gedegen schorsingsplan te kunnen presenteren. Verschillende geïnterviewde advocaten benadrukken in dit verband dat het belangrijk is dat een advocaat druk uitoefent op de voortgang van de zaak, waaronder de voortgang van het schorsingsplan van de Raad en/of de jeugdreclassering. In het geval dat het schorsingsplan reeds ruim voor de raadkamerzitting gereed is, kan de advocaat daarin aanleiding zien om een tussentijds schorsingsverzoek in te dienen. In veel gevallen is het schorsingsverzoek echter onderdeel van het verweer van de advocaat tijdens de eerste raadkamerzitting.

Indien de voorlopige hechtenis wordt geschorst, is het zaak dat de advocaat gedurende de schorsing een vinger aan de pols houdt. Tijdens de schorsing kan de advocaat – in samenspraak met cliënt (en ouders) – de rechtbank

174 Interview advocaat F.

onder meer verzoeken om het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis op te heffen of om de schorsingsvoorwaarden te wijzigen. In dit verband merken twee advocaten tijdens een interview op dat zij zichzelf er nog wel eens op betrappen dat zij te veel “achterover gaan leunen” als de voorlopige hechtenis van hun cliënt eenmaal is geschorst, terwijl er soms best kansen zijn om een verzoek tot opheffing van het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis te doen.¹⁷⁵ Hierbij geeft één van deze advocaten het volgende voorbeeld:

“Ik had laatst dat een jongen werd geschorst, terwijl alleen de onderzoeksgrond erop zat. Daarmee is die jongen eigenlijk wel slechter af, want er zat een heel pakket aan voorwaarden aan vast, terwijl die onderzoeksgrond natuurlijk gewoon tijdelijk is. Over twee weken zijn we daar klaar mee en aan die schorsing zit hij maanden gebakken. Hij loopt nu nog in een schorsing.”¹⁷⁶

In het verlengde hiervan, geeft een aantal geïnterviewde advocaten aan dat het initiatief voor een tussentijds verzoek tot wijziging van de schorsingsvoorwaarden in de praktijk doorgaans bij de cliënt of zijn ouders ligt: pas als zij aan de bel trekken en aangeven dat zij problemen ervaren met de schorsingsvoorwaarden, komt de advocaat in actie. Een advocaat merkt tijdens een interview op dat dit in zijn praktijk niet vaak voorkomt:

“Het is eigenlijk zo: op het moment dat iemand geschorst wordt en het levert eigenlijk verder geen problemen op, dan komen wij pas weer in beeld op het moment dat de zitting is. Natuurlijk staan wij altijd open voor vragen. Maar het gebeurt gewoon heel vaak dat die afspraken goed lopen. En je ziet ook gewoon dat de jeugdreclassering op een gegeven moment de touwtjes gewoon een beetje laat vieren. En dat is de ervaring die ik ermee heb, wat ik van mijn cliënten hoor zeg maar.”¹⁷⁷

De rol van de advocaat blijft uiteraard niet beperkt tot de voorfase van het strafproces. Een belangrijke taak van de advocaat is immers de verdediging van de verdachte tijdens de inhoudelijke behandeling van de strafzaak ter zitting. De rol van de advocaat in de voorbereiding van, en tijdens de strafzitting valt echter buiten de reikwijdte van dit onderzoek.

8.3.1.2 Taakopvatting advocaat in jeugdzaken

Tijdens de interviews zijn de advocaten bevraagd over hun taakopvatting als raadsman van minderjarige verdachten in jeugdstrafzaken. Op één advocaat na (“een cliënt is een cliënt”),¹⁷⁸ stellen alle geïnterviewde advocaten dat het bijstaan van een minderjarige verdachte in een jeugdstrafzaak een andere benadering vereist dan het bijstaan van een meerderjarige verdachte in een reguliere strafzaak. Tijdens de interviews omschrijven advocaten hun

175 Interview advocaat K; Interview advocaat J.

176 Interview advocaat J.

177 Interview advocaat D.

178 Interview advocaat I.

taak in jeugdstrafzaken onder meer als “ondersteunend”, “informerend”, “adviserend” en “faciliterend”.¹⁷⁹

Met de *ondersteunende* rol wordt bedoeld op de rol van de advocaat als vertrouwenspersoon die er voor honderd procent voor de minderjarige verdachte is en met wie hij alles over zijn strafzaak open en eerlijk kan bespreken. Deze vertrouwensrelatie impliceert volgens alle geïnterviewde advocaten ook dat een advocaat geen informatie over de strafzaak deelt met de ouders van de minderjarige als de cliënt dit niet wil. Een ander aspect van de ondersteunende rol van de advocaat komt naar voren tijdens een interview, waarin een advocaat stelt dat hij zich in jeugdzaken wat “zorgzamer” opstelt voor zijn cliënten dan in reguliere strafzaken van volwassenen:

“Het is bij jeugd wel vaak toch een andere manier van praten met de cliënt. Simpler en ook wel zorgzamer denk ik. Het is wel een minderjarige die niet bij zijn ouders is, is aangehouden en ons dan voor het eerst ziet. Dus ik denk dat ik bij minderjarigen wel aardiger ben. Misschien wel liever, zou ik bijna zeggen. Toch een beetje van ‘kom maar hier, ik ga je helpen’.”¹⁸⁰

De *informerende* taak van de advocaat ziet vooral op het – in eenvoudige bewoordingen – wegwijs maken van de minderjarige cliënt in het strafproces, waaronder het stapsgewijs doorspreken van het proces, het uitleggen welke personen en instanties betrokken zijn, het vertalen van juridische terminologie en het scheppen van realistische verwachtingen. Verschillende geïnterviewde advocaten benadrukken dat het belangrijk is om open en eerlijk te zijn jegens de cliënt en realistische verwachtingen te creëren. Zo stelt een advocaat tijdens een interview:

“Meestal vertel ik [aan mijn cliënt]: ‘dit gaat er gebeuren, dit verwacht ik dat er gaat komen, dit gaat de uitspraak worden denk ik, houd daar rekening mee’. En in negen van de tien gevallen is het ook zo. Dus op zich heb ik daar niet zitten liegen. (...) Dat zeg ik namelijk altijd tegen mijn cliënten: ‘Aan flauwekul van mij heb je echt helemaal niks. Iedereen kan flauwekul verkopen tegen jou, maar ik moet eerlijk tegen jou zijn, ik moet met jou door één deur en ik moet jou recht aan kunnen kijken. En als ik flauwekul ga vertellen, dan prik je daar binnen de kortste keren doorheen, daar schiet niemand wat mee op. Ik niet en jij helemaal niet, dus dat ga ik niet doen, ik vertel gewoon hoe het is.’ Dat is vaak het duidelijkste.”¹⁸¹

De *adviserende* rol van de advocaat heeft onder meer betrekking op advisering van zijn cliënt over de wijze waarop hij zich tijdens een voorgeleiding of raadkamerzitting zou moeten gedragen en wat hij wel of juist niet zou moeten vertellen (zie hierover par. 8.3.2).

De *faciliterende* taak ziet bijvoorbeeld op de inspanningen die de advocaat – soms in samenspraak met de jeugdreclassering, de Raad en/of andere hulpverleners – levert om geschikte alternatieven voor de voorlopige hechtenis te organiseren of gunstige omstandigheden te scheppen in de omge-

179 O.a. Interview advocaat B; Interview advocaat C; Interview advocaat H.

180 Interview advocaat K.

181 Interview advocaat D.

ving van de minderjarige, waardoor een schorsingsverzoek meer kans van slagen heeft.

“Als iemand [een minderjarige cliënt, YB] thuis niet terecht kan, dan ga ik altijd wel heel snel op zoek naar een alternatieve plek. Kan hij bij familie terecht? Alles op schrift laten zetten, zodat we het meteen kunnen geven aan de rechter.”¹⁸²

Tijdens de interviews wordt de rol van de advocaat meermaals omschreven als die van *“belangenbehartiger”* van de minderjarige verdachte. Eén van de geïnterviewde advocaten legt uit dat de grondhouding van een advocaat zou moeten zijn dat hij strijdlustig is en te allen tijde en enkel en alleen opkomt voor de belangen van zijn cliënt. Dit betekent dat een advocaat in elk geval niet op de stoel van de officier of rechter moet gaan zitten. Volgens de betreffende respondent moet een advocaat *“wel echt het goede bloed in [zijn] aderen hebben”*. Deze advocaat meent dat dit niet bij al zijn beroepsgenoten het geval is:

“Elke kans – dat vind ik echt, dat moet je grondhouding als advocaat zijn – elke kans die je krijgt om toch nog iets ten goede voor je cliënt te keren, moet je aangrijpen. Altijd! Dat is denk ik dat het enige goeie antwoord ook. Maar ik zie ook, ja dat maak je ook mee, ook mensen [advocaten, YB] die jeugdrecht doen, dat ze dan zeggen: ‘ja, maar hij heeft het wel verdiend hoor’. Dan denk ik: ‘ja, *fuck it* man, je bent toch geen officier! Ga dan bij het OM solliciteren als je er zo in staat, want dat is niet jouw goede grondhouding!’ ‘Heeft ie het verdiend of niet’, dat oordeel ligt bij de rechter en niet bij mij. Ik hoef daar geen oordeel over te geven. (...) Dan denk ik: wat gaat er nou in zo’n koppie om? Waarom zit je nou als advocaat in zo’n zaak? Wat drijft je nou? Het is binnen ons kantoor ook wel zo dat wij wel selectief zijn met wie wij samen op willen trekken bijvoorbeeld, omdat ik niet met iedere advocaat in een zaak wil zitten. Dat is echt zo. Je moet wel echt het goede bloed in je aderen hebben.”¹⁸³

Over de vraag wat de door de advocaat te behartigen belangen van de minderjarige cliënt inhouden, lopen de opvattingen van de geïnterviewde advocaten uiteen. Een aantal advocaten stelt zich resoluut op het standpunt dat een advocaat er in beginsel primair naar moet streven om (1) zijn minderjarige cliënt in de voorfase van het strafproces zo spoedig mogelijk vrij te krijgen en (2) de strafzaak op een voor de cliënt zo gunstig mogelijke wijze te laten verlopen, met als uitkomst dat de minderjarige cliënt niet wordt veroordeeld. Andere geïnterviewde advocaten merken hierbij op dat zij menen dat de advocaat in een jeugdstrafzaak *“het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht (...) niet uit het oog [moet] verliezen”* en de *“pedagogische meerwaarde [van het jeugdstrafrecht] niet moet uitvlakken”*.¹⁸⁴ Illustratief is de reactie van één van de advocaten op de fictieve ‘Casus Jeffrey’, die hem tijdens het interview is voorgelegd (zie par. 7.3.1). In deze casus wordt de 16-jarige first offender Jeffrey voorgeleid aan de rechter-commissaris op

182 Interview advocaat K.

183 Interview advocaat D.

184 Resp.: Interview advocaat F; Interview advocaat E.

verdenking van een poging tot zware mishandeling, omdat hij de 16-jarige Ronald in zijn gezicht heeft geslagen en tegen zijn ribben heeft geschopt. Jeffrey heeft het feit tegenover de politie bekend en heeft verklaard dat hij reeds lange tijd door Ronald wordt gepest. De geïnterviewde advocaat stelt zich in deze casus op het volgende standpunt:

“Als blijkt dat Jeffrey daar vaker problemen mee zou hebben, of daar ook open voor staat, dat doen we hier in [plaatsnaam] natuurlijk sowieso ook wel vaker als iemand bekend heeft, dat hij ook eventueel alvast met een taakstraf kan beginnen [tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis, YB]. Ja, ik denk dat er ook wel advocaten zijn die daar heel principieel in zijn en die zeggen van: ‘ik vind dat dat absoluut niet aan de orde is, omdat iemand nog niet veroordeeld is’. Maar goed, hij heeft wel bekend. En kijk, als het bewijs er gewoon in zit, dan vind ik als advocaat, als jeugadvocaat, dat het pedagogische wat dat betreft ook wel op de voorgrond mag staan. Omdat, als zo’n zitting nog vier maanden duurt... ja, sowieso moet hij [Jeffrey, YB] binnen die vier maanden ook leren omgaan met iemand [Ronald, YB] die hem kennelijk al een hele poos pest. Dan is het ook wel nuttig om die [door de Raad als schorsingsvoorwaarde voorgestelde] agressietraining al te volgen, zeg maar. En ja, het is toch iets meer actie-reactie als je dat direct doet in plaats van pas na vier maanden. Tenminste als de zitting na vier maanden is, dan komt die agressiereguleratietraining pas na zes maanden van de grond natuurlijk. Dus daar zou ik als jeugadvocaat zelf geen bezwaar tegen hebben, tenzij mijn cliënt of zijn ouders daar heel veel bezwaar tegen zouden hebben.”¹⁸⁵

Hier staat tegenover dat andere geïnterviewde advocaten stellen dat hun rol ook in jeugdzaken vereist dat zij niet het pedagogische, maar het juridische voorop stellen. Zo benadrukt een advocaat tijdens een interview: “mijn rol is niet om als een soort hulpverlener te zorgen dat [cliënt] een zo goed mogelijk hulpverleningstraject krijgt”.¹⁸⁶ Een andere advocaat legt uit dat hij het niet als zijn taak als advocaat ziet om de minderjarige te “corrigeren” of “betuttelen”, maar dat hij primair juridische bijstand moet verlenen aan zijn minderjarige cliënt die verdachte is in een strafzaak. Hierbij verwoordt hij treffend dat dit echter niet betekent dat hij daar “als mens” nooit een dubbel gevoel aan overhoudt:

“In principe sta ik eerst voor het juridische verhaal. Ik voel wel in mijzelf altijd een dubbelrol. Ik ben natuurlijk advocaat, ik heb daar gewoon een jeugdige verdachte. Dus ik zit daar met het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering en niet direct pedagogisch. Ik vind: hij zit daar vast en heel de wereld wijst al met de vinger naar hem, rechter, officier, ouders. Dus als ik daar hem ook nog eens in zou gaan corrigeren of betuttelen, daar zit ie niet op te wachten. Hij wil gewoon iemand die naast hem staat en dat andere [lees: corrigeren en betuttelen, YB] mogen die anderen voor hun rekening nemen. Dat doe ik dus niet. In die zin sta ik echt pal naast hem om te kijken van, met zo’n voorgeleiding: zijn er voldoende juridische redenen om jou vast te houden, ernstige bezwaren en gronden? En als die er niet zijn, ook al weet ik nog dat ie... – want die [cliënten] heb ik, die gewoon doorlopend in woningen inbreken – ja, dan ga ik daar natuurlijk gewoon voor liggen. En ik instrueer hem ook om dat voor elkaar te krijgen. En daar heb ik ook echt geen moeite mee. Natuurlijk denk ik dan wel van binnen wel eens: ‘wat een etterbak, wat een naar feit of zou je daar nou niet eens mee stoppen?’, maar dat neemt bij mij niet de over-

185 Interview advocaat E.

186 Interview advocaat K.

hand. En als ik dat wel zou krijgen, dan zou ik vinden dat ik ermee moet stoppen. Soms vind ik het wel als mens jammer om te zien dat iemand het niet voor elkaar krijgt om dat op orde te krijgen, terwijl je ook wel ziet dat ze dat niet prettig vinden. Ik heb zo'n jongen, die is als minderjarige begonnen en die gaat nu in zijn volwassenheid door. Ik zie heel veel capaciteiten bij die jongen en het lukt dus niet. En dan kan ik wel eens, als mens... dat zeg ik wel eens: 'ik vind het wel jammer dat het gewoon niet loopt'. En dat vinden ze ook wel weer prettig om te horen."¹⁸⁷

Samenvattend kan worden gesteld dat de taakopvattingen van advocaten in jeugdstrafzaken uiteenlopen, hetgeen onvermijdelijk van invloed is op de wijze waarop advocaten in de praktijk invulling geven aan hun rol in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Tegelijkertijd moet voor ogen worden gehouden dat tussen de opvatting dat in de rol van de advocaat in jeugdstrafzaken 'het pedagogische' op de voorgrond moet staan en de opvatting dat 'het juridische' leidend moet zijn, een groot grijs gebied zit. Een geïnterviewde advocaat spreekt in dit verband veelzeggend over het "balanceren" van principiële-juridische uitgangspunten en wat in een concrete zaak, ook vanuit pedagogisch oogpunt, in het belang van de minderjarige is.¹⁸⁸ In de volgende paragraaf zal worden gezien hoe het zoeken naar deze 'balans' doorwerkt in de standpuntbepaling van de advocaat ter voorgeleiding en raadkamerzitting.

8.3.2 Verweer tegen vordering inbewaringstelling of gevangenhouding

8.3.2.1 Verdedigingsstrategie

Nu de advocaat doorgaans pas vlak voor de voorgeleiding de beschikking krijgt over de processtukken, heeft hij slechts een korte tijd om op basis van deze stukken een verweer te bepalen, dat de meest urgente belangen van zijn cliënt behartigt en tevens past in de strategie die de advocaat voor de rest van de strafzaak voor ogen heeft. De opstelling van de verdachte en de advocaat en diens verweer ter voorgeleiding en raadkamerzitting kan dan ook niet los worden gezien van de verdedigingsstrategie in de strafzaak als geheel (lees: vanaf het eerste politieverhoor tot en met de inhoudelijke behandeling van de zaak ter zitting). Deze verdedigingsstrategie is echter wel dynamisch, in die zin dat de advocaat en zijn cliënt de strategie lopende het proces te allen tijde kunnen wijzigen als zij menen dat de belangen van de cliënt daarmee worden gediend.

Tijdens de interviews geven de advocaten aan dat zij de verdedigingsstrategie – en meer specifiek het verweer tijdens de voorgeleiding en raadkamerzitting – bepalen in samenspraak met hun cliënt. Hierbij benadrukt één van de geïnterviewde advocaten dat hij weliswaar rekening houdt met de wensen van zijn cliënt, maar deze niet per definitie (allemaal) in zijn verweer opneemt ("Ik ben niet een advocaat die zomaar alles zegt en doet wat mijn

¹⁸⁷ Interview advocaat G.

¹⁸⁸ Interview advocaat A.

cliënt vindt.”).¹⁸⁹ In dit verband wijst een andere geïnterviewde advocaat erop dat de advocaat zijn minderjarige cliënt (en diens ouders) ook weer niet te veel “voor het hoofd moet stoten”, aangezien zij er te allen tijde voor kunnen kiezen om een andere advocaat in de arm te nemen.¹⁹⁰ Bij het bepalen van de strategie en het verweer ter voorgeleiding en raadkamerzitting is het voor de advocaat dus soms schipperen tussen de wensen van de cliënt en diens ouders en zijn eigen professionele inschatting van wat het beste is voor zijn cliënt.

Belangrijke aspecten van de strategie ter voorgeleiding en raadkamerzitting zijn de proceshouding van de verdachte (zie par. 8.3.2.2) en het inhoudelijke verweer van de advocaat ten aanzien van de vordering van de officier van justitie (zie paragraaf 8.3.2.3 e.v.). Voor wat betreft dit inhoudelijke verweer stellen sommige geïnterviewde advocaten dat zij “het hele arsenaal uit de kast trekken”.¹⁹¹ Hierbij wordt allereerst “het rijtje” afgegaan:

“Eerst altijd kijken of de aanhouding en invezekeringstelling rechtmatig is, dan of er ernstige bezwaren zijn, dan de gronden. (...) En ik kijk ook naar 67a lid 3.”¹⁹²

Vervolgens wordt door de advocaat ingegaan op de mogelijkheden om de voorlopige hechtenis te schorsen onder voorwaarden, waarna soms ook nog aan de orde wordt gesteld of de voorlopige hechtenis, indien de vordering wordt toegewezen en niet wordt geschorst, op een alternatieve locatie of wijze ten uitvoer kan worden gelegd (lees: huisarrest of nachtdetentie). Voorts gaat de advocaat in zijn verweer soms ook nog in op de duur van de gevorderde voorlopige hechtenis. Deze benadering leidt tot de ‘getrapte’ verweeren die door advocaten veelvuldig werden gevoerd tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen. Een voorbeeld is het verweer dat de advocaat van een 16-jarige verdachte van een overval op een supermarkt voerde tijdens een raadkamerzitting, waarin primair afwijzing van de vordering werd bepleit vanwege een gebrek aan ernstige bezwaren, subsidiair werd verzocht om schorsing onder de voorwaarde van een avondklok en meer subsidiair werd verzocht om de voorlopige hechtenis in de vorm van nachtdetentie ten uitvoer te leggen (“als laatste redmiddel”).¹⁹³

Een aantal geïnterviewde advocaten beschouwt het als onderdeel van zijn taak om kritisch te bekijken of aan de juridische criteria voor het bevelen van voorlopige hechtenis is voldaan en hierop verweer te voeren, ook als zij inschatten dat de rechter niet geneigd zal zijn om daarin mee te gaan en zich voornamelijk zal richten op de schorsing onder voorwaarden (“Ik vind dat wij wel het hele rijtje af moeten gaan.”).¹⁹⁴ Andere geïnterviewde advocaten stellen dat zij zich pragmatischer opstellen: de insteek van hun verweer

189 Interview advocaat B.

190 Interview advocaat A.

191 Interview advocaat C.

192 Interview advocaat H.

193 Raadkamerzitting 45.

194 Interview advocaat K.

wordt grotendeels bepaald door de te verwachten haalbaarheid en effectiviteit van het verweer. Dit betekent dat de advocaat niet “tegen de klippen op” verweer gaat voeren over bijvoorbeeld de gronden, terwijl hij weet dat de rechter de vordering tot voorlopige hechtenis hoogstwaarschijnlijk toch niet gaat afwijzen. Als de schorsing naar verwachting het hoogst haalbare is voor de cliënt, is dit voor sommige advocaten reden om daar hun “pijlen op [te] richten”. Zo stelt een geïnterviewde advocaat in reactie op de fictieve ‘Casus Bart’, waarin de 15-jarige Bart wordt voorgeleid op verdenking van het leveren van tie-wraps, terwijl hij wist dat deze gebruikt zouden worden bij een gewapende overval (zie bijlage 6):

“Wat zou ik [als advocaat van Bart, YB] tijdens de voorgeleiding naar voren brengen? Kijk, in praktisch opzicht: je kunt van alles en nog wat gaan roepen over die tie-wraps en over het onderzoek, maar dat gaat ‘m niet worden, want het is gewoon onderzoek. En dat onderzoek moet nog plaatsvinden. Dus dan heb je al meteen een deel van de gronden te pakken. (...) Dus moet je je daar dan vol tegen gaan verzetten? Ik denk niet dat dat gaat werken. En de [door de Raad voor de Kinderbescherming voorgestelde] schorsingsvoorwaarden zijn ook zodanig ingericht dat het in het belang is van zo iemand dat hij geschorst wordt. Dus daar zou ik mijn pijlen op richten. Ik zou niet zozeer gaan zitten op ernstige bezwaren en gronden, dat deel, en ik zou het eerder gaan zoeken in die schorsingsvoorwaarden, in het milder maken van de schorsingsvoorwaarden. (...) Dit [lees: de schorsing onder (milde) voorwaarden, YB] is onder deze omstandigheden het best haalbare, denk ik.”¹⁹⁵

Een andere geïnterviewde advocaat legt uit dat deze pragmatische benadering in jeugdzaken is te rechtvaardigen, omdat bij een voorgeleiding of raadkamerzitting het voornaamste doel is dat de minderjarige zo snel mogelijk op vrije voeten wordt gesteld. Het maakt op dat moment niet uit of dit via een afwijzing van de vordering of via een schorsing geschiedt (“als ze er maar uit zijn”).¹⁹⁶ Hierbij kan ook een rol spelen dat ook de advocaat zelf de (pedagogische) meerwaarde inziet van een schorsing onder voorwaarden ten opzichte van een ‘kale’ afwijzing van de vordering, onder meer met het oog op de uiteindelijke uitkomst van de strafzaak:

“Het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht moet je natuurlijk niet helemaal uit het oog verliezen. (...) Ik zie mijzelf als belangenbehartiger. Ik vind het wel heel belangrijk dat er een vrijspraak moet komen als er tot een vrijspraak kan worden gekomen. Ook als het heel slecht gaat met mijn cliënt, zal dat niet voor mij een reden zijn om dan toch tot een veroordeling te komen, zodat er wel hulpverlening kan worden ingezet in een verplicht kader. Zover gaat het dan weer niet. Maar met een schorsing denk ik wel: misschien is het [lees: de schorsingsvoorwaarden en de begeleiding door de jeugdreclassering, YB] ook wel in zijn voordeel en dan kan hij voor de inhoudelijke behandeling in ieder geval met een goed verhaal komen en kan hij ook wel in die zin eigenlijk de tijd benutten om de rechtbank straks geen jeugddetentie te laten opleggen. (...) Ik zie dat ook als een kans.”¹⁹⁷

195 Interview advocaat D.

196 Interview advocaat I.

197 Interview advocaat F.

Tijdens de observaties van voorgeleidingen en raadkamerzittingen waren deze verschillende benaderingen eveneens duidelijke zichtbaar. In sommige zaken ging de advocaat in zijn verweer één voor één de wettelijke criteria langs – soms zelfs met de constatering dat wél aan de criteria was voldaan of dat hij refereerde aan het oordeel van de rechter – terwijl in andere zaken de advocaat in zijn verweer direct overging tot het verzoeken van een schorsing van de voorlopige hechtenis, zonder ook maar één woord te wijden aan de criteria voor toewijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis.

Uit het bovenstaande kan worden afgeleid dat de (verschillen in de) insteek van het verweer van de advocaat ter voorgeleiding en raadkamerzitting verband houdt met omstandigheden van de specifieke zaak, waaronder ook de wensen van de cliënt, alsook met de persoonlijke taakopvatting van de advocaat (vgl. par. 8.3.1). Hierbij lijken advocaten die de opvatting huldigen dat in jeugdstrafzaken ‘het juridische’ leidend zou moeten zijn zich principiëler op te stellen ten opzichte van het voeren van een verweer ten aanzien van de wettelijke criteria voor voorlopige hechtenis. Advocaten die ‘het pedagogische’ meer op de voorgrond stellen, lijken minder moeite te hebben met de praktijk waarin de rechter de voorlopige hechtenis bij voorkeur schorst in plaats van afwijst, vanwege de (vermeende) pedagogische meerwaarde van de schorsingsvoorwaarden. De laatstbedoelde advocaten zullen dan ook eerder geneigd zijn om hun verweer pragmatischer in te steken en af te stemmen op deze praktijk door zich primair te richten op de schorsing onder voorwaarden (vgl. par. 8.7.2).

8.3.2.2 *Proceshouding*

Een belangrijk onderdeel van de verdedigingsstrategie betreft de proceshouding van de verdachte: gaat de verdachte bekennen, ontkennen of zwijgen? Tijdens de consultatie voorafgaand aan het eerste politieverhoor bespreekt de advocaat dit met zijn cliënt en geeft hem advies. Verschillende advocaten geven tijdens de interviews aan dat dit advies sterk afhankelijk is van de persoon van de cliënt en van hetgeen de cliënt hen tijdens de consultatie vertelt. Hierbij wordt door meerdere geïnterviewde advocaten opgemerkt dat minderjarige cliënten tijdens de consultatie lang niet altijd openheid van zaken geven tegen de advocaat. Sommige advocaten vinden het ook niet nodig om te weten of hun cliënt het wel of niet ‘heeft gedaan’, terwijl andere advocaten dit wel willen weten met het oog op de verdedigingsstrategie. Zo stelt een advocaat tijdens een interview:

“Ik heb liever dat je het mij vertelt, want dan weet ik wat ik niet en wel kan vragen of naar voren kan brengen. Als ik heel leuk ga zeggen [tegen de politie, YB]: ‘ga de telefoon maar uitlezen’, terwijl die [cliënt] zegt: ‘ik heb er net zestien berichtjes en weet ik wat over gestuurd’, dat is toch stom. Dus ik heb liever dat ik het altijd weet. Daar denken advocaten verschillend over, maar ik zou het wel fijn vinden.”¹⁹⁸

198 Interview advocaat C.

Tijdens de interviews wordt door verschillende advocaten naar voren gebracht dat de zwakke informatiepositie van de verdediging in de fase van de politieverhoren en de voorgeleiding bij de rechter-commissaris van invloed is op het advies dat zij hun cliënten geven over de proceshouding in deze vroege voorfase van het strafproces. Zo stelt een geïnterviewde advocaat dat hij zijn cliënten welhaast standaard adviseert om zich in elk geval in de fase van de politieverhoren – en, indien nodig, ook nog bij de rechter-commissaris – op hun zwijgrecht te beroepen, om eerst te kunnen inventariseren wat er aan belastend materiaal in het dossier zit. Op basis daarvan kan vervolgens in overleg met de cliënt worden bepaald of zwijgen de verdedigingsstrategie blijft of dat hij toch openheid van zaken wil geven. Hiermee wil deze advocaat voorkomen dat zijn cliënt reeds bij de eerste politieverhoren of bij de voorgeleiding een bekentenis aflegt, terwijl achteraf zou blijken dat het dossier zo weinig belastend materiaal bevat dat het zonder die bekentenis nooit tot een veroordeling zou komen (“bekennen is de politie verwennen, dat gaan we niet doen”). De betreffende advocaat wijst er wel op dat in gevallen waarin zijn cliënt reeds tijdens de consultatie aangeeft onschuldig te zijn en een overtuigend verhaal heeft, hij zijn cliënt adviseert om juist wel direct openheid van zaken te geven tegenover de politie en de rechter-commissaris.

“Kijk, als het heel duidelijk is dat ze alles ontkennen en ze vertellen mij een verhaal waarvan ik denk: als jij er zo overtuigd in staat en het klinkt mij redelijk plausibel, dan moet je ook direct met jouw verhaal komen en niet zeggen ‘zwijgrecht, zwijgrecht’, want dan krijg je hem later om je oren want ‘waarom ben je dan niet gelijk met dit verhaal gekomen?’ Dus als hij daar zelf heel overtuigd is, dan zeg ik: ‘of je houdt dit verhaal en daar blijf je natuurlijk bij of je houdt voorlopig even je mond, dan ga je dat verhoor in, want dan kan je aan de hand van het verhoor wel een beetje peilen wat ze wel en niet tegen je hebben’. Dan gaan we het tweede gesprek in en dan weet ik ook wel meer. Maar ik zeg altijd wel: ‘zwijgen, want bekennen is de politie verwennen, dat gaan we niet doen’. Ik zeg: ‘bij de voorgeleiding kan je altijd nog openheid van zaken geven, kan je altijd nog met een verklaring komen’.”¹⁹⁹

Een andere geïnterviewde advocaat sluit zich hierbij aan. Hierbij benadrukt hij dat hij zijn cliënt nooit zou adviseren om te liegen. Tijdens de consultatie voorafgaand aan het eerste politieverhoor en het gesprek voorafgaand aan de voorgeleiding legt hij zijn minderjarige cliënt altijd voor dat er twee opties zijn: de waarheid spreken of zwijgen.

“Ik geef hem wel adviezen, maar ik ga niet zeggen: ‘nee, je moet zeggen dat het links was, ook al was het rechts’. Dat zou ik hem niet adviseren. Ik leg hem ook wel duidelijk het verschil uit tussen liegen en zwijgen. Dat ze eigenlijk de keuze hebben tussen de waarheid spreken of niks zeggen. En liegen dat dat niet goed is. Bij heel sommige als ze echt wat intelligenter overkomen dan leg ik uit dat het gaat om strafrechtelijke waarheid. Maar goed, dat gaat negen van de tien keer te ver. Dus dan zeg ik gewoon: ‘dan moet je maar even je mond houden’.”²⁰⁰

199 Interview advocaat G.

200 Interview advocaat I.

Tijdens de interviews wordt er door twee advocaten op gewezen dat als hun cliënt zich op zijn zwijgrecht wil beroepen, zij hem adviseren om ook tegen de raadsonderzoeker van de Raad voor de Kinderbescherming niets los te laten over het strafbare feit, omdat deze informatie in het rapport van de Raad en dus ook bij de rechters terecht komt en uiteindelijk zelfs als bewijs kan fungeren in de strafzaak als de raadsonderzoeker als getuige zou worden opgeroepen.²⁰¹ In dit verband geeft één van de geïnterviewde advocaten aan dat hij zijn cliënt in die gevallen adviseert om jegens de raadsonderzoeker wel openheid te geven over zijn persoonlijke omstandigheden, omdat deze informatie belangrijk is voor het schorsingsadvies van de Raad en de kans van slagen van het schorsingsverzoek van de advocaat kan vergroten.

Verschillende advocaten geven tijdens de interviews aan dat zij een beroep op het zwijgrecht geen effectieve verdedigingsstrategie vinden in gevallen waarin er zodanig veel belastend materiaal jegens hun cliënt in het dossier zit, dat zijn betrokkenheid bij het strafbare feit evident is. Er wordt tijdens de interviews meermaals op gewezen dat in die gevallen een volledige bekentenis met spijtbetuyging effectiever kan zijn, omdat de rechter dan eerder geneigd zal zijn om de minderjarige een kans te geven en de voorlopige hechtenis te schorsen.

“Ik had deze week een diefstal met geweld, drie getuigenverklaringen, een aangifte plus, beelden waarop je alles ziet. Tja, dan kan je niet meer... [zwijgen, YB]. Ik zeg: ‘dat moet je niet doen, dan moet je gewoon even vol bekennen en ook zeggen dat je er spijt van hebt’. Dan zeg ik dat wel, omdat ik weet dat als minderjarigen dat niet doen, dan krijg je zo’n rechter natuurlijk tegen je en dan wordt ook je kans op een schorsing natuurlijk veel kleiner. Dus als ik denk van ‘joh, dit wordt gewoon een inbewaringstelling, want die zou ik ook geven als rechter’, dan zou ik echt vol gaan voor een hele mooie houding om die kans op die schorsing er door te krijgen.”²⁰²

Het “tegen de klippen op” ontkennen of zwijgen kan volgens deze advocaten in die gevallen juist averechts werken, omdat de rechter-commissaris en raadkamer dan minder geneigd zullen zijn om tot schorsing van de voorlopige hechtenis te besluiten, terwijl de ontkennende of zwijgende proceshouding voor de uiteindelijke uitkomst van de strafzaak ook niets zal opleveren voor de cliënt, daar er zodanig veel belastend materiaal in het dossier zit dat een bekentenis niet nodig zal zijn om tot een veroordeling te komen. Een geïnterviewde advocaat geeft aan dat hij dit uitlegt aan zijn cliënt, maar dat dit in de praktijk niet betekent dat al zijn cliënten het advies om te bekennen ook opvolgen:

“Je hebt gewoon de vaste cliënten die gewoon zeggen: ‘nee, *it wasn’t me* en ik zal het nooit zijn, dus nu ook niet’. En die ontkennen tegen de klippen op. Dan zeg ik: ‘Dat gaat waarschijnlijk niet goed komen, want kinderrechters-commissarissen zijn meer geneigd te schorsen als je wel iets zegt, terwijl er voldoende bewijs is, dan niet. Dat is gewoon de ervaring. Dan heb je ook een grotere kans dat je geschorst gaat worden, omdat je zelf

201 Vgl. HR 25 september 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX4269, NJ 2013, 127.

202 Interview advocaat G.

inzicht geeft in je handelen, dat je schuldig bent, dat je dit nooit had moeten doen, dat het zomaar spontaan een hartstikke verkeerd idee is geweest.' Nou dan zijn sommigen nog wel geneigd: 'oké, als u het zegt, dan doe ik het maar'. Een aantal is absoluut niet geneigd om dat te doen. Nou ja, dan is vaak de consequentie dat ze niet geschorst worden.'²⁰³

Een andere advocaat geeft tijdens een interview aan dat hij het adviseren van een minderjarige cliënt over de proceshouding bij de voorgeleiding vaak een lastige afweging vindt. Vanwege de beperkte informatie en het korte tijdsbestek voorafgaand aan de voorgeleiding is het voor de advocaat lastig inschatten of de cliënt zichzelf bewijstechnisch in de vingers snijdt door een bekentenis af te leggen. Tegelijkertijd moet de advocaat ook het belang van een (snelle) schorsing van de voorlopige hechtenis voor ogen houden, waartoe de rechter – in de ervaring van deze en andere geïnterviewde advocaten – eerder geneigd zal zijn als de minderjarige verdachte een bekentenis aflegt.²⁰⁴

Gedurende het observatieonderzoek passeerden uiteenlopende proceshoudingen de revue (zie hoofdstuk 6, tabel 6.3). Tijdens veel voorgeleidingen en raadkamerzittingen was het voor de overige aanwezigen onduidelijk of de verdachte zijn proceshouding aannam op advies van zijn advocaat of uit eigen beweging. Bij een beroep op het zwijgrecht, werd door sommige verdachten (of door hun advocaat) wel expliciet aangegeven dat dit op advies van de advocaat geschiedde, bijvoorbeeld omdat de advocaat meer tijd wilde hebben om het dossier te bestuderen en door te spreken.

8.3.2.3 Afwijzen vordering

Tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen werd door de advocaten van de minderjarige verdachten veelvuldig (primair) verzocht om afwijzing van de vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding, omdat er in het betreffende geval (1) geen ernstige bezwaren of (2) gronden aanwezig zouden zijn die toepassing van voorlopige hechtenis zouden kunnen rechtvaardigen, dan wel omdat (3) het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv aan toewijzing van de vordering in de weg zou staan. In deze paragraaf zullen de verweren die strekken tot afwijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten stapsgewijs onder de loep worden genomen aan de hand van de bevindingen uit het observatieonderzoek en de interviews met advocaten.

(1) Gedurende de bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzittingen stelden advocaten zich regelmatig op het standpunt dat er geen *ernstige bezwaren* aanwezig waren ten aanzien van hun minderjarige cliënt. Ernstige bezwaren vereisen in de optiek van verschillende geïnterviewde advocaten

203 Interview advocaat C.

204 Interview advocaat G.

tenminste twee afzonderlijke belastende verklaringen of andere bewijsmiddelen. Zo stelt een advocaat tijdens een interview:

“Ik vind één belastende verklaring wel echt te weinig. Dat vind ik wel echt een ondergrens. (...) Ik had laatst een jeugdzaak met een anonieme getuige nota bene. Die anonieme getuige had gezegd: ‘[naam] heeft het gedaan, dat heeft hij verteld op het schoolplein en daar stonden acht mensen omheen’. Geen van die acht waren gehoord en je had dus alleen maar die anonieme getuige. Daarnaast had je het signalement: 1.85, donker en een zwarte jas. En toen heeft die RC dus gezegd – wat ik dus echt stuitend vind – ‘ik kan niet uitsluiten dat hij erin past [in het signalement, YB]’, terwijl, behalve een blanke vrouw, eigenlijk iedereen daarin past!”²⁰⁵

Een dergelijke opvatting kwam ook tijdens het observatieonderzoek in verschillende zaken naar voren. Zo stelde de advocaat van een 16-jarige verdachte van een straatroof dat enkel de aangifte van het vermeende slachtoffer, zonder ander bewijs, onvoldoende is voor het aannemen van ernstige bezwaren ten aanzien van zijn cliënt.²⁰⁶ Voorts volgt uit de interviews en observaties dat het verweer van de advocaat met betrekking tot de ernstige bezwaren zich ook kan richten op de betrouwbaarheid en eenduidigheid van de belastende verklaringen en ander belastend materiaal. Zo werd er tijdens een geobserveerde raadkamerzitting door de advocaat op gewezen dat de getuigen tegenstrijdige verklaringen hadden afgelegd, waardoor deze verklaringen volgens hem geen solide basis vormden om de ernstige bezwaren op te kunnen baseren.²⁰⁷ Ook werd tijdens een aantal voorgeleidingen en een raadkamerzitting door de advocaat bepleit dat het signalement van de verdachte, zoals dat was voortgekomen uit getuigenverklaringen en/of camerabeelden, dermate vaag was dat er sprake zou kunnen zijn van een persoonsverwisseling.²⁰⁸

De advocaat richt zich in zijn verweer ten aanzien van de ernstige bezwaren niet altijd enkel op het in het dossier aanwezige belastende materiaal ten aanzien van zijn cliënt, maar ook op eventuele ontlastende verklaringen, waaronder mogelijk ook de onderbouwde ontkenning van zijn cliënt. Soms schetst de advocaat aan de hand van de verklaring van zijn cliënt een alternatief scenario. Zo ook in een zaak van een 16-jarige die werd voorgeleid op verdenking van diefstal (met geweld) van een frikandelbroodje uit een supermarkt.²⁰⁹ De verdachte werd in de buurt van de supermarkt door de politie aangehouden op basis van het signalement dat was doorgegeven door een winkelmedewerker van de supermarkt: ‘een jongen gekleed in een knalroze polo’. Op het moment van de aanhouding was de verdachte, gekleed in een knalroze polo, een frikandelbroodje aan het eten. Tijdens de voorgeleiding verklaarde de verdachte dat hij het frikandelbroodje vlak voor

205 Interview advocaat J.

206 Voorgeleiding 12. Zie voor raadkamerzittingen waarin de advocaat een soortgelijk standpunt naar voren bracht: Raadkamerzitting 86; Raadkamerzitting 108.

207 Raadkamerzitting 54.

208 Voorgeleiding 5; Voorgeleiding 15; Voorgeleiding 29; Raadkamerzitting 92.

209 Voorgeleiding 30.

de aanhouding had gekregen van een andere jongen, die ook was gekleed in een roze polo. De advocaat betoogde vervolgens dat dit alternatieve scenario “zou kunnen kloppen” en dat enkel de verklaring van de winkelmedewerker onvoldoende is om ernstige bezwaren aan te nemen.²¹⁰

Tijdens de interviews stellen verschillende advocaten dat voor het aannemen van ernstige bezwaren vereist is dat de belastende aanwijzingen ten aanzien van de verdachte zodanig sterk zijn dat – tevens anticiperend op de mogelijke uitkomsten van het lopende politieonderzoek – een veroordeling in de lijn der verwachting ligt. In dit verband is ook het tijdsverloop relevant: diverse geïnterviewde advocaten stellen zich op het standpunt dat – in zaken waarin het politieonderzoek nog loopt – steeds hogere eisen moeten worden gesteld aan het criterium van de ernstige bezwaren naarmate de voorlopige hechtenis langer voortduurt. Een advocaat legt – met verwijzing naar de tijdens het interview voorgelegde fictieve ‘Casus Bart’ (zie bijlage 6) – uit dat als ten tijde van de raadkamerzitting blijkt dat het politieonderzoek sinds de voorgeleiding niets meer heeft opgeleverd en het dossier (nog steeds) te weinig belastend materiaal bevat om uiteindelijk tot een veroordeling te kunnen komen, dit wat hem betreft een reden is om afwijzing van de vordering tot gevangenhouding te bepleiten:

“Wat je eigenlijk altijd als advocaat wel standaard naar voren brengt, als er een voorgeleiding is geweest en je zit op raadkamer en het dossier is nog steeds hetzelfde, dan zeg je: ‘We zijn twee weken verder. Er is dan wel een verklaring van een medeverdachte die iets zegt over tie-wraps, maar het is in de schuur aangetroffen van vader, of tenminste van het ouderlijk huis, dus in hoeverre is dat dan ook echt wel van mijn cliënt? Er zijn geen DNA-sporen, althans ik heb niets in het dossier daarover aangetroffen. Dus er moet wel wat meer liggen om die verklaring ook wat meer zwaarte te geven. Nu dat niet is gebeurd, vind ik dat die ernstige bezwaren nu niet langer meer aan de orde zijn.”²¹¹

Ook tijdens de geobserveerde raadkamerzittingen werd in verschillende zaken door de advocaat betoogd dat er niet langer sprake was van ernstige bezwaren en de vordering tot gevangenhouding zodoende moest worden afgewezen, omdat het politieonderzoek niets meer had opgeleverd (“Het is een glijdende schaal. Lopende de zaak dient er meer bewijs te komen. Dat is hier niet zo.”).²¹²

(2) Tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen werden de op de vordering van de officier vermelde gronden voor voorlopige hechtenis regelmatig door de advocaat van de verdachte betwist. In sommige zaken bepleitte de advocaat afwijzing van de vordering vanwege de afwezigheid van gronden. In andere zaken betwistte de advocaat enkele,

210 De rechter-commissaris volgde het betoog van de advocaat – lees: het alternatieve scenario dat werd geschetst door de verdachte – niet en nam de ernstige bezwaren aan. Hierbij speelde ook een rol dat de verdachte niet wilde zeggen van wie hij dat broodje zou hebben gekregen.

211 Interview advocaat F.

212 Raadkamerzitting 56.

maar niet alle op de vordering vermelde gronden. Een advocaat legt tijdens een interview uit dat in gevallen waarin een vordering tot voorlopige hechtenis wordt gebaseerd op meerdere gronden, het niet altijd haalbaar is om voor afwijzing van de vordering te pleiten. In dergelijke gevallen kan het echter wel een strategie zijn om te proberen de rechter-commissaris of raadkamer ertoe te bewegen dat hij één of meer van de door de officier van justitie aangedragen gronden laat vallen. Dit kan de advocaat in een later stadium weer van pas komen, omdat gronden die eenmaal zijn afgewezen door de rechter-commissaris of raadkamer doorgaans in het vervolg van het voorlopige hechtenis traject niet meer op de vordering worden gezet. Dit betekent dat het fundament onder de vordering dunner wordt en de advocaat tijdens de volgende raadkamerzitting minder gronden hoeft aan te vechten om afwijzing van de vordering c.q. opheffing van de voorlopige hechtenis te kunnen bepleiten.

Een geïnterviewde advocaat brengt evenwel naar voren dat hij het aanvechten van de gronden om een afwijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis te bepleiten doorgaans ervaart als “vechten tegen de bierkaai”, omdat rechters – althans in zijn ervaring – met name de *recidivegrond* vrijwel altijd aanwezig achten.²¹³ Hij verwoordt dit als volgt:

“Er wordt [door de rechter, YB] eigenlijk altijd wel geredeneerd naar een *recidivegrond*. Óf omdat je iets eerder met justitie te maken hebt gehad óf omdat het uit de lucht komt vallen... Maar goed, dat wil niet zeggen dat we er geen verweer tegen voeren, maar even afhankelijk van het soort zaak en in welke richting het opgaat, nou ja dat bepaalt wel een beetje het fanatisme in het verweer voeren.”²¹⁴

Een soortgelijk geluid klinkt ook tijdens interviews met andere advocaten. Zo noemt een advocaat de *recidivegrond* een “*pain in the ass* van advocaten”, omdat rechters die grond volgens hem heel makkelijk aannemen.²¹⁵ Tijdens geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen wordt de *recidivegrond* door advocaten met uiteenlopende argumenten betwist. Zo wees de advocaat er in een aantal zaken op dat zijn cliënt een first offender was.²¹⁶ Voorts werd door advocaten herhaaldelijk gewezen op beschermende factoren in het leven van de minderjarige verdachte, zoals reeds aanwezige hulpverlening, dagbesteding en/of een sterk en stabiel thuisfront.²¹⁷

213 Hieronder wordt de *recidivegrond* ex artikel 67a tweede lid, onder 2° (ook wel de ‘6-jaarsrecidivegrond’ of de ‘VPG-grond’ – lees: veiligheid van personen en/of goederen – genoemd) en 3° Sv (ook wel de 5-jaarsrecidivegrond genoemd) verstaan. Als in het navolgende over de *recidivegrond* wordt gesproken betreft het de in artikel 67a tweede lid, onder 2° Sv neergelegde grond, tenzij anders wordt vermeld.

214 Interview advocaat D.

215 Interview advocaat J.

216 O.a. Voorgeleiding 12; Voorgeleiding 14; Raadkamerzitting 4; Raadkamerzitting 22; Raadkamerzitting 40.

217 O.a. Voorgeleiding 2; Voorgeleiding 13; Voorgeleiding 6; Raadkamerzitting 42; Raadkamerzitting 101.

In zaken waarin de officier van justitie de recidivegrond baseerde op de justitiële documentatie van de verdachte, toonden verschillende advocaten zich bijzonder kritisch. Zo werd naar voren gebracht dat het enkele feit dat de minderjarige justitiële documentatie heeft als zodanig onvoldoende is om de recidivegrond aan te nemen.²¹⁸ Verder werd door advocaten meermaals betoogd dat in deze beoordeling uitsluitend onherroepelijke veroordelingen en dus geen vrijspraken en lopende zaken mogen worden meegenomen.²¹⁹ Ook werd herhaaldelijk door advocaten aangevoerd dat de recidivegrond enkel op de justitiële documentatie van een verdachte mag worden gebaseerd als de eerdere veroordeling betrekking heeft op een soortgelijk strafbaar feit als waarvan hij thans wordt verdacht.²²⁰ Voorts waren verschillende advocaten ook kritisch op de onderbouwing van de recidivegrond door de officier in gevallen waarin deze grond werd afgeleid uit de aard en ernst van de verdenking.²²¹ In dit verband werd er tijdens een raadkamerzitting door een advocaat op gewezen dat als de recidivegrond enkel wordt gebaseerd op de aard en ernst van de verdenking, er in wezen sprake is van vermeniging van ernstige bezwaren en gronden.²²²

Een andere grond die volgens sommige geïnterviewde advocaten “heel makkelijk” wordt aangenomen door officieren en rechters is de grond van het ‘12-jaarsfeit en de ernstig geschokte rechtsorde’.²²³ Zo stelt een advocaat tijdens een interview dat deze grond eigenlijk uitsluitend zou moeten worden gebruikt voor zware zeden- en geweldszaken, maar dat deze in de praktijk veel ruimer wordt toegepast:

“Dan hebben we het bijvoorbeeld over een winkeldiefstal met geweld. En dan is het geweld ook nog eens een duw tijdens het aangehouden worden. Kom op, waar hebben we het over? Straatroven waarbij iemand uit de hand van een ander een telefoon jat... (...) Ik vind eigenlijk dat je deze grond moet gebruiken voor zware zedenzaken, zware geweldszaken, maar hij staat er altijd op.”²²⁴

Voor het aannemen van deze grond is vereist dat er sprake is van een verdenking van een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld. Een geïnterviewde advocaat legt uit dat in sommige zaken het strafbare feit waarop de verdenking betrekking heeft weliswaar “formeel” als een ‘12-jaarsfeit’ is te kwalificeren, maar niettemin kan worden betwist of het strafbare feit ook “materieel” – gelet op de specifieke omstandigheden van het geval – als een ‘12-jaarsfeit’ kan worden aangemerkt.

218 Raadkamerzitting 55.

219 O.a. Voorgeleiding 13; Voorgeleiding 49; Voorgeleiding 64; Raadkamerzitting 104; Raadkamerzitting 119.

220 Voorgeleiding 2; Voorgeleiding 13; Raadkamerzitting 48.

221 O.a. Voorgeleiding 2; Voorgeleiding 5; Voorgeleiding 11; Raadkamerzitting 109; Raadkamerzitting 118.

222 Raadkamerzitting 143.

223 Artikel 67a, tweede lid, onder 1° Sv.

224 Interview advocaat J.

“Als het bijvoorbeeld gaat om een straatroof, waarbij uit de verklaringen van de aangever en bijvoorbeeld getuigen blijkt dat er eigenlijk alleen maar een telefoon uit de handen is gerukt of een jas is afgepakt en voor de rest is het heel beperkt gebleven qua geweld of wat dan ook, dan zeg ik: ‘Formeel is het dan misschien wel een 12-jaarsfeit, maar materieel, als je echt kijkt naar de casus, vind ik dat er van een 12-jaarsfeit niet kan worden gesproken.’ Dan probeer ik daar wel op af te dingen.”²²⁵

Uit de interviews met de advocaten komt de algemene perceptie naar voren dat voor het aannemen van de ‘12-jaarsgrond’, naast een ‘12-jaarsfeit’, ook een ‘ernstig geschokte rechtsorde’ aanwezig moet zijn en dat dit als een zelfstandig criterium moet worden beoordeeld. De ernst van het strafbare feit als zodanig volstaat niet om deze grond aan te nemen, zo is de perceptie van de geïnterviewde advocaten. Een advocaat stelt tijdens een interview dat voor een ernstig geschokte rechtsorde vereist is dat de vrijlating van de verdachte, gelet op de ernst van de verdenking, zou leiden tot “maatschappelijke onrust” en dat enkel de verontwaardiging bij het slachtoffer over de (eventuele) vrijlating van de verdachte niet voldoende is om aan dit criterium te voldoen.

“Maar zo wordt het door de officier meestal wel gezegd: ‘Ik kan het niet uitleggen aan het slachtoffer die met een blauw oog thuiszit dat deze jongen [de verdachte, YB] naar buiten gaat’. En dat snap ik allemaal best, maar het moet wat mij betreft ruimer zijn. Dat elk welkend mens, daar moeten we vanuit gaan... dat hier oproer zou ontstaan, dus dat is breder dan het slachtoffer. Onrust, maatschappelijke onrust. (...) Ze hoeven niet allemaal te gaan staken en leuzen te bekladden op de muren. Maar dat er een algemene opinie is van: ‘dit kan toch echt niet’, en eigenlijk wat meer dan dat.”²²⁶

Tijdens geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen werd dit criterium ook regelmatig aangevochten door de advocaat van een minderjarige verdachte. Zo werd tijdens een raadkamerzitting aangevoerd dat vrijlating van de verdachte niet zou leiden tot een geschokte rechtsorde, omdat de zaak in kwestie geen media-aandacht had gehad.²²⁷ In een andere zaak wees de advocaat er juist op dat soortgelijke feiten heel vaak worden gepleegd en veelvuldig in de media komen, waardoor een dergelijk feit – en de vrijlating van de verdachte – geen schok in de samenleving teweeg zou brengen (“Overvallen [op tankstations] gebeuren heel vaak. De media staan er vol van.”).²²⁸ Voorts werd tijdens een aantal bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzittingen verweer gevoerd ten aanzien van de geschokte rechtsorde door in te gaan op de wijze waarop en de omstandigheden waaronder het strafbare feit zou zijn gepleegd. Zo refereerde een advocaat in een zaak van een 17-jarige verdachte aan de “amateuristische wijze” waarop een overval op een supermarkt zou zijn gepleegd.²²⁹ In een andere zaak benadrukte

225 Interview advocaat F.

226 Interview advocaat C.

227 Raadkamerzitting 4.

228 Raadkamerzitting 123.

229 Raadkamerzitting 42.

de advocaat dat de straatroof onder bedreiging van een schroevendraaier, waarvan zijn cliënt werd verdacht, in wezen neerkwam op een “diefstal van een muts” om zo de relatief geringe ernst van de straatroof te onderstrepen en de geschokte rechtsorde te betwisten.²³⁰

In twee geweldszaken wees de advocaat erop dat sprake zou zijn geweest van respectievelijk een “noodweersituatie” en van een situatie waarin een verdachte langdurig werd gepest door het latere slachtoffer.²³¹ Voorts werd er tijdens een raadkamerzitting door de advocaat naar voren gebracht dat vrijlating van de 15-jarige verdachte van een poging tot straatroof, vanwege de jonge leeftijd van de verdachte, geen geschokte rechtsorde zou opleveren.²³² Verder werd in meerdere zaken door advocaten betoogd dat tijdsverloop in de weg stond aan het (wederom) aannemen van de geschokte rechtsorde als grond voor verlenging van de voorlopige hechtenis (“Na verloop van tijd ebt de geschokte rechtsorde weg.”).²³³ Tijdsverloop kan volgens sommige advocaten een rol spelen bij de beoordeling van de geschokte rechtsorde in zaken waarin een verdachte al enige tijd in voorlopige hechtenis verblijft, evenals in gevallen waarin een verdachte pas lange tijd na het plegen van een het feit wordt aangehouden, terwijl hij al wel van meet af aan in beeld was bij het Openbaar Ministerie. Zo stelt een advocaat tijdens een interview:

“Als je [als Openbaar Ministerie, YB] vindt dat de rechtsorde zo geschokt is, moet je ook actie ondernemen en dan niet iemand nog een tijdje laten lopen omdat je onderzoek aan het doen bent.”²³⁴

Een andere grond voor voorlopige hechtenis die advocaten tijdens de interviews en geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen kritisch benaderen, betreft de ‘onderzoeksgrond’.²³⁵ Volgens verschillende geïnterviewde advocaten kan het toepassen van voorlopige hechtenis op basis van deze grond enkel gerechtvaardigd zijn als dit daadwerkelijk noodzakelijk is om te voorkomen dat de verdachte het onderzoek frustreert. In dit verband stelt een advocaat tijdens een interview:

“Op het moment dat het zo duidelijk is dat als iemand op vrije voeten gaat, dat hij het hele onderzoek in de war zou schoppen [dan kan de onderzoeksgrond gerechtvaardigd zijn, YB]. En ik vind dat dat alleen maar iemand is die direct is aangehouden, bij heterdaadzaken, want je ziet ook wel eens dat [de onderzoeksgrond, YB] wordt opgevoerd in zaken waarbij er al een tijdje een onderzoek loopt en dan iemand wordt aangehouden. Dan had je die dingen daarvoor al kunnen doen. Detentie is zo ingrijpend en iemand vasthouden voor het onderzoek, dan moet je wel echt aantonen als OM, vind ik, waarom het niet anders kan.”²³⁶

230 Voorgeleiding 23.

231 Resp.: Raadkamerzitting 71; Raadkamerzitting 111.

232 Raadkamerzitting 93.

233 Raadkamerzitting 92. En voorts: Raadkamerzitting 43; Raadkamerzitting 68.

234 Interview advocaat H.

235 Artikel 67a, tweede lid, onder 5° Sv.

236 Interview advocaat H.

Tijdens geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen voerden advocaten herhaaldelijk aan dat de door de officier opgevoerde onderzoeksgrond niet gerechtvaardigd kon worden, omdat de verdachte – althans volgens zijn advocaat – het onderzoek niet (meer) zou kunnen verstoren. Ter onderbouwing werd in verschillende zaken door de advocaat naar voren gebracht dat de medeverdachten en getuigen reeds waren gehoord door de politie, waardoor van collusiegevaar geen sprake kon zijn.²³⁷ In één van de zaken benadrukte de advocaat tijdens een voorgeleiding dat voorlopige hechtenis (lees: de onderzoeksgrond) niet mag worden gebruikt om zijn ‘zwijgende’ cliënt onder druk te zetten om een verklaring af te leggen (“Er is geen onderzoeksbelang, anders dan een kwetsbare minderjarige onder druk zetten om te verklaren.”).²³⁸ Ook werd er tijdens een voorgeleiding en verschillende raadkamerzittingen door de advocaat betoogd dat de onderzoeksgrond niet aan de orde kon zijn, omdat de minderjarige verdachte niet ‘in beperkingen’ zat en daardoor ook vanuit de justitiële jeugdinrichting contact met de buitenwereld kon hebben en het onderzoek zou kunnen beïnvloeden.²³⁹

Voorts stelden advocaten zich tijdens meerdere raadkamerzittingen op het standpunt dat tijdsverloop in de weg stond aan het (opnieuw) aannemen van de onderzoeksgrond.²⁴⁰ In deze zaken verbleef de minderjarige verdachte reeds een aantal weken in voorlopige hechtenis en meende de advocaat dat het Openbaar Ministerie en de politie inmiddels lang genoeg de tijd hadden gehad om het onderzoek af te ronden, waardoor voortzetting van voorlopige hechtenis op basis van de onderzoeksgrond volgens de advocaat niet langer kon worden gerechtvaardigd. Tijdens de interviews wordt door verschillende advocaten aangegeven dat de raadkamer doorgaans wel ontvankelijk is voor dergelijke verweren en zelf ook steeds kritischer kijkt naar de onderzoeksgrond naarmate de voorlopige hechtenis langer voortduurt (“Dat is geen grond die lang houdt, dat is een grond die vaak kortdurig is.”).²⁴¹

Een vierde grond²⁴² voor voorlopige hechtenis die in de wet is opgenomen – *vluchtgevaar* – werd tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen zodanig weinig aangevoerd op de vorderingen van de officier van justitie dat het observatieonderzoek geen voorbeelden biedt van

237 O.a. Voorgeleiding 24; Raadkamerzitting 56; Raadkamerzitting 115; Raadkamerzitting 118; Raadkamerzitting 119.

238 Voorgeleiding 6.

239 Voorgeleiding 8; Raadkamerzitting 52; Raadkamerzitting 55; Raadkamerzitting 118. En voorts: Interview advocaat H.

240 Raadkamerzitting 55; Raadkamerzitting 91; Raadkamerzitting 132.

241 Interview advocaat H.

242 De zogenoemde “snelrechtgrond” (art. 67a, tweede lid, onder 4° Sv) wordt in deze paragraaf buiten beschouwing gelaten. Deze grond werd lopende het observatieonderzoek wettelijk ingevoerd, maar kwam tijdens de geobserveerde voorgeleidingen geen enkele keer aan de orde.

verweren tegen deze grond.²⁴³ Tijdens de interviews wordt door de advocaten bevestigd dat deze grond in jeugdzaken vrijwel nooit aan de orde komt.

(3) Naast het voeren van verweer tegen de ernstige bezwaren en gronden, kan de advocaat ook om afwijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis verzoeken omdat het *anticipatiegebod* van artikel 67a, derde lid Sv aan toewijzing in de weg staat. Een aantal geïnterviewde advocaten geeft in dit verband aan de straftoemeteringsrichtlijnen van het Openbaar Ministerie en/of de oriëntatiepunten voor straftoemeting van jeugdigen, zoals die door één van de onderzochte rechtbanken zijn ontwikkeld, erop na te slaan en op basis daarvan een “67a lid 3-verweer” te voeren. Dit kwam ook tijdens het observatieonderzoek naar voren.²⁴⁴ Andere geïnterviewde advocaten stellen vooral op basis van ervaring een eigen inschatting te maken van de mogelijk ter zitting op te leggen straf of maatregel met het oog op een eventueel 67a lid 3-verweer. Een advocaat stelt hierover het volgende:

“Ik maak wel een inschatting van hoe daar straks op zitting mee wordt omgegaan. En ik ben dan vrij snel geneigd om daar, als cliënt dat ook belangrijk vindt, om daar een beroep op te doen [op artikel 67a, derde lid Sv, YB]. Ondanks dat ik misschien als ik een formele rekensom ga maken, daar nog niet altijd direct aanspraak op kan doen, maar ja, ik probeer het dan wel.”²⁴⁵

Tijdens verschillende voorgeleidingen en raadkamerzittingen brachten advocaten in het kader van hun 67a lid 3-verweer strafverlichtende omstandigheden naar voren die het volgens hen aannemelijk maakten dat door de zittingsrechter bij veroordeling geen vrijheidsbenemende straf of maatregel, dan wel een vrijheidsbenemende straf of maatregel van kortere duur dan de voorlopige hechtenis zou worden opgelegd. Zo werd onder meer gewezen op de jonge leeftijd en/of de blanco justitiële documentatie van de verdachte.²⁴⁶ Voorts werd tijdens twee geobserveerde raadkamerzittingen door de advocaat betoogd dat artikel 67a, derde lid Sv in de weg stond aan toewijzing van de vordering tot gevangenhouding, omdat het volgens de advocaat zeer onzeker was of het in de betreffende zaak tot een veroordeling (en strafoplegging) zou komen, daar er volgens de advocaat sprake was van een noodweersituatie, waardoor ontslag van alle rechtsvervolgning of vrijpraak in de lijn der verwachting zouden liggen.²⁴⁷

243 In slechts twee geobserveerde zaken werd vluchtgevaar (art. 67a, eerste lid, onder a Sv) op de vordering van de officier aangevoerd als grond voor voorlopige hechtenis (Voorgeleiding 17 en Voorgeleiding 37).

244 Voorgeleiding 2; Raadkamerzitting 44; Raadkamerzitting 78; Raadkamerzitting 95.

245 Interview advocaat B.

246 O.a. Voorgeleiding 11; Raadkamerzitting 93; Raadkamerzitting 101; Raadkamerzitting 123; Raadkamerzitting 133.

247 Raadkamerzitting 71; Raadkamerzitting 83. Een dergelijk verweer lijkt echter voorbij te gaan aan het feit dat artikel 67a, derde lid Sv uitgaat van het hypothetische geval dat het tot een veroordeling komt. (Vgl. de frase “in geval van veroordeling” in de tekst van deze bepaling.)

Tot slot komt uit de interviews naar voren dat een 67a lid 3-verweer van de advocaat weliswaar primair strekt tot afwijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis, maar dat sommige advocaten zich er wel van bewust zijn dat met een dergelijk verweer ook extra druk kan worden gezet op het (subsidiare) verzoek tot schorsing van de voorlopige hechtenis. Als een advocaat tijdens een raadkamerzitting constateert dat artikel 67a, derde lid Sv bijna in beeld komt en vervolgens een schorsingsverzoek doet, stelt de advocaat impliciet dat als de raadkamer de voorlopige hechtenis nog wil kunnen schorsen onder voorwaarden, dit op korte termijn dient te geschieden, omdat schorsing niet meer mogelijk zal zijn zodra artikel 67a, derde lid Sv daadwerkelijk in de weg staat aan (verlenging van) de voorlopige hechtenis.²⁴⁸

8.3.2.4 Schorsingsverzoek

Tijdens veruit de meeste geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen deed de advocaat namens zijn minderjarige cliënt het verzoek aan de rechter om, mocht de rechter overgaan tot het bevelen van voorlopige hechtenis, de tenuitvoerlegging van dit bevel te schorsen. Uit de interviews met advocaten komt duidelijk de perceptie naar voren dat in jeugdstrafzaken ‘schorsen, tenzij’ als uitgangspunt behoort te gelden. Dit werd ook tijdens geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen herhaaldelijk door advocaten benadrukt, soms met uitdrukkelijke verwijzing naar het IVRK en rechtspraak van het EHRM.²⁴⁹ Een advocaat legt tijdens een interview uit dat hij het dan ook als plicht van een advocaat van een minderjarige verdachte beschouwt om in beginsel altijd een schorsingsverzoek in te dienen bij de rechter-commissaris of raadkamer:

“Elke zichzelf respecterende advocaat die gaat dat proberen. (...) Ik ben nu vijftien jaar advocaat ofzo. In mijn carrière heb ik mij twee keer gerefereerd [lees: geen schorsingsverzoek ingediend, YB] in het volwassenenstrafrecht, nul keer in jeugdstrafrecht. Dat doe ik gewoon niet. Er is altijd wel iets. Je kunt altijd wel wat roepen. Als je het niet doet, ben je [als advocaat] geen knip voor je neus waard, vind ik echt.”²⁵⁰

Toch waren er tijdens het observatieonderzoek voorgeleidingen en raadkamerzittingen waar de advocaat geen verzoek deed tot schorsing van de voorlopige hechtenis van zijn minderjarige cliënt. Hierbij ging het bijvoorbeeld om zaken waarin de minderjarige verdachte met het oog op zijn eigen welzijn en veiligheid – of die van ouders en/of overige gezinsleden – niet terug kon naar huis en er nog geen geschikte alternatieve verblijfplaats

248 Als er vanwege artikel 67a, derde lid Sv geen bevel tot (verlenging van de) voorlopige hechtenis kan worden afgegeven, kan dit immers ook niet worden geschorst onder bijzondere voorwaarden.

249 O.a. Voorgeleiding 11; Raadkamerzitting 37; Raadkamerzitting 56; Raadkamerzitting 99; Raadkamerzitting 124.

250 Interview advocaat D.

beschikbaar was of zaken waarin de minderjarige over geen enkele vorm van (gestructureerde) dagbesteding beschikte en er nog geen plan van aanpak was opgesteld door de jeugdreclassering, waardoor een schorsing op dat moment ook volgens de advocaat niet verantwoord was.²⁵¹ Een andere reden waarom een advocaat tijdens een tweetal raadkamerzittingen afzag van het doen van een schorsingsverzoek was dat de minderjarige verdachte zelf weigerde mee te werken met schorsingsvoorwaarden en jeugdreclasseringsbegeleiding.²⁵² Dergelijke gevallen zijn echter wel uitzonderlijk.

Uit de observaties en interviews komt naar voren dat in veel onderbouwde schorsingsverzoeken van advocaten in jeugdzaken – grofweg – vier elementen kunnen worden onderscheiden: (1) het zo positief mogelijk neerzetten van de minderjarige cliënt, (2) het benadrukken van de negatieve invloed die een verblijf in de justitiële jeugdinrichting heeft of zou hebben op de ontwikkeling van de cliënt, (3) het aanhalen van zwaarwegende persoonlijke belangen van de cliënt die aanleiding geven om tot schorsing over te gaan, en (4) het uitleggen waarom en onder welke voorwaarden een schorsing verantwoord kan worden geacht. Dit wordt in het navolgende nader uitgewerkt.

Welhaast standaard onderdeel van de onderbouwing van een schorsingsverzoek is dat de advocaat zijn minderjarige *cliënt in een zo gunstig mogelijk daglicht* probeert te plaatsen. Zo werd er tijdens de geobserveerde voorleggingen en raadkamerzittingen in dit kader veelvuldig gewezen op de jonge leeftijd van de verdachte, zijn blanco justitiële documentatie en/of zijn geringe aandeel in het strafbare feit.²⁵³ Ook werd er door advocaten herhaaldelijk op gewezen dat hun cliënt goed heeft meegewerkt met het onderzoek, verantwoordelijkheid neemt voor zijn daad, schuldbewust is en spijt heeft betuigd.²⁵⁴ Andere door advocaten naar voren gebrachte omstandigheden die de minderjarige verdachte in een gunstig daglicht moesten plaatsen, waren bijvoorbeeld dat de mentor uit de justitiële jeugdinrichting zeer te spreken was over het functioneren van de verdachte in de groep, dat de eerder opgelegde nachtdetentie of thuisdetentie goed was verlopen, dat verdachte goed presteerde op school en/of een bijbaantje had.²⁵⁵ Voorts werd in verschillende zaken door de advocaat benadrukt dat zijn minderjarige cliënt zeer gemotiveerd was om mee te werken aan schorsingsvoorwaarden en begeleiding door de jeugdreclassering.²⁵⁶ Door op dergelijke wijze een zo

251 O.a. Voorgeleiding 4; Raadkamerzitting 29; Raadkamerzitting 59; Raadkamerzitting 81; Raadkamerzitting 129.

252 Raadkamerzitting 57; Raadkamerzitting 78.

253 O.a. Voorgeleiding 13; Raadkamerzitting 8; Raadkamerzitting 26; Raadkamerzitting 28; Raadkamerzitting 123.

254 O.a. Voorgeleiding 16; Voorgeleiding 18; Voorgeleiding 63; Raadkamerzitting 65; Raadkamerzitting 101.

255 O.a. Voorgeleiding 35; Voorgeleiding 50; Raadkamerzitting 64; Raadkamerzitting 96; Raadkamerzitting 102.

256 O.a. Voorgeleiding 17; Voorgeleiding 18; Raadkamerzitting 25; Raadkamerzitting 49; Raadkamerzitting 131.

positief mogelijk beeld te schetsen van de minderjarige verdachte, trachten advocaten het vertrouwen van de rechter-commissaris of raadkamer in een goed verloop van de schorsing, alsook de bereidheid om de minderjarige een kans te geven te vergroten.²⁵⁷ Dit komt ook naar voren in de interviews met advocaten:

“[Als advocaat moet je zorgen dat jouw cliënt laat] zien dat [hij] meetelt, dat [hij] meewerkt, dat [hij] goede intenties heeft en dat kunnen aantonen. ‘Ja, ik heb een krantenwijkje, want ik verdien graag mijn geld, ik weet de waarde van geld, hoewel ik nu misschien een telefoon heb gestolen. Ik weet wat werken is, ik weet hoe ik mij moet inzetten, ik weet wat discipline is.’ Dan neem je al zoveel zorgen weg bij een kinderrechter, dat je daar al heel ver mee komt.”²⁵⁸

Een ander element dat veelvuldig terugkomt in de onderbouwing van schorsingsverzoeken is de (vermeende) *negatieve invloed van een verblijf in de justitiële jeugdinrichting* op de ontwikkeling van de minderjarige verdachte. Advocaten benadrukten tijdens geobserveerde vooropleidingen en raadkamerzittingen herhaaldelijk de “kwetsbaarheid” van hun minderjarige cliënt in een justitiële jeugdinrichting en de “onveiligheid” van een verblijf aldaar, waardoor tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis zou leiden tot “detentieschade”.²⁵⁹ Ook werd meermaals door advocaten naar voren gebracht dat hun cliënt zodanig “beïnvloedbaar” zou zijn dat een verblijf in een justitiële jeugdinrichting zou leiden tot “verharding”, “criminele besmetting” en “verder afglijden in de criminaliteit”.²⁶⁰ Met een schorsing van de voorlopige hechtenis zouden deze (vermeende) negatieve gevolgen van een verblijf in de justitiële jeugdinrichting volgens de advocaten kunnen worden voorkomen.

Een categorie argumenten waarop door advocaten ook regelmatig een beroep wordt gedaan ter onderbouwing van een schorsingsverzoek zijn *zwaarwegende persoonlijke belangen* van de minderjarige verdachte die er volgens de betreffende advocaten toe nopen dat tot schorsing van de voorlopige hechtenis wordt overgegaan. In dit verband werd tijdens de geobserveerde vooropleidingen en raadkamerzittingen door advocaten veelvuldig gewezen op het belang van voortzetting van de schoolgang van de minderjarige,²⁶¹ waarbij in drie zaken door de advocaat werd benadrukt dat tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis zou betekenen dat de minder-

257 Tijdens een aantal raadkamerzittingen verzocht de advocaat de rechter(s) uitdrukkelijk om de minderjarige met een schorsing “een kans” te geven. (O.a. Raadkamerzitting 95; Raadkamerzitting 117; Raadkamerzitting 144.)

258 Interview advocaat C.

259 O.a. Vooropleiding 32; Raadkamerzitting 18; Raadkamerzitting 37; Raadkamerzitting 63; Raadkamerzitting 68.

260 O.a. Vooropleiding 13; Vooropleiding 49; Raadkamerzitting 4; Raadkamerzitting 49; Raadkamerzitting 107. En voorts: Interview advocaat H.

261 O.a. Vooropleiding 16; Vooropleiding 38; Vooropleiding 50; Raadkamerzitting 92; Raadkamerzitting 112.

jarige zijn eindexamens niet zou kunnen maken.²⁶² Andere voorbeelden van zwaarwegende persoonlijke belangen die volgens de betreffende advocaten in verschillende zaken noopten tot schorsing van de voorlopige hechtenis waren het belang dat de minderjarige een ambulant hulpverleningstraject zou kunnen starten of vervolgen, het belang dat de minderjarige zijn plek in een instelling voor begeleid wonen niet zou verliezen²⁶³ en het belang dat de minderjarige zijn bijbaantje niet zou kwijtraken.²⁶⁴

Ook werden door advocaten soms redenen van zeer persoonlijke aard aangevoerd om een schorsingsverzoek te onderbouwen, zoals in zaak van een 16-jarige verdachte van een gewapende overval wiens oma terminaal ziek was en in een zaak van een (inmiddels) 18-jarige verdachte van een reeks diefstallen, gepleegd toen hij minderjarig was, die zijn hoogzwangere vrouw thuis had zitten.²⁶⁵ Met het aanvoeren van dergelijke zwaarwegende persoonlijke belangen die volgens de advocaat ernstig zouden worden geschaad door tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis, beoogt de advocaat de rechter-commissaris of raadkamer ervan te overtuigen dat deze belangen zwaarder wegen dan de strafvorderlijke belangen die met voorlopige hechtenis zouden worden gediend, waardoor de belangenafweging van de rechter in het voordeel van een schorsing zou moeten uitvallen.

Een laatste element dat vrijwel standaard onderdeel is van een onderbouwd schorsingsverzoek van een advocaat is de uitleg *waarom en onder welke voorwaarden* de voorlopige hechtenis van zijn minderjarige cliënt *op een verantwoorde wijze kan worden geschorst*. Er moet – zo stelt een geïnterviewde advocaat – een “ingedekt voorstel” liggen, dat niet alleen tegemoet komt aan de persoonlijke belangen van de verdachte, maar ook aan de strafvorderlijke belangen.²⁶⁶ Tijdens de interviews wordt door advocaten naar voren gebracht dat er tenminste drie randvoorwaarden zijn waaraan in beginsel moet zijn voldaan, wil een schorsingsverzoek kans van slagen hebben: (1) een veilige woon- of verblijfplaats, (2) een zinvolle dagbesteding en (3) toezicht, begeleiding en, indien nodig, behandeling. Tijdens het observatieonderzoek kwam naar voren dat advocaten zich in hun onderbouwde schorsingsverzoek vaak richten op deze randvoorwaarden.

In zaken waarin dergelijke randvoorwaarden niet reeds zijn gewaarborgd in het leven van de minderjarige, moeten er alternatieve oplossingen worden gezocht om tot een verantwoord schorsingsvoorstel te komen. Hierbij speelt de jeugdreclassering een belangrijke rol, die als taak heeft om in dergelijke gevallen – in opdracht van de rechter, de Raad voor de Kinder-

262 Voorgeleiding 19; Voorgeleiding 64; Raadkamerzitting 10.

263 Bij sommige jeugdhulpinstellingen en woongroepen wordt een plek vergeven aan een ander als een minderjarige langer dan één of twee weken afwezig is, waardoor tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis kan leiden tot verlies van de woonplek van de minderjarige.

264 O.a. Voorgeleiding 16; Voorgeleiding 36; Raadkamerzitting 54; Raadkamerzitting 109; Raadkamerzitting 146.

265 Resp.: Raadkamerzitting 134; Raadkamerzitting 132.

266 Interview advocaat H.

bescherming of uit eigen beweging – een schorsingsplan zal opstellen (zie par. 8.5.1.3). Een advocaat legt tijdens een interview uit dat de kans van slagen van een schorsingsverzoek in sommige gevallen volledig afhankelijk is van het schorsingsplan van de jeugdreclassering, waardoor het van belang is om als advocaat “druk op de ketel” te houden. Tijdens de observaties van raadkamerzittingen kwam het een aantal keer voor dat de jeugdreclassering er niet in was geslaagd om tijdig een schorsingsplan op te stellen. In deze zaken stelden de betreffende advocaten zich op het standpunt dat hun cliënt daar niet de dupe van mocht worden en dat om die reden toch tot schorsing van de voorlopige hechtenis moest worden overgegaan, ook al lag er nog geen afgerond schorsingsplan.²⁶⁷ Tegelijkertijd volgt uit de interviews dat advocaten zich terdege realiseren dat de steun van de Raad en/of de jeugdreclassering voor een schorsingsverzoek zeer belangrijk is (“Als de Raad een schorsing adviseert, dan ben je al een heel eind.”).²⁶⁸ Om die reden zeggen verschillende geïnterviewde advocaten reeds in een vroeg stadium contact op te nemen met de Raad en/of de jeugdreclassering om te proberen enige invloed uit te oefenen op hun adviezen, een goed contact op te bouwen met de betrokken jeugdreclasserder en druk te houden op de voortgang van het schorsingsplan (zie par. 8.5.1.3).

8.3.2.5 Schorsingsvoorwaarden

Als een advocaat een schorsingsverzoek doet, geeft hij doorgaans ook aan onder welke bijzondere voorwaarden de voorlopige hechtenis in zijn optiek zou moeten worden geschorst. De geïnterviewde advocaten stellen daarbij kritisch te kijken naar de schorsingsvoorwaarden die door de Raad en/of de jeugdreclassering worden voorgesteld. Sommige geïnterviewde advocaten merken in dit verband op dat zij in ernstige zaken minder kritisch zijn, omdat zij dan vooral blij zijn als er geschorst wordt en hun cliënt op vrije voeten wordt gesteld, ongeacht de voorwaarden die hieraan worden verbonden. Tijdens het observatieonderzoek kwam naar voren dat advocaten, vooral in ernstige zaken, tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting soms ook zelf strikte schorsingsvoorwaarden – zoals huisarrest, een avondklok of een intensief begeleidingstraject, inclusief elektronisch toezicht – aandragen om de rechter(s) tot een schorsing te bewegen.²⁶⁹ In dit verband wordt tijdens de interviews door verschillende advocaten gesteld dat minderjarige verdachten soms zo graag naar huis willen dat zij zelf met alle voorwaarden akkoord willen gaan die nodig zijn om de voorlopige hechtenis geschorst te krijgen.

267 Raadkamerzitting 44; Raadkamerzitting 113; Raadkamerzitting 121; Raadkamerzitting 127.

268 Interview advocaat E.

269 O.a. Voorgeleiding 10; Raadkamerzitting 29; Raadkamerzitting 119; Raadkamerzitting 136; Raadkamerzitting 146.

“Uiteindelijk zit je natuurlijk ook nog gewoon met een pragmatische situatie van een jongere die vast zit en die graag vrij wil zijn. Ik bedoel: dat wil iedereen die vast zit, die wil graag vrij zijn. En dat is dan soms niet anders mogelijk dan met schorsingsvoorwaarden, die ook wel echt af en toe wel heel beperkend kunnen zijn. En daar kan je je ook afvragen: ‘is dat nou een eerlijk proces en hoe weeg je dat dan af?’ Maar uiteindelijk wil die jongen op dat moment vrij zijn en heb je dus liever dat hij dan maar vrij is met schorsingsvoorwaarden dan dat hij daar langer zit [in de justitiële jeugdinrichting, YB].”²⁷⁰

Tegelijkertijd wordt door geïnterviewde advocaten naar voren gebracht dat zij zich doorgaans kritisch opstellen ten aanzien van de “proportionaliteit”, “redelijkheid”, “praktische haalbaarheid” en “effectiviteit” van de door de Raad of jeugdreclassering voorgestelde schorsingsvoorwaarden.²⁷¹ Voorkomen moet worden dat een “overkill” aan bijzondere voorwaarden wordt opgelegd en dat de beperkingen die deze voorwaarden met zich brengen in de weg staan aan activiteiten die van belang zijn voor de positieve ontwikkeling van de minderjarige.²⁷² Tegelijkertijd willen advocaten geen afbreuk doen aan het advies van de Raad of jeugdreclassering om de voorlopige hechtenis te schorsen door alle in dat advies voorgestelde schorsingsvoorwaarden resoluut af te wijzen. Een advocaat geeft tijdens een interview een voorbeeld van de wijze waarop hij tijdens een voorgeleiding of raadkamerzitting tactvol probeert invloed uit te oefenen op de schorsingsvoorwaarden – in dit geval een avondklok – zonder de steun van de Raad te verliezen:

“Op het moment dat ik dit [de door de Raad voorgestelde schorsingsvoorwaarden, YB] bespreek [met de minderjarige cliënt, YB], voorafgaand aan de voorgeleiding, en ik hoor bijvoorbeeld: ‘ik heb wel voetbal tot acht of negen’ of ‘ik heb een bijbaan en ik werk ook in de avonduren’, dan zou ik zeggen: ‘Het is natuurlijk heel positief dat de Raad voor de Kinderbescherming schorsing verzoekt of adviseert. Ik sluit me daar geheel bij aan, maar de avondklok [als schorsingsvoorwaarde, YB] zou toch wel in die zin problemen opleveren, omdat het de bijbaan van mijn cliënt in gevaar brengt – of het voetballen – wat eigenlijk heel belangrijk is, want daarmee heeft hij natuurlijk ook wel een dagbesteding. Dus ik zou u toch wel willen verzoeken om daarnaar te kijken. Wellicht dat de Raad voor de Kinderbescherming daar nog iets over kan zeggen, of moeder.’ Zo probeer ik toch wel een beetje dat er meer mensen zijn die erachter kunnen staan.”²⁷³

De percepties van de geïnterviewde advocaten over de rechtvaardiging en de grenzen van de inzet van schorsingsvoorwaarden om genoemde doelen na te streven, lopen sterk uiteen. Zo wordt tijdens de interviews door een aantal advocaten gesteld dat bij het bepalen van de bijzondere voorwaarden die aan een schorsing worden verbonden “niet enkel het hulpverleningsperspectief” leidend zou mogen zijn en dat er op zijn minst een duidelijk verband zou moeten zijn met het strafbare feit waarvan de minderjarige wordt verdacht en de gronden van het bevel tot voorlopige hechtenis.²⁷⁴ Een ande-

270 Interview advocaat A.

271 O.a. Interview advocaat B; Interview advocaat G; Interview advocaat K.

272 Interview advocaat G.

273 Interview advocaat F.

274 Interview advocaat H. En voorts.: Interview advocaat A; Interview advocaat I.

re geïnterviewde advocaat stelt daarentegen geen principiële bezwaren te hebben tegen een brede inzet van hulpverlening tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis:

“Omdat je vaak wel ziet dat heel veel dingen [lees: problemen op verschillende leefgebieden en delictgedrag, YB] met elkaar samen hangen. En de insteek is natuurlijk wel om te zorgen dat die jongens niet meer terugkomen. Dat ze niet meer met justitie in aanraking komen. (...) Dat [een brede inzet van hulpverlening in de vorm van schorsingsvoorwaarden, YB] is niet iets waar ik principiële bezwaren tegen heb. Maar goed, er zijn advocaten die daar waarschijnlijk ongetwijfeld veel kritischer over zijn, maar ik ben vaak ook wel een beetje geneigd om in het grotere geheel te denken wat dat betreft zeg maar.”²⁷⁵

Deze uiteenlopende percepties over het gebruik van de schorsing en schorsingsvoorwaarden weerspiegelen de uiteenlopende taakopvattingen van advocaten in jeugdstrafzaken, zoals beschreven in paragraaf 8.3.1.2.

Voorts is het opvallend dat lopende het observatieonderzoek door advocaten slechts sporadisch werd verzocht om beperking van de duur van de schorsingsvoorwaarden, terwijl artikel 27, derde lid BTJ de rechter wel voorziet in de mogelijkheid om de aan de schorsing verbonden bijzondere voorwaarden in tijdsduur te beperken. Desgevraagd herkent een geïnterviewde advocaat zichzelf hier echter niet in. De betreffende advocaat geeft aan dat hij zich in jeugdzaken doorgaans kritisch opstelt ten opzichte van de tijdsduur van de schorsingsvoorwaarden, omdat het volgens hem ook op pedagogische gronden niet wenselijk is dat beperkende voorwaarden lang voortduren:

“Ik vind met bijzondere voorwaarden, zoals een contactverbod, gebiedsverbod, avondklok, daarvan vind ik twee maanden eigenlijk wel genoeg. Ik vind het ook niet goed hoor om een jongen de hele tijd binnen te houden. Ze moeten gewoon kunnen blijven functioneren in de maatschappij en daar is een onderdeel van dat je 's avonds leert omgaan met je verantwoordelijkheden. En ook voor ouders: die moeten daar ook op kunnen toezien. Het wordt ergens ook wel de ouders en maatschappij heel makkelijk gemaakt als dat maar oneindig zou blijven. Dat is niet hoe de wereld werkt. In de wereld moet je leren omgaan met je verantwoordelijkheden. Dat je daar even in geremd wordt is goed, zeker bij jongeren die echt overlast veroorzaken. Dat begrijp ik goed, maar het is niet zo dat je iemand maar altijd 's avonds binnen kan houden.”²⁷⁶

Andere geïnterviewde advocaten herkennen zich daarentegen wel in het beeld dat advocaten in hun pleidooi voor een schorsing veelal geen aandacht besteden aan de tijdsduur van de daaraan te verbinden voorwaarden. Zo erkent een advocaat:

“Ik ben daar niet heel kritisch in dan. Daar zou ik misschien scherper op moeten zijn of kunnen zijn in bepaalde gevallen. Maar ik merk dan dat als dat belastend wordt voor men-

275 Interview advocaat E.

276 Interview advocaat K.

sen dat ze dan zelf wel aan de bel trekken en dat ik dan altijd een verzoek kan gaan doen om dat [lees: de schorsingsvoorwaarden, YB] te gaan wijzigen.”²⁷⁷

Zoals in paragraaf 8.3.1.1 is beschreven, lijkt de mogelijkheid om gedurende de schorsing verzoeken tot wijziging van de schorsingsvoorwaarden in te dienen echter niet per definitie een sterke waarborg te zijn tegen lang voortdurende schorsingsvoorwaarden, nu verschillende geïnterviewde advocaten aangeven dat in de praktijk een verzoek tot wijziging van de voorwaarden slechts wordt ingediend als de minderjarige en/of zijn ouders hiertoe zelf het initiatief nemen en contact opnemen met de advocaat.

8.3.2.6 Alternatieve tenuitvoerlegging

In het verweer van de advocaat tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting wordt – althans in sommige arrondissementen – ook wel eens verzocht om de voorlopige hechtenis in de vorm van nachtdetentie of huisarrest ten uitvoer te leggen.²⁷⁸ Het gaat dan veelal om een (meer) subsidiair verweer, voor het geval dat de rechter niet meegaat met het verzoek tot afwijzing van de vordering en/of het verzoek tot schorsing van de voorlopige hechtenis.

Uit de observaties volgt dat advocaten vooral de voortzetting van de schoolgang aanvoeren om een verzoek om nachtdetentie te onderbouwen.²⁷⁹ In dit verband merkt een advocaat tijdens een interview op dat nachtdetentie ten tijde van de voorgeleiding vaak nog niet mogelijk is, omdat er dan nog geen informatie is over de instemming van de school en de justitiële jeugdinrichting. De betreffende advocaat legt uit dat hij de rechter-commissaris in die gevallen ertoe probeert te bewegen om de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering de opdracht te geven om de haalbaarheid van nachtdetentie voor de eerstvolgende raadkamer in kaart te brengen, waarbij hij zelf probeert regelmatig contact op te nemen met de Raad of jeugdreclassering om druk te houden op de voortgang van dit haalbaarheidsonderzoek.²⁸⁰

Uit de interviews met advocaten volgt dat een verzoek om voorlopige hechtenis thuis ten uitvoer te leggen veelal zijn grondslag vindt in de bijzondere kwetsbaarheid van de minderjarige verdachte. In gevallen waarin een schorsing niet haalbaar blijkt, kan met huisarrest alsnog worden voorkomen dat een kwetsbare minderjarige in een justitiële jeugdinrichting terecht komt. Wel wordt door een geïnterviewde advocaat aangegeven dat huisarrest zeer belastend is voor de ouders en de rest van het gezin en ook praktisch haalbaar moet zijn voor ouders om erop toe te zien dat de minderjarige zich aan het huisarrest houdt. Om die reden benadrukt deze advocaat dat

277 Interview advocaat B.

278 Vgl. artikel 493, derde lid Sv.

279 Raadkamerzitting 94; Raadkamerzitting 100; Raadkamerzitting 106.

280 Interview advocaat F.

het van belang is om dit met ouders te bespreken alvorens ten overstaan van de rechter een verzoek te doen om de voorlopige hechtenis thuis ten uitvoer te leggen.

“Ik zorg (...) dat ik ouders heb gesproken of huisarrest een optie is. Werken ze allebei of werken ze allebei niet? Is het een eenoudergezin met een werkende moeder en nog vijf kinderen die allemaal ergens blijven? Dat moet je ook allemaal goed uitzoeken, dat moet je met die ouders goed bespreken, wat dat ook voor consequenties heeft.”²⁸¹

Opvallend is dat het verzoek om voorlopige hechtenis op een alternatieve wijze of alternatieve locatie ten uitvoer te leggen – anders dan het schorsingsverzoek – niet standaard onderdeel uitmaakt van het verweer van advocaten ter voorlegging of raadkamerzitting. Geïnterviewde advocaten geven aan dat in sommige arrondissementen (vrijwel) nooit gebruik wordt gemaakt van nachtdetentie en/of huisarrest als alternatieve tenuitvoerleggingsmodaliteit van voorlopige hechtenis en dat zij hier zelf ook nooit om verzoeken. Voor wat betreft nachtdetentie kan dit praktische oorzaken hebben, bijvoorbeeld omdat er geen justitiële jeugdinrichting (meer) is in het betreffende arrondissement, waardoor de afstand tussen de inrichting en de school van de minderjarige veelal te groot zal zijn om dagelijks heen en weer te reizen. Niettemin stelt een geïnterviewde advocaat dat er in het arrondissement waarin hij werkzaam is vooral een “mentaliteitsverandering” in gang zou moeten worden gezet, omdat deze modaliteiten simpelweg in de vergetelheid lijken te zijn geraakt bij de in de voorlopige hechtenispraktijk betrokken professionals.²⁸²

8.3.2.7 *Duur van voorlopige hechtenis*

Tijdens de geobserveerde voorleggingen en raadkamerzittingen werd af en toe door de advocaat verzocht om – mocht de vordering tot voorlopige hechtenis worden toegewezen – de duur van het bevel tot voorlopige hechtenis te beperken. Zo voerde advocaten tijdens een aantal raadkamerzittingen het (subsidiare) verweer dat de duur van het bevel tot gevangenhouding beperkt zou moeten worden tot 30 dagen in plaats van de gevorderde 60 of 90 dagen of tot zeven of veertien dagen in plaats van de gevorderde 30 dagen.²⁸³ Als argumenten voor het beperken van de duur van de gevangenhouding werd onder meer naar voren gebracht dat hiermee “druk op de ketel” zou worden gehouden om de hulpverlenende instanties (lees: Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering) ertoe te bewegen snel

281 Interview advocaat C.

282 Interview advocaat B.

283 Resp.: Raadkamerzitting 80; Raadkamerzitting 29; Raadkamerzitting 103; Raadkamerzitting 129.

met een schorsingsplan te komen, alsook om het Openbaar Ministerie vaart te laten maken met het onderzoek.²⁸⁴

Een geïnterviewde advocaat legt uit dat hij vooral tijdens voorgeleidingen bij de rechter-commissaris verzoekt om het inkorten van de duur van de voorlopige hechtenis, met name als hij meent dat het met het oog op een schorsing belangrijk is om de zaak zo spoedig mogelijk voor de raadkamer te brengen. Hierbij benadrukt de betreffende advocaat dat de inbewaringstelling weliswaar voor veertien dagen kan worden bevolen, maar dat dit het maximum is en dus niet hoeft te betekenen dat een dergelijk bevel altijd voor veertien dagen moet worden afgegeven.

“Vooral korter probeer ik ook wel bij de RC. Als er echt iets concreets is wat een belangrijke rol kan spelen met schorsing of wat dan ook, dan vraag ik altijd een kortere termijn. En dan kan het zijn dat de rechter zegt: ‘Waarom niet veertien?’ Ik zeg: ‘Ja, veertien is het maximum en de officier zit hier ook niet om dat toe te lichten waarom het maximum moet.’ Iedereen doet altijd maar veertien, maar waarom? Het is gewoon het maximum. Het kan ook zeven, tien, drie, twee, één, maakt allemaal niet uit.”²⁸⁵

Voorts wordt tijdens de interviews door verschillende advocaten opgemerkt dat (het verzoeken om) – wat één van de advocaten noemt – een “exotische termijn” in de praktijk nog wel eens voor verwarring kan zorgen bij het Openbaar Ministerie, waardoor de kans bestaat dat de raadkamerzitting te laat wordt ingepland en de termijn van de voorlopige hechtenis verloopt.²⁸⁶

“Als je dan een exotische termijn vraagt van weet ik veel, noem eens wat gek, achttien dagen, dan vertellen ze [het Openbaar Ministerie, YB] zich een keertje. Dat is wel weer grappig.”²⁸⁷

Gelet op de bovengenoemde ‘voordelen’ van een korte termijn van een bevel tot voorlopige hechtenis vanuit verdedigingsperspectief, is het evenwel opvallend dat tijdens het overgrote deel van de bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzitting door de advocaat niet werd verzocht om een kortere termijn. Hierbij speelt mogelijk een rol dat de advocaat ook gedurende de voorlopige hechtenis een (tussentijds) verzoek kan indienen tot opheffing of schorsing van de voorlopige hechtenis en daarmee dus niet per se hoeft te wachten tot de volgende raadkamerzitting. Hiermee wordt echter de functie van een korte termijn als ‘pressiemiddel’ voor de hulpverlenende instanties en het Openbaar Ministerie onbenut gelaten.

284 *Ibid.* Dit laatste geldt in situaties waarin het opsporingsonderzoek nog niet is afgerond en met name als de ernstige bezwaren (nog) vrij mager zijn en/of de ‘onderzoekgrond’ ten grondslag ligt aan de voorlopige hechtenis.

285 Interview advocaat I.

286 Hierbij wordt wel de kanttekening gemaakt dat dit vooral in de voorlopige hechtenispraktijk van volwassenen gebeurt.

287 Interview advocaat D.

8.3.3 Verweer tegen opheffing schorsing

Als de voorlopige hechtenis van een minderjarige eenmaal is geschorst onder voorwaarden, kan het voorkomen dat de officier van justitie vordert dat deze schorsing wordt opgeheven, bijvoorbeeld omdat de minderjarige zich niet aan de voorwaarden zou hebben gehouden. De advocaat verleent bijstand aan de minderjarige tijdens de behandeling van deze vordering bij de rechter-commissaris of raadkamer.

Tijdens het observatieonderzoek namen advocaten verschillende posities in ten aanzien van vorderingen tot opheffing van de schorsing. Zo betwistte een advocaat dat sprake was van een overtreding van een schorsingsvoorwaarde, stelde een advocaat zich op het standpunt dat de overtreding niet los kon worden gezien van fouten van de jeugdreclassering en meende een advocaat dat de excessief lange duur van de schorsing de overtreding rechtvaardigde.²⁸⁸ Tijdens andere voorleggingen en raadkamerzittingen erkende de advocaat – evenals zijn cliënt – wel uitdrukkelijk dat sprake was van een (ongerechtvaardigde) overtreding van de schorsingsvoorwaarden, maar bepleitte de advocaat desalniettemin dat zijn cliënt niet naar een justitiële jeugdinrichting zou moeten worden (terug)gestuurd.²⁸⁹

Een advocaat legt tijdens een interview uit dat in de opheffing van de schorsing in jeugdzaken een “pedagogische gedachte” naar voren komt: de minderjarige moet leren dat het niet nakomen van de gemaakte afspraken (lees: voorwaarden) consequenties heeft. De betreffende advocaat werpt hierbij echter de vraag op hoe vergaand die consequentie moet zijn: “Is een overnachting of twee overnachtingen op het politiebureau genoeg of moet je daarvoor echt weer in een JJI [justitiële jeugdinrichting, YB]?”²⁹⁰ Deze vraag kwam ook tijdens het observatieonderzoek naar voren. Tijdens een raadkamerzitting beriep de advocaat zich in zijn verweer tegen de vordering tot opheffing van de schorsing op de proportionaliteit en de (pedagogische) effectiviteit van de reactie op het overtreden van een avondklok die als schorsingsvoorwaarde was opgelegd: “[Cliënt] zit nu al drie dagen vast op het politiebureau, er is consequent gereageerd, de sanctie is duidelijk.” Volgens de advocaat was het noch proportioneel, noch effectief om zijn cliënt vervolgens ook nog naar een justitiële jeugdinrichting te sturen.²⁹¹

Tijdens een interview stelt ook een andere advocaat dat het bij de opheffing van de schorsing in wezen gaat om het “sanctioneren” van een overtreding van een schorsingsvoorwaarde. De betreffende advocaat legt aan de hand van een voorbeeld uit dat hij in zijn verweer tegen een vordering tot opheffing van de schorsing nog wel eens probeert om de overtreding van de schorsingsvoorwaarde in een context te plaatsen die de rechter(s) meer inzicht geeft in waarom zijn cliënt deze overtreding heeft begaan. Hiermee

288 Resp.: Raadkamerzitting 72; Voorgeleiding 41; Voorgeleiding 21.

289 Voorgeleiding 9; Voorgeleiding 22; Raadkamerzitting 97.

290 Interview advocaat A.

291 Raadkamerzitting 97.

poogt deze advocaat de overtreding in een ander – voor zijn cliënt gunstiger – perspectief te plaatsen en hoopt hij de rechter(s) ertoe te bewegen zijn cliënt nog een kans te geven.

“Ik heb wel eens een keer meegemaakt dat een jongere zich dan niet echt meer aan de avondklok begon te houden, maar die zat gewoon met heel veel frustratie, want die had nog een training, een activiteit bij [naam behandelcentrum, YB] lopen in een andere zaak, dus die was continu bezig met de hulpverlening. Hij had op een gegeven moment die avondklok, maar eigenlijk was hij overdag alleen maar bezig met dat soort dingen in plaats van dat hij af en toe eventjes naar buiten kon gaan. Zo beleefde hij het in ieder geval. Dus toen heb ik nog even uitgebreid met mijn cliënt gesproken: ‘Wat is er dan precies?’ Toen heb ik hem dat verhaal ook heel uitgebreid laten vertellen, want hij kon ook wel een beetje emotioneel worden. Toen merkte ik toch wel dat er een heel emotioneel gesprek kwam: ‘Ja, maar mijn hoofd loopt gewoon over.’ Dan krijg je op een gegeven moment dat hij allerlei dingen gaat zeggen als: ‘Het is net als een glas water en dan stroomt die over, zo voelt mijn hoofd nu.’ Dan merk je wel dat de rechter-commissaris dan die overtreding toch anders gaat beoordelen dan als het simpelweg de informatie is van de jeugdreclasserder en jij als advocaat zegt ‘Ja en amen’, dan gaat hij [de verdachte, YB] gewoon naar binnen.”²⁹²

Uit zowel de observaties als de interviews komt naar voren dat advocaten de rechter(s) via twee wegen kunnen verzoeken om hun cliënt ‘een nieuwe kans’ te geven. Dit kan allereerst door middel van een verzoek tot afwijzing van de vordering tot opheffing van de schorsing. Daarnaast kan de advocaat (subsidiair) het verzoek doen om, mocht de rechter-commissaris of raadkamer besluiten tot toewijzing van de vordering tot opheffing van de schorsing, de voorlopige hechtenis vervolgens direct opnieuw te schorsen, eventueel onder gewijzigde c.q. aangescherpte voorwaarden. Hierbij vertonen de argumenten die door advocaten worden gebruikt in verwerpen tegen een vordering tot opheffing van de schorsing, dan wel ter onderbouwing van verzoeken om de voorlopige hechtenis direct na het opheffing van de schorsing opnieuw te schorsen, grote gelijkenissen met de op de persoonlijke belangen van de verdachte toegespitste argumenten die worden gebruikt om reguliere schorsingsverzoeken te onderbouwen (vgl. par. 8.3.2.4).

8.3.4 Samenhang voorlopige hechtenis en straf vanuit verdedigingsperspectief

De in het onderhavige onderzoek betrokken advocaten schetsen tijdens de interviews een beeld van een praktijk waarin de voorlopige hechtenis en de straftoemeting nauw met elkaar zijn verbonden. Hiermee bevestigen deze advocaten in grote lijnen het beeld dat is geschetst in paragraaf 7.4.4.5. Verschillende geïnterviewde advocaten uiten zich kritisch over deze praktijk.

“Ik vind dat de rechter niet vooruit mag lopen op de straf. En dat gebeurt wel. Dat is de realiteit. Maar ik vind dat het anders hoort te gaan. Maar de realiteit is dat ze denken ‘die moet hier wel twee weken voor krijgen’ of ‘drie maanden voor krijgen’ en dat dit zeker aan

292 Interview advocaat F.

het begin wordt meegenomen. En wij zullen altijd benoemen dat dit niet mag, maar het gebeurt wel. (...) Ik snap wel hoor waarom rechters zeggen: 'Het is beter om het meteen te doen, opvoedkundig, het is duidelijker: je wordt gestraft als je iets doet dat niet mag.' Maar wat mij betreft, hoort ons proces niet zo te werken. Maar het werkt wel zo."²⁹³

Ook tijdens geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen stelden advocaten zich – onder meer met verwijzing naar rechtspraak van het EHRM – op het standpunt dat het uitgangspunt moet zijn dat verdachten hun proces in vrijheid mogen afwachten, dat de voorlopige hechtenis niet mag worden gebruikt om een voorschot te nemen op de straf, omdat dit strijdig is met de onschuldpresumptie.²⁹⁴ Tijdens de interviews brengen advocaten naar voren dat veronachtzaming van de onschuldpresumptie niet alleen op principiële bezwaren stuit, maar ook daadwerkelijk vergaande nadelige gevolgen kan hebben voor minderjarigen die vooruitlopend op de straf in voorlopige hechtenis hebben gezeten, maar uiteindelijk worden vrijgesproken. In gevallen waarin wel een veroordeling volgt, kan de verdachte nog in hoger beroep. In dit verband wijst een geïnterviewde advocaat erop dat de praktijk, waarin veel minderjarigen hun vrijheidsstraf al in voorlopige hechtenis hebben uitgezeten op het moment dat zij worden veroordeeld, ertoe leidt dat deze cliënten minder geneigd zijn om in hoger beroep te gaan:

"Je kan [na veroordeling] ook nog naar het hof. Je hebt alle mogelijkheden nog. En als iemand al heel lang in voorarrest heeft gezeten, dan is de kans dat mensen die stappen nemen ook kleiner, omdat iemand toch al heeft gezeten, terwijl het soms wel goed zou zijn om die stappen te nemen. Dus je ontnemt iemand wel echt iets, vind ik."

De praktijk waarin voorlopige hechtenis wordt gebruikt om vooruit te lopen op de straf – zoals die door verschillende geïnterviewde advocaten wordt omschreven – impliceert dat minderjarigen die in de voorfase van het strafproces een periode in voorarrest hebben doorgebracht bij veroordeling veelal een onvoorwaardelijke jeugddetentie opgelegd krijgen voor exact dezelfde duur als het reeds ondergane voorarrest.²⁹⁵ Meerdere advocaten leggen tijdens de interviews uit dat dit in de praktijk kan leiden tot rechtsongelijkheid, omdat een verdachte die – soms vanwege persoonlijke omstandigheden die aan een schorsing de weg stonden – wel een tijd heeft moeten doorbrengen in voorarrest voor hetzelfde strafbare feit, een zwaardere straf krijgt dan een verdachte die niet in voorarrest heeft gezeten. Hierbij wordt erop gewezen dat een veroordeling tot jeugddetentie zeer nadelige gevolgen kan

²⁹³ Interview advocaat K.

²⁹⁴ O.a. Voorgeleiding 12; Voorgeleiding 20; Raadkamerzitting 39; Raadkamerzitting 102; Raadkamerzitting 143.

²⁹⁵ Eén van de geïnterviewde advocaten (E) herkent dit niet en stelt dat in zijn ervaring officieren en rechters in jeugdzaken de reeds ondergane voorlopige hechtenis ook regelmatig 'omzetten' in een taakstraf, in die zin dat de tijd die is doorgebracht in voorlopige hechtenis wordt verrekend met de opgelegde taakstraf en dat geen onvoorwaardelijke jeugddetentie wordt gevorderd of opgelegd.

hebben voor de toekomst van de minderjarige, omdat dit op zijn justitiële documentatie terecht komt en hij daardoor moeilijker een VOG zal krijgen voor opleidingen, stages of werk.

“Wat ik heel ernstig vind, is dat die minderjarige, die dus misschien al wel problemen heeft of een strafblad, die dus in voorarrest blijft, een tijdje, dat die vaak zwaarder wordt gestraft voor hetzelfde feit dan iemand die niet heeft vastgezet [in voorarrest, YB]. (...) Want iemand die een paar dagen [in voorarrest] heeft gezeten, die krijgt altijd die jeugddetentie, ook al is het maar een paar dagen, dat is dan de straf. Ik heb nooit gezien dat iemand dan een werkstraf kreeg. (...) Dat oogt wel even wat anders op je documentatie, want op je documentatie staat dan wel jeugddetentie. Dat wil je niet. En ik vind ook zeker dat je daar [als rechter] op moet anticiperen.”²⁹⁶

Een exponent van de nauwe samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf waar de geïnterviewde advocaten minder moeite mee lijken te hebben, is de vaste praktijk dat als de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte eenmaal is opgeheven of geschorst, de zittingsrechter in beginsel geen langere onvoorwaardelijke jeugddetentie zal opleggen dan de reeds ondergane voorlopige hechtenis, waardoor de minderjarige na veroordeling dus doorgaans niet zal worden teruggestuurd naar een justitiële jeugdinrichting om nog een restant van zijn straf uit te zitten. Een advocaat legt tijdens een interview uit dat hij hier gebruik van probeert te maken door vol in te zetten op een vroegtijdige schorsing van de voorlopige hechtenis, “want je weet ook: iemand gaat niet meer zo snel het hok in als je hem eenmaal geschorst hebt, als die geproefd heeft van die vrijheid.”²⁹⁷ De betreffende advocaat noemt deze dynamiek “het spel dat we spelen met z’n allen”.²⁹⁸

Een andere geïnterviewde advocaat stelt zelfs dat zijn hele verdedigingsstrategie min of meer is gebaseerd op de wetenschap dat als de voorlopige hechtenis van zijn cliënt vroegtijdig wordt geschorst, dit voor zijn cliënt een positieve uitwerking zal hebben op de uitkomst van de strafzaak.

“Om eerlijk te zijn, ga je daar zelfs als advocaat vanuit. Je hele aanpak is wel een beetje gebaseerd op die gedachte. Je denkt eigenlijk altijd: als ik hem er maar uit krijg, ook al is het zelfs een overval, als ik hem bij de voorgeleiding eruit krijg, dan zal hij echt geen jeugddetentie meer krijgen. Als het [de schorsing, YB] goed blijft gaan natuurlijk.”²⁹⁹

Aldus komt uit de interviews helder naar voren dat ook onder advocaten het bewustzijn bestaat dat (rechterlijke) beslissingen in het kader van de voorlopige hechtenis cruciaal zijn voor het verdere verloop van de strafzaak van hun minderjarige cliënt. Verschillende geïnterviewde advocaten zijn kritisch op de praktijk van de nauwe samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf, maar lijken tegelijkertijd het “spel” mee te spelen als zij hieruit voordeel kunnen halen voor hun cliënt. In elk geval is duidelijk naar voren

296 Interview advocaat H.

297 Interview advocaat D.

298 *Ibid.*

299 Interview advocaat F.

gekomen dat de verdediging van de minderjarige cliënt tijdens de voorfase van het strafproces, waaronder de voorgeleiding en raadkamerzittingen, een essentieel onderdeel is van de taak van de advocaat in een jeugdstrafzaak.

8.4 RAAD VOOR DE KINDERBESCHERMING

De Raad voor de Kinderbescherming heeft een belangrijke rol in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. De Raad verleent vroeghulp aan minderjarige verdachten die in verzekering zijn gesteld, verricht (raads) onderzoek, rapporteert en geeft advies aan de officier van justitie, rechter-commissaris, raadkamer en zittingsrechter(s). De Raad adviseert de rechter-commissaris en raadkamer onder meer over de eventuele schorsing van de voorlopige hechtenis en de bijzondere voorwaarden die hieraan zouden kunnen worden verbonden, alsook over het eventuele gebruik van alternatieve modaliteiten van voorlopige hechtenis. Ook kan de Raad de officier van justitie en/of rechter-commissaris in de voorfase van het strafproces adviseren over de wenselijkheid of noodzaak van het in gang zetten van een persoonlijkheidsonderzoek of zelf een GBM-onderzoek starten. Voorafgaand aan de behandeling van de zaak ter zitting brengt de Raad een strafadvies uit ten behoeve van de officier van justitie en de zittingsrechter(s).

Op basis van de bevindingen die voortkomen uit elf semigestructureerde interviews met medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming³⁰⁰ en de observaties van raadsadviezen, zoals deze naar voren zijn gebracht tijdens de 225 bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, wordt in deze paragraaf een beeld geschetst van de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de rol van de Raad voor de Kinderbescherming in de voorlopige hechtenispraktijk (par. 8.4.1). Bijzondere aandacht wordt besteed aan de advisering over de schorsing van de voorlopige hechtenis en de bijzondere voorwaarden die hieraan kunnen worden verbonden, alsook aan de advisering over alternatieve tenuitvoerleggingsvormen van voorlopige hechtenis, zoals nachtdetentie of huisarrest (par. 8.4.2). Tot slot wordt aandacht besteed aan de 'trajectbenadering' die een centrale plek inneemt in de werkwijze van de Raad, hetgeen meebrengt dat de voorlopige hechtenis, de schorsing onder voorwaarden en de uiteindelijke straf worden beschouwd als onderdelen van een voortdurend traject (par. 8.4.3).

300 In het kader van het onderhavige onderzoek zijn interviews afgenomen met zes raads-onderzoekers, vier gedragsdeskundigen en een casusregisseur van de Raad voor de Kinderbescherming, werkzaam in vijf verschillende arrondissementen, in de periode tussen 17 maart 2015 en 7 april 2015. Zie par. 6.3.3 en bijlage 5.

8.4.1 Rol van de Raad

8.4.1.1 Vroeghulp en raadsonderzoek (IVS-2A)

Zodra een minderjarige verdachte in verzekering wordt gesteld, krijgt het spoedteam van de Raad voor de Kinderbescherming in het betreffende arrondissement een melding. Het is een raadsonderzoeker die vervolgens de jongere bezoekt in de politiecel om vroeghulp te verlenen en een raadsonderzoek (lees: onderzoek IVS-2A) start. Een geïnterviewde raadsonderzoeker verwoordt de gebruikelijke gang van zaken als volgt:

“En op dat moment, dat ze in verzekering gesteld worden, dan krijg je als raadsonderzoeker of als spoedteam zeg maar, krijgen we een melding 'deze jongere zit vast om die en die reden', en dan is het voor ons de trigger om dan te gaan kijken of we erbij kunnen, of we de jongere kunnen bezoeken, of we hem kunnen spreken. En dan gaan we er gewoon op af. Dus, wat je dan eigenlijk als eerste doet, is gewoon kijken in het systeem: is een jongere bekend, loopt hij al in maatregelen, is er bij ons bekend of er bijvoorbeeld hulpverlening actief is? En in principe is dan het eerste wat je doet: een gesprek met die jongere. Dus dan is het afspreken bij het cellencomplex, daar ga je naartoe. De LIJ-vragenlijst (...) die ga je doorlopen met die jongere en daar heb je dan ongeveer een uur de tijd voor. En daarna is het gewoon: ouders bellen, school bellen, hulpverlening bellen, en vaak dan, nou ja goed, ze kunnen drie dagen in verzekering zitten voordat ze moeten worden voorgeleid. Dus dan, met een beetje mazzel, heb je dan even goed een dag om een goed rapport te schrijven. En dat moet dan op een gegeven moment op de rechtbank liggen voor de voorgeleiding natuurlijk.”³⁰¹

De raadsonderzoeker maakt gebruik van het instrument 2A na IVS van het Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtssketen (hierna: LIJ) om ‘zorgsignalen’ en een ‘dynamisch risicoprofiel’ van de minderjarige in kaart te brengen. Dit instrument bevat een lijst met vragen die de raadsonderzoeker tijdens het gesprek met de minderjarige verdachte in de politiecel aan de orde stelt. Deze vragenlijst betreft het zogenoemde ‘Interview LIJ 2A jeugdige’. Op basis hiervan start de raadsonderzoeker het interview met de minderjarige met het informeren naar eventueel medicijngebruik, het bespreken van de aanleiding van het raadsonderzoek en een delictbespreking, waarna hij vragen stelt over tien verschillende ‘domeinen’: (1) school, (2) werk, (3) gezin, (4) vrije tijd, (5) relaties, (6) alcohol- en drugsgebruik en gokken, (7) geestelijke gezondheid, (8) attitude, (9) agressie en (10) vaardigheden. Vervolgens wordt besproken of er al hulpverlening betrokken is bij de minderjarige en/of zijn gezin en in hoeverre de minderjarige open staat voor hulpverlening. Ter afsluiting van het interview vraagt de raadsonderzoeker de minderjarige naar zijn verwachtingen over de uitkomst van de strafzaak en geeft de raadsonderzoeker uitleg over de vervolgprocedure.

Het doel van het ‘Interview LIJ 2A jeugdige’ is tweeledig. Allereerst moet het inzichtelijk maken hoe het op dat moment met de in verzekering gestelde minderjarige verdachte gaat, hoe hij omgaat met zijn vrijheids-

301 Interview raadsonderzoeker K.

beneming en of er acuut zorgen of behoeften zijn – bijvoorbeeld benodigde medicijnen – die betrekking hebben op het welzijn van de minderjarige. Dit betreft de zogenaamde ‘vroeghulp’. Daarnaast vormt het interview een belangrijk onderdeel van het raadsonderzoek en een basis voor de rapportage en de adviezen aan de rechter-commissaris (en officier van justitie) ten behoeve van de voorgeleiding. De raadsonderzoeker tracht evenwel uit meerdere bronnen informatie over de minderjarige te verzamelen. Zo benadert de raadsonderzoeker ook de ouders en (doorgaans) de school van de minderjarige. Ook wordt informatie over de minderjarige uit registratiesystemen gehaald – bijvoorbeeld over zijn hulpverleningsgeschiedenis – en zoekt de raadsonderzoeker contact met eventuele hulpverlenende instanties of jeugdreclassering die reeds bij de minderjarige en/of het gezin zijn betrokken. Ook worden soms andere informanten geraadpleegd voor informatie over de minderjarige en zijn gezin, zoals de wijkagent. Tijdens de in het onderhavige onderzoek afgenomen interviews met raadsonderzoekers wordt evenwel meermaals aangegeven dat het in de praktijk niet altijd mogelijk is om met alle relevante informanten contact te hebben, vanwege de beperkte tijd voorafgaand aan de voorgeleiding.

“Soms is het heel krap, want als bijvoorbeeld op donderdagmiddag een jongere in verzekering wordt gesteld, dan worden ze vaak op vrijdagmorgen al voorgeleid. Dan heb je kort de tijd en dan lukt het niet altijd om iedereen te benaderen.”³⁰²

De informatiepositie van de raadsonderzoeker is bovendien beperkt, zeker als het gaat om het strafbare feit waar de minderjarige van wordt verdacht. Toegang tot het politiedossier heeft de raadsonderzoeker niet, waardoor hij de informatie over de verdenking moet baseren op hetgeen de politie, officier van justitie of parketsecretaris en de minderjarige verdachte daarover vertellen. In dit verband benadrukt een geïnterviewde raadsonderzoeker dan ook dat de Raad niet doet aan “waarheidsvinding” voor zover het gaat om het strafbare feit waarop de verdenking betrekking heeft; dat is volgens hem de taak van politie, Openbaar Ministerie en rechter.³⁰³ Voorts blijkt uit de interviews dat de raadsonderzoeker in de praktijk ook voor wat betreft de informatie over de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige nog wel eens genoeg moet nemen met hetgeen de minderjarige en zijn ouders daarover vertellen, zeker in gevallen waarin de minderjarige nog niet bekend is bij de Raad of andere hulpverlenende instanties. De raadsonderzoeker tracht weliswaar (doorgaans) ook informatie in te winnen bij de school van de minderjarige, maar dit blijkt met name in weekenden en schoolvakanties niet altijd haalbaar. Dit betekent dat de Raad diens rapportage en adviezen soms moet baseren op zeer beperkte en mogelijk eenzijdige of ‘gekleurde’ informatie. Eén van de geïnterviewde raadsonderzoekers maakt dan ook duidelijk dat de rapportage IVS-2A een beeld schetst van de

302 Interview raadsonderzoeker B.

303 Interview raadsonderzoeker A.

situatie op basis van de informatie die op dat moment beschikbaar is, waarbij altijd geanticipeerd moet worden op mogelijke nieuwe informatie die het beeld van de situatie en de adviezen zouden kunnen veranderen.

“Je moet continu anticiperen, want je moet het doen met wat je verteld wordt en soms, zoals laatst was er een schoolvakantie en kan ik geen school bellen. Die jongere was onbekend [lees: geen eerdere hulpverleningscontacten, YBJ], dus dan moet ik het echt doen met wat kind en ouders mij vertellen. En de jeugdreclassering kent de jongere ook nog niet, dus die kan met mij meedenken op basis van mijn bevindingen en de verdenkingen, maar daar moet ik het dan mee doen. Dus het is een proces zeg maar.”³⁰⁴

Dat de Raad in de praktijk soms over weinig informatie beschikt, kwam ook naar voren tijdens het observatieonderzoek. Zo onthield de Raad zich in drie zaken van een advies vanwege een gebrek aan informatie: in twee zaken had de verdachte geweigerd om te spreken met de raadsonderzoeker³⁰⁵ en in één zaak was het de raadsonderzoeker niet gelukt om referenten (lees: moeder en school) telefonisch te pakken te krijgen.³⁰⁶

8.4.1.2 Rapporteren en adviseren ten behoeve van de voorgeleiding

Nadat met de minderjarige verdachte, zijn ouders en – waar mogelijk – andere relevante informanten is gesproken, maakt de raadsonderzoeker op basis van de daaruit voortvloeiende informatie de rapportage IVS-2A op. In deze rapportage wordt verslag gedaan van de delictsbespreking met de minderjarige verdachte en wordt op basis van de beschermende factoren en risicofactoren in de genoemde tien domeinen een zogenoemd ‘dynamisch risicoprofiel’ van de minderjarige in kaart gebracht. Aan het einde van het rapport wordt een advies geformuleerd voor de rechter-commissaris over de vraag: “Wat zijn de (pedagogische) gronden voor al dan niet schorsen van de voorlopige hechtenis en de eventuele bijzondere voorwaarden?” Ook worden soms adviezen gegeven over alternatieve modaliteiten van voorlopige hechtenis, zoals nachtdetentie of huisarrest. Voorts worden (soms) adviezen gegeven over de wenselijkheid van het starten van een persoonlijkheidsonderzoek, dan wel over een GBM-onderzoek of ITB Harde Kern-onderzoek.

Het rapport wordt echter pas naar de rechtbank verzonden nadat het rapport – en de daarin opgenomen adviezen – inhoudelijk is besproken in een ‘multidisciplinair overleg’, ook wel ‘MDO’ genoemd. Het MDO betreft een intern overleg tussen de raadsonderzoeker en een gedragsdeskundige van de Raad, waarbij soms ook een jurist, casusregisseur – thans formeel ‘medewerker adviesteam’ genoemd – en/of zittingsvertegenwoordiger aanschuift. Een geïnterviewde gedragsdeskundige van de Raad omschrijft het MDO als een “kwaliteitstoets”:

304 Interview raadsonderzoeker D.

305 Raadkamerzitting 30; Raadkamerzitting 73.

306 Raadkamerzitting 143.

“Ik heb een consultatieve functie. Dus je moet het echt zien: de raadsonderzoeker is verantwoordelijk sowieso voor het gesprek, voor de verslaglegging. Je moet het [MDO, YB] zien als een kwaliteitstoets, in die zin: is het voldoende weergegeven, het advies? Is het een logisch gevolg uit de informatie die je hebt gekregen? En dan natuurlijk ook wel gewoon van: is het advies passend? Is het haalbaar? Zo moet je het eigenlijk zien.”³⁰⁷

De gedragsdeskundige bespreekt dus de rapportage en adviezen met de raadsonderzoeker die deze heeft opgesteld en waarborgt de kwaliteit daarvan. In sommige gevallen heeft de raadsonderzoeker nog geen adviezen geformuleerd en worden deze in overleg met de gedragsdeskundige opgesteld. Tijdens het MDO gaat de gedragsdeskundige uit van de informatie die de raadsonderzoeker heeft verzameld. De gedragsdeskundige heeft zelf geen direct contact met de minderjarige verdachte en zijn omgeving. Een geïnterviewde gedragsdeskundige beschouwt dit als een meerwaarde van zijn rol in het MDO:

“Als raadsonderzoeker spreek je mensen, krijg je beeldvorming en krijg je betrokkenheid. En wij [gedragsdeskundigen, YB] lezen puur de feitelijke informatie, de informatie ook van onafhankelijke bronnen en we vragen ook altijd de mening [van de raadsonderzoeker, YB] van ‘hoe komt een jongere over, wat voor een indruk maakt hij?’ Dus ik vind wel dat dat de meerwaarde is juist van mijn rol in het MDO, dat ik erboven kan hangen. Dat wil niet zeggen dat de raadsonderzoekers vooringenomen zijn, maar je staat er wel net op een andere manier in. Ja. En dan weeg je alle informatie mee.”³⁰⁸

Tijdens de MDO wordt, althans in sommige arrondissementen, standaard de ‘screeningslijst GBM’ ingevuld, waaruit naar voren komt of al dan niet een GBM-onderzoek moet worden gestart. Tevens wordt de BooG ingevuld;³⁰⁹ een instrument om te bepalen of een persoonlijkheidsonderzoek (lees rapportage Pro Justitia), dan wel een NIFP-consult wenselijk is.³¹⁰ Ook kan tijdens het MDO de wenselijkheid c.q. noodzaak van het starten van een civiel beschermingsonderzoek worden besproken. Voorts worden soms, afhankelijk van de casus en het arrondissement, de mogelijkheden van een alternatieve tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis in de vorm van nachtdetentie of huisarrest besproken. Het centrale besprekspunt in het MDO voorafgaand aan de voorgeleiding is evenwel doorgaans het advies over het al dan niet schorsen van de voorlopige hechtenis en de eventuele bijzondere voorwaarden.

Nadat de definitieve raadsrapportage IVS-2A is opgesteld, wordt dit naar de rechtbank gestuurd. Ook de officier van justitie en de raadsman van de verdachte ontvangen een exemplaar. Uit de interviews met raadsonderzoekers en officieren van justitie komt naar voren dat de officier van justitie ten tijde van de beslissing over het al dan niet vorderen van de inbewa-

307 Interview gedragsdeskundige H (RvdK).

308 Interview gedragsdeskundige F (RvdK).

309 BooG staat voor ‘Beslissingsondersteuning onderzoek Geestvermogens’.

310 Indien dit het geval is, wordt hierover contact opgenomen met het Openbaar Ministerie en het NIFP.

ringstelling doorgaans nog niet beschikt over de raadsrapportage (vgl. par. 8.2.2.1). Gesignaleerd wordt dat een tijdige verspreiding van het rapport, gelet op de soms zeer beperkte tijd voorafgaand aan de voorgeleiding, nog wel eens problemen oplevert. Dit viel ook op tijdens de observaties van de voorgeleidingen: rechters-commissarissen kregen de raadsrapportage soms pas enkele minuten voorafgaand aan de voorgeleiding voor ogen. Ook geïnterviewde advocaten geven aan dat zij de raadsrapportage vaak pas vlak voor de voorgeleiding in de rechtbank krijgen overhandigd.

De bevindingen van het raadsonderzoek en de daaruit voortvloeiende adviezen worden mondeling toegelicht tijdens de voorgeleiding, waardoor alle aanwezige procesdeelnemers hier kennis van nemen en hierover vragen kunnen stellen. In sommige arrondissementen gaat in beginsel de betrokken raadsonderzoeker zelf naar de voorgeleiding om zijn rapport en adviezen toe te lichten. In andere arrondissementen is het een zittingsvertegenwoordiger van de Raad die aanwezig is bij de voorgeleiding. In de laatstgenoemde praktijk vindt voorafgaand aan de voorgeleiding doorgaans een voorgesprek plaats tussen de zittingsvertegenwoordiger en de betrokken raadsonderzoeker en/of gedragsdeskundige, al dan niet in het kader van het MDO.

Niettemin kan de zittingsvertegenwoordiger tijdens de voorgeleiding geconfronteerd worden met nieuwe informatie, zoals een bekentenis van een verdachte die zich eerder op zijn zwijgrecht beriep. Het kan zijn dat deze nieuwe informatie aanleiding geeft om een advies tijdens de voorgeleiding te wijzigen. Een geïnterviewde raadsonderzoeker legt uit dat hierop in het voorgesprek wordt geanticipeerd en dat de zittingsvertegenwoordiger enige ruimte heeft om het advies tijdens de voorgeleiding aan te passen:

“Ze [de zittingsvertegenwoordigers, YB] hebben het mandaat om een advies te wijzigen en we [raadsonderzoeker en/of gedragsdeskundige, YB] geven meestal in een voorgesprek wel de marges aan.”³¹¹

Aldus wordt tijdens de voorgeleiding het definitieve advies mondeling uitgesproken, hetgeen meestal wel, maar soms niet (geheel) overeenkomt met het schriftelijke advies dat is opgenomen in de rapportage IVS-2A. Om die reden geeft één van de geïnterviewde raadsonderzoekers aan dat hij het handiger zou vinden om zelf naar de voorgeleiding te gaan.

8.4.1.3 *Rapporteren en adviseren ten behoeve van de raadkamerzitting*

Zodra een minderjarige verdachte in bewaring is gesteld, wordt hij in beginsel binnen een week ingebracht in het zogenoemde ‘netwerkberaad’, waarbij een vertegenwoordiger van de justitiële jeugdinrichting waar de minderjarige op dat moment verblijft en vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering uit de regio waar de inrichting is

311 Interview raadsonderzoeker G.

gevestigd de reeds beschikbare informatie over de minderjarige uitwisselen. Bij het netwerkberaad is echter geen vertegenwoordiger van de regievoerende Raadslocatie, zoals de casusregisseur of de bij de minderjarige betrokken raadsonderzoeker, aanwezig. Dit is wel het geval tijdens het zogenoemde ‘trajectberaad’, dat uiterlijk twee weken na het netwerkberaad plaatsvindt.

Het trajectberaad wordt voorgezeten door de casusregisseur van de Raad. Ook schuiven een vertegenwoordiger van de gecertificeerde instelling (lees: jeugdreclassering) die de minderjarige begeleidt en een vertegenwoordiger van de gemeente van de woonplaats van de minderjarige aan, alsook soms – afhankelijk van de praktijk in de betreffende regio – de betrokken raadsonderzoeker, een vertegenwoordiger van de justitiële jeugdinrichting, een leerplichtambtenaar en ouders. Het trajectberaad is bedoeld om inhoudelijke afstemming tussen ketenpartners te realiseren over de koers van het hulpverlenings-, begeleidings- en (eventueel) behandeltraject van de betreffende minderjarige.³¹² Eén van de geïnterviewde raadsonderzoekers geeft aan dat bij de Raadslocatie waar hij werkzaam is het de vaste werkwijze is om, na de inbewaringstelling van een minderjarige, binnen een week een trajectberaad te organiseren,³¹³ waarbij ook de betrokken raadsonderzoeker en ouders aanschuiven, zodat dit beraad ook kan worden gebruikt ten behoeve van het advies van de Raad bij de eerste raadkamerzitting.

“De Raad [heeft] altijd een adviestaak ten behoeve van de raadkamer en [we] moeten daar in ieder geval naar kijken samen met de JR [jeugdreclassering, YB]. Meestal checkt de JR hoe het gaat met een jongere bij de JJI [justitiële jeugdinrichting, YB], legt de JR sowieso nog wel contact met school, omdat dat gewoon heel belangrijk is om te weten of jongeren überhaupt wel terug kunnen naar die school, heeft de JR ook weer een gesprek met ouders om, naast wat wij er al over hebben gezegd, nog een keer in te schatten: ‘kan ik de samenwerking gewoon aan met deze ouders als deze jongere geschorst wordt?’ (...) Daarin houden we eigenlijk afstemming met elkaar en zij [de JR, YB] proberen samen met ons tot een advies te komen voor de raadkamer, dat we daarin hetzelfde vinden. Dus dat overleg zoeken we ook op en de vorm van een trajectberaad is daarin heel fijn, omdat je daar iedereen om tafel hebt en ouders en je op dat moment met elkaar kunt overleggen, ook daarover.”³¹⁴

Uit de interviews met medewerkers van de Raad komt naar voren dat de wijze waarop de Raad in de praktijk invulling geeft aan diens adviesrol ten aanzien van de raadkamer verschilt per arrondissement. In sommige arrondissementen voorziet de Raad de eerste raadkamer van een schriftelijk advies middels een brief met actuele informatie, voortbouwend op de eerdere rapportage IVS-2A. In deze brief is tevens een (nieuw) advies over de eventuele schorsing van de voorlopige hechtenis opgenomen. Dit advies

312 Zie hierover: Uitvoeringskader Netwerk- en Trajectberaad 2010.

313 Dit kan anders zijn als op voorhand duidelijk is dat een schorsing van de voorlopige hechtenis bij de eerste raadkamer zeer onwaarschijnlijk is, bijvoorbeeld in het geval dat een intramuraal persoonlijkheidsonderzoek nodig wordt geacht. In dergelijke gevallen wordt in de praktijk het eerste trajectberaad, uit pragmatische overwegingen, wel eens overgeslagen.

314 Interview raadsonderzoeker D.

komt, althans in sommige arrondissementen, op basis van een MDO tot stand en wordt vervolgens tijdens de raadkamerzitting toegelicht door – afhankelijk van de interne werkafspraken binnen de Raad in het betreffende arrondissement – de betrokken raadsonderzoeker of een zittingsvertegenwoordiger van de Raad.

In andere arrondissementen is de rol van de Raad bij de eerste raadkamer gevangenhouding bescheidener: het informeren en adviseren van de raadkamer wordt primair overgelaten aan de jeugdreclassering. De rol van de Raad voor de Kinderbescherming beperkt zich hierbij tot het toetsen van het advies van de jeugdreclassering alvorens dit advies naar de raadkamer wordt gestuurd. In één van de onderzochte arrondissementen gaat de raads-onderzoeker alleen naar een raadkamerzitting als de Raad aanleiding ziet om een advies te geven dat afwijkt van het advies van de jeugdreclassering. In een ander arrondissement is het vaste praktijk dat een zittingsvertegenwoordiger van de Raad aanwezig is bij de raadkamerzitting, die ter plekke het plan van de jeugdreclassering toetst en meedenkt over het verdere traject. Een gedragsdeskundige van de Raad in het betreffende arrondissement is tijdens een interview kritisch over deze praktijk, waarin – volgens hem – de betrokkenheid van de Raad bij de advisering van de raadkamer te willekeurig geschiedt en de onafhankelijke, multidisciplinaire expertise van de Raad te weinig wordt benut:

“Wij [zien] lang niet alles voor een raadkamer of wat dan ook, dus wij zitten niet voor elke raadkamer met een advies, terwijl dat eigenlijk met het oog op wel of niet schorsen wel natuurlijk belangrijk is. (...) Soms, als wij erin zitten, nog in het kader van een ander onderzoek, dus als we bijvoorbeeld hebben uitgebreid met een beschermingsonderzoek, dan bemoeien we ons er wel tegenaan. Of als wij hebben uitgebreid met een GBM-onderzoek of wat dan ook. Als we er dus actief inzitten, dan richten we ons echt ook op die raadkamer. En anders denk ik dat dat ook voor een deel buiten ons zicht dan verder gaat. (...) Nu zitten er wel natuurlijk vertegenwoordigers [van de Raad bij de raadkamerzitting, YB], dus er wordt ook soms wel gesproken, maar dan is het meestal niet in een overleg waar ik als GD-er [gedragsdeskundige, YB] dan ook bij betrokken ben. (...) De jeugdreclasseerder vraagt ook wel advies aan de casusregie [van de Raad, YB], maar het is dus niet formeel geregeld dat de Raad voor elke raadkamer echt met een apart advies komt. (...) Dat heeft natuurlijk iets van willekeur. Toevallig zit je erin en kan je nog wat actiever zijn voor die raadkamer en op andere momenten dus niet. Dat heeft ook iets gekst een beetje.”³¹⁵

Uit de interviews met de raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen van de Raad komt naar voren dat over het algemeen in alle onderzochte arrondissementen geldt dat naarmate de voorlopige hechtenis van de minderjarige langer voortduurt, de rol van de Raad afneemt en meer richting de jeugdreclassering verschuift als instantie die verantwoordelijk is voor het opstellen van een concreet schorsingsplan. In één van de onderzochte arrondissementen adviseert de Raad niet bij verlengingen van de gevangenhouding en is daar doorgaans ook niet bij aanwezig. Dit wordt primair overgelaten aan de jeugdreclassering, zij het dat de casusregisseur uit het adviesteam

315 Interview gedragsdeskundige J (RvdK).

van de Raad doorgaans wel contact onderhoudt met de jeugdreclassering. In andere arrondissementen, waar de raadsonderzoeker in eerste instantie zelf aanwezig is bij de voorgeleiding en eerste raadkamerzitting, worden daarop volgende raadkamerzittingen waargenomen door een zittingsvertegenwoordiger uit het adviesteam van de Raad.

Aldus is naar voren gekomen dat de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering weliswaar onafhankelijk van elkaar opereren, maar wel nauw samenwerken om de raadkamers te informeren en adviseren. De precieze afstemming van taken tussen beide organisaties verschilt per arrondissement – en soms zelfs per zaak – en lijkt te verschuiven naarmate de voorlopige hechtenis langer voortduurt. De interne werkwijze van de Raad met betrekking tot de adviesrol bij de raadkamer blijkt per arrondissement te verschillen.

8.4.1.4 Raadsonderzoek (IVS-2B) en het strafadvies

Naast de adviesrol van de Raad bij de raadkamer en ongeacht of de minderjarige al dan niet in bewaring is gesteld, vervolgt de raadsonderzoeker na de voorgeleiding het raadsonderzoek ten behoeve van het uiteindelijke strafadvies. Dit vervolgonderzoek wordt aangeduid als het onderzoek IVS-2B en is onderdeel van het LIJ. Het onderzoek IVS-2B betreft een aanvulling en verdieping op het onderzoek IVS-2A. Anders dan het onderzoek IVS-2A richt het onderzoek IVS-2B zich niet op het adviseren over het al dan niet schorsen van de voorlopige hechtenis, maar op het strafadvies voor de officier van justitie en zittingsrechter(s). De digitale rapportage IVS-2B met een voorlopig strafadvies wordt in beginsel binnen twee weken beschikbaar gesteld voor de jeugdreclassering. De jeugdreclassering werkt hiermee verder en stuurt vlak voor de zitting een evaluatierapportage terug naar de Raad. De evaluatierapportage van de jeugdreclassering kan voor de Raad aanleiding zijn om nog een beknopt ‘update-onderzoek’ uit te voeren. Vervolgens wordt tijdens een intern MDO, waarbij de raadsonderzoeker, gedragsdeskundige, casusregisseur en eventueel een jurist aanschuiven, het definitieve strafadvies van de Raad vastgesteld. Indien een persoonlijkheidsonderzoek is afgenomen door het NIFP, worden de uitkomsten daarvan ook betrokken in dit strafadvies.

“Vaak treffen wij het dat wij persoonlijkheidsonderzoeken moeten vragen tijdens voorgeleidingen. Die komen ook weer naar de Raad toe. Daarin hebben wij een toetsende taak. Ik lees dan het persoonlijkheidsonderzoek, leg dat naast mijn eigen bevindingen tijdens het voortraject. De gedragsdeskundige heeft daar ook een taak in: die beoordeelt ook nog eens het persoonlijkheidsonderzoek. Samen beleggen we weer een MDO over [het strafadvies, YB], al dan niet samen met een casusregisseur. En dat advies stemmen we weer af met de jeugdreclasserder die er op dat moment altijd al een paar maanden in zit. Dat wordt weer teruggekoppeld met ouders en dan komt er op basis daarvan een advies naar de rechtbank.”³¹⁶

Daar het strafadvies betrekking heeft op de strafoplegging na veroordeling en niet op de voorlopige hechtenis, valt dit advies in beginsel buiten de reikwijdte van dit onderzoek. In de navolgende subparagrafen zal dan ook niet specifiek aandacht worden besteed aan de inhoud en doelstellingen van dit advies. Niettemin zal in het navolgende duidelijk worden dat de advisering over de schorsing van de voorlopige hechtenis en de schorsingsvoorwaarden en het uiteindelijke strafadvies van de Raad niet volledig los van elkaar kunnen worden gezien, daar zij elkaar wederzijds (kunnen) beïnvloeden en zij in wezen onderdeel uitmaken van één doorlopend traject (zie par. 8.4.3).

8.4.2 Adviezen van de Raad

De Raad voor de Kinderbescherming adviseert de rechter-commissaris en de raadkamer over de schorsing van de voorlopige hechtenis en de bijzondere voorwaarden die daaraan zouden moeten worden verbonden. Ook kan de Raad advies uitbrengen over de mogelijkheid en wenselijkheid om de voorlopige hechtenis op een alternatieve wijze ten uitvoer te leggen, zoals in de vorm van nachtdetentie of huisarrest. In de volgende subparagrafen zullen deze adviezen inhoudelijk worden uitgelicht.

8.4.2.1 Advies over schorsing

De primaire taak van de Raad voor de Kinderbescherming met betrekking tot de voorgeleiding en raadkamerzitting(en) betreft de advisering over het al dan niet schorsen van de voorlopige hechtenis. Uit de interviews met raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen van de Raad komt naar voren dat hierbij ‘schorsen, tenzij’ als uitgangspunt wordt genomen, maar dat het uiteindelijke advies voortvloeit uit afwegingen van verschillende factoren en belangen. Hierin worden de in de verschillende domeinen van de LIJ rapportage IVS-2A opgenomen beschermende factoren en risicofactoren betrokken, maar kunnen ook andere factoren een rol spelen. Uiteindelijk is het schorsingsadvies – zoals een geïnterviewde gedragsdeskundige het noemt – “mensenwerk”.³¹⁷ Dit volgt ook uit de wijze waarop een (andere) gedragsdeskundige van de Raad tijdens een interview schetst hoe een schorsingsadvies tijdens een MDO tot stand komt:

“Wat ik altijd eerst probeer helder te krijgen, samen met de raadsonderzoeker, is het beeld van een jongere, van: wat is dat precies voor een jongere? Daar begint het eigenlijk mee. Dan heb je de informatie die in het rapport staat op papier, maar al pratende... de raads-onderzoeker heeft vaak ook nog wel wat meer indrukken of een bepaald gevoel. Vaak gaat een jongere en ook een gezinssysteem meer leven als je het met elkaar erover hebt. Dus daar kijken we naar. Wat belangrijk is, vind ik zelf, bij de afweging is: wat is het functioneren in de verschillende leefmilieus van een jongere? Hoe gaat het thuis? Hoe gaat het op school? Hoe gaat het in zijn vrije tijd? (...) Ik bedoel: als je zegt ‘niet schorsen’, dat betekent dus dat hij een tijdje uit zijn eigen omgeving weg is en ook niet naar school toe kan gaan.

317 Interview gedragsdeskundige F (RvdK).

Hoe ingrijpend is dat? (...) Dus als je niet zou schorsen, hoeveel impact heeft dat op de ontwikkeling van de jongere, waar hij mee bezig is? (...) Aan de andere kant ook: hoe groot is het gevaar voor de omgeving, voor de samenleving, als je zegt: 'wel schorsen'? Wat voor risico loopt de jongere zelf, maar lopen ook anderen? (...) En de zwaarte van het delict. Als het een vernieling is of misschien een winkeldiefstal, dat is van een andere orde dan als het gaat om een geweldsdelict."³¹⁸

Dat een veelheid aan factoren een rol kan spelen in de advisering van de Raad over de schorsing van de voorlopige hechtenis blijkt ook uit de mondelinge onderbouwingen van de schorsingsadviezen tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen. Uit een analyse van deze factoren blijkt evenwel dat hierin grofweg vier – deels overlappende – categorieën kunnen worden onderscheiden: (1) het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige, (2) het recidiverisico, (3) de ernst van het strafbare feit waarop de verdenking betrekking heeft, en (4) de houding en motivatie van de minderjarige.

Tijdens de interviews met raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen wordt bevestigd dat het *welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige verdachte*, gelet op de pedagogische invalshoek van de Raad, in beginsel de primaire en overkoepelende overweging vormt bij het opstellen van een raadsadvies over de schorsing. Hierbij speelt allereerst de mogelijke *impact van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting* op het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige een rol. Tijdens verschillende geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen werd door de Raad ter onderbouwing van een advies tot schorsing aangevoerd dat, gelet op de jonge leeftijd, blanco justitiële documentatie, kwetsbaarheid en/of beïnvloedbaarheid van de verdachte, de justitiële jeugdinrichting geen geschikte plaats is voor de verdachte, vanwege het gevaar voor verharding, criminele besmetting en/of een mogelijk statusverhogend effect van detentie.³¹⁹ Hier staat tegenover dat in andere zaken de impact van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting door de Raad juist werd aangehaald ter onderbouwing van een advies om niet te schorsen. Zo werd tijdens een raadkamerzitting door de Raad gesteld dat de verdachte baat heeft bij de structuur van het regime in de justitiële jeugdinrichting³²⁰ en werd tijdens een voorgeleiding gesteld dat een "een periode van rust, zonder drugsgebruik" in de justitiële jeugdinrichting goed is voor verdachte.³²¹ Ook stelde de Raad tijdens een voorgeleiding dat de inbewaringstelling van de verdachte "het juiste signaal" zou afgeven richting de verdachte³²² en adviseerde de Raad tijdens een raadkamerzitting om niet te schorsen

318 Interview gedragsdeskundige C (RvdK).

319 O.a. Voorgeleiding 3; Voorgeleiding 50; Raadkamerzitting 4; Raadkamerzitting 28; Raadkamerzitting 105.

320 Raadkamerzitting 26.

321 Voorgeleiding 51.

322 Voorgeleiding 47.

omdat de verdachte de “consequenties moest voelen”, hetgeen volgens de Raad nodig was om zijn gedrag te veranderen.³²³

Een ander aspect van het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige dat een rol speelt bij het schorsingsadvies van de Raad zijn de *consequenties van het verwijderen van de minderjarige uit zijn eigen leefomgeving, dan wel het belang dat de minderjarige daar naar terugkeert*. Zo adviseerde de Raad tijdens een aantal bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzittingen tot schorsing vanwege de negatieve consequenties die (voortzetting van) de voorlopige hechtenis zou hebben voor de schoolgang, stage en/of bijbaan van de minderjarige.³²⁴ Ook het belang van voortzetting van een lopend hulpverleningstraject en/of behandeltraject in de eigen leefomgeving of jeugdhulpinstelling, dan wel het belang van het starten van een dergelijk traject, werd tijdens verschillende voorgeleidingen en raadkamerzittingen door de Raad naar voren gebracht als een belangrijke reden om tot schorsing over te gaan.³²⁵ Hier staat tegenover dat de Raad een schorsing van de voorlopige hechtenis in een aantal zaken niet in het belang van het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige achtte, omdat de leefomgeving van de minderjarige volgens de Raad onvoldoende veilig en stabiel was en er op dat moment geen alternatieve opvangmogelijkheden beschikbaar waren.³²⁶ In andere gevallen was een terugkeer van de minderjarige naar zijn eigen leefomgeving volgens de Raad nog niet verantwoord, omdat de problematiek van de minderjarige en/of zijn omgeving op dat moment nog onvoldoende duidelijk was en bijvoorbeeld eerst de uitkomsten van een persoonlijkheidsonderzoek moesten worden afgewacht,³²⁷ dan wel omdat er nog geen concreet plan van aanpak voor handen was om de problematiek te ondervangen of de haalbaarheid van dat plan nog moest worden onderzocht.³²⁸

Aldus kan worden gesteld dat de (pedagogische) belangen van de minderjarige weliswaar een centrale rol innemen in het schorsingsadvies, maar dat dit niet per definitie betekent dat deze (pedagogische) belangen van de minderjarige in elke zaak aanleiding geven tot een advies om de voorlopige hechtenis te schorsen. Dit wordt ook tijdens een interview naar voren gebracht door een raadsonderzoeker:

“Ik ben van de Raad en de Raad kijkt naar het pedagogische belang van een jongen en niet naar het maatschappelijke belang in een strafzaak, maar dat is soms best lastig. Het uitgangspunt bij ons is ‘schorsen, tenzij’, maar we hebben toch ook wel regelmatig de ‘ten-

323 Raadkamerzitting 39.

324 O.a. Voorgeleiding 8; Voorgeleiding 44; Raadkamerzitting 28; Raadkamerzitting 86; Raadkamerzitting 130.

325 O.a. Voorgeleiding 13; Voorgeleiding 36; Raadkamerzitting 21; Raadkamerzitting 101; Raadkamerzitting 116.

326 O.a. Voorgeleiding 4; Voorgeleiding 28; Raadkamerzitting 33; Raadkamerzitting 59; Raadkamerzitting 98.

327 O.a. Voorgeleiding 16; Voorgeleiding 51; Raadkamerzitting 18; Raadkamerzitting 71; Raadkamerzitting 126.

328 O.a. Voorgeleiding 16; Voorgeleiding 54; Raadkamerzitting 6; Raadkamerzitting 44; Raadkamerzitting 119.

zij' en dat kan vanuit verschillende oorzaken zijn. Soms is dat de zorg, dat er eerst nog een beter plan moet komen voordat wij denken dat een schorsing verantwoord is. Maar ook soms dat het delict heel ernstig is en dat de houding daarin van zo'n jongen... of een recidiverende jongere, daar mag best wel even twee weken bewaring nog in zitten, zodat we daarna goed kunnen inzetten. Dat kan ook een stuk pedagogisch belang zijn, om te zeggen: hij mag ook wel even voelen dat dit echt niet kan."³²⁹

Een tweede categorie factoren die een rol speelt bij het schorsingsadvies van de Raad heeft betrekking op het *recidiverisico*. Tijdens verschillende geobserveerde vooropleidingen en raadkamerzittingen werd het – hoge of lage – recidiverisico expliciet genoemd in het (mondelinge) schorsingsadvies van de Raad.³³⁰ Uit de interviews volgt dat de Raad in het schorsingsadvies standaard het recidiverisico meeweegt en een afweging maakt in hoeverre en hoe dit risico kan worden ondervangen door het eigen netwerk van de minderjarige en/of met bijzondere schorsingsvoorwaarden en/of het door de jeugdreclassering opgestelde plan van aanpak voor de schorsing. Om dit scherp te krijgen, is soms meer tijd nodig dan de (korte) periode voorafgaand aan de vooropleiding of raadkamerzitting.

Tijdens een aantal vooropleidingen en raadkamerzittingen adviseerde de Raad om de voorlopige hechtenis op dat moment niet te schorsen, omdat eerst de uitkomsten van een persoonlijkheidsonderzoek moesten worden afgewacht om een beeld te krijgen van (de oorzaken van) het recidiverisico en van hetgeen nodig zou zijn om dit risico beheersbaar te maken.³³¹ Tijdens andere geobserveerde vooropleidingen en raadkamerzittingen adviseerde de Raad om niet te schorsen, omdat eerst een plan van aanpak moest worden gemaakt door de jeugdreclassering om het recidiverisico te beperken en een schorsing verantwoord te maken. Dit speelde in het bijzonder in gevallen waarin de minderjarige op het moment van de vooropleiding of raadkamerzitting geen "zinvolle dagbesteding" – lees: geen school, stage of werk – had, hetgeen eerst moest worden georganiseerd door de jeugdreclassering alvorens volgens de Raad tot een schorsing kon worden overgegaan.³³² Dit kwam ook naar voren tijdens een interview met een gedragsdeskundige van de Raad, waarin hij uitlegt hoe hij omgaat met het recidiverisico in het schorsingsadvies:

"Als je het dan hebt over het recidiverisico, dan denk ik: dat speelt wel een rol in het schorsen, niet schorsen. Waar wij heel erg naar kijken, is met name (...): hoe ziet die thuissituatie eruit, is er wel voldoende steun en voldoende toezicht? Als dat niet zo is, zijn er anderen die dat eventueel kunnen invullen? Bijvoorbeeld: denk aan een wijkagent of een oom, dat kan in principe heel het netwerk zijn. Dagbesteding is voor ons ook altijd heel erg belang-

329 Interview raadsonderzoeker I.

330 O.a. Vooropleiding 2; Vooropleiding 46; Raadkamerzitting 92; Raadkamerzitting 115; Raadkamerzitting 122.

331 O.a. Vooropleiding 20; Vooropleiding 51; Raadkamerzitting 40; Raadkamerzitting 102; Raadkamerzitting 112.

332 O.a. Vooropleiding 15; Vooropleiding 57; Raadkamerzitting 58; Raadkamerzitting 129; Raadkamerzitting 134.

rijk. Dat scheelt natuurlijk ook wel, dat een jongere voor een groot gedeelte onder de pan-nen is, om het zo maar te zeggen. (...) Dus daar wordt echt gekeken waar daar de krachten zitten om een jongere te kunnen schorsen. Maar ook dat we gewoon kijken: als daar wat hiaten zitten, kunnen we dan iets met schorsende voorwaarden? Dat je op die manier din-gen kan tackelen, bijvoorbeeld met een huisarrest of een JR [jeugdreclassering, YB] die al actief is en ook een toezichhoudende rol kan spelen.”³³³

Tijdens de interviews viel op dat raadsonderzoekers en gedragsdeskundi-gen van de Raad het schorsen van de voorlopige hechtenis van een minder-jarige met een hoog recidiverisico – zonder gedegen plan van aanpak om dit te ondervangen – eerst en vooral niet verantwoord vinden met het oog op de ontwikkeling van de minderjarige zelf. Dit houdt verband met de opvatting van een aantal geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen dat de adviestaak van de Raad zich uitsluitend richt op de (pedagogische) belangen van de minderjarige. Andere geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen menen daarentegen dat de (pedagogische) belan-gen van minderjarige weliswaar een centrale rol spelen in het schorsingsad-vies, maar dat ook de belangen van de maatschappij hierin mogen worden betrokken.

“Wij gaan echt over op het moment dat hij voorgeleid gaat worden, van: ‘vinden we het nu verantwoord om de jongen met dit delict naar buiten te laten gaan onder schorsende voorwaarden?’ Daar is het belang van de jongen belangrijk, maar we wegen ook altijd wel het belang van de maatschappij. Want het is natuurlijk ook niet in het belang van de jongen als hij gaat recidiveren op het moment dat hij vrijkomt en niet in het belang van de maatschappij.”³³⁴

In dit verband is het interessant dat tijdens de geobserveerde voorgeleidin-gen en raadkamerzittingen ook naar voren kwam dat de Raad herhaaldelijk in de *ernst van het strafbare feit* waarvan de minderjarige werd verdacht een belangrijke reden zag om te adviseren om de voorlopige hechtenis niet te schorsen.³³⁵ Tijdens de interviews met raadsonderzoekers en gedragsdes-kundigen van de Raad wordt duidelijk dat hieraan de opvatting ten grond-slag ligt dat een schorsing van de voorlopige hechtenis bij een verdenking van een zeer ernstig delict, vanuit pedagogisch oogpunt, niet het juiste sig-naal afgeeft richting de minderjarige. Een geïnterviewde casusregisseur van de Raad schetst tijdens een interview op treffende wijze hoe de ernst van het strafbare feit, niet zozeer vanwege de maatschappelijke belangen, maar vooral ook vanwege de pedagogische belangen van invloed kan zijn op het schorsingsadvies van de Raad:

333 Interview gedragsdeskundige H (RvdK).

334 Interview gedragsdeskundige F (RvdK).

335 O.a. Voorgeleiding 31; Voorgeleiding 38; Voorgeleiding 57; Raadkamerzitting 22; Raad-kamerzitting 115.

“Wij zijn van de Raad voor de Kinderbescherming. Wij hebben liever niet dat de jeugdige in een jeugdhuis van bewaring komt. Daar hebben we ze liever vandaan. Liever eigenlijk naar huis, weer het normale leven oppakken, zo snel mogelijk. (...) Maar als je zo’n [ernstig] feit pleegt, (...) is het ook pedagogisch gezien een signaal naar de jongere toe, van: ‘dit kan niet, dit is echt de limiet wat je nu echt bereikt hebt en dan moet je maar even twee weken daarvoor brommen.’ Wij proberen altijd wel dan binnen die veertien dagen te komen tot een schorsingsadvies.”³³⁶

De redenering dat het bij verdenkingen van ernstige strafbare feiten pedagogisch wenselijk is om met de voorlopige hechtenis een “signaal” af te geven richting de minderjarige verdachte is echter niet onomstreden, omdat dit de schuld van de minderjarige lijkt te veronderstellen. Hierbij komt dat de Raad ook nog eens een zeer beperkte informatiepositie heeft als het gaat om de verdenking, zeker als de verdachte zich jegens de raadsonderzoekers op zijn zwijgrecht beroept. Om deze reden formuleert de Raad het schorsingsadvies soms zo dat het oordeel over het aandeel van de minderjarige verdachte in het strafbare feit expliciet wordt overgelaten aan de rechter-commissaris of raadkamer. Zo geeft een raadsonderzoeker aan dat hij vaak “tweeledig” adviseert: indien het aandeel van de verdachte bij het strafbare feit groot is, dan is het advies: ‘niet schorsen’; indien het aandeel van de verdachte klein is, dan is het advies: ‘wel schorsen’.³³⁷ Ook bleek tijdens bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzittingen dat de Raad soms een voorbehoud maakt bij het advies tot schorsen van de voorlopige hechtenis: ‘schorsen, als de ernst van het feit dit toelaat’, waarmee de Raad rekenschap lijkt te geven van de maatschappelijke belangen die in de weg kunnen staan aan een schorsing van een verdachte van een ernstig strafbaar feit, maar het oordeel hierover uitdrukkelijk overlaat aan de rechter-commissaris of raadkamer.³³⁸

Voorts kan de rol van de ernst van het strafbare feit in de schorsingsadviezen van de Raad niet los worden gezien van de – onder de geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen van de Raad breed gedragen – opvatting dat het beter is voor de ontwikkeling van de minderjarige om, als een vrijheidsbenemende straf in de lijn der verwachting ligt, dit direct te ondergaan in het kader van de voorlopige hechtenis in plaats van eerst door een schorsing onder voorwaarden in vrijheid te worden gesteld om vervolgens, na veroordeling, nog een vrijheidsstraf te moeten uitzitten (zie par. 8.4.3). Ook deze opvatting draagt ertoe bij dat de Raad terughoudender zal zijn om in vroegtijdig stadium een schorsing van de voorlopige hechtenis te adviseren ten aanzien van minderjarigen die van een ernstig strafbaar feit worden verdacht.

Een laatste categorie factoren die relevant is voor de advisering van de Raad over de schorsing heeft betrekking op de *(proces)houding en motivatie van de minderjarige verdachte*. Uit de interviews en observaties komt naar voren dat de proceshouding van de minderjarige verdachte (lees: bekennen,

336 Interview casusregisseur E (RvdK).

337 Interview raadsonderzoeker A. En voorts: Voorgeleiding 47.

338 Voorgeleiding 7; Raadkamerzitting 49; Raadkamerzitting 52; Raadkamerzitting 55.

ontkennen of zwijgen) een rol kan spelen in de advisering van de Raad over de schorsing. Dit houdt allereerst verband met de informatiepositie van de raadsonderzoeker, die sterk afhankelijk is van de minderjarige verdachte. Indien de minderjarige zich ten aanzien van de verdenking op zijn zwijgrecht beroept, kan geen delictsbespreking worden gedaan en beschikt de raadsonderzoeker over minder informatie over de verdenking en de eventuele motieven c.q. redenen waarom de minderjarige (mogelijk) betrokken is geweest bij een strafbaar feit. Dit brengt volgens sommige geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen van de Raad mee dat in een dergelijk geval het recidiverisico lastiger is in te schatten, hetgeen een weerslag kan hebben op het schorsingsadvies. Voorts wordt er tijdens de interviews door meerdere raadsonderzoekers, gedragsdeskundigen en een casusregisseur van de Raad op gewezen dat de proceshouding van de minderjarige verdachte een beeld kan geven van zijn gewetensontwikkeling, waarbij overigens wel herhaaldelijk de kanttekening wordt gemaakt dat men zich ervan bewust is dat een minderjarige soms een bepaalde proceshouding aanneemt op advies van zijn raadsman.

“Er is ook soms een advocaat die dan zegt: ‘zeg maar niks.’ Dus dan kan je het niet helemaal in de schoenen van zo’n jongere schuiven. Het is ook vaak een proces: in het begin ontkennen ze en gaandeweg komt er dan toch... Je ziet wel als een jongere gewoon altijd ontkent, heel vaak opgepakt wordt, dat zegt wel wat over de jongere en zijn houding en zijn gewetensontwikkeling. Dat neem je dan wel mee. En als een jongen gaandeweg toch wroeging krijgt en gaat bekennen of het gedeeltelijk bekennen, dat zegt ook iets over die jongen, van dat hij er toch mee bezig is, dat hij misschien schoon schip wil maken. Heeft hij inlevingsvermogen in het slachtoffer? Dat zijn allemaal belangrijke dingen natuurlijk.”³³⁹

Tegen deze achtergrond bracht de Raad tijdens een aantal geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, ter onderbouwing van het advies om niet te schorsen, uitdrukkelijk naar voren dat de zwijgende of ontkenkende proceshouding van de minderjarige zorgelijk werd gevonden.³⁴⁰

Naast de (proces)houding van de minderjarige ten opzichte van de verdenking, kan ook de houding en motivatie van de minderjarige ten aanzien van het meewerken met de jeugdreclassering en zijn bereidheid zich te houden aan schorsingsvoorwaarden een rol spelen in het schorsingsadvies van de Raad. Tijdens verschillende geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen adviseerde de Raad om niet te schorsen, omdat de minderjarige verdachte een “ongemotiveerde” en/of “afwijzende en berekenende” houding had, “geen probleembesef” had en niet wilde meewerken met enige vorm van begeleiding en hulpverlening, dan wel weigerde mee te werken met een specifieke schorsingsvoorwaarde, zoals ITB Harde Kern of een avondklok.³⁴¹ Omgekeerd werd tijdens een aantal voorgeleidingen en

339 Interview gedragsdeskundige F (RvdK).

340 Voorgeleiding 47; Voorgeleiding 57; Raadkamerzitting 3; Raadkamerzitting 134.

341 O.a. Voorgeleiding 2; Raadkamerzitting 3; Raadkamerzitting 10; Raadkamerzitting 61; Raadkamerzitting 139.

raadkamerzittingen waarin de Raad adviseerde de voorlopige hechtenis wel te schorsen, expliciet gewezen op de gemotiveerde houding van de minderjarige om mee te werken met de jeugdreclassering en zich te houden aan de schorsingsvoorwaarden.³⁴²

Samenvattend kan worden gesteld dat de Raad in diens advisering ‘schorsen, tenzij’ als uitgangspunt hanteert, hetgeen voortvloeit uit de pedagogische invalshoek van de Raad. De ‘tenzij’ kan aan de orde zijn indien schorsen, gelet op het welzijn van de minderjarige en/of het recidiverisico en de gevolgen daarvan voor de ontwikkeling van de minderjarige (en de maatschappij), niet verantwoord wordt geacht. Ook kan de ‘tenzij’ aan de orde zijn als schorsen volgens de Raad, gelet op de ernst van het feit, niet het juiste signaal afgeeft richting de minderjarige verdachte (en de maatschappij) en/of een detentiestraf in de lijn der verwachting ligt. De houding en motivatie van de verdachte kunnen hierbij ook van invloed zijn. Duidelijk is geworden dat ook aan de gronden op basis waarvan de Raad adviseert om de voorlopige hechtenis *niet* te schorsen (de ‘tenzij’) veelal primair pedagogische overwegingen ten grondslag liggen. Dat het door de Raad gehanteerde uitgangspunt ‘schorsen, tenzij’ in de praktijk niet standaard leidt tot een advies dat strekt tot schorsen van de voorlopige hechtenis, blijkt ook in kwantitatieve zin uit het observatieonderzoek. De Raad heeft tijdens 194 van de 225 geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen een advies uitgebracht over de schorsing. Hierbij heeft de Raad 98 maal geadviseerd om de voorlopige hechtenis te schorsen en 96 maal om de voorlopige hechtenis (nog) niet te schorsen. Van deze adviezen is circa 80% gevolgd door de rechter-commissaris of raadkamer.³⁴³

8.4.2.2 Advies over schorsingsvoorwaarden

In het voorgaande is reeds duidelijk geworden dat het advies van de Raad over het wel of niet schorsen van de voorlopige hechtenis nauw samenhangt met de bijzondere voorwaarden die aan de eventuele schorsing kunnen worden verbonden. Tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen werden door de Raad uiteenlopende schorsingsvoorwaarden – en combinaties daarvan – geadviseerd, waaronder: het houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering, een avondklok, vormen van huisarrest, een contactverbod met medeverdachten of slachtoffers, verplicht naar school of een ander dagbestedingsprogramma, meewerken aan een per-

342 Voorgeleiding 46; Voorgeleiding 59; Voorgeleiding 61; Raadkamerzitting 25; Raadkamerzitting 130.

343 Dit percentage is niet per se representatief voor de gehele voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen in Nederland (zie par. 6.3.1, 6.3.2 en 6.7.3). Wel is dit percentage in lijn met bevindingen uit de onderzoeken van Walberg & Reitsma (2015) en Van den Brink e.a. (2017), waarin wordt vastgesteld dat circa 80% van de raadsadviezen over de schorsing van de inbewaringstelling wordt gevolgd door de rechter-commissaris.

soonlijkheidsonderzoek en meewerken aan een hulpverlenings- of behandeltraject. Tijdens de interviews met raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen wordt over het adviseren van schorsingsvoorwaarden herhaaldelijk gesproken in termen van “maatwerk”, “passend” en “wat nodig is”. Zo ook door een raadsonderzoeker terwijl hij uitlegt hoe hij tot een advies over de schorsingsvoorwaarden komt:

“Je begint op nul en je bouwt ‘m op totdat je denkt ‘ja, zo hebben we ‘m passend’. Want waar zit het risico bij deze jongere en wat heeft die nodig om dat risico tot een minimum te beperken? Dus zo bouw ik het altijd op.”³⁴⁴

Een geïnterviewde gedragsdeskundige van de Raad verklaart:

“Dat is echt dat maatwerk. (...) Bij de ene jongen kom je tot tien schorsingsvoorwaarden met een heel zwaar pakket en bij de andere denk je: ‘ja, weet je, als dit erop zit, is het voldoende, want er zit zo’n bescherming, dat is een incident.’ (...) Degene die meer beschermende factoren heeft, die krijgt minder schorsende voorwaarden. Daar komt het eigenlijk wel op neer.”³⁴⁵

Het advies van de Raad over de schorsingsvoorwaarden wordt dus afgestemd op de specifieke omstandigheden en behoeften van de minderjarige, waarbij aandacht is voor zowel risicofactoren als beschermende factoren. Hierbij is de functie van (bijzondere) schorsingsvoorwaarden primair dat deze de schorsing van de voorlopige hechtenis “verantwoord” maken met het oog op zowel het voorkomen van recidive als het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige, alsook – indien nodig – duidelijk maken dat aan bepaald grensoverschrijdend (lees: strafbaar) gedrag consequenties zijn verbonden (vgl. par. 8.4.2.1). Dit is het beeld dat naar voren komt op basis van de afgenomen interviews en wordt treffend verwoord door een gedragsdeskundige van de Raad:

“Het is natuurlijk aan de ene kant het recidiverisico verminderen en de optimale ontwikkeling binnen de opvoedingssituatie van een jongere [stimuleren, YB]. En aan de andere kant wil je een jongere ook wel meegeven (...) – mocht hij het gedaan hebben dan natuurlijk – ook wel een stukje straf, van: ‘ja, je bent gewoon over de schreef gegaan en dat heeft gewoon consequenties.’ En ik denk: als je dan die drie dingen met elkaar kan verenigen, (...) zodat het een bijdrage kan leveren aan zijn ontwikkeling, dan doe je het, denk ik, goed.”³⁴⁶

Tegen de achtergrond van deze primaire functie, kunnen raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen van de Raad, zo blijkt uit de interviews, met de geadviseerde schorsingsvoorwaarden verschillende doelen beogen, zowel voor de korte als langere termijn. Schorsingsvoorwaarden die in een schorsingsadvies zijn opgenomen dienen vaak in eerste instantie als een vorm van

344 Interview raadsonderzoeker A.

345 Interview gedragsdeskundige F (RvdK).

346 Interview gedragsdeskundige H (RvdK).

risicobeheersing op de korte termijn. Tijdens de interviews wordt dit ook wel aangeduid als “een crisis bezweren”,³⁴⁷ “een brandje blussen”, het “tackelen van de problemen die er zijn in het dagelijks leven van de jongere”, “risico’s dempen”³⁴⁸ en “risico’s tot een minimum beperken”.³⁴⁹ Hierbij gaat het om het beheersbaar maken van het acute recidiverisico en/of het acute risico op (verdere) beschadiging van het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige. Zoals reeds beschreven, beoogt de Raad soms ook om met strenge schorsingsvoorwaarden onmiddellijk een signaal af te geven richting de verdachte.

Daarnaast kunnen er aan schorsingsvoorwaarden die door de Raad worden geadviseerd ook doelstellingen ten grondslag liggen die betrekking hebben op de langere termijn. Zo worden bepaalde schorsingsvoorwaarden soms ook door de Raad geadviseerd om – een paar maanden later – goed geïnformeerd een strafadvies te kunnen geven op de strafzitting. De wijze waarop de minderjarige omgaat met de schorsingsvoorwaarden en het toezicht en de begeleiding van de jeugdreclassering kan waardevolle informatie opleveren voor het strafadvies. Ook kan gedacht worden aan een specifieke voorwaarde, bijvoorbeeld dat de minderjarige meewerkt aan een persoonlijkheidsonderzoek, zodat de Raad de resultaten van dat onderzoek in het strafadvies kan verwerken. Samenhangend met deze ‘diagnostische’ functie, worden schorsingsvoorwaarden soms ook geadviseerd om vroegtijdig een hulpverlenings- of behandeltraject in gang te kunnen zetten dat, als dit goed verloopt, kan worden voortgezet na veroordeling. Hiermee kunnen schorsingsvoorwaarden zich ook richten op het voorkomen van recidive en het positief stimuleren van de ontwikkeling van de minderjarige op de langere termijn. Het kan hierbij gaan om hulpverlening in brede zin, waarbij er niet een direct verband hoeft te zijn met het strafbare feit waarvan de minderjarige wordt verdacht.

“Het hoeft niet delictgerelateerd te zijn. Als wij heel veel sociale vaardighedentekorten zien en het delict heeft niet echt met zijn vaardighedentekort te maken, dan kunnen we toch daar naartoe schrijven, omdat we zien dat hij op school en in zijn vrije tijd daardoor in de problemen komt, waardoor wij die interventie dan toch geïndiceerd vinden, los van het delict. En als zo’n jongen dan gemotiveerd is daarvoor, kan je ‘m toch erin fietsen (...). Dat is breder dan alleen het delict, absoluut. Want het delict is vaak een voortvloeisel uit al die andere dingen waar het fout gaat. Die criminogene factoren, daar gaan we op interveniëren, en dan hoop je dat dat reactie geeft, dat het de recidive vermindert, dat hij niet opnieuw de fout ingaat.”³⁵⁰

Tijdens de geobserveerde vooropleidingen en raadkamerzittingen adviseerde de Raad herhaaldelijk om een hulpverlenings- en/of behandeltraject c.q. gedragsinterventie, zoals agressieregulatietraining (ART), functionele fami-

347 Interview gedragsdeskundige J (RvdK).

348 Interview gedragsdeskundige H (RvdK).

349 Interview raadsonderzoeker A.

350 Interview gedragsdeskundige F (RvdK).

lietherapie (FFT), sociale vaardigheidstraining (SoVa) of verslavingszorg als schorsingsvoorwaarde op te nemen.³⁵¹ De opvattingen van de geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen over het door middel van schorsingsvoorwaarden (alvast) starten van hulpverlenings- en behandeltrajecten en gedragsinterventies in de voorfase van het strafproces lopen echter uiteen. Voorstanders beroepen zich op het pedagogische belang van vroegtijdig ingrijpen en het voordeel dat bij de strafzitting geëvalueerd kan worden of het ingezette traject passend en effectief is.

“Als er agressieproblemen zijn dat je zegt: ‘dit is nu de derde keer, we merken dat je op school agressief bent, we willen dat je daarmee gaat starten. De jeugdreclassering gaat je aanmelden voor een behandeling of voor een training, dus we willen dat je daaraan mee gaat werken’. (...) Als het probleem zo ongelooflijk duidelijk is, dan ben je gek als je het niet doet. Wat het grote voordeel is, voordat er een zitting is, dat je een beeld krijgt: in hoeverre is die jongen leerbaar, in hoeverre wil hij meewerken, in hoeverre is hij in staat om afspraken na te komen?”³⁵²

Andere geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen stellen terughoudender te zijn en wijzen erop dat in het vroege stadium van de voorgeleiding of raadkamer vaak nog niet voldoende informatie beschikbaar is om een gedegen oordeel te kunnen vellen over een passend behandel- of hulpverleningstraject, waardoor dit volgens hen pas in het strafadvies aan de orde zou moeten komen.

“Vaak weten we dan ook gewoon nog niet zoveel, dat je ook al kan zeggen: ‘ja, die behandeling is nodig of die begeleiding of die hulpverlening.’ Daar heb je toch ook vaak wel meer info voor nodig om daar gewoon gedegen uitspraken over te kunnen doen. Ik maak natuurlijk ook wel mee met dat het NIFP nog onderzoek doet, voorgeleidingsconsulten van het NIFP. Sowieso psychologische onderzoeken, psychiatrische onderzoeken. En dat geeft je natuurlijk allemaal handvatten om daar op langere termijn iets over te kunnen zeggen, van wat er nodig is om toch voor de toekomst [problemen] te kunnen tackelen.”³⁵³

Ook wijst een aantal geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen erop dat de minderjarige verdachte ten tijde van de schorsing nog niet schuldig is bevonden, waardoor een gedragsinterventie in hun ogen gepaster is als een (leer)straf na veroordeling dan als bijzondere voorwaarde in het kader van de schorsing van de voorlopige hechtenis. Hier staat tegenover dat andere raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen menen dat de schuldvraag niet relevant is voor de advisering van de Raad over de schorsingsvoorwaarden, daar de schuldvraag een juridische kwestie is en de Raad zich in diens advisering richt op hetgeen de minderjarige vanuit pedagogisch oogpunt “nodig” heeft.

351 O.a. Voorgeleiding 34; Voorgeleiding 63; Raadkamerzitting 24; Raadkamerzitting 43; Raadkamerzitting 124.

352 Interview raadsonderzoeker G.

353 Interview gedragsdeskundige H (RvdK).

“Wij doen wat nodig is met een jongere eigenlijk, los van de schuldvraag. Want dat is iets juridisch, en uiteindelijk kan het ook te weinig bewezen worden. Maar wij kijken vooral naar: wij hebben een jongen die dus in contact is gekomen met de politie, vast is gezet daarvoor en we hebben een plaatje van die jongen. En waar zien we de zorgen en waar gaan we op inzetten?”³⁵⁴

Niettegenstaande de verschillende opvattingen binnen de Raad over de mate waarin de nog openstaande schuldvraag grenzen stelt aan de toelaatbaarheid van bepaalde interventies als schorsingsvoorwaarden in de voorfase van het strafproces, wordt tijdens de interviews duidelijk dat de Raad in diens advisering over de schorsing en de schorsingsvoorwaarden verder kijkt dan enkel de voorfase van het strafproces en ook oog heeft voor wat de minderjarige op de langere termijn – lees: na de strafzitting – mogelijk aan behandeling, begeleiding en hulpverlening “nodig” zal hebben.

8.4.2.3 *Advies over alternatieve tenuitvoerlegging voorlopige hechtenis*

Naast een advies over het wel of niet schorsen van voorlopige hechtenis en de eventuele bijzondere voorwaarden, geeft de Raad soms ook advies over de mogelijkheden voor, en wenselijkheid van het op een alternatieve wijze tenuitvoerleggen van voorlopige hechtenis, zoals nachtdetentie of huisarrest.³⁵⁵ Zo adviseerde de Raad tijdens de 201 geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van de) gevangenhouding,³⁵⁶ negen maal om de voorlopige hechtenis in de vorm van nachtdetentie ten uitvoer te leggen en zeven maal om de voorlopige hechtenis bij de minderjarige thuis ten uitvoer te leggen. Uit de observaties en interviews blijkt dat er grote regionale verschillen bestaan in de praktijk van de nachtdetentie en het huisarrest als modaliteiten van voorlopige hechtenis, hetgeen ook naar voren komt in de advisering van de Raad.³⁵⁷

Geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen die werkzaam zijn in arrondissementen waar nachtdetentie weinig wordt geadviseerd, wijzen erop dat vooral praktische problemen in de weg staan aan (het adviseren van) nachtdetentie. Illustratief is de gedragsdeskundige die tijdens een interview stelt: “voor mij heeft nachtdetentie echt een beetje een associatie met ‘gedoe’.”³⁵⁸ Randvoorwaarden voor het adviseren van nachtdetentie zijn in elk geval dat de minderjarige een zinvolle dagbesteding (lees: school) heeft, dat de afstand tussen de school en justitiële jeugdinrichting dagelijks te overbruggen is, dat de school instemt met de nachtdetentie en dat de minderjarige de vrijheid en verantwoordelijkheid aankan om dagelijks de inrichting te verlaten en terug te keren. Het is in beginsel

354 Interview gedragsdeskundige F (RvdK).

355 Vgl. artikel 493, derde lid Sv

356 Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

357 Vgl. paragrafen 7.5.3 en 7.5.4.

358 Interview gedragsdeskundige H (RvdK).

de jeugdreclasserder die de haalbaarheid onderzoekt en de Raad hierover informeert. Uit de observaties tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen komt naar voren dat de reden voor de Raad om nachtdetentie te adviseren primair is gelegen in het belang van voortzetting van de schoolgang (bij zijn eigen school) in gevallen waarin de minderjarige in de ogen van de Raad (nog) niet terug naar huis kan en een “strak kader” nodig heeft.³⁵⁹

In gevallen waarin de Raad wil voorkomen dat een minderjarige (langer) in een justitiële jeugdinrichting moet verblijven, maar het vanwege de ernst van het strafbare feit nog te vroeg vindt voor een schorsing, wordt – althans in sommige arrondissementen – soms geadviseerd om de voorlopige hechtenis bij de minderjarige thuis ten uitvoer te leggen. Een geïnterviewde gedragsdeskundige van de Raad legt uit dat dit vooral een modaliteit is voor kwetsbare minderjarigen waarbij een verblijf in een justitiële jeugdinrichting schadelijk kan zijn voor hun welzijn en ontwikkeling.³⁶⁰ Dit kwam ook naar voren tijdens enkele geobserveerde raadkamerzittingen. Zo adviseerde de Raad in een aantal zaken huisarrest op basis van de overweging dat de justitiële jeugdinrichting geen geschikte plaats zou zijn voor de verdachte, bijvoorbeeld omdat de verdachte “een onzeker en beschadigd meisje” zou zijn,³⁶¹ vanwege een licht verstandelijke beperking “kwetsbaar” zou zijn³⁶² of “de populatie in de justitiële jeugdinrichting niet goed [zou zijn] voor verdachte”.³⁶³

Voorts legt een raadsonderzoeker tijdens een interview uit dat in de advisering van de Raad over huisarrest de ouders van de minderjarige een cruciale rol spelen: ouders moeten in elk geval open staan voor het huisarrest en het ook haalbaar achten.³⁶⁴ Ook dit kwam naar voren tijdens de observaties. Zo wees de Raad tijdens een raadkamerzitting in zijn advies om huisarrest te bevelen uitdrukkelijk op de “sterke ouders” die “voldoende grip” zouden hebben op de minderjarige verdachte.³⁶⁵ In twee andere zaken achtte de Raad huisarrest juist niet haalbaar, omdat de (alleenstaande) moeders van de verdachten voltijds werkten en er dus onvoldoende toezicht zou zijn.³⁶⁶ In een andere zaak stelde de Raad dat huisarrest niet wenselijk was, omdat dit een te grote druk op het gezin zou opleveren en de verdachte geen zinvolle dagbesteding had.³⁶⁷

359 O.a. Voorgeleiding 23; Raadkamerzitting 45; Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 92; Raadkamerzitting 106.

360 Interview gedragsdeskundige C (RvdK).

361 Raadkamerzitting 110.

362 Raadkamerzitting 88.

363 Raadkamerzitting 107.

364 Interview raadsonderzoeker K.

365 Raadkamerzitting 70.

366 Voorgeleiding 23; Raadkamerzitting 93.

367 Raadkamerzitting 129.

Samenvattend kan worden gesteld dat nachtdetentie en huisarrest als alternatieve tenuitvoerleggingsmodaliteiten van voorlopige hechtenis over het algemeen een minder prominente rol spelen in de advisering van de Raad dan de schorsing onder voorwaarden. In sommige arrondissementen maken deze modaliteiten zelfs vrijwel nooit onderdeel uit van het advies van de Raad. In andere arrondissementen worden nachtdetentie en/of huisarrest vooral geadviseerd in situaties waarin de Raad een schorsing onder voorwaarden niet geïndiceerd acht, maar de Raad niettemin wil voorkomen dat de minderjarige schade oploopt door een (voltijds) verblijf in een justitiële jeugdinrichting en/of doordat de schoolgang zou worden onderbroken. Hierbij is de praktische haalbaarheid van deze modaliteiten een belangrijke overweging.

8.4.3 Trajectbenadering: voorlopige hechtenis, schorsing onder voorwaarden en straf

Als een rode draad door de bovenstaande subparagrafen loopt de bevinding dat de advisering van de Raad over de schorsing en de schorsingsvoorwaarden nauw samenhangt met de beoogde (of verwachte) straftoemeting op de eindzitting, waarvoor de Raad uiteindelijk een strafadvies uitbrengt. Zo kan de prominente rol die de ernst van het strafbare feit soms speelt in adviezen van de Raad om de voorlopige hechtenis (nog) niet te schorsen niet los worden gezien van de – onder de geïnterviewde raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen van de Raad breed gedragen – opvatting dat het beter is voor de ontwikkeling van de minderjarige om, als een vrijheidsbenemende straf in de lijn der verwachting ligt, deze direct te ondergaan in het kader van de voorlopige hechtenis (vgl. par. 8.4.2.1). Een geïnterviewde raadsonderzoeker legt dit als volgt uit:

“Dat je denkt: als hij dit al bekend, het is zo’n heftig feit, daar gaat gewoon een detentie aankomen. Dan wil je niet dat hij eerst naar huis gaat of heengezonden wordt of geschorst wordt en vervolgens weer vastgezet wordt. Want dat is nog slechter, ben ik van overtuigd, en is men van overtuigd, dan dat je het aaneenschakelt. (...) Het [is] niet wenselijk, niet gezond ook voor jongeren om eerst weer naar huis te mogen om vervolgens weer opgepakt te worden. Dat is zó heftig. Dat moet je niet willen. Dat is denk ik meer schadelijk dan dat je iemand dan langer vastzet, als je toch al weet dat dat er aan zit te komen.”³⁶⁸

De ratio achter deze benadering is ook dat als het jeugdstrafrechtelijke traject dat de minderjarige doorloopt eenmaal via een schorsing van de voorlopige hechtenis onder bijzondere voorwaarden in de eigen omgeving van de minderjarige wordt voortgezet en allerlei ambulante hulpverlening is opgetuigd, een onderbreking van dit traject door een nieuwe vrijheidsbeneming – in de vorm van een tijdens de eindzitting opgelegde vrijheidsstraf – niet wenselijk wordt geacht.

³⁶⁸ Interview raadsonderzoeker A.

De samenhang tussen het adviseren over de schorsing en het strafadvies komt ook sterk naar voren in de advisering van de Raad over de bijzondere voorwaarden die aan de schorsing van de voorlopige hechtenis zouden moeten worden verbonden. Zoals in het bovenstaande reeds is beschreven, adviseert de Raad soms uitdrukkelijk bepaalde schorsingsvoorwaarden met als doel om goed geïnformeerd een strafadvies te kunnen geven op de strafzitting. Hierbij kan het gaan om specifieke voorwaarden, zoals het meewerken aan een persoonlijkheidsonderzoek, maar ook meer algemeen kan de wijze waarop de minderjarige omgaat met schorsingsvoorwaarden en het toezicht en de begeleiding van de jeugdreclassering waardevolle informatie opleveren voor het strafadvies. Hierbij geldt als uitgangspunt dat de voorlopige hechtenis, de schorsing onder voorwaarden en de straf zoveel mogelijk één doorlopend traject vormen. Tegen deze achtergrond beoogt de Raad schorsingsvoorwaarden vaak ook te gebruiken om vroegtijdig begeleiding, behandeling en andere vormen van hulpverlening in gang te zetten die – als deze naar behoren verlopen – eventueel ook na veroordeling in het kader van een voorwaardelijke straf of maatregel kunnen worden voortgezet (vgl. par. 8.4.2.2).

De Raad geeft aldus in diens advies over de schorsing en schorsingsvoorwaarden een eerste richting aan het traject dat de Raad voor de minderjarige voor ogen heeft. In dit traject fungeert de strafzitting (lees: het vaststellen van het uiteindelijke strafadvies door de Raad ten behoeve van de zitting) als het ware als een “evaluatiemoment”: moet de koers van het traject, zoals die tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis met bijzondere voorwaarden is ingezet, met de strafoplegging na veroordeling worden voortgezet of behoeft deze koers aanpassing?

“Je maakt wel bij de zitting weer een soort update van: ‘hoe staat het er nu voor, hoe loopt het?’ en daarbij betrek je natuurlijk ook daarvoor het functioneren met die voorwaarden en dan kijken: ‘wat is er nu...?’ En dan kijk je wel: ‘wat is er nu nog nodig?’ De bedoeling is wel dat het één traject is, of dat het in ieder geval een moment is van evaluatie. (...) Of dat je het traject bij kan stellen. Dat kan natuurlijk ook. (...) Dit gaat goed, dus dit moet je vasthouden. Of dit heeft niet gewerkt. Of dit zou er nog bij moeten. Dus het is eigenlijk een moment van evaluatie.”³⁶⁹

Nu de Raad op basis van het raadonderzoek IVS-2B gehouden is om reeds in een zeer vroeg stadium een voorlopig strafadvies op te stellen (lees: binnen twee weken na de IVS-2A), kan het evaluatiemoment vlak voor de eindzitting – vaak maanden later – zonder meer reden zijn voor de Raad om op basis van informatie van de jeugdreclassering over het functioneren en de ontwikkeling van de minderjarige tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis te besluiten om het eerder opgestelde (voorlopige) strafadvies aan te passen (vgl. par. 8.4.1.4).

369 Interview gedragsdeskundige C (RvdK).

“Als dat traject goed loopt, dan kun je tot een heel ander advies komen dan dat je in het begin hebt gedacht. Als je in het begin kijkt: er is een zwaar delict gepleegd en er moet wel een behoorlijke straf komen om dat niet weer te laten gebeuren. Als ze in het tussentraject hele goede stappen ondernemen - zich houden aan de voorwaarden, goede cijfers gaan halen, andere vriendenkring die een betere invloed op hen heeft - dan kan dat best wel van invloed zijn op het uiteindelijke advies dat wordt gegeven.”³⁷⁰

Aldus kan op basis van het bovenstaande worden gesteld dat het schorsingsadvies en het strafadvies van de Raad nauw zijn verbonden en elkaar wederzijds kunnen beïnvloeden. De wijze waarop de Raad omgaat met diens adviesrol met betrekking tot de voorlopige hechtenis en de schorsing onder bijzondere voorwaarden vindt zijn basis in een trajectbenadering, waarin de voorlopige hechtenis, de schorsing onder voorwaarden en de bij veroordeling op te leggen straf of maatregel – waaronder de voorwaarden die worden verbonden aan een voorwaardelijke straf of maatregel – onderdeel uitmaken van één voortdurend traject. Dit traject moet uiteindelijk leiden tot het voorkomen van recidive en tot een positieve ontwikkeling van de minderjarige; de overkoepelende doelstellingen die ten grondslag lijken te liggen aan welhaast alle adviezen van de Raad in het kader van het jeugdstrafproces.

8.5 JEUGDRECLASSERING

Een andere belangrijke instantie in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen betreft de gecertificeerde instelling,³⁷¹ in het vervolg aangeduid als de jeugdreclassering. De jeugdreclassering voorziet in begeleiding van de minderjarige tijdens de voorlopige hechtenis en de schorsing. Ook is het de jeugdreclassering die – mogelijk op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming of in opdracht van de officier van justitie, rechter-commissaris of raadkamer – een schorsingsplan opstelt, de haalbaarheid onderzoekt van ITB Harde Kern of ITB CRIEM, dan wel een haalbaarheidsonderzoek voor nachtdetentie of huisarrest uitvoert. De jeugdreclassering is hiermee een belangrijke informant van de Raad, de officier van justitie, de rechter-commissaris en de raadkamer. Ook vervult de jeugdreclassering een (pre-) adviserende rol bij de voorgeleiding en/of raadkamerzitting. Deze adviesrol van de jeugdreclassering lijkt in de praktijk evenwel per arrondissement en zelfs per zaak te kunnen verschillen. Voorts werkt de jeugdreclassering tijdens de begeleiding van de minderjarige in de voorfase van het strafproces aan een ‘Plan van Aanpak’ voor het verdere begeleidingstraject en werkt de jeugdreclassering verder in de LIJ rapportage 2B van de Raad, die uiteindelijk uitmondt in het strafadvies van de Raad aan de officier van justitie en de zittingsrechter(s).

370 Interview raadsonderzoeker B.

371 Vgl. artikel 1.1 Jeugdwet.

In deze paragraaf wordt op basis van tien semigestructureerde interviews met jeugdreclasseerders en gedragsdeskundigen van gecertificeerde instellingen en observaties van 225 voorgeleidingen en raadkamerzittingen een beeld geschetst van de rol van de jeugdreclassering in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen (par. 8.5.1).³⁷² Hierbij is bijzondere aandacht voor de (pre-)adviesrol van de jeugdreclassering met betrekking tot de schorsing van de voorlopige hechtenis, de bijzondere schorsingsvoorwaarden en de alternatieve tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis (par. 8.5.2). Voorts wordt specifiek aandacht besteed aan de rol van de jeugdreclassering bij de opheffing van de schorsing (par. 8.5.3). Aan het slot van deze paragraaf worden de rollen en inhoudelijke beslissingen c.q. adviezen van de jeugdreclassering in het kader van (de schorsing van) de voorlopige hechtenis geplaatst in de bredere context van hulpverlening in het jeugdstrafrechtelijke kader (par. 8.5.4).

8.5.1 Rol van de jeugdreclassering

8.5.1.1 Toeleiding naar jeugdreclassering in voorlopige hechteniszaken

De jeugdreclassering kan via verschillende routes worden betrokken in een zaak van een minderjarige verdachte die op grond van een vordering tot inbewaringstelling wordt voorgeleid aan de rechter-commissaris. In het geval dat de minderjarige verdachte reeds onder begeleiding van de jeugdreclassering staat in het kader van een andere strafzaak, wordt de betrokken jeugdreclasseerder doorgaans direct na de aanhouding van de minderjarige op de hoogte gebracht door de politie, de Raad voor de Kinderbescherming en/of de ouders van de minderjarige. Verschillende jeugdreclasseerders geven tijdens de interviews aan dat zij naar aanleiding van een dusdanige melding trachten de minderjarige te bezoeken in de politiecel en aanwezig te zijn bij de voorgeleiding. Ook zal de raadsonderzoeker van de Raad voor de Kinderbescherming voorafgaand aan de voorgeleiding in het kader van het onderzoek IVS-2A contact zoeken met de betrokken jeugdreclasseerder om informatie over de minderjarige in te winnen (zie hierover: par. 8.5.1.2).

Ook in gevallen waarin de minderjarige verdachte op het moment van de aanhouding niet onder begeleiding van de jeugdreclassering staat, kan de jeugdreclassering toch in een vroeg stadium in de zaak worden betrokken als de Raad voor de Kinderbescherming de jeugdreclassering verzoekt om in een vrijwillig kader – vooruitlopend op een eventuele schorsing van de voorlopige hechtenis – begeleiding te starten (art. 77hh, tweede lid Sr).

372 In het kader van het onderhavige onderzoek zijn interviews afgenomen met zeven jeugdreclasseerders en drie gedragsdeskundigen die werkzaam zijn bij vijf verschillende gecertificeerde instellingen (uit vijf verschillende arrondissementen). Zie par. 6.3.3 en bijlage 5.

Als de minderjarige hiermee akkoord gaat, begint de begeleiding door de jeugdreclassering al te lopen tijdens de voorlopige hechtenis.³⁷³ Een geïnterviewde gedragsdeskundige van de jeugdreclassering legt uit wat hiervan het voordeel kan zijn:

“Dan kan je al in het voortraject kennismaken en samen optrekken [met de Raad, YB] en dan wordt de jongere vaak al in de inrichting bezocht [door de jeugdreclasserder, YB]. En dan heb je daar de kennismaking. (...) Ook omdat, mocht je wel schorsen, dan hoef je niet dan pas te starten. Dan kan je al dingen opgezet hebben.”³⁷⁴

Voorts zijn er gevallen waarin het toezicht en de begeleiding door de jeugdreclassering pas start *nadat* de voorlopige hechtenis is geschorst en de rechter-commissaris of raadkamer de jeugdreclassering opdracht heeft gegeven om toezicht te houden op de naleving van de schorsingsvoorwaarden en de minderjarige verdachte ten behoeve daarvan te begeleiden.³⁷⁵ Soms neemt de Raad in dergelijke gevallen al wel voorafgaand aan de voorgeleiding of raadkamerzitting contact op met de jeugdreclassering om hen te informeren over het voornemen om een schorsing van de voorlopige hechtenis te adviseren, hierover te overleggen en de jeugdreclasserder uit te nodigen voor de voorgeleiding of raadkamerzitting. Een jeugdreclasserder geeft echter tijdens een interview aan dat dit sterk afhangt van de betreffende raads-onderzoeker:

“De ene raads-onderzoeker bezoekt zo’n jongere als die in verzekering wordt gesteld, denkt vervolgens meteen aan een schorsing, zoekt dan contact met de jeugdreclassering en zegt dan: ‘ik heb die jongere hier gezien en ik denk eraan om te schorsen en ik denk ongeveer aan deze voorwaarden, kun je hiermee uit de voeten?’ Dat gaat vaak heel snel, telefonisch. (...) Maar de andere raads-onderzoeker doet dat niet. Die pakt dat vooroverleg niet en die gaat dan het onderzoek afmaken, die doet dat in LIJ. (...) Dus dan wordt het een [raadsrapportage] 2A en (...). En die voert gewoon een eigen proces uit en die komt dan met een advies voor een schorsing met de voorwaarden en daar worden we dan pas van in kennis gesteld op het moment dat een jongere is geschorst. (...) Wij [jeugdreclasserders, YB] zijn natuurlijk wel heel erg van het overleg, dus we zouden het liefst hebben dat de raads-onderzoeker ons even belt, [zodat wij weten:] ‘joh wat ben je van plan en wat voor vlees heb je in de kuip op dit moment?’”³⁷⁶

Aldus is de jeugdreclassering, vooral in zaken waarin de minderjarige verdachte nog niet in het kader van een andere strafzaak onder begeleiding staat, sterk afhankelijk van de Raad voor de Kinderbescherming voor wat betreft het moment waarop en de mate waarin de jeugdreclassering inhoudelijk wordt geïnformeerd en wordt betrokken in de voorlopige hechtenis-fase van een strafzaak van een minderjarige.

373 Vgl. artikel 2, tweede lid, onder c Regeling vrijwillige begeleiding jeugdreclassering.

374 Interview gedragsdeskundige H (JR).

375 Vgl. artikel 493, eerste lid Sv.

376 Interview jeugdreclasserder F.

8.5.1.2 Informeren en (pre-)adviseren bij voorgeleiding en raadkamer

Sinds de invoering van het Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrecht (LIJ) is de Raad voor de Kinderbescherming gehouden om voor iedere voorgeleiding van een minderjarige verdachte een adviesrapportage IVS-2A op te stellen (zie par. 8.4). De raadsonderzoeker kan de jeugdreclasseerder hierbij betrekken als informant, sparringpartner en/of (pre-)adviseur. Tijdens de interviews wijzen verschillende jeugdreclasseerders erop dat de jeugdreclassering vóór de invoering van het LIJ een stevigere adviespositie had bij de voorgeleiding. Zo vertellen verschillende geïnterviewde jeugdreclasseerders dat voorheen de vaste praktijk bestond dat in gevallen waarin de minderjarige verdachte reeds onder begeleiding stond van de jeugdreclassering, het niet de Raad, maar de jeugdreclasseerder was die de vroeghulp verleende en bij de voorgeleiding een advies uitbracht. Enkele jeugdreclasseerders tonen zich tijdens de interviews kritisch over de verschuiving van het primaat van de adviestaak van de jeugdreclassering naar de Raad:

“De adviserende rol, die is voor een groot gedeelte overgenomen door de Raad. Wij geven een ‘pre-advies’, zoals dat zo mooi heet, en de Raad gaat daar overheen met een advies. Over het algemeen gaan ze mee in dat advies, maar ze kunnen daar ook van afwijken. En dan ja, (...) dan zeg ik weleens: ‘ze [de Raad, YB] worden niet gehinderd door enige kennis, want dan halen ze dat van papier, terwijl ik... ik heb contact met die jongere, ik werk met hem, ik heb contacten met school, ik werk met zijn ouders.’ En dan halen zij het ergens van papier, uit een onderzoekje of iets en dan kom je soms tot andere adviezen. En dat is wel eens vervelend.”³⁷⁷

In sommige arrondissementen is deze verschuiving van de adviestaak zodanig doorgevoerd dat de jeugdreclassering doorgaans niet meer aanwezig is bij voorgeleidingen van minderjarigen. In andere arrondissementen is de jeugdreclassering – naast de Raad – wel aanwezig bij de voorgeleiding als de minderjarige al onder jeugdreclasseringsbegeleiding staat. In weer andere arrondissementen zijn de jeugdreclassering en de Raad in vrijwel alle zaken allebei vertegenwoordigd bij de voorgeleiding. Tijdens de voorgeleiding krijgt de aanwezige jeugdreclasseerder doorgaans ook de gelegenheid om zijn zienswijze naar voren te brengen.

Bij raadkamerzittingen verschilt – zoals in paragraaf 8.4.1.3 reeds is gebleken – de rolverdeling tussen de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering per arrondissement. In sommige arrondissementen heeft de Raad de primaire adviesrol bij de eerste raadkamerzitting, maar wordt deze taak in daarop volgende raadkamerzittingen voornamelijk vervuld door de jeugdreclassering, mits deze middels begeleiding in een vrijwillig kader of in het kader van een eerdere strafzaak reeds in de zaak is betrokken. In dit verband legt een jeugdreclasseerder tijdens een interview uit dat de Raad en de jeugdreclassering weliswaar proberen om zoveel mogelijk samen op te trekken, maar dat zij het niet altijd eens hoeven te zijn over het advies.

377 Interview jeugdreclasseerder A

“Uiteindelijk geeft de Raad advies [bij de eerste raadkamer, YB]. Wij hoeven het daar niet altijd mee eens te zijn en dat kunnen we ook wel aangeven bij de raadkamer. Er komt geen aparte adviesrapportage. Het wordt mondeling toegelicht over de mogelijke alternatieven die wij dan zien voor een begeleidingstraject.”³⁷⁸

In andere arrondissementen vervult de jeugdreclassering – mits zij de minderjarige op dat moment begeleiden – de primaire adviestaak vanaf de eerste raadkamerzitting. Zo vertelt een jeugdreclasserder tijdens een interview dat hij voor een raadkamerzitting in samenspraak met de gedragsdeskundige van de jeugdreclassering een advies over de schorsing, schorsingsvoorwaarden en/of alternatieve modaliteiten van de voorlopige hechtenis op schrift stelt, hetgeen vervolgens naar de Raad wordt gestuurd. De Raad bekijkt het advies van de jeugdreclassering, waarna eventueel een telefonisch overleg volgt tussen de betrokkenen van beide instanties. Vervolgens wordt het advies naar de rechtbank gestuurd en gaat de jeugdreclasserder naar de raadkamerzitting om het advies toe te lichten.³⁷⁹ In dit betreffende arrondissement is doorgaans geen vertegenwoordiger van de Raad aanwezig bij raadkamerzittingen, behoudens in gevallen waarin de Raad zich niet kan vinden in het advies van de jeugdreclassering.

Samenvattend kan worden gesteld dat, evenals uit de interviews met de medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming, ook uit de interviews met medewerkers van de jeugdreclassering een beeld naar voren komt van een praktijk waarin deze instanties weliswaar onafhankelijk van elkaar opereren, maar wel samenwerken om de rechter-commissaris en raadkamer te informeren en adviseren. Hierbij heeft de Raad het primaat in de advisering bij de voorgeleiding en – in sommige arrondissementen – de eerste raadkamerzitting. Naarmate het voorlopige hechtenis langer voortduurt, verschuift het primaat van de adviesrol richting de jeugdreclassering.

8.5.1.3 *Jeugdreclassering tijdens voorlopige hechtenis*

Indien de jeugdreclassering op verzoek van de Raad tijdens de voorlopige hechtenis in een vrijwillig kader start met het begeleiden van de minderjarige verdachte, bezoekt de jeugdreclasserder de minderjarige regelmatig in de justitiële jeugdinrichting. Doel van deze bezoeken is om kennis te maken met de minderjarige, informatie in te winnen, een werkrelatie op te bouwen en – althans in veel gevallen – naar een schorsing van de voorlopige hechtenis toe te werken. Een jeugdreclasserder schetst tijdens een interview hoe hij vanaf de start van de begeleiding tijdens de voorlopige hechtenis in gesprek gaat met de minderjarige en zijn ouders en zo tracht een goed beeld te krijgen van de situatie. Hierbij wijst deze jeugdreclasserder erop dat de

³⁷⁸ Interview jeugdreclasserder J.

³⁷⁹ Interview jeugdreclasserder C.

voorlopige hechtenis veelal een crisis vormt voor de minderjarige en zijn ouders, waardoor zij in dat stadium soms nog extra gemotiveerd zijn om mee te werken.

“Wat je gaat doen is eerst je gaat met die jongen in gesprek en je gaat met ouders in gesprek. Delictanalyse afnemen, weten wat er aan de hand is. Als het een jongere is die zich beroept op zijn zwijgrecht, dan wordt dat een beetje lastig, want dan kun je niks van de context vragen. Maar je kunt wel vragen: ‘hoe gaat het thuis, hoe gaat het op school, welke vrienden heb je, wie zijn je vrienden, hoe oud, wat doe je, heb je een sport, een bijbaantje?’ Maar ook aan ouders: ‘luistert hij, geven jullie grenzen, wat doen jullie als er problemen zijn?’ Natuurlijk is er genoeg uit te vragen. Uiteindelijk, je hebt altijd wel ergens een doel waar je op uit kan komen of patronen die zichtbaar worden, waar je denkt: daar kan ik wel mee aan de slag of waarvan ouders zeggen: ‘dat moet echt’. Wat fijn is bij JR [jeugdreclassering, YB] is als een jongen in hechtenis zit, zijn het vaak wel forse delicten, dus dan is er ook echt wat aan de hand en dan is het hele gezin gewoon geschrokken. Vanuit crisis is het vaak wel lekker werken.”³⁸⁰

Soms onderzoekt de jeugdreclasserder tijdens de voorlopige hechtenis van de minderjarige de mogelijkheden voor nachtdetentie of huisarrest (zie par. 8.5.2.3). Centraal in de jeugdreclasseringsbegeleiding gedurende de voorlopige hechtenis staat echter veelal het opstellen van een zogenoemd ‘schorsingsplan’, waarin – in de woorden van een geïnterviewde gedragsdeskundige van de jeugdreclassering – de vraag centraal staat: “wat hebben we minimaal nodig om die jongen zo snel mogelijk geschorst te krijgen?”³⁸¹ Tijdens de observaties van de vooropleidingen en raadkamerzittingen in het onderhavige onderzoek werd duidelijk dat de rechter-commissaris of raadkamer soms uitdrukkelijk de opdracht geeft aan de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering – herhaaldelijk gezamenlijk aangesproken als “de hulpverlening” – om een schorsingsplan op te stellen voor de eerstvolgende raadkamerzitting. In de praktijk is het de jeugdreclassering die deze opdracht uitvoert. Een gedragsdeskundige van de jeugdreclassering legt tijdens een interview uit hoe dit in zijn werk gaat:

“Als we twee weken hebben, is dat fijn. Soms zeggen ze [de rechter(s), YB] ook: ‘we het willen graag aanstaande woensdag al in de raadkamer hebben’. Dan wordt dat heel spannend. Maar dat is gewoon heel hard werken voor de jeugdreclassering. Je moet met heel veel mensen contact gaan leggen en dan heb ik ook wel veel overleg. (...) Maar die druk voelen wij niet alleen, die voelen de ouders ook. En school wil ook graag weten waar ze aan toe zijn. Mensen gaan allemaal wel een beetje in de actiemodus. Sommige ouders niet, wat ook heel zorgelijk is, waarvoor je kan denken: ‘oké, blijkbaar willen deze ouders dus helemaal niets’. Is dit dan wel een beste plek om een kind weer naar terug toe te sturen? Of moeten we toch kijken of ze niet tijdelijk ergens anders gaan verblijven? Kan dat in het netwerk of moeten we echt naar een jeugdzorgplek gaan zoeken?”³⁸²

380 Interview jeugdreclasserder E.

381 Interview gedragsdeskundige D (JR).

382 Interview gedragsdeskundige D (JR).

Een dergelijke opdracht van de rechter-commissaris of raadkamer is echter niet vereist: de jeugdreclassering kan ook op verzoek van de Raad of uit eigen beweging een schorsingsplan opstellen ten aanzien van een minderjarige die bij hen onder begeleiding staat. In sommige gevallen kan het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek voor ITB CRIEM of ITB Harde Kern onderdeel zijn van het opstellen van een schorsingsplan.

Gedurende het proces van het opstellen van een schorsingsplan kan het contact tussen de jeugdreclasseerder, de minderjarige en de ouders behoorlijk intensief zijn. Tijdens de interviews geven jeugdreclasseerders aan dat zij in een week tijd soms meerdere bezoeken brengen aan de minderjarige in de justitiële jeugdinrichting en aan de ouders. Daarnaast probeert de jeugdreclasseerder ten behoeve van het schorsingsplan contact op te nemen met andere personen of instanties die een centrale rol spelen in het leven van de minderjarige en/of beschikken over nuttige informatie over de minderjarige, zoals zijn mentor op school, hulpverleners die met de minderjarige hebben gewerkt, zijn trainer van de sportclub en/of zijn werkgever. Ook zoekt de jeugdreclasseerder soms actief contact met bijvoorbeeld jeugdhulpinstellingen die de minderjarige bij een schorsing zouden kunnen opvangen of met aanbieders van behandelingen en/of dagbestedingsprogramma's die de minderjarige tijdens de schorsing mogelijk moet gaan volgen.

Voorts heeft de jeugdreclasseerder regelmatig contact met andere ketenpartners. Zoals reeds is beschreven, vindt er doorgaans frequent contact plaats tussen de jeugdreclasseerder en de raadsonderzoeker of de casusregisseur van de Raad voor de Kinderbescherming, waarbij soms zelfs sprake is van een nauwe samenwerking.³⁸³ Verder heeft de jeugdreclasseerder tijdens de voorlopige hechtenis soms ook contact met de mentor, groepsleider(s) of individueel trajectbegeleider (ITB-er) van de minderjarige in de justitiële jeugdinrichting om op de hoogte te blijven van het functioneren van de minderjarige in de inrichting. Een jeugdreclasseerder vertelt tijdens een interview dat deze contacten met medewerkers van de justitiële jeugdinrichting echter weinig gestructureerd verlopen en voornamelijk 'in de wandelgangen' plaatsvinden rondom een bezoek aan de minderjarige in de inrichting.³⁸⁴

Sommige jeugdreclasseerders nemen in kader van het opstellen van een schorsingsplan ook wel eens contact op met de officier van justitie. Eén van de geïnterviewde jeugdreclasseerders legt uit dat dit met name aan de orde is in gevallen waarin hij overweegt om intensieve begeleidingstrajecten in het schorsingsplan op te nemen en dat dit verband houdt met de beperkte informatiepositie van de jeugdreclassering als het gaat om het strafdossier:

383 Vgl. ook de gestructureerde informatie-uitwisseling tussen beide instanties in de vorm van de LIJ rapportages 2A-IVS en 2B.

384 Interview jeugdreclasseerder F

“We hebben ook een soort van speciale trajecten, bijvoorbeeld ITB Harde Kern (...). Als wij daaraan denken, checken we het altijd bij de officier van: ‘ja goed, hoe kijkt de officier hier tegenaan?’ (...) We hebben niet echt een inzage in het dossier, dus we weten niet hoe hard een zaak is of hoe heftig een zaak is. Dus dat stemmen we altijd af met een officier, van: ‘oké, we denken hier aan, aan dit en dat, hoe sta jij erin, officier?’”³⁸⁵

Verder komt het geregeld voor dat jeugdreclasseerders telefonisch of op de gang in de rechtbank worden benaderd door de advocaat van de minderjarige die in voorlopige hechtenis verblijft. De zojuist aangehaalde jeugdreclasseerder geeft echter aan in beginsel terughoudend te zijn in het contact met advocaten, behalve in gevallen waarin de advocaat het schorsingsadvies van de jeugdreclassering extra kracht zou kunnen bijzetten.

“Advocaten nemen heel vaak contact met ons op. Nou ben ik zelf wat terughoudend met overleg met advocaten. En ik merk dat veel van mijn collega’s dat ook zijn. (...) In de praktijk blijken veel advocaten gewoon selectief te zijn met welke woorden ze gebruiken, waardoor het gesprek niet... Er wordt gewoon verkeerde informatie gegeven door advocaten op de zitting of voorgeleiding, te eenzijdig. Dus we zijn daar wel terughoudend in. We proberen ze wel te gebruiken hoor, als wij denken van ‘deze jongen moet echt geschorst worden’. Daar gebruiken we advocaten ook voor. Dan weten we ‘oké, ze gaan alleen positieve dingen zeggen’, maar dat mogen ze in dit geval wel van ons doen.”³⁸⁶

Naast de één-op-één contacten tussen de jeugdreclasseerder en de verschillende betrokken personen, instanties en ketenpartners, vindt binnen drie weken nadat de minderjarige in de justitiële jeugdinrichting is ingestroomd een (eerste) trajectberaad plaats (zie par. 8.4.1.3).³⁸⁷ Hierbij schuiven in elk geval de casusregisseur van de Raad voor de Kinderbescherming, een vertegenwoordiger van de gemeente van de woonplaats van de minderjarige en de betrokken jeugdreclasseerder aan en – afhankelijk van de praktijk in de betreffende regio – soms ook de betrokken raadsonderzoeker, een vertegenwoordiger van de justitiële jeugdinrichting, een leerplichtambtenaar en/of de ouders van de minderjarige. Indien de minderjarige ten tijde van het trajectberaad nog in voorlopige hechtenis verblijft, kan dit overleg worden gebruikt om het – mogelijk in ontwikkeling zijnde – schorsingsplan van de jeugdreclassering te bespreken en in dit verband een afstemming tussen de ketenpartners te bereiken.

In dit kader stellen verschillende geïnterviewde jeugdreclasseerders dat zij steeds meer bemoeienis van vertegenwoordigers van gemeenten ervaren sinds de gemeenten met de inwerkingtreding van de Jeugdwet per 1 januari 2015 verantwoordelijk zijn voor de financiering van de jeugdhulp.³⁸⁸ Verschillende geïnterviewde jeugdreclasseerders ervaren dit als lastig, omdat

385 Interview jeugdreclasseerder J

386 *Ibid.*

387 Het trajectberaad vindt overigens ook plaats als de minderjarige inmiddels alweer is uitgestroomd uit de justitiële jeugdinrichting.

388 Vgl. Factsheet ‘De uitvoering van het jeugdstrafrecht. Na inwerkingtreding van de Jeugdwet’, januari 2015, te raadplegen via: www.voordejeugd.nl.

gemeenten nog wel eens andere belangen voorop stellen dan de jeugdreclassering doet. Zo wijst een geïnterviewde jeugdreclasserder erop dat daar waar de jeugdreclassering werkt vanuit het uitgangspunt van hulpverlening voor de minderjarige, gemeenten primair werken vanuit het uitgangspunt van het waarborgen van de openbare orde.

“Wat je ziet in dat soort dingen is dat waar wij nog steeds uitgaan van hulpverlening, de gemeenten uitgaan van openbare orde. Dat is een belangrijk en een heel groot verschil. Op het moment dat een wijkteam, een wijkcoach [van de gemeente, YB]... als er weinig klachten binnen komen en de burgers zijn tevreden over de veiligheid in de wijk, dan is dat hartstikke mooi, maar dat is een ander uitgangspunt. Dat is echt een ander uitgangspunt en dat botst regelmatig.”³⁸⁹

Andere respondenten van de jeugdreclassering wijzen op de financiële belangen die gemeenten hebben bij zo goedkoop mogelijke jeugdhulp. In dit verband merkt een gedragsdeskundige van de jeugdreclassering op dat het met de inwerkingtreding van de Jeugdwet ingevoerde financieringssysteem van de jeugdhulp met zich brengt dat de jeugdreclassering reeds in het schorsingsplan heel concreet moet aangeven welke vormen van jeugdhulp zij aangewezen achten en welke instantie dit zou moeten verzorgen, zodat de rechter dit expliciet in de beschikking kan opnemen, waardoor de gemeente verplicht is om dit te financieren.³⁹⁰ Dit wordt door de betreffende gedragsdeskundige als lastig ervaren:

“Het zit ‘m dan met name in de financiering. Voorheen konden wij zeggen: ‘een jongen heeft behandeling nodig en dat willen wij bij een GGZ of een soortgelijke instelling hebben’. Dan hebben wij de ruimte om te kijken van ‘we hebben hier [instantie A] als aanbieder, we hebben hier [instantie B] als aanbieder en misschien nog een andere instantie’, en dan heb je de vrije keuze. Maar nu moet je direct aangeven wat je precies wil, heel concreet. Dus niet meer “soortgelijke instelling”, want dan zegt de gemeente: ‘nee, dat gaan we niet doen, want het is daar en daar goedkoper’ en dan zit je... Vandaar dat je het zo concreet moet aangeven. En dat vind ik soms erg lastig, want soms ben je nog niet zover in de begeleiding om dat te kunnen zeggen. Dan heb je wat langer nodig om dat goed uit te filteren of op te zetten. Wij kunnen wel zeggen ‘wij willen bij [instantie A]’, maar misschien zegt [instantie A] dan wel ‘nee, dat gaan we niet doen, want het past beter bij [instantie B], dan zit je... En dat is praktisch zeer onhandig. En dan vind ik het erg jammer dat daar een financieringskwestie onder ligt in plaats van het uitgangspunt: ‘dit heeft de jongere nodig en dat kunnen we daar het beste halen, wat goed voor hem is’.”³⁹¹

Niettemin is dit de context waarbinnen de jeugdreclassering een schorsingsplan moet opstellen dat uiteindelijk aan de basis moet liggen van het advies over de schorsing en de eventuele schorsingsvoorwaarden bij de raadkamer. Uit de interviews komt naar voren dat het in elk geval binnen een aantal gecertificeerde instellingen de vaste praktijk is dat schorsings-

389 Interview jeugdreclasserder A

390 Vgl. Factsheet ‘De uitvoering van het jeugdstrafrecht. Na inwerkingtreding van de Jeugdwet’, januari 2015, te raadplegen via: www.voordejeugd.nl.

391 Interview gedragsdeskundige H (JR).

plannen en (pre-)adviezen voor de raadkamer zo veel mogelijk multidisciplinair tot stand komen. Dit betekent dat naast de jeugdreclasserder, die de minderjarige begeleidt en de contacten met de ouders en overige instanties onderhoudt, ook een gedragsdeskundige van de jeugdreclassering wordt betrokken bij het opstellen van het schorsingsplan en het (pre-)advies voor de raadkamer. Dit kan via de wekelijkse ‘casuïstiekbespreking’ waarin in elk geval de nieuwe zaken worden besproken en waarbij jeugdreclasserders zaken kunnen inbrengen, vragen kunnen stellen en problemen kunnen voorleggen aan een gedragsdeskundige. Daarnaast geldt – wat één van de respondenten noemt – het “vierogenprincipe”, hetgeen betekent dat jeugdreclasserders te allen tijde bij de gedragsdeskundige kunnen binnen lopen om te sparren over bijvoorbeeld het schorsingsplan en het (pre-)advies.³⁹²

In de onderstaande paragraaf 8.5.2 zal nader worden ingegaan op de wijze waarop de jeugdreclassering inhoudelijk komt tot een schorsingsplan en een (pre-)advies over de schorsing en de schorsingsvoorwaarden.

Naast de taak van de jeugdreclassering om tijdens de voorlopige hechtenis een schorsingsplan op te stellen en te (pre-)adviseren ten behoeve van de raadkamer, heeft de jeugdreclasserder een *begeleidende* rol die start tijdens de voorlopige hechtenis en vervolgens tijdens een eventuele schorsing en tot ver na een eventuele veroordeling kan doorlopen. In dit verband is de jeugdreclasserder gehouden om binnen zes weken na de start van de begeleiding een Plan van Aanpak op te stellen voor het begeleidingstraject. Dit geldt ook als de begeleiding start tijdens de voorlopige hechtenis en de minderjarige na zes weken nog steeds in de justitiële jeugdinrichting verblijft. Anders dan het schorsingsplan, richt dit Plan van Aanpak zich niet primair op de vraag wat er op korte termijn nodig is om de voorlopige hechtenis te kunnen schorsen, maar vormt het een dynamisch plan voor het totale begeleidingstraject dat er uiteindelijk voor moet zorgen dat de minderjarige in de toekomst niet meer recidiveert. Een geïnterviewde jeugdreclasserder verwoordt het als volgt:

“Een schorsingsplan is eigenlijk het advies over de bijzondere voorwaarden die je stelt, terwijl het Plan van Aanpak echt gaat over: wat is er aan de hand met deze jongere, wat is de kern van de problematiek? Dan ga je meer vanuit de pedagogische bril kijken: hoe moeten de ontwikkelingen van dit kind nu veilig gesteld worden? Dat is de essentie.”³⁹³

In gevallen waarin de minderjarige voorafgaand aan de voorlopige hechtenis reeds jeugdreclasseringsbegeleiding had in het kader van een andere strafzaak, is er soms al een Plan van Aanpak voorhanden. Ook kan het zijn dat de minderjarige geen zes weken in een justitiële jeugdinrichting verblijft, omdat de voorlopige hechtenis voor die tijd wordt geschorst. Dit betekent dat de jeugdreclassering tijdens de voorlopige hechtenis soms al wel is

392 Interview gedragsdeskundige H (JR). Vgl. ook Interview gedragsdeskundige D (JR).

393 Interview jeugdreclasserder F

begonnen met het Plan van Aanpak, maar dat dit plan pas tijdens de schorsing verder vorm krijgt. In gevallen waarin de jeugdreclasseringsbegeleiding pas start nadat de voorlopige hechtenis is geschorst, wordt het Plan van Aanpak zelfs volledig tijdens de schorsing opgesteld. Om deze reden wordt hierop in de volgende paragraaf nader ingegaan. Dit geldt eveneens voor de rol van de jeugdreclasseerder als informant en pre-adviseur van de Raad voor de Kinderbescherming met betrekking tot het strafadvies. Gegeven het feit dat niet veel minderjarigen tot aan de strafzitting in voorlopige hechtenis verblijven, wordt deze rol van de jeugdreclassering in de praktijk veelal tijdens de schorsing vervuld.

8.5.1.4 Toezicht en begeleiding tijdens schorsing

Als de rechter-commissaris of raadkamer besluit om de voorlopige hechtenis van een minderjarige te schorsen onder bijzondere voorwaarden, geeft hij vrijwel altijd de opdracht aan de jeugdreclassering om toezicht te houden op de naleving van de voorwaarden en om de minderjarige gedurende de schorsing te begeleiden.³⁹⁴ Deze tweeledige rol van de jeugdreclassering start vrijwel onmiddellijk nadat de voorlopige hechtenis is geschorst. Tijdens de interviews benadrukken verschillende jeugdreclasseerders dat het vooral in zaken waarin de minderjarige voorafgaand aan de schorsing nog niet werd begeleid door de jeugdreclassering – en er dus ook nog geen werkrelatie is opgebouwd, schorsingsplan ligt of Plan van Aanpak is opgesteld – van belang is om zo spoedig mogelijk na de schorsing een kennismakingsgesprek met de minderjarige en zijn ouders te hebben middels een huisbezoek of een gesprek op het kantoor van de gecertificeerde instelling. Een jeugdreclasseerder legt tijdens een interview uit wat hij doorgaans bespreekt tijdens een dergelijke eerste ontmoeting met de minderjarige en ouders en dat hij hen een instemmingsverklaring laat tekenen:

“Je begint dan met uitleggen van de basisvoorwaarden [lees: schorsingsvoorwaarden, YB], maar ook – net zoals ik doe met een jongen die vastzit – met de verschillende leefgebieden langslopen. En ik laat een instemmingsverklaring tekenen door de jongere en ouders. Ik maak ook een netwerkanalyse: wie zit er allemaal in het netwerk, wie zijn belangrijk om erbij te betrekken? Ik maak dan een genogram om te kijken hoe het gezinssysteem er uit ziet. We kijken: wie zijn er belangrijk in het systeem? Ik kan hier jongeren en ouders aan tafel hebben, terwijl oma in Suriname besluit wat hier gebeurt, die heeft de touwtjes in handen. Dus dat moet ik weten, dus dat probeer ik ook in kaart te brengen. Dat praat ook makkelijker, als ouders dan een naam noemen dat je dan weet van ‘dat is een tante’.”³⁹⁵

Na het kennismakingsgesprek volgen meerdere gesprekken tussen de jeugdreclasseerder, de minderjarige en zijn ouders. Op basis van deze gesprekken beoogt de jeugdreclasseerder – in samenspraak met de gedragsdeskundige – binnen zes weken tot een Plan van Aanpak te komen, waarin de lijn van

394 Vgl. artikel 493, eerste lid Sv.

395 Interview jeugdreclasseerder C

het verdere begeleidingstraject van de jeugdreclassering wordt uitgezet. Het hoofddoel van dit begeleidingsplan is het voorkomen van recidive, hetgeen – zoals een geïnterviewde jeugdreclasserder opmerkt – zowel in het belang van de minderjarige als in het belang van de maatschappij kan worden geacht.³⁹⁶ Om dit te bewerkstelligen worden op basis van de informatie uit de LIJ rapportages van de Raad voor de Kinderbescherming en de informatie die de jeugdreclasserder zelf heeft verzameld en bij voorkeur in samenspraak met de minderjarige en zijn ouders begeleidingsdoelen opgesteld. Verschillende geïnterviewde jeugdreclasserders en gedragsdeskundigen stellen evenwel dat de begeleidingsdoelen in het Plan van Aanpak verder strekken dan enkel het voorkomen van recidive. Beoogd wordt ook om de veiligheid van de minderjarige te waarborgen en zijn ontwikkeling positief te stimuleren. Een jeugdreclasserder schetst tijdens een interview een beeld van de doelen die in een Plan van Aanpak kunnen worden opgenomen:

“Het zijn standaarddoelen dat hij gewoon structuur heeft in zijn leven, een dagbesteding heeft, want dat is eigenlijk... als je een dagbesteding hebt, is er al een stuk recidive wat we kunnen voorkomen, omdat je structuur hebt. Positieve vrienden, daar doen we eigenlijk in de doelen altijd iets mee. Hoe communiceer jij thuis met je ouders? Ga jij alleen maar binnenkomen, je pleurt je tas in een hoek en je gaat naar je kamer en je eet daar ook en je hebt eigenlijk geen sociaal verkeer in huis, dan gaan we daar ook iets mee doen met die communicatie in het gezin. Daar schort het heel vaak ook aan. Dus ja, eigenlijk alle leefgebieden die je hebt, daar gaan wij proberen naar te kijken, daar gaan we een doel maken en soms zijn het wel zes doelen op jouw dagbestedingspuntje.”³⁹⁷

Het zijn aldus de doelen die zijn opgenomen in het Plan van Aanpak die vorm geven aan begeleiding van de minderjarige tijdens de schorsing. Het Plan van Aanpak is evenwel een dynamisch plan dat ook gedurende de schorsing nog kan worden aangepast. Doordat rechters-commissarissen en raadkamers vrijwel altijd de bijzondere voorwaarde ‘houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering’ aan de schorsing verbinden, heeft de jeugdreclasserder bovendien de bevoegdheid om tijdens de schorsing middels aanwijzingen de verwezenlijking van de doelen uit het Plan van Aanpak extra kracht bij te zetten. Jeugdreclasserders krijgen daarmee veel ruimte om door middel van uiteenlopende aanwijzingen sturing te geven aan het begeleidingstraject tijdens de schorsing. Soms neemt de jeugdreclasserder deze aanwijzingen zelfs op in een “contract” dat de minderjarige en de ouders aan het begin van de schorsing moeten ondertekenen.

“Dat wij ook heel vaak, als een jongere geschorst wordt van voorlopige hechtenis, hem een contract aanbieden waar hij zich aan moeten houden om niet zijn bijzondere voorwaarden te overtreden. En dat is ter controle natuurlijk, maar ook ter ondersteuning, dat hij zelf wat houvast heeft. (...) Daar staan een heleboel aanwijzingen in. Dat kan zijn dat hij bijvoorbeeld om zes uur ’s avonds thuis moet zijn en waar de rechter niet mee [heeft] bemoeid [lees: zonder dat door de rechter een avondklok als schorsingsvoorwaarde is opgelegd,

396 Interview jeugdreclasserder J.

397 Interview jeugdreclasserder I.

YB]. Dat hij zich moet houden aan de afspraken thuis, dat hij niet met die en die mag omgaan. En dan heeft dat niets te maken met het strafonderzoek, maar echt het voorkomen van de recidive of het zorgen dat het in huiselijke sfeer een beetje controleerbaar is. Dus dat is echt voor die jongere [zelf].”³⁹⁸

Tijdens de interviews wordt erop gewezen dat de rechter-commissaris en raadkamer in het verleden geregeld volstonden met enkel de bijzondere voorwaarde ‘houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering’, maar dat thans veelal ook specifieke bijzondere voorwaarden, zoals een avondklok, contactverbod of gebiedsverbod, expliciet in de beschikking worden opgenomen. Dit houdt verband met de wens van de wetgever om bijzondere voorwaarden te expliciteren in de rechterlijke beslissing,³⁹⁹ alsook met het eerder besproken financieringssysteem van de jeugdhulp sinds de inwerkingtreding van de Jeugdwet (zie par. 8.5.1.3). Tijdens de interviews geven verschillende jeugdreclasserders aan dat hiermee de ruimte die zij hebben om invulling te geven aan de begeleiding tijdens de schorsing aanzienlijk wordt ingeperkt en dat zij gedurende de schorsing minder flexibel kunnen inspelen op gewijzigde omstandigheden, omdat bijzondere voorwaarden die expliciet in de beschikking zijn opgenomen enkel door de rechter-commissaris of raadkamer kunnen worden aangepast. Een jeugdreclasserder legt tijdens een interview uit dat hij dit als lastig ervaart in zijn rol als hulpverlener:

“Een hulpverlener wil graag zijn handjes vrij hebben. (...) Handjes vrij, daar bedoel ik mee te zeggen: je wilt ontwikkeling zien en je werkt intensief met jongeren en ouders samen, met school samen. Het kan toch niet zo zijn dat een jongere die geschorst is en die gaat weer naar school en vervolgens, nou is het juni hè, nu gaan jongeren allemaal reisesjes doen naar de Efteling, ter afsluiting van het schooljaar. Het kan toch niet zo zijn dat een jongere niet mee mag, omdat hij na 19:00 uur thuis komt, omdat het reisje van de Efteling langer duurt. Dat kan toch niet. Of dat hij niet mee mag op een internationale reis van school. Dat wil je juist weer bevorderen, omdat hij dan weer meedoet in het normale ritme. (...) Bijvoorbeeld de avondklok, ik denk dat wij ook in staat geacht kunnen worden, dat we de avondklok zelf vaststellen in overleg met de ouders. En dat we de politie kunnen vragen ‘goh help daarin mee, niet actief, maar passief te controleren’. Dat heeft dezelfde kracht volgens mij als dat de raadkamer dat heel specifiek oplegt. Dat is mijn gevoel.”⁴⁰⁰

Wel wijzen verschillende jeugdreclasserders er tijdens de interviews op dat het expliciet opnemen van bijzondere voorwaarden in de schorsingsbeschikking het voordeel heeft dat het helder en concreet is voor de minderjarige en zijn ouders waar zij zich aan moeten houden tijdens de schorsing. Ook komt tijdens de interviews naar voren dat het voor de jeugdreclasserder soms handig kan zijn dat bepaalde bijzondere voorwaarden “niet onderhandelbaar” zijn en dat aan de minderjarige en ouders kan worden uitgelegd dat deze voorwaarden strikt gehandhaafd moeten worden omdat deze door

398 *Ibid.*

399 Vgl. *Kamerstukken II* 2005–2006, 30332, nr. 3, p. 13 en – *mutatis mutandis* – *Kamerstukken II* 2012–2013, 33498, nr. 3, p. 30.

400 Interview jeugdreclasserder F.

een rechter zijn opgelegd. In dit verband ervaren sommige geïnterviewde jeugdreclasserders dat bijzondere voorwaarden die expliciet door een rechter zijn opgelegd door bepaalde minderjarigen en ouders extra serieus worden genomen, hetgeen – mede gezien vanuit de toezichthoudende rol van de jeugdreclassering – prettig werken is.⁴⁰¹

In zijn toezichthoudende rol tijdens de schorsing werkt de jeugdreclasserder samen met onder meer de politie, de officier van justitie, eventueel betrokken behandelaren en hulpverleners en bij voorkeur ook met de ouders van de minderjarige. Zo vertelt een jeugdreclasserder tijdens een interview:

“Ouders hebben daar ook wat in te doen. Dus op het moment dat het kind zich niet aan de avondklok houdt, dat ze mij bellen. Als die ingeschreven moet worden op school, dat kan ik ook, maar de ouders zijn primair verantwoordelijk. Wat ze zelf kunnen, wil ik dat ze zelf doen en tegelijkertijd houd ik wel toezicht er omheen dat alles goed blijft gaan.”⁴⁰²

De jeugdreclassering beschikt over een stevig instrumentarium om schorsingsvoorwaarden te handhaven. In de onderstaande paragraaf 8.5.3 zal dit instrumentarium nader worden toegelicht en zal worden beschreven hoe jeugdreclasserders in de praktijk omgaan met overtredingen van schorsingsvoorwaarden.

Tot slot heeft de jeugdreclassering tijdens de schorsing, naast begeleiden en toezicht houden, ook een rol als informant en pre-adviseur van de Raad voor de Kinderbescherming ten behoeve van het strafadvies (zie par. 8.4.1.4). Tijdens de interviews wordt door verschillende jeugdreclasserders opgemerkt dat de wetenschap bij de minderjarige dat zijn functioneren tijdens de schorsing wordt meegenomen in het strafadvies een handige ‘stok achter de deur’ vormt om de minderjarige te motiveren om goed mee te werken met de bijzondere voorwaarden en jeugdreclasseringsbegeleiding tijdens de schorsing.⁴⁰³

8.5.2 Adviezen van de jeugdreclassering

De jeugdreclassering heeft tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen 154 keer een (mondeling) advies uitgebracht over de schorsing van de voorlopige hechtenis: 78 keer is geadviseerd om de voorlopige hechtenis te schorsen en 76 keer om de voorlopige hechtenis (nog) niet te schorsen. Van deze adviezen is circa 80% gevolgd door de rechter-commissaris en raadkamer.⁴⁰⁴

401 O.a. Interview jeugdreclasserder J.

402 Interview jeugdreclasserder E.

403 Dit kwam ook in eerder onderzoek naar voren uit interviews met jeugdreclasserders. Zie: Van den Brink 2013, p. 275-276.

404 Dit percentage is niet per se representatief voor de gehele voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen in Nederland (zie par. 6.3.1, 6.3.2 en 6.7.3).

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de wijze waarop de jeugdreclassering inhoudelijk tot haar (pre-)adviezen over de schorsing en schorsingsvoorwaarden komt en welke factoren hierin een rol kunnen spelen. Tijdens de interviews wordt door verschillende jeugdreclasserders gesteld dat de jeugdreclassering en de Raad voor de Kinderbescherming vaak op één lijn zitten voor wat betreft het advies over de schorsing en de schorsingsvoorwaarden. Dit kwam ook naar voren tijdens de geobserveerde voorleggingen en raadkamerzittingen. Het is dan ook niet verassend dat uit de analyse van de bevindingen uit het observatieonderzoek volgt dat bij de (mondelinge) advisering door de jeugdreclassering soortgelijke factoren een rol spelen als in de advisering van de Raad, zoals beschreven in paragraaf 8.4.2.

Het is evenwel de jeugdreclassering die de schorsing uiteindelijk moet gaan uitvoeren, rechtstreeks met de minderjarige en zijn ouders moet gaan (samen)werken en de schorsingsvoorwaarden moet gaan handhaven. Dit werkt door in de wijze waarop de jeugdreclassering de advisering over de schorsing en de bijzondere voorwaarden benadert: de jeugdreclassering beoordeelt of, en zo ja, onder welke voorwaarden een schorsing verantwoord is met het oog op zowel de maatschappelijke belangen – met name het recidivegevaar – als het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige en legt daarbij een sterk accent op de *(praktische) uitvoerbaarheid c.q. haalbaarheid* van een schorsing en eventuele bijzondere voorwaarden en de *begeleidbaarheid* van de minderjarige (en ouders) tijdens de schorsing, alsook op de *(pedagogische) wenselijkheid* van een schorsing en eventuele bijzondere voorwaarden in het licht van het *hulpverleningstraject* dat de jeugdreclassering voor ogen heeft voor de betreffende minderjarige.

De wijze waarop een advies van de jeugdreclassering over de schorsing en schorsingsvoorwaarden tot stand komt, is echter sterk afhankelijk van de omstandigheden van het geval (vgl. par. 8.5.1.1 en 8.5.1.2). Zo blijft de inbreng van de jeugdreclasserder die aanwezig is bij een voorlegging van een minderjarige, die op dat moment nog niet onder jeugdreclasseringsbegeleiding staat, veelal beperkt tot het hardop meedenken over de mogelijkheden voor een eventuele schorsing op basis van de informatie uit de raadsrapportage en hetgeen tijdens de voorlegging door de overige aanwezigen naar voren wordt gebracht.⁴⁰⁵ In een dergelijk geval is de 'advisering' vooral gebaseerd op – wat één van de respondenten noemt – “voelspriettenwerk” van de jeugdreclasserder.⁴⁰⁶ In andere gevallen kan het schorsingsadvies van de jeugdreclassering daarentegen stevig zijn gefundeerd op een gedetailleerd uitgewerkt schorsingsplan dat de jeugdreclasserder op basis van

405 Zoals in paragraaf 8.5.1.1 en 8.5.1.2 is beschreven, is de aanwezigheid en rol van de jeugdreclasserder bij de voorlegging in dergelijke gevallen (mede) afhankelijk van de afgesproken rolverdeling tussen de jeugdreclassering en de Raad in de praktijk van het betreffende arrondissement.

406 Interview jeugdreclasserder C.

eigen onderzoek en in samenspraak met de minderjarige, ouders en een gedragsdeskundige van de jeugdreclassering op schrift heeft gesteld.

De (pre-)adviesrol die de jeugdreclassering in de praktijk heeft bij voorleidingen en raadkamerzittingen blijft niet beperkt tot de schorsing en de bijzondere voorwaarden: de jeugdreclassering kan ook (pre-)adviseren over de wenselijkheid en haalbaarheid van alternatieve vormen van tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis, zoals nachtdetentie en huisarrest.⁴⁰⁷ Tegen deze achtergrond wordt in het navolgende nader ingegaan op de inhoudelijke uitgangspunten en factoren die een rol kunnen spelen in de adviezen van de jeugdreclassering over de schorsing (par. 8.5.2.1), de bijzondere schorsingsvoorwaarden (par. 8.5.2.2) en de alternatieve tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis (par. 8.5.2.3).

8.5.2.1 Advies over schorsen

Uitgangspunt bij de advisering van de jeugdreclassering over de schorsing van de voorlopige hechtenis is dat minderjarigen bij voorkeur niet, en anders zo kort mogelijk, in een justitiële jeugdinrichting worden gehouden. Een jeugdreclasseerder legt tijdens een interview uit dat dit uitgangspunt voortvloeit uit zijn rolopvatting als jeugdreclasseerder die de re-integratie van de minderjarige in de samenleving moet bevorderen:

“Het algemene doel [van jeugdreclassering, YB] is het voorkomen van recidive. Maar wat wij tegelijkertijd ook in onze visie hebben staan, is dat jongeren weer gaan participeren in de samenleving. Dat is ook iets wat wij continu proberen. Iets van die visie is: jongeren zo kort mogelijk in voorlopige hechtenis houden. Ze moeten weer meedoen [in de samenleving, YB], maar wel met allerlei veiligheidsmaatregelen eromheen, dat moet wel gebeuren. (...) Ze moeten terug naar school, ze moeten terug naar huis. (...) De officier is het daar niet altijd mee eens. Die denkt ook nog weleens ‘ja, ik heb ook nog het belang van de samenleving en ik vind dat jullie daar weleens te weinig naar kijken’. Dan lachen wij vriendelijk terug en dan zeggen wij ‘ja, dat kunt u vinden, maar wij hebben ook een ander belang, dat van het kind, dat hebben wij ook te behartigen.”⁴⁰⁸

Niettemin wijzen verschillende jeugdreclasseerders tijdens de interviews op hun verantwoordelijkheid om – met name in zware zaken – ook de belangen van de maatschappij mee te nemen in de advisering over de schorsing. In dit verband kan de ernst van het strafbare feit waarvan de minderjarige wordt verdacht, alsook het gevaar voor recidive een rol spelen in de advisering.

“Ik heb ook een verantwoordelijkheid naar de samenleving toe. Het gaat mij niet alleen om het belang van het kind op dat moment, dus dat weeg je wel eerst af, zeg maar. Ja, een justitiële jeugdinrichting is nooit goed voor jongeren, pedagogisch gezien, dus dat heb ik liever niet, maar als het niet anders kan... (...) Dus dat is een afweging. Daar speelt de ernst van het feit dus een rol ja, en die punten zoals gevaar voor recidive. En dat weeg je

407 Vgl. artikel 493, derde lid Sv.

408 Interview jeugdreclasseerder F.

dan af tegen het belang van die jongen en als dat zwaarder gaat wegen, dan ga je kijken welke voorwaarden je eraan [aan de schorsing, YB] kunt verbinden.”⁴⁰⁹

Een aantal geïnterviewde jeugdreclasseerders stelt dat aan het schorsingsadvies een afweging ten grondslag ligt tussen de persoonlijke belangen van de minderjarige en de belangen van de maatschappij. Toch hoeven de belangen van de minderjarige en de belangen van de maatschappij vanuit het perspectief van de jeugdreclassering niet altijd te botsen. Zo blijkt uit het observatieonderzoek dat de jeugdreclassering herhaaldelijk adviseerde om de voorlopige hechtenis niet te schorsen, omdat dit noch in het belang van de minderjarige, noch in het belang van de samenleving werd geacht. Dit speelde bijvoorbeeld in zaken waarin er op dat moment geen veilige woon- of verblijfplek of noodzakelijk geachte behandelplek beschikbaar was voor de minderjarige, waardoor schorsing niet verantwoord werd geacht met oog op het welzijn van de minderjarige en het gevaar voor recidive.⁴¹⁰ Voorts schetst een jeugdreclasseerder tijdens een interview aan de hand van een voorbeeld dat een advies om de voorlopige hechtenis juist wel te schorsen soms ook zowel de belangen van de minderjarige als de belangen van maatschappij dient.

“Ik heb nu bijvoorbeeld een jongetje [in begeleiding, YB], die heeft een IQ van 67, dus dat is niet zo heel hoog en die heeft heel veel afpersingen gedaan, maar hij heeft door zijn [beperkte] intelligentie nooit de consequenties kunnen overzien en het is een ADHD-er. Hij is überhaupt nog nooit langer dan twee weken bij zijn moeder vandaan geweest en nu ineens twee maanden [door de voorlopige hechtenis, YB]. Die jongen zie je achteruit hollen. Hij heeft een dagbesteding en hij heeft een betrokken netwerk en familie, dat zijn beschermende factoren. Mijn zorg is dat als hij daar langer zit [in de justitiële jeugdinrichting, YB], hij de hoop opgeeft, dat hij denkt: ‘niemand vertrouwt me meer, ik krijg geen kansen meer’. Dan gaat hij verhard en als hij dan op straat komt, dan denkt hij ‘schijt, dikke vinger’ en dan is hij niet meer te begeleiden. Dan is het juist beschermend voor de maatschappij om hem wel te schorsen met een schorsingsplan dan dat je hem daar laat zitten verhard. Dat is de weging en die is per klant afhankelijk en verschillend.”⁴¹¹

Hoewel het schorsingsadvies van de jeugdreclassering ‘maatwerk’ is, kan uit de bevindingen die voortvloeien uit het observatieonderzoek en de interviews wel een aantal ‘minimumvoorwaarden’ worden gedestilleerd die volgens de jeugdreclassering in beginsel – uitzonderingen daar gelaten – aanwezig moeten zijn om schorsing verantwoord te kunnen achten met het oog op het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige en de bescherming van de maatschappij tegen recidive.

Een eerste minimumvoorwaarde is dat de minderjarige een *veilige woon- of verblijfplek* heeft, waarnaar hij kan terugkeren zodra de voorlopige hechtenis wordt geschorst. Tijdens verschillende geobserveerde raadkamerzittingen

409 Interview jeugdreclasseerder C.

410 O.a. Raadkamerzitting 19; Raadkamerzitting 59; Raadkamerzitting 94; Raadkamerzitting 108; Raadkamerzitting 114.

411 Interview jeugdreclasseerder J.

tingen adviseerde de jeugdreclassering om de voorlopige hechtenis niet te schorsen, omdat de thuissituatie van de minderjarige te instabiel was, de minderjarige niet meer welkom was bij zijn ouder(s) en/of in de instelling waar hij voorheen verbleef en op dat moment geen alternatieve opvangplek beschikbaar was.⁴¹² Voor een verantwoorde terugkeer naar zijn eigen omgeving is vereist dat ouders of anderen in het netwerk van de minderjarige (enigszins) in staat zijn en bereid zijn om toezicht te houden en ondersteuning te bieden tijdens de schorsing. Zo adviseerde de jeugdreclassering tijdens een tweetal raadkamerzittingen om niet te schorsen, omdat de ouder(s) van de minderjarige weigerden mee te werken aan de schorsingsvoorwaarden en de jeugdreclasseringsbegeleiding van hun kind.⁴¹³ Andersom was de aanwezigheid van betrokken en capabele ouders in verschillende zaken voor de jeugdreclassering juist een zwaarwegend argument om schorsing te adviseren.⁴¹⁴

Een tweede minimumvoorwaarde om schorsing te adviseren is dat de minderjarige een *zinnvolle dagbesteding* heeft, zoals school, stage, werk, dagbehandeling of ander dagbestedingsprogramma. “Dagbesteding is voor ons heilig”, zo benadrukt een geïnterviewde jeugdreclasserder stellig.⁴¹⁵ Ook tijdens het observatieonderzoek voerde de jeugdreclassering tijdens vooropleidingen en raadkamerzittingen herhaaldelijk de afwezigheid van een zinnvolle dagbesteding als argument aan om de voorlopige hechtenis van de minderjarige (nog) niet te schorsen, bijvoorbeeld in gevallen waarin de minderjarige vanwege het strafbare feit waarvan hij werd verdacht niet meer welkom was op school of de minderjarige überhaupt niet stond ingeschreven op een school.⁴¹⁶ Ook schoolvakanties kunnen problematisch zijn als de jeugdreclassering een zinnvolle dagbesteding noodzakelijk acht voor een verantwoorde schorsing.⁴¹⁷ Andersom verwees de jeugdreclassering tijdens verschillende geobserveerde vooropleidingen en raadkamerzittingen uitdrukkelijk naar de aanwezigheid van een dagbesteding ter onderbouwing van het advies om de voorlopige hechtenis juist wel te schorsen.⁴¹⁸

Deze twee minimumvoorwaarden vormen een belangrijk fundament voor het schorsingsadvies van de jeugdreclassering. Indien dit fundament in een bepaalde zaak (nog) niet aanwezig is en/of er andere grote zorgen zijn over de minderjarige, kan dit voor de jeugdreclassering een reden zijn om eerst – in opdracht van de rechter, op verzoek van de Raad of uit eigen

412 O.a. Raadkamerzitting 19; Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 94; Raadkamerzitting 108; Raadkamerzitting 114.

413 Raadkamerzitting 96; Raadkamerzitting 118.

414 O.a. Vooropleiding 21; Raadkamerzitting 2; Raadkamerzitting 21; Raadkamerzitting 70; Raadkamerzitting 116.

415 Interview jeugdreclasserder F.

416 O.a. Vooropleiding 52; Raadkamerzitting 26; Raadkamerzitting 84; Raadkamerzitting 118; Raadkamerzitting 120.

417 Raadkamerzitting 35.

418 O.a. Vooropleiding 46; Vooropleiding 50; Raadkamerzitting 60; Raadkamerzitting 86; Raadkamerzitting 125.

beweging – aan de slag te gaan met het opzetten van een schorsingsplan, waarmee de jeugdreclasseerder beoogt om op korte termijn de condities te creëren waarbinnen een schorsing wel verantwoord is te achten.⁴¹⁹ Tijdens het observatieonderzoek werd evenwel duidelijk dat de jeugdreclassering bij het opstellen van een schorsingsplan nog wel eens tegen (praktische) beperkingen aanloopt met betrekking tot het aanbod, de beschikbaarheid en toegankelijkheid van voorzieningen en instanties. Zo moest de jeugdreclasseerder tijdens twee geobserveerde raadkamerzittingen aangeven dat het beoogde schorsingsplan (nog) niet uitvoerbaar was, vanwege een wachtlijst bij de beoogde opvang- en/of behandelplek.⁴²⁰ In andere gevallen moest de jeugdreclasseerder tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting aangeven dat het nog niet gelukt was om een geschikte opvang- of behandelplek en/of dagbesteding te vinden, omdat jeugdhulpinstellingen en/of scholen weigerden om de betreffende minderjarige aan te nemen.⁴²¹ Ook kan het opstellen van een schorsingsplan vertraging oplopen, omdat bijvoorbeeld eerst de uitkomsten van een persoonlijkheidsonderzoek moeten worden afgewacht.⁴²²

Bovendien vereist het opstellen van een (uitvoerbaar) schorsingsplan de medewerking van de minderjarige. Ook dit kan doorgaans worden beschouwd als een ‘minimumvoorwaarde’ voor de jeugdreclassering om tot schorsing te adviseren: de minderjarige moet zich op zijn minst enigszins *begeleidbaar* opstellen en zich bereid verklaren om mee te werken met de schorsingsvoorwaarden. Bij meerdere geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen weigerde de minderjarige om mee te werken met de jeugdreclasseringsbegeleiding en de voorgestelde schorsingsvoorwaarden, waardoor de jeugdreclassering zich genoodzaakt voelde om te adviseren om de voorlopige hechtenis niet te schorsen.⁴²³ In andere geobserveerde zaken was de gemotiveerde en proactieve houding van de minderjarige daarentegen juist een reden voor de jeugdreclassering om vertrouwen te hebben in een goed verloop van de schorsing.⁴²⁴ Tijdens een interview wordt de rol van motivatie van de minderjarige bij het schorsingsadvies echter wel enigszins gerelativeerd en genuanceerd door een gedragsdeskundige van de jeugdreclassering. Hij wijst erop dat als er in dat stadium al enige motivatie bij de minderjarige kan worden verwacht, dit veelal externe motivatie zal

419 Tijdens verschillende geobserveerde raadkamerzittingen adviseerde de jeugdreclassering om nog niet te schorsen, omdat volgens hen eerst een schorsingsplan moest worden opgesteld. O.a. Raadkamerzitting 63; Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 79; Raadkamerzitting 80; Raadkamerzitting 119.

420 Raadkamerzitting 59; Raadkamerzitting 81.

421 O.a. Voorgeleiding 45; Raadkamerzitting 19; Raadkamerzitting 81; Raadkamerzitting 84; Raadkamerzitting 114.

422 O.a. Raadkamerzitting 100; Raadkamerzitting 102; Raadkamerzitting 115; Raadkamerzitting 122; Raadkamerzitting 144.

423 O.a. Voorgeleiding 28; Raadkamerzitting 3; Raadkamerzitting 23; Raadkamerzitting 32; Raadkamerzitting 78.

424 O.a. Voorgeleiding 43; Raadkamerzitting 41; Raadkamerzitting 43; Raadkamerzitting 86; Raadkamerzitting 109.

zijn: veel minderjarigen werken volgens hem enkel en alleen mee met de jeugdreclassering en de schorsingsvoorwaarden om uit de justitiële jeugdinrichting te komen en om een positief advies van de jeugdreclassering te krijgen bij de uiteindelijke strafzitting.⁴²⁵ Volgens de betreffende gedragsdeskundige is het echter de taak van de jeugdreclasseerder om de minderjarige gedurende de begeleiding ook intern te motiveren.

“Het werken met weerstand en met niet gemotiveerde jongeren, dat is echt wel wat ons werk is. (...) Externe motivatie is ook een vorm van motivatie waar wij wel wat mee kunnen. En dan ga je op een gegeven moment kijken: hoe kunnen we er een interne motivatie van maken? Wat kan ik voor je betekenen, op welke manier kun je gebruik maken van jouw jeugdreclasseerder, zodat je weer een stap verder komt? (...) Sommigen gebruiken het ook heel duidelijk, dat merken we. Die lopen in de schorsingsperiode keurig aan het handje, zodat we een prachtig advies geven ter zitting. (...) Die hebben gewoon bedacht: ‘oké, bij de zitting moeten ze een goed woordje voor mij doen’. En dat zijn vaak wel de berekende jongens, dat voorkom je niet denk ik.”⁴²⁶

Uiteindelijk is voor een schorsingsadvies bepalend of de jeugdreclasseerder en de betrokken gedragsdeskundige er op zijn minst enigszins *vertrouwen* in hebben dat de minderjarige mee zal werken met de begeleiding, zich zal houden aan de schorsingsvoorwaarden en niet zal recidiveren. Dit vertrouwen kan bijvoorbeeld worden ontleend aan reeds aanwezige beschermende factoren in het leven van de minderjarigen, zoals een stabiel thuisfront, een stabiele schoolgang, een gemotiveerde houding van de minderjarige en de ouders en/of aan de gedegenheid van het opgestelde schorsingsplan. Uit het observatieonderzoek volgt dat in dit verband ook eerdere hulpverleningservaringen van de jeugdreclassering met de betreffende minderjarige en/of het gezin een rol kunnen spelen. Zo adviseerde de jeugdreclassering in een aantal geobserveerde zaken om de voorlopige hechtenis te schorsen, (mede) omdat een eerdere of lopende jeugdreclasseringsbegeleiding – in het kader van een andere strafzaak – goed is verlopen.⁴²⁷ Andersom was in een aantal zaken juist het falen van eerdere hulpverleningstrajecten voor de jeugdreclassering reden om geen vertrouwen te hebben een goed verloop van de schorsing.⁴²⁸

Het belang dat door jeugdreclasseerders en gedragsdeskundigen van de jeugdreclassering wordt gehecht aan de genoemde ‘minimumvoorwaarden voor een verantwoorde schorsing’ staat niet op zichzelf. Het schorsingsadvies lijkt door de geïnterviewde jeugdreclasseerders en gedragsdeskundigen in wezen te worden beschouwd als een schakel in een doorlopend hulpverleningstraject, dat er uiteindelijk toe moet leiden dat de minderjarige zich

425 Vgl. Van den Brink 2013, p. 275.

426 Interview gedragsdeskundige D (JR).

427 O.a. Voorgeleiding 21; Voorgeleiding 48; Voorgeleiding 49; Raadkamerzitting 70; Raadkamerzitting 109.

428 O.a. Voorgeleiding 28; Raadkamerzitting 94; Raadkamerzitting 95; Raadkamerzitting 118; Raadkamerzitting 145.

positief ontwikkelt en in de toekomst niet meer recidiveert (vgl. par. 8.5.4). Dit betekent dat ook de koers die de jeugdreclassering in het hulpverleningstraject van de minderjarige voor ogen heeft belangrijke implicaties kan hebben voor het schorsingsadvies.

In dit verband is het relevant dat ook het verblijf in voorlopige hechtenis als zodanig wordt beschouwd als een onderdeel van het hulpverleningstraject dat – zoals één van de gedragsdeskundigen het verwoordt – “nuttig kan zijn voor de klant [lees: de minderjarige, YB]”.⁴²⁹ Verschillende geïnterviewde jeugdreclasserders beschouwen de voorlopige hechtenis als een periode waarin zij in samenspraak met de minderjarige en ouders vorm kunnen geven aan het beoogde ambulante vervolg van het hulpverleningstraject, terwijl de minderjarige in de tussentijd nog in de beschermde omgeving van de justitiële jeugdinrichting verblijft.

“Vrijheidsbeneming is in een aantal zaken een heel mooi uitgangspunt om zaken op de rit te krijgen, ook voor een jeugdige, om diegene te beschermen of de maatschappij, en om van daaruit een begeleiding op te starten. (...) Dus als beginpunt van de begeleiding, want je zit op z’n top, eigenlijk in een crisis en dan kan je vanuit vrijheidsbeneming kijken: wat is nodig om recidive te voorkomen en jou daarin te begeleiden, maar ook om jou gewoon een leven op de rit te laten krijgen waarin jij het fijn hebt?”⁴³⁰

Ook stellen geïnterviewde jeugdreclasserders dat de voorlopige hechtenis van een minderjarige kan dienen als “eye-opener”,⁴³¹ “pedagogische correctie”,⁴³² “lik-op-stuk”⁴³³ of “signaal”,⁴³⁴ hetgeen volgens hen in bepaalde gevallen kan bijdragen aan de verwezenlijking van de doelen van het hulpverleningstraject.

“Voorlopige hechtenis, daarmee moet ontwikkeling van jongeren worden bijgestuurd. Het moet bijdragen aan de ontwikkeling van jongeren en het kan soms zijn ter bescherming tegen henzelf, daar kan het een functie hebben. Als je zo jezelf niet in de hand hebt en je bent gewelddadig of agressief of weet ik veel wat, dan moet voorlopige hechtenis daar een signaalfunctie in hebben, maar allemaal in het licht van de ontwikkeling van jongeren. Dan kun je jongeren... (...) wat ouders niet gelukt is, om hun kind een halt toe te roepen, om te corrigeren, dat kan Justitie dan doen. En dan vind ik voorlopige hechtenis een pedagogische correctie.”⁴³⁵

Een jeugdreclasserder legt tijdens een interview uit dat dit verband kan houden met de houding van de minderjarige:

“Soms denk ik ook van ‘je ontkent alles, je hebt een grote mond hier, je toont geen inzicht, waarom zouden we dan nu allemaal gekke dingen moeten gaan doen om jou buiten te krijgen, terwijl ik helemaal geen stukje van jouw kant zie?’ Dat klinkt misschien hard, maar

429 Interview gedragsdeskundige G (JR).

430 Interview gedragsdeskundige H (JR).

431 Interview jeugdreclasserder I.

432 Interview jeugdreclasserder F.

433 Interview jeugdreclasserder J.

434 Interview jeugdreclasserder F.

435 Interview jeugdreclasserder F.

dan denk ik dat het soms goed is dat je even een paar dagen de andere kant ziet [in de justitiële jeugdinrichting, YB]. Bij de raadkamer gaan we natuurlijk weer opnieuw kijken, dus dan heb je in de tussentijd nog even de tijd om met de jongere te spreken.”⁴³⁶

Dit kwam ook naar voren tijdens het observatieonderzoek. Tijdens twee geobserveerde raadkamerzittingen adviseerde de jeugdreclassering om de voorlopige hechtenis niet te schorsen, omdat de minderjarige, vanwege “een gebrek aan zelfinzicht”, “de consequenties [moest] voelen”,⁴³⁷ dan wel “een flinke straf nodig [had] om bij hem door te dringen”.⁴³⁸ Tijdens een andere geobserveerde raadkamerzitting achtte de jeugdreclassering een schorsing “pedagogisch niet wenselijk”, omdat het ontkennen en bagatelliseren van gedrag door de minderjarige het volgens de jeugdreclassering lastig zou maken om de minderjarige tijdens een schorsing te begeleiden en hem “pedagogisch aan te pakken”.⁴³⁹ Een geïnterviewde jeugdreclasseerder geeft aan dat de proceshouding van de minderjarige een grote invloed kan hebben op het schorsingsadvies, daar hij bekennen ofwel “schoon schip maken” beschouwt als een belangrijke voorwaarde voor de gedragsverandering die hij met het hulpverleningstraject beoogt te bewerkstelligen. Deze jeugdreclasseerder is dan ook niet snel geneigd om schorsing te adviseren als de minderjarige zwijgt of ontkent, tenzij de ontkenning volgens hem oprecht is.

“[Zwijgende of ontkennende verdachten, YB], daar doen we geen zaken mee. Dat kan niet. (...) Tenminste, dat ligt eraan. Dat moet ik wel even nuanceren. Je hebt jongens die ontkennen en waarbij aan de andere kant ook helder is dat er dermate veel bewijs ligt dat ze het eigenlijk wel gewoon geweest moeten zijn. Dan is het: ‘ja jongen, dan moet je het zelf maar weten. Maar je gaat eerst maar schoon schip maken, want het kan niet zo zijn dat wij een schorsing voor je regelen en je bent weer thuis en je wordt meteen weer opgehaald door de politie omdat er toch weer allerlei andere dingen spelen’. (...) Als ze blijven volhouden en aan de andere kant is het bewijs ook redelijk zwak om het maar zo te zeggen, dan houden wij het altijd open. Dan zeggen we van: ‘nou oké, wij kunnen best met deze jongen in het kader van een schorsing werken, maar ja, dit speelt wel mee en dat maakt het dus lastig, want voor hetzelfde geld wordt uiteindelijk een jongen op zitting vrijgesproken omdat hij terecht heeft ontkend’. Dat maakt het soms lastig, maar goed, dat is vaak een juridisch verhaal, daar blijven wij buiten. Alleen wij maken gewoon voor onszelf een inschatting: ‘ben jij zo’n klootzakje die ontkent en denkt dat hij daarmee weg kan komen?’ Nou, oké. Dan zeggen: ‘nou jongen, we doen voorlopig niks, je maakt eerst maar schoon schip’. (...) En met bekenners kan je duidelijk...dat is de eerste stap al, voor verandering.”⁴⁴⁰

Voorts wijzen verschillende geïnterviewde jeugdreclasseerders erop dat een zwijgende of ontkennende proceshouding van de minderjarige het voor hen lastiger maakt om een inschatting te maken van het recidivegevaar, de criminogene factoren en van de hulp die de minderjarige eventueel nodig heeft, omdat de jeugdreclassering dan niet of nauwelijks informatie heeft over het

436 Interview jeugdreclasseerder C.

437 Raadkamerzitting 39; Raadkamerzitting 106.

438 Raadkamerzitting 106.

439 Raadkamerzitting 122.

440 Interview jeugdreclasseerder A.

strafbare feit en de rol van de minderjarige daarin. Eén van de geïnterviewde gedragsdeskundigen van de jeugdreclassering is wat dit betreft zeer kritisch op advocaten die minderjarigen adviseren om te zwijgen en niet mee te werken met onderzoeken, omdat de minderjarige hierdoor mogelijk hulp misloopt die hij wel “nodig” heeft.

“Die advocaten die weten ze allemaal overal op te wijzen, van ‘als je je mond dicht houdt dat dat het beste voor je is. En je moet je vooral ook niet laten onderzoeken, want dan krijg je een PIJ-maatregel.’ Nou, het is allemaal zogenaamd *in the best interest* van de klant [de minderjarige, YB]. En wij steken hem in vanuit een andere richting, dat is sociaal-emotioneel, en dan kan het wel eens heel slecht zijn wat er geadviseerd wordt door advocaten. (...) Dat een jongen niet krijgt welke hulp hij nodig heeft. Dat zou misschien door een goed [persoonlijkheds]onderzoek wel duidelijk kunnen worden, maar die advocaat zegt: ‘zwijgrecht, werk gewoon niet mee.’ Dan mist die jongen dus uiteindelijk de hulp waar hij recht op zou kunnen hebben.”⁴⁴¹

Toch hoeft een zwijgende of ontkennende proceshouding van de minderjarige zeker niet in alle gevallen in de weg te staan aan een advies van de jeugdreclassering tot schorsing van de voorlopige hechtenis. Dit blijkt ook uit het observatieonderzoek: tijdens verschillende voorgeleidingen en raadkamerzittingen adviseerde de jeugdreclassering tot schorsing, terwijl de minderjarige zich op zijn zwijgrecht beriep en/of ontkende.⁴⁴² Een geïnterviewde jeugdreclasserder wijst er zelfs op dat het bij ontkennende minderjarigen soms juist lastiger is om te adviseren om de voorlopige hechtenis niet te schorsen met het oog op de werkrelatie met de minderjarige in het vervolg van het hulpverleningstraject:

“Als hij [de minderjarige, YB] zegt ‘ik heb het niet gedaan’. Als ik dan het advies moet geven ‘niet schorsen’, doe ik de [werk]relatie geweld aan, maar eigenlijk ook zijn woord.”⁴⁴³

De beoogde doelen van het hulpverleningstraject kunnen ook aanleiding geven om juist wel tot schorsing te adviseren. Soms beogen jeugdreclasserders met een (advies tot) schorsing van de voorlopige hechtenis te voorkomen dat de minderjarige door een verblijf in de justitiële jeugdinrichting verhardt, extra status krijgt bij zijn vrienden en/of negatief wordt beïnvloed door zijn groepsgenoten, hetgeen ten koste kan gaan van de begeleidbaarheid van de minderjarige in het hulpverleningstraject.⁴⁴⁴ Ook het starten of voortzetten van een behandeling – zoals agressieregulatietraining (ART), multisysteemtherapie (MST), functionele familietherapie (FFT), sociale vaardigheidstraining (SoVa) of verslavingszorg – of andere vormen van

441 Interview gedragsdeskundige G (JR).

442 O.a. Voorgeleiding 21; Voorgeleiding 24; Voorgeleiding 36; Raadkamerzitting 86; Raadkamerzitting 99.

443 Interview jeugdreclasserder I.

444 O.a. Interview jeugdreclasserder C; Interview gedragsdeskundige H (JR); Interview jeugdreclasserder J.

(ambulante) hulpverlening kan voor de jeugdreclassering een reden zijn om schorsing van de voorlopige hechtenis te adviseren in gevallen waarin de betreffende behandeling of andere vorm van (ambulante) hulpverlening wordt beschouwd als essentieel voor de verwezenlijking van de doelen van het hulpverleningstraject. Zo adviseerde de jeugdreclassering tijdens verschillende geobserveerde raadkamerzittingen om de voorlopige hechtenis te schorsen, omdat er een geschikte behandelplek beschikbaar was en/of om te voorkomen dat de minderjarige deze behandelplek zou kwijtraken vanwege de voorlopige hechtenis, dan wel om de continuïteit van een lopende behandeling te waarborgen.⁴⁴⁵ Ook kan de jeugdreclassering een schorsing van de voorlopige hechtenis wenselijk vinden, omdat de minderjarige binnen het hulpverleningstraject in het stadium komt waarin hij volgens de jeugdreclassering geleidelijk meer vrijheden zou moeten krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen.⁴⁴⁶ Voorts kan bijvoorbeeld ook het belang van de voortgang van de schoolgang en/of stage van de minderjarige voor de jeugdreclassering aanleiding zijn om te adviseren om de voorlopige hechtenis te schorsen. Dit kwam tijdens het observatieonderzoek herhaaldelijk aan de orde⁴⁴⁷ en wordt ook tijdens de interviews aangehaald:

“De ontwikkeling van de jeugdige moet ook in het oog worden gehouden. En daarvoor schors je soms ook gewoonweg [lees: adviseert de jeugdreclassering tot schorsing, YB], want als het examentijd is... om een heel schooljaar weg te gooien... dat zijn belangrijke punten in het leven van een jeugdige. Dat is een ontwikkeling, die moet je niet stagneren.”⁴⁴⁸

De ratio van het hulpverleningstraject van de jeugdreclassering is erin gelegen de ontwikkeling van de minderjarige te stimuleren en in elk geval niet te doen stagneren om zodoende recidive in de toekomst te voorkomen. Deze benadering werkt, zoals hierboven is beschreven, onmiskenbaar door in het schorsingsadvies van de jeugdreclassering.

8.5.2.2 Advies over schorsingsvoorwaarden

De jeugdreclassering adviseert bijzondere voorwaarden – of geeft aanwijzingen – die zij nodig acht om een schorsing van de voorlopige hechtenis verantwoord te maken met het oog op de bescherming van de samenleving en het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige, waarmee kan worden voorkomen dat een minderjarige in een justitiële jeugdinrichting moet verblijven. Schorsingsvoorwaarden kunnen er onder meer toe strekken om “risico’s af [te] dekken” en “grip [te] krijgen op de situatie”, maar ook om een

445 O.a. Voorgeleiding 13; Voorgeleiding 36; Raadkamerzitting 4; Raadkamerzitting 5; Raadkamerzitting 70.

446 Raadkamerzitting 74; Raadkamerzitting 111.

447 O.a. Voorgeleiding 19; Voorgeleiding 50; Voorgeleiding 64; Raadkamerzitting 86; Raadkamerzitting 89.

448 Interview gedragsdeskundige H (JR).

“lik-op-stuk” reactie te geven en/of vroegtijdig hulpverlening op te starten.⁴⁴⁹ Een geïnterviewde jeugdreclasseerder wijst erop dat schorsingsvoorwaarden wat hem betreft eerst en vooral een “pedagogische meerwaarde” (kunnen) hebben.

“Ik zie dat vooral als iets dat van pedagogische meerwaarde kan zijn, omdat je een jongere een kans geeft om te laten zien dat hij anders wil, dat hij bepaalde dingen wil veranderen, in zijn vertrouwde omgeving en dat meteen hulpverlening gestart kan worden. Dat je lik-op-stuk kan bieden: ‘je hebt dat agressiefeit gepleegd, dat gaan we nu meteen aanpakken’. En om jongeren toch buiten een justitiële jeugdinrichting te houden of zo kort mogelijk in ieder geval erin.”⁴⁵⁰

Een geïnterviewde jeugdreclasseerder geeft aan dat hij bij het adviseren van schorsingsvoorwaarden en/of het geven van aanwijzingen aan de minderjarige tijdens de schorsing in elk geval inzet op drie onderdelen, te weten dagbesteding, opvoeding en veiligheid.

“Een dagbesteding is vrij helder: je gaat elke dag naar school volgens rooster, maar dat moet toch al volgens de leerplicht. Maar goed, we benadrukken dat nog maar eens een keer. Als je het over opvoeding hebt, dan kan het zijn dat als de opvoedingsproblematiek er is, is dat je zegt: ‘luister eens, je moet meewerken aan de gezinstherapie’. Ouders kun je niet verplichten, maar de jongeren wel, om mee te werken. Ouders doen het ook wel, vaak. Je kunt ook zeggen van, ten aanzien van de opvoeding, dat de jeugdreclasseering samen met de ouders afspraken maakt over de opvoeding, want heel veel gedragsregels en huisregels werden met voeten getreden voordat wij er waren. Ouders zijn heel erg blij als er iemand komt die in zekere zin de wet stelt, ja. En dat kan de raadkamer doen, maar dat kunnen wij ook. En wij kunnen het nog specifieker doen. En vervolgens rondom veiligheid, de aanwijzingen die wij kunnen geven: wij kunnen de avondklok instellen, je mag niet op risicovolle tijden naar buiten, je mag niet met bepaalde vrienden omgaan. (...) Risico's zoveel mogelijk afdekken, dat is eigenlijk de essentie. Dat recidive daarmee wordt voorkomen, ook voor zijn eigen ontwikkeling [van de minderjarige, YB], dat is het doel.”⁴⁵¹

Schorsingsvoorwaarden en aanwijzingen zijn – vanuit het perspectief van de jeugdreclasseering – “ondersteunend aan het begeleidingstraject [lees: hulpverleningstraject, YB]” dat mogelijk doorloopt tot ruim na de zitting.⁴⁵² Schorsingsvoorwaarden en aanwijzingen kunnen dan ook als instrument dienen om reeds tijdens de schorsing te starten met behandelingen of andere vormen van hulpverlening die van belang worden geacht voor de verwezenlijking van de beoogde doelen van het hulpverleningstraject.

“Je start absoluut al wat op, ja. Dus je kijkt echt al over de zitting heen. Je probeert zoveel mogelijk al te doen vóór de zitting, maar je hebt jongeren die bekennen en die probleem-

449 O.a. Interview jeugdreclasseerder C; Interview gedragsdeskundige D (JR); Interview jeugdreclasseerder F.

450 Interview jeugdreclasseerder C.

451 Interview jeugdreclasseerder F.

452 Interview gedragsdeskundige H (JR).

beseft tonen, van 'ja, ik moet echt hieraan werken' of 'ik heb problemen met wietgebruik', dan gaan we gelijk naar verslavingszorg en zetten we dingen al in."⁴⁵³

Volgens sommige geïnterviewde jeugdreclasseerders wordt met schorsingsvoorwaarden en aanwijzingen niet alleen ingezet op "criminogene factoren" die direct verband houden met het strafbare feit waarvan de minderjarige wordt verdacht, maar ook op overige "zorgfactoren" die problematisch zijn voor de ontwikkeling van de minderjarige.⁴⁵⁴ Schorsingsvoorwaarden en aanwijzingen worden dan ook beschouwd als "dienend aan het opgroeien" en moeten ertoe bijdragen dat de minderjarige "voldoende ontwikkelingskansen" krijgt.⁴⁵⁵ Vanuit die visie zijn de ontwikkeling van de minderjarige en het voorkomen van recidive – zeker op de langere termijn – onlosmakelijk met elkaar verbonden. Een jeugdreclasseerder legt tijdens een interview uit dat om deze reden bijvoorbeeld onderwijs (lees: verplicht naar school gaan, dan wel verplicht inschrijven voor een school) doorgaans een centrale positie heeft in het schorsingsplan van de jeugdreclassering:

"Onderwijs is belangrijk voor zijn ontwikkeling [van de minderjarige, YB] en ook op lange termijn voor [het voorkomen van] recidive. Als je een goed diploma hebt, dan groeien je kansen op een baan, waardoor je niet met delictgedrag bezig hoeft te zijn."⁴⁵⁶

In een dergelijke redenering is het lastig om factoren die verband houden met delictgedrag te onderscheiden van overige zorgfactoren in het leven van de minderjarigen. Een geïnterviewde jeugdreclasseerder stelt dan ook dat "criminogeen" een rekbaar begrip is en dat hij zich geenszins belemmerd voelt om – mede onder het adagium "baat het niet, dan schaadt het niet" – met schorsingsvoorwaarden en/of aanwijzingen problemen in het leven van de minderjarige aan te pakken die niet rechtstreeks gerelateerd kunnen worden aan het strafbare feit waarvan de minderjarige wordt verdacht.

"Volgens onze eigen methode, moeten we het een 'criminogene factor' noemen. Nou criminogeen is dus inderdaad delictgerelateerd, maar dat kun je zo breed en zo smal maken als je wilt. (...) Stel dat ouders relatieproblemen hebben, in de echtscheiding liggen en de jongere pleegt een strafbaar feit, een zedenfeit. Nou, mag je dan aandacht besteden aan het feit dat de ouders in echtscheiding liggen en daar hulpverlening voor nodig is en dat je dat gaat regelen? Nou, ik vind van wel. Een andere hulpverlener kan misschien zeggen, nou ik vind het helemaal niet criminogeen, de echtscheiding staat totaal los van het feit van de seksuele ontwikkeling van dit kind. Ja, daar kun je over discussiëren. Maar in die zin, wij zeggen zelf van, wij zijn de hulpverlener die op dat moment de regie heeft. Dus we pakken die best breed op. (...) Baat het niet, dan schaadt het niet. Doe maar toch wel en als het niet kan, dan hoor ik het wel. (...) Ik vind het erger als je dingen nalaat die dan nodig geweest waren achteraf."⁴⁵⁷

453 Interview jeugdreclasseerder C.

454 O.a. Interview gedragsdeskundige H (JR).

455 Interview jeugdreclasseerder I; Interview gedragsdeskundige D (JR).

456 Interview jeugdreclasseerder J.

457 Interview jeugdreclasseerder F.

Uiteindelijk is het advies van de jeugdreclassering over schorsingsvoorwaarden, alsook de aanwijzingen die de jeugdreclasserder geeft tijdens de schorsing altijd maatwerk. Schorsingsvoorwaarden en aanwijzingen moeten “passend”,⁴⁵⁸ “haalbaar”⁴⁵⁹ en effectief (“wat werkt wel, wat werkt niet?”⁴⁶⁰) zijn in de specifieke omstandigheden van het geval en in het licht van de beoogde lijn van het hulpverleningstraject van de betreffende minderjarige.

Samenvattend kan worden gesteld dat de jeugdreclassering een unieke positie heeft met betrekking tot de voorwaarden die aan een schorsing van de voorlopige hechtenis worden gekoppeld. De jeugdreclassering kan de rechter-commissaris en/of raadkamer hierover adviseren, maar is tevens de instantie die tijdens de schorsing toeziet op de naleving van de voorwaarden en de minderjarige daarin begeleidt. Via de constructie van de schorsingsvoorwaarde ‘houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering’, heeft de jeugdreclassering bovendien de ruimte om tijdens de schorsing in de vorm van aanwijzingen zonder nadere rechterlijke tussenkomst ‘voorwaarden’ te stellen. In het bovenstaande is gebleken dat de geïnterviewde jeugdreclasserders en gedragsdeskundigen van de jeugdreclassering veel vrijheid voelen om gedurende de schorsing naar eigen inzicht aanwijzingen te geven aan de minderjarige, die in hun optiek “passend” zijn met het oog op het hulpverleningstraject. Deze “speelruimte” van de jeugdreclassering is echter wel enigszins onder druk komen te staan, sinds de wetgever heeft kenbaar gemaakt dat van de rechter-commissaris en raadkamer wordt verwacht dat zij de schorsingsvoorwaarden expliciet en gedetailleerd opnemen in de beschikking, te meer nu dit sinds de inwerkingtreding van de Jeugdwet ook nodig om de financiering van de jeugdhulp door de gemeente te garanderen.⁴⁶¹

8.5.2.3 *Advies over alternatieve tenuitvoerlegging voorlopige hechtenis*

De jeugdreclassering kan, behalve (pre-)adviseren over de schorsing en de bijzondere voorwaarden, ook een (pre-)advies uitbrengen over de wenselijkheid en haalbaarheid van alternatieve vormen van tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis, zoals nachtdetentie en huisarrest.⁴⁶² Zoals reeds is beschreven, speelt nachtdetentie en/of huisarrest in de voorlopige hechtenispraktijk van sommige arrondissementen geen enkele rol, terwijl deze alternatieve vormen van voorlopige hechtenis in andere arrondissementen wel zo nu en dan worden toegepast.⁴⁶³

458 Interview jeugdreclasserder C.

459 Interview jeugdreclasserder C.

460 Interview jeugdreclasserder I.

461 O.a. Interview jeugdreclasserder F; Interview gedragsdeskundige H (JR).

462 Vgl. artikel 493, derde lid Sv.

463 Vgl. paragrafen 7.5.3 en 7.5.4.

In arrondissementen waar wel gebruik wordt gemaakt van nachtdetentie, is het de jeugdreclasseerder die – veelal in opdracht van de rechter-commissaris of raadkamer, dan wel op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming – de haalbaarheid (en wenselijkheid) van nachtdetentie onderzoekt. Hierover brengt de jeugdreclasseerder vervolgens een (pre-) advies uit. Tijdens verschillende geobserveerde raadkamerzittingen achtte de jeugdreclassering nachtdetentie haalbaar en wenselijk, omdat de minderjarige dan zijn schoolgang en/of stage zou kunnen voortzetten.⁴⁶⁴ In sommige zaken speelde hierbij tevens een rol dat de verdachte een ambulante behandeling zou kunnen (ver)volgen.⁴⁶⁵ Nachtdetentie lijkt door jeugdreclasseerders te worden beschouwd als een alternatief voor een voltijs verblijf van de minderjarige in de justitiële jeugdinrichting in gevallen waarin schorsing van de voorlopige hechtenis (nog) niet verantwoord en/of wenselijk wordt geacht. Zo adviseerde de jeugdreclassering tijdens een raadkamerzitting uitdrukkelijk om nachtdetentie toe te passen, omdat de thuissituatie van de minderjarige volgens de jeugdreclassering te instabiel was om tot schorsing van de voorlopige hechtenis over te gaan, maar de minderjarige wel baat zou hebben bij voortzetting van zijn schoolgang vanuit de “structuur” en “stabiele woonsituatie” die de modaliteit van nachtdetentie biedt.⁴⁶⁶ In een andere zaak adviseerde de jeugdreclassering nachtdetentie, omdat zij het belangrijk vond dat de minderjarige, vanwege zijn gebrek aan zelfinzicht en herhaaldelijke politiecontacten, de consequenties van zijn gedrag zou voelen door plaatsing in een justitiële jeugdinrichting, maar tegelijkertijd wel zijn schoolgang zou kunnen voortzetten.⁴⁶⁷ Hier staat tegenover dat in twee geobserveerde zaken de jeugdreclassering nachtdetentie niet haalbaar achtte, omdat de school en/of stage van de minderjarige weigerde om medewerking te verlenen.⁴⁶⁸ Tijdens één van de geobserveerde voorleggingen stelde de aanwezige jeugdreclasseerder dat nachtdetentie niet verantwoord was, omdat er te veel zorgen waren over de minderjarige en het recidivegevaar te groot werd geacht.⁴⁶⁹

Huisarrest moet volgens een geïnterviewde jeugdreclasseerder worden beschouwd als een “pedagogisch” wenselijk alternatief voor tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting in gevallen waarin bijvoorbeeld de ernst van het strafbare feit in de weg staat aan een schorsing, maar een verblijf van de minderjarige in de justitiële jeugdinrichting ernstige schade kan toebrengen aan zijn welzijn en de ontwikkeling (“Dan heb je het vaak over hele jonge ventjes, die heel kwetsbaar zijn.”).⁴⁷⁰ In het observatieonderzoek sprak de jeugdreclassering zich slechts tijdens

464 O.a. Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 87; Raadkamerzitting 92; Raadkamerzitting 96; Raadkamerzitting 105.

465 Raadkamerzitting 87; Raadkamerzitting 96.

466 Raadkamerzitting 94.

467 Raadkamerzitting 106.

468 Raadkamerzitting 84; Raadkamerzitting 89.

469 Voorgeleiding 27.

470 Interview jeugdreclasseerder A

enkele raadkamerzittingen uitdrukkelijk uit over de toepassing van huisarrest als modaliteit van voorlopige hechtenis. In twee zaken adviseerde de jeugdreclassering om de voorlopige hechtenis – als deze niet zou worden geschorst – thuis ten uitvoer te leggen, zodat de schoolgang (en behandelingen) van de minderjarige kon(den) worden voortgezet.⁴⁷¹ Hierbij was een zwaarwegende factor dat de minderjarige verdachte beschikte over (een) “betrokken” ouder(s) met “voldoende grip”.⁴⁷² Ook tijdens de interviews wordt duidelijk dat de ouders van de minderjarige een belangrijke factor zijn in de advisering van de jeugdreclassering over huisarrest. Dit houdt verband met de centrale rol van de ouders in het toezicht op de minderjarige tijdens de tenuitvoerlegging van het huisarrest.

“De spelregels [van huisarrest, YB] hier zijn: ‘je gaat alleen naar school (...) *That’s it*. Je gaat verder ook niet weg. Je blijft gewoon thuis. Thuisgevangenis, punt.’ [De jeugdreclasserder] brengt de politie op de hoogte, de wijk- of de jeugdagent, van ‘nou, dat en dat is aan de hand is en mochten jullie hem een keer ergens anders zien, dan heeft hij een probleem.’ (...) Je gaat [als jeugdreclasserder, YB] natuurlijk wel op huisbezoek en ook weleens onverwacht, maar ja, je kan daar niet elke dag staan. (...) De meeste verantwoordelijkheid, zeg ik heel eerlijk, ligt wel bij de ouders. Dat die ouders heel duidelijk krijgen: ‘moet je luisteren, hij mag alleen naar school en dan is het ook niet een half uur later thuis komen en dat soort fratsen’.”⁴⁷³

Uit het observatieonderzoek en de interviews komt evenwel duidelijk naar voren dat huisarrest – evenals nachtdetentie – een veel minder prominente rol speelt in de adviezen van de jeugdreclassering dan de schorsing onder voorwaarden. Dit patroon is ook zichtbaar in de advisering door de Raad (zie par. 8.4.2.3). In het geval van de jeugdreclassering kan dit mogelijk niet geheel los worden gezien van de eigen positie tijdens de tenuitvoerlegging. Gedurende de interviews wordt opgemerkt dat de jeugdreclassering een stevigere rol heeft bij de uitvoering van de schorsing onder voorwaarden dan bij de tenuitvoerlegging van huisarrest of nachtdetentie.⁴⁷⁴ Daar waar de jeugdreclassering tijdens de tenuitvoerlegging van het huisarrest of de nachtdetentie – als tenuitvoerleggingsmodaliteiten van voorlopige hechtenis – in veel gevallen slechts in een vrijwillig kader is betrokken (vgl. par. 8.5.1.3), heeft de jeugdreclassering tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis doorgaans een formele, door de rechter-commissaris of raadkamer opgedragen taak om toezicht te houden op de naleving van de voorwaarden én een bevoegdheid om aanwijzingen te geven waaraan de minderjarige zich zal moeten houden (vgl. par. 8.5.1.4) en waarmee sturing kan worden gegeven aan het beoogde hulpverleningstraject (zie par. 8.5.4). Hiermee kan de schorsing van de voorlopige hechtenis vanuit het perspectief van de jeugdreclassering – en het door haar beoogde hulpverleningstraject – onmis-

471 Voorgeleiding 21; Raadkamerzitting 70.

472 *Ibid.*

473 Interview jeugdreclasserder B.

474 O.a. Interview jeugdreclasserder B; Interview jeugdreclasserder F; Interview jeugdreclasserder J.

kenbaar voordelen hebben ten opzichte van huisarrest en nachtdetentie. Deze alternatieve modaliteiten lijken in de praktijk – als deze überhaupt al worden toegepast in het betreffende arrondissement – dan ook enkel in de advisering door de jeugdreclassering te worden betrokken in gevallen waarin een schorsing (nog) niet verantwoord of wenselijk wordt geacht, maar er wel zwaarwegende belangen zijn die zich verzetten tegen een (voltijds) verblijf van de minderjarige in een justitiële jeuginrichting.

8.5.3 Terugmelden voor opheffing schorsing

In de toezichthoudende rol van de jeugdreclassering tijdens de schorsing is het belangrijkste handhavingsinstrument waarover zij beschikt de mogelijkheid om een zaak ‘terug te melden’ bij de officier van justitie, die vervolgens een vordering tot opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis kan indienen bij de rechter-commissaris of raadkamer. De wijze waarop de handhaving van schorsingsvoorwaarden in de praktijk is georganiseerd, verschilt per arrondissement.

In sommige arrondissementen volgt bij een eerste overtreding van de voorwaarden – waaronder ook het niet naleven van een aanwijzing van de jeugdreclassering kan worden begrepen – in beginsel een officiële waarschuwing die door de jeugdreclasserder zowel mondeling als schriftelijk kenbaar wordt gemaakt aan de minderjarige en zijn ouders. Bij een volgende overtreding volgt in beginsel terugmelding bij de officier van justitie. In een ander arrondissement wordt bij de handhaving van schorsingsvoorwaarden gewerkt met een getrappt systeem: waarschuwing, gele kaart (laatste waarschuwing) en rode kaart (terugmelden). Het (laatste) waarschuwingsgesprek wordt – afhankelijk van de praktijk in het betreffende arrondissement en de omstandigheden van het geval – gevoerd door de jeugdreclasserder zelf en/of de gedragsdeskundige van de jeugdreclassering of door de officier van justitie, dan wel een parketsecretaris. Een dergelijk gesprek met de officier van justitie is, volgens twee geïnterviewde jeugdreclasserders, bedoeld om de minderjarige “op zijn sodemieter te geven” en “schrik aan te jagen” om daarmee te voorkomen dat hij wederom in de fout gaat en de officier van justitie de opheffing van de schorsing moet gaan vorderen.⁴⁷⁵

De jeugdreclassering heeft een zekere “interpretatieruimte” c.q. “speelruimte” bij het beoordelen van een overtreding van de schorsingsvoorwaarden en bij het bepalen van de reactie daarop.⁴⁷⁶ De jeugdreclasserder beoordeelt en bepaalt dit doorgaans samen met de betrokken gedragsdeskundige van de jeugdreclassering. Soms voert de jeugdreclasserder hierover telefonisch overleg met de casusregisseur van de Raad voor de Kinderbescherming of met de officier van justitie. Het bepalen van de reactie op overtredingen van schorsingsvoorwaarden is in elk geval maatwerk. Zo kan het zijn dat een jeugdreclasserder een minderjarige meerdere malen

⁴⁷⁵ Interview jeugdreclasserder F; Interview jeugdreclasserder J. Zie ook: paragraaf 8.2.5.

⁴⁷⁶ Interview jeugdreclasserder F.

waarschuwt, maar het kan ook voorkomen dat de jeugdreclasseerder bij een eerste overtreding direct een formele terugmelding doet bij de officier van justitie om de schorsing te laten opheffen. Dit hangt onder meer af van de ernst en frequentie van de overtreding(en), maar kan ook afhangen van de begeleidingslijn die de jeugdreclassering voor ogen heeft in het hulpverleningstraject van de minderjarige.⁴⁷⁷

Tijdens de interviews wordt opgemerkt dat de jeugdreclassering de beslissing over de reactie op een overtreding van schorsingsvoorwaarden vanuit een “pedagogische invalshoek” benadert.⁴⁷⁸ Deze pedagogische invalshoek impliceert volgens verschillende jeugdreclasseerders en gedragsdeskundigen van de jeugdreclassering dat een minderjarige in beginsel eerst een waarschuwing moet krijgen in een serieus gesprek waar bij voorkeur ook zijn ouders bij aanwezig zijn, maar ook dat als een minderjarige zich, ondanks (een) eerdere waarschuwing(en), niet aan de afspraken houdt en/of zich niet begeleidbaar opstelt, daarop “consequent” gereageerd moet worden door de zaak terug te melden bij de officier van justitie.⁴⁷⁹ Tijdens de interviews wordt in dit verband gesproken over “een statement maken”,⁴⁸⁰ “lik-op-stuk”,⁴⁸¹ “streng zijn”⁴⁸² en “meteen reageren”,⁴⁸³ hetgeen ook belangrijk wordt geacht voor de “geloofwaardigheid” van de jeugdreclassering ten opzichte van de minderjarige met het oog op het verdere begeleidingstraject.⁴⁸⁴

“Je [kunt] hem een aantal keren waarschuwen, maar op een gegeven moment houdt dat natuurlijk ook op. En dan kan het echt zo zijn dat je drie keer gewaarschuwd hebt... dat dat drie keer over een kwartier te laat is geweest [bij een avondklok, YB]. En de volgende keer is hij weer een kwartier te laat en dan houdt het echt op. En dan kan hij wel zeggen van ‘ja, het is maar een kwartiertje’... Nee, het gaat erom in hoeverre jij doordrongen bent van het feit dat je zelf verantwoordelijk bent. En ben je ook doordrongen van het feit dat je echt serieus anders wilt?”⁴⁸⁵

Tijdens het observatieonderzoek passeerden verschillende redenen voor terugmelding door de jeugdreclasseerder, zoals overtredingen van de avondklok, het onttrekken aan toezicht doordat de minderjarige niet terugkeerde naar het afgesproken woonadres, het niet komen opdagen bij afspraken met de jeugdreclasseerder, het overtreden van de regels van de instelling waar de minderjarige verbleef en het niet willen meewerken met

477 O.a. Interview jeugdreclasseerder B; Interview jeugdreclasseerder J; Interview gedragsdeskundige H (JR).

478 O.a. Interview gedragsdeskundige H (JR); Interview jeugdreclasseerder A; Interview jeugdreclasseerder F.

479 Interview jeugdreclasseerder A.

480 Interview gedragsdeskundige H (JR).

481 Interview gedragsdeskundige G (JR).

482 Interview jeugdreclasseerder I.

483 Interview jeugdreclasseerder F. En voorts: Interview jeugdreclasseerder A; Interview gedragsdeskundige G (JR).

484 Interview jeugdreclasseerder J; Interview gedragsdeskundige G (JR).

485 Interview jeugdreclasseerder A.

de jeugdreclasseringsbegeleiding en overige hulpverlening.⁴⁸⁶ Een geïnterviewde jeugdreclasseerder legt uit dat als een jeugdreclasseerder in een dergelijk geval een zaak terugmeldt bij de officier van justitie met het verzoek om opheffing van de schorsing te vorderen, het voor zijn positie in het begeleidingstraject belangrijk is dat de voorlopige hechtenis vervolgens ook daadwerkelijk wordt opgeheven door de rechter-commissaris of raadkamer.

“Maar we willen eigenlijk wel, dat is voor onze eigen positie, dat als iemand zich niet in aan de voorwaarden houdt, dat ie echt naar binnen gaat [naar de justitiële jeugdinrichting, YB]. Anders kunnen we ermee dreigen en ben je ook niet geloofwaardig als je het niet kunt uitvoeren.”⁴⁸⁷

Het is dan ook niet verassend dat bij alle geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen waar een vordering tot opheffing van de schorsing werd behandeld de aanwezige jeugdreclasseerder zich op het standpunt stelde dat de schorsing moest worden opgeheven. In twee geobserveerde zaken stond de jeugdreclasseerder er echter wel voor open dat na de opheffing van de schorsing op een korte termijn een nieuwe schorsing zou volgen.⁴⁸⁸ Een gedragsdeskundige van de jeugdreclassering legt tijdens een interview uit dat een opheffing van de schorsing indiceert dat het schorsingsplan van de jeugdreclassering kennelijk niet heeft gewerkt, maar dat dit niet per definitie in de weg staat aan een nieuwe schorsing met een nieuw schorsingsplan.

“We gaan wel vaak weer voor nieuwe schorsing, maar met een ander plan. Wat we nu hebben bedacht werkt niet, maar het is wel nodig dat jij aan bepaalde voorwaarden kan houden. Het langer vastzitten heeft inderdaad niet zo heel veel meerwaarde, als je al bedenkt van een jongere kan geschorst worden in beginsel, dan is het raar om hem vervolgens helemaal zijn schorsingsperiode uit te laten zitten. Zeker als je niet weet wanneer een zitting is, dan vind ik dat niet zo nodig. Omdat het vaak op een aantal andere gebieden wel goed gaat en dat school wel loopt, dan is dat belangrijk dat dat doorgang heeft.”⁴⁸⁹

Voorts wordt er tijdens de interviews op gewezen dat het in sommige gevallen niet in het belang is van het lopende hulpverleningstraject dat de minderjarige vanwege een opheffing van de schorsing (weer) in een justitiële jeugdinrichting wordt geplaatst. Een geïnterviewde gedragsdeskundige van de jeugdreclassering stelt dat het in die gevallen aangewezen kan zijn om als “statement” richting de minderjarige de opheffing van de schorsing te verzoeken bij de officier van justitie die de minderjarige aanhoudt en voor de rechter-commissaris of raadkamer brengt, om vervolgens tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting te adviseren om de schorsing op te heffen, maar

486 O.a. Voorgeleiding 9; Voorgeleiding 22; Voorgeleiding 41; Raadkamerzitting 20; Raadkamerzitting 97.

487 Interview jeugdreclasseerder J.

488 Voorgeleiding 9; Voorgeleiding 41.

489 Interview gedragsdeskundige D (JR).

de voorlopige hechtenis wel direct weer opnieuw te schorsen, zodat de ingezette koers van het hulpverleningstraject kan worden vervolgd.⁴⁹⁰

Vanuit het perspectief van de jeugdreclassering lijkt de opheffing van de schorsing aldus primair ten dienste te staan aan het begeleidings- c.q. hulpverleningstraject van de minderjarige. De opheffing van de schorsing als 'stok achter de deur' om naleving van de schorsingsvoorwaarden en medewerking met de jeugdreclasseringsbegeleiding af te dwingen, heeft alleen effect als dit handhavingsinstrument bij overtreding van de voorwaarden consequent wordt toegepast. Grenzen stellen aan het gedrag van de minderjarige en deze consequent handhaven, wordt bovendien vanuit de pedagogische invalshoek van de jeugdreclassering beschouwd als een essentieel onderdeel van het hulpverleningstraject. Hier staat tegenover dat plaatsing van een minderjarige in een justitiële jeugdinrichting vanwege de opheffing van de schorsing de ingezette koers van het hulpverleningstraject soms juist kan doorbreken. Dit zijn afwegingen die jeugdreclasserders en gedragsdeskundige – eventueel in samenspraak met de casusregisseur van de Raad en/of de officier van justitie – van geval tot geval (zullen moeten) maken.

8.5.4 Hulpverleningstraject in een strafrechtelijk kader

Tijdens de interviews omschrijven verschillende jeugdreclasserders hun eigen rol als "hulpverlener" van minderjarigen in een strafrechtelijk kader.⁴⁹¹ Vanuit het perspectief van de jeugdreclassering staat in beginsel niet het delict, maar de minderjarige centraal. Wel voelen sommige geïnterviewde jeugdreclasserders naar eigen zeggen ook de verantwoordelijkheid om de maatschappij te beschermen. Veelzeggend is evenwel dat geïnterviewde jeugdreclasserders de minderjarigen die zij begeleiden niet aanduiden als 'verdachten', maar als "cliënten" of "klanten".⁴⁹² Hierbij wordt volgens verschillende geïnterviewde jeugdreclasserders zoveel mogelijk getracht om "gezinsgericht" te werken, waardoor in feite "niet [alleen] het kind, maar het gezin klant is".⁴⁹³ Tegelijkertijd is het jeugdstrafrecht als dwangkader voor hulpverlening primair gericht op de minderjarige – die heeft zich immers (vermeend) schuldig gemaakt aan een strafbaar feit – en biedt dit nauwelijks instrumenten om medewerking van onwillige ouders aan hulpverlening af te dwingen. In gevallen waarin ouders niet mee willen werken met hulpverlening in het kader van een strafzaak van hun kind, terwijl er zorgen zijn over het gezinssysteem, kan een jeugdreclasserder hier aanleiding in zien om de Raad voor de Kinderbescherming te verzoeken om te onderzoeken

490 Interview gedragsdeskundige H (JR).

491 Onder meer: Interview jeugdreclasserder A; Interview jeugdreclasserder F; Interview jeugdreclasserder I.

492 Onder meer: Interview jeugdreclasserder E; Interview gedragsdeskundige G (JR); Interview jeugdreclasserder I.

493 Interview jeugdreclasserder E.

of er gronden zijn om een civielrechtelijk hulpverleningstraject te starten. Niettemin proberen jeugdreclasserders ook in het strafrechtelijke kader de ouders zoveel mogelijk te betrekken in het hulpverleningstraject van de minderjarige.

Het hulpverleningstraject dat de jeugdreclassering samen met de minderjarige en de ouders inzet, is gericht op het voorkomen van recidive, maar is tegelijkertijd – in de woorden van een geïnterviewde jeugdreclasserder – “puur pedagogisch” van aard, waarmee hij bedoelt dat de jeugdreclasseringsbegeleiding zich toespitst op de opvoeding en positieve ontwikkeling van de minderjarige.⁴⁹⁴ Een andere jeugdreclasserder stelt tijdens een interview:

“Ik zie het toch als taak om, met name bij jonge jeugd die nog niet volgroeid zijn, zeker emotioneel nog niet, om die toch zo goed mogelijk te begeleiden, ook al hebben ze een keer één, misschien soms twee keer misstappen begaan. Maar wel om ze dingen aan te reiken, aan te leren, zodat ze toch wel hun leven op gaan pakken. En op een goede manier, zonder zichzelf en ook anderen te beschadigen, om op zo’n manier hun leven vorm te geven, toekomst te geven.”⁴⁹⁵

Tijdens de interviews komt naar voren dat het jeugdstrafrecht als kader voor hulpverlening specifieke mogelijkheden biedt, maar ook beperkingen kent ten opzichte van andere hulpverleningskaders. Enerzijds biedt bijvoorbeeld de schorsing van de voorlopige hechtenis onder bijzondere voorwaarden een stevig dwangkader voor hulpverlening, omdat de mogelijkheid tot opheffing van de schorsing en de in het verschiet liggende strafzitting fungeren als stevige ‘stok achter de deur’ om medewerking van de minderjarige af te dwingen. Anderzijds kunnen bijvoorbeeld bepaalde procesrechten van de minderjarige verdachte in de voorfase van het strafproces in de weg staan aan de door de jeugdreclassering beoogde lijn in het hulpverleningstraject. Ondanks dergelijke specifieke implicaties van hulpverlening in een strafrechtelijk kader, relateert een geïnterviewde gedragsdeskundige van de jeugdreclassering het belang van de context voor de rol van de hulpverlener. De juridische titel op basis waarvan de minderjarige wordt begeleid, is wat hem betreft niet relevant voor de vorm en inhoud van het hulpverleningstraject:

“[Dat] maakt mij geen bal uit. Nee. Echt niet. (...) Het gaat erom: wat heeft dit kind, dit gezin nodig zodat ze het allemaal wat aangenamer hebben? En dat het allemaal wat leuker is, dat hun kansen vergroot worden, dat hun veiligheid niet in het geding is. En of dat nou via de strafvalshoek is... Kijk, straf geeft bepaalde hulpmiddelen in handen. Civiel geeft bepaalde middelen in handen. Maar wij doen het ook hier zonder maatregelen [bijvoorbeeld hulpverlening in het ‘drangkader’, YB].”⁴⁹⁶

494 Interview jeugdreclasserder A.

495 Interview jeugdreclasserder B.

496 Interview gedragsdeskundige G (JR).

Het strafproces en het hulpverleningstraject zijn evenwel onlosmakelijk met elkaar verbonden en wederzijds afhankelijk: het verloop van het strafproces kan bepalend zijn voor de voortgang van het hulpverleningstraject, terwijl het verloop van het hulpverleningstraject van invloed kan zijn op het verloop van het strafproces. Zo kan een vrijspraak bij de strafzitting het reeds in gang gezette hulpverleningstraject abrupt beëindigen. Andersom kan een goed lopend hulpverleningstraject dat is gestart in de voorfase van het strafproces van invloed zijn op de uiteindelijke sanctieoplegging door de zittingsrechter(s). De jeugdreclassering richt zich evenwel primair op het hulpverleningstraject ("wat is er nodig voor deze jongere en hoe ga je dat bereiken?"⁴⁹⁷), ongeacht het mogelijke verloop van het strafproces. Dit blijkt ook uit interviews waarin jeugdreclasserders en gedragsdeskundigen van de jeugdreclassering aangeven dat zij bij het opstellen van het Plan van Aanpak voor de begeleiding van de minderjarige verder kijken dan de periode tot aan de strafzitting.

"Je hebt een lange termijnvisie in dat plan. Maar op het moment dat je de zitting hebt, pas je daarna het plan weer aan. Want dan... soms gaan jongeren, krijgen ze op de zitting geen maatregel opgelegd, dan is het einde oefening. Krijgen ze wel een maatregel opgelegd, dan ga je wel verder met je plan. Dus het is wel een dynamisch plan dat aangepast wordt gedurende het traject."⁴⁹⁸

Gedurende de voorlopige hechtenis en met name de schorsing onder voorwaarden wordt aldus door de jeugdreclassering een hulpverleningstraject opgestart met een dynamische begeleidingslijn die in beginsel ook na de strafzitting – mits de minderjarige wordt veroordeeld en de zittingsrechter (een vorm van) jeugdreclasseringsbegeleiding oplegt – wordt voortgezet.

"Nou, ik merk wel: in de schorsing zit er over het algemeen wel wat meer druk op natuurlijk. Je hebt toch wel een duidelijke stok achter de deur, want die strafzitting komt er nog aan. Dus dat is heel duidelijk van: 'ja, maar binnen een bepaalde tijd moet er wel wat in gang worden gezet'. (...) Dus je moet een lijn uitzetten (...). Je hebt [op het moment van de zitting nog] niet het ultieme resultaat, absoluut niet, maar er moet wel een lijn naar boven komen van 'dit loopt, dat loopt en er zit in ieder geval schot in'. En als je dat al kan aantonen, dan heb je al heel wat. (...) Op het moment dat ze de strafzitting hebben gehad, dan heb je de lopende begeleiding. (...) Ja, in bijna alle gevallen wordt dat voortgezet."⁴⁹⁹

De soms ingewikkelde relatie tussen het hulpverleningstraject en het parallel lopende strafproces wordt tijdens een interview door een gedragsdeskundige van de jeugdreclassering geduid als een botsing van verschillende benaderingen. Hij legt uit dat de invalshoek van hulpverleners nog al eens haaks staat op de invalshoek van juristen, bijvoorbeeld advocaten, die volgens de betreffende respondent de neiging hebben om uitsluitend te denken binnen de kaders van de juridisch afgebakende fasen van het strafproces en

497 Interview gedragsdeskundige D (JR).

498 Interview gedragsdeskundige D (JR).

499 Interview jeugdreclasserder B.

vooral oog hebben voor de procesrechten van de minderjarige. Hij stelt dat een dergelijke, in zijn optiek “simplistische” benadering niet aansluit bij de complexiteit en dynamiek van de problematiek in het leven van de cliënten waar hulpverleners mee te maken hebben.

“Wij [de jeugdreclassering, YB] kunnen niet zo – dit is echt mijn werkveld, dat is waarom ik het nu zo zeg – simplistisch hakken. Zo zit het leven namelijk niet in elkaar. En daar hebben wij mee te maken. Wij hebben met het dagelijks leven van deze gezinnen te maken. En niet met: ‘oh, hij zit nu vast en alleen dat stukje telt’. Zo zit het leven niet in elkaar. En dat is net zoals een advocaat zegt: ‘goh jongen, beroep je op je zwijgrecht.’ Dan denk ik bij mezelf: “Idioot!” En ze komen er ver mee en ze verknallen het uiteindelijk voor de minderjarige... En dat is dan onze blik: het leven van mensen. (...) Dat is een totaal andere invalshoek.”⁵⁰⁰

Samenvattend kan worden gesteld dat de rollen en beslissingen van de jeugdreclassering tijdens de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden niet geïsoleerd kunnen worden benaderd, maar onderdeel uitmaken van een doorlopend hulpverleningstraject met korte- en lange termijn doelen die er uiteindelijk toe moeten leiden dat de minderjarige zich positief ontwikkelt en niet meer recidiveert.

8.6 JUSTITIËLE JEUGDINRICHTING

De justitiële jeugdinrichting is bestemd voor de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten (art. 8, eerste lid, onder a Bjj). In deze paragraaf wordt de rol van de justitiële jeugdinrichting in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen onder de loep genomen. Dit geschiedt primair op basis van tien semigestructureerde interviews met gedragsdeskundigen, afdelingshoofden⁵⁰¹ en een individueel trajectbegeleider (ITB-er), werkzaam bij vijf verschillende justitiële jeugdinrichtingen,⁵⁰² ondersteund door bevindingen uit eerder onderzoek en informatie uit literatuur en beleidsdocumenten. Allereerst wordt kort aandacht besteed aan (de invulling van) het verblijf van voorlopig gehechte minderjarigen in de

⁵⁰⁰ Interview gedragsdeskundige G.

⁵⁰¹ De geïnterviewde afdelingshoofden zijn (voormalig) senior pedagogisch medewerkers die verantwoordelijk zijn voor het reilen en zeilen van een aantal kortverblijfgroepen in een justitiële jeugdinrichting.

⁵⁰² In het kader van het onderhavige onderzoek zijn zes gedragsdeskundigen, drie afdelingshoofden en een ITB-er geïnterviewd, werkzaam bij vijf verschillende justitiële jeugdinrichtingen. Bij elk van de betrokken justitiële jeugdinrichtingen zijn twee medewerkers geïnterviewd, waaronder ten minste één gedragsdeskundige. De interviews zijn afgenomen tussen 21 mei 2015 en 17 juli 2015 (zie par. 6.3.3 en bijlage 5). De in de onderhavige paragraaf weergegeven bevindingen hebben dan ook betrekking op de praktijk van de justitiële jeugdinrichtingen zoals die in deze periode werd ervaren door de respondenten. Nadien zijn twee van de vijf onderzochte justitiële jeugdinrichtingen gesloten in het kader van het Masterplan DJI (2013-2018). Zie hierover o.m.: *Kamerstukken II* 19 juni 2013, 24 587, nr. 535 en *Kamerstukken II* 14 mei 2014, 24 587, nr. 580.

justitiële jeugdinrichting (par. 8.6.1), waarna wordt ingezoomd op het perspectiefplan en de samenwerking met ketenpartners (par. 8.6.2). Vervolgens komen de percepties van de geïnterviewde medewerkers van een justitiële jeugdinrichting over de functie en impact van de voorlopige hechtenis aan de orde (par. 8.6.3). Voorts wordt ingegaan op de praktijk van de nachtdetentie (par. 8.6.4). Tot slot wordt gezien in hoeverre de informatie van de gedragsdeskundigen die de perspectiefplannen voor de minderjarigen opstellen in de justitiële jeugdinrichting van invloed kan zijn op het rechterlijke besluitvormingsproces inzake de voorlopige hechtenis van minderjarigen (par. 8.6.5).

8.6.1 Tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting

Alle justitiële jeugdinrichtingen in Nederland zijn bij de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis gebonden aan de beginselen en regels die zijn neergelegd in de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen (Bjj) en het Reglement justitiële jeugdinrichtingen (Rjj). Hierin zijn de basisrechten neergelegd van alle jeugdigen die verblijven in een justitiële jeugdinrichting.⁵⁰³ Voorts wordt het verblijf in een justitiële inrichting gereguleerd door de huisregels van de betreffende inrichting. De huisregels van iedere justitiële jeugdinrichting zijn gestoeld op het 'Model huisregels justitiële jeugdinrichtingen' en gelden als aanvulling op de rechten en regels die zijn neergelegd in de Bjj en Rjj.⁵⁰⁴

Voorts wordt in alle justitiële jeugdinrichtingen gewerkt met de basismethodiek YOUTURN, waarmee wordt beoogd om jeugdigen basisvaardigheden aan te leren en moreel besef en verantwoordelijkheidsgevoel te laten ontwikkelen, waarbij een positieve groepscultuur en een veilig leefklimaat gelden als belangrijke randvoorwaarden.⁵⁰⁵ De YOUTURN-methodiek onderscheidt vijf fasen van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting: (1) intake, (2) dagprogramma, (3) persoonlijke ontwikkeling, (4) resocialisatie en (5) nazorg.⁵⁰⁶ Het overgrote merendeel van de voorlopig gehechte minderjarigen stroomt echter reeds uit voordat fase 3 wordt bereikt, omdat de voorlopige hechtenis in de meeste gevallen binnen twaalf weken – zijnde de duur van de eerste twee fasen – wordt geschorst of opgeheven.⁵⁰⁷ Dit wordt tevens bevestigd door de geïnterviewde gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en ITB-er die dagelijks met voorlopig gehechte minderjarigen

503 Zie hierover o.m.: Liefwaard 2005; Boendermaker & Uit Beijerse 2008; Liefwaard & Bruning 2014(b), p. 359-392; Uit Beijerse 2017, p. 255-296.

504 Vgl. artikel 16, zesde lid Bjj en artikel 1, eerste lid Regeling model huisregels justitiële jeugdinrichtingen.

505 Zie hierover de website van het Kenniscentrum van de Commissie van Toezicht, www.commissievantoezicht.nl, geraadpleegd op 20 mei 2016.

506 Zie hierover: DJL, 'YOUTURN - Informatieblad voor ketenpartners', februari 2009.

507 Zie de uitstroomcijfers in paragraaf 5.2. Zie voor een procesevaluatie van de eerste twee fasen van YOUTURN: Hendriksen-Favier, Place & Van Wezep 2010.

werken. In het navolgende wordt, aan de hand van de interviews met deze respondenten, een beeld geschetst van de wijze waarop in de praktijk invulling wordt gegeven aan het verblijf van voorlopige gehechte minderjarigen in de justitiële jeugdinrichting.⁵⁰⁸

Als een minderjarige op titel van voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting wordt geplaatst, wordt hij na binnenkomst gescreend en volgen er intakegesprekken met onder meer een gedragsdeskundige, een groepsleider die is aangewezen als mentor van de minderjarige, de medische dienst en de (interne) school. De screening wordt in beginsel binnen 24 uur na binnenkomst afgenomen door een sociaal-psychiatrisch verpleegkundige of een gedragsdeskundige met gebruik van de instrumenten 'MAYSI-2' en 'SDQ'.⁵⁰⁹ Het doel van deze screening is om eventuele acute zorgsignalen snel boven water te krijgen.⁵¹⁰

Na binnenkomst wordt de minderjarige geplaatst in één van de groepen. Een groep bestaat uit ten hoogste twaalf jeugdigen die een gemeenschappelijke leefruimte delen, maar wel allen een eigen kamer hebben. Gedurende de nacht verblijven de jeugdigen in hun kamer, die op slot gaat. Er zijn in beginsel altijd twee pedagogisch medewerkers aanwezig op de groep, behalve in de nachtelijke uren. De groepen waar voorlopig gehechte jeugdigen verblijven, hebben doorgaans een 'normaal beveiligd' regime, hetgeen betekent dat het gesloten groepen zijn in een beveiligd gebouw (lees: deuren op slot, hoge hekken, beveiligingspersoneel in het gebouw aanwezig).⁵¹¹

In sommige justitiële jeugdinrichtingen zijn er speciale 'instroomgroepen', waar nieuwkomers in beginsel de eerste twee weken – bij voorlopig gehechten tot aan de eerste raadkamerzitting – verblijven. Indien de voorlopige hechtenis van de minderjarige na de eerste raadkamerzitting wordt voortgezet, volgt een interne overplaatsing naar een 'kortverblijfgroep'. In andere justitiële jeugdinrichtingen is er geen aparte instroomgroep en wordt de minderjarige direct na binnenkomst in een kortverblijfgroep geplaatst. Als een minderjarige langer dan twaalf weken in een justitiële jeugdinrichting verblijft, dan wordt hij intern overgeplaatst naar een 'langverblijfgroep'. In de justitiële jeugdinrichting wordt bij de groepsindeling geen strikt onderscheid gemaakt tussen voorlopig gehechten en veroordeelden. Wel kennen

508 Zie hierover ook: Legemaate 2014, p. 272-305.

509 MAYSI-2 staat voor 'Massachusetts Youth Screening Instrument - Second Version' en betreft een instrument voor screening van psychische problemen bij opname van jeugdigen in justitiële jeugdinrichtingen. SDQ staat voor 'Strengths and Difficulties Questionnaire' en betreft een instrument om psychische problematiek en vaardigheden bij jeugdigen te meten.

510 Interview gedragsdeskundige A (JJI) ; Interview gedragsdeskundige F (JJI). Zie hierover ook: Rovers 2014, p. 12.

511 Eén van de justitiële jeugdinrichtingen die in het onderzoek is betrokken, beschikte over een afdeling met een beperkt beveiligingsniveau, bestemd voor jeugdigen met nachtdetentie. Die afdeling was ten tijde van de interviews echter reeds gesloten. Vgl. ook artikel 10, eerste lid Bj.

sommige justitiële jeugdinrichtingen afzonderlijke groepen voor jongvolwassenen, voor jeugdigen die bijzondere zorg nodig hebben en/of voor jeugdigen met nachtdetentie.⁵¹² In andere justitiële jeugdinrichtingen wordt een dergelijke interne differentiatie niet gemaakt, hetgeen volgens verschillende geïnterviewde respondenten vooral te maken heeft met de lage bezetting van de betreffende inrichting. Zo legt een gedragsdeskundige tijdens een interview uit hoe hij omgaat met de interne plaatsing van instromende minderjarigen:

“We kijken gewoon waar het meeste plek is, en ja, waar een jongen het beste past. Maar we hebben niet echt een differentiatie. Dat gaat niet met twee [kortverblijf]groepen.”⁵¹³

Tijdens de eerste dagen van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting volgt de minderjarige een ‘instroomprogramma’, hetgeen – kort gezegd – inhoudt dat de minderjarige veel tijd doorbrengt op zijn kamer en gefaseerd instroomt in het dagprogramma van de groep. Op grond van artikel 23, eerste en tweede lid Bjj mag deze instroomperiode hoogstens een week duren, tenzij dit door de directeur van de inrichting, na overleg met een gedragsdeskundige, wordt verlengd. In de praktijk varieert de duur van een dergelijk instroomprogramma per justitiële jeugdinrichting en kan de duur tevens afhankelijk zijn van de behoeften van de betreffende minderjarige. Bij één van de onderzochte justitiële jeugdinrichtingen is de duur van het instroomprogramma in beginsel drie dagen, terwijl dit bij een andere onderzochte justitiële jeugdinrichting kan oplopen tot tien dagen. Uit de interviews komt naar voren dat het doel van het instroomprogramma tweeledig is. Enerzijds wordt hiermee beoogd om de minderjarige in relatieve rust te laten stabiliseren na de hectiek van de aanhouding en het verblijf in de politiecel en te laten wennen aan de omgeving, het regime en de regels in de justitiële jeugdinrichting (“nog niet direct al de prikkels van de groep, maar eerst even stabiliseren”⁵¹⁴). Anderzijds wordt de gedragsdeskundige en de groepsleiding de gelegenheid geboden om een beeld te krijgen van de minderjarige (“wij [willen] ook eerst de tijd hebben om te kijken: wat voor jongen is dit en hoe gaat hij straks op de groep functioneren?”⁵¹⁵) en om bijvoorbeeld de schoolgang in de justitiële jeugdinrichting op te starten. Tijdens de interviews komt naar voren dat in sommige justitiële jeugdinrich-

512 Naast een interne differentiatie, hebben sommige justitiële jeugdinrichtingen groepen die zijn aangemerkt als zogenoemde ‘landelijke bestemming’, zoals de Forensische Observatie- en Begeleidingsafdeling (FOBA), de Very Intensive Care-afdeling (VIC), het Forensisch Consortium Adolescenten (ForCA) voor klinische observatie van jeugd, de Individuele Trajectafdeling (ITA) en de landelijke bestemming voor meisjes. Plaatsing op een landelijke bestemming geschiedt door de selectiefunctionaris van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Zie: artikel 22a e.v. BJJ en artikel 12 BJJ. Zie hierover ook: Uit Beijerse 2017, p. 258-260.

513 Interview gedragsdeskundige A (JJI).

514 Interview afdelingshoofd I (JJI).

515 Interview afdelingshoofd I (JJI).

tingen de intake op school in principe altijd binnen 24 uur na binnenkomst plaatsvindt, terwijl er bij andere justitiële jeugdinrichtingen doorgaans twee à drie dagen overheen gaan voordat de minderjarige kan starten met school.

Nadat de instroomfase is afgerond, volgt de minderjarige in beginsel het volledige pedagogische dagprogramma dat wordt aangeboden in de justitiële jeugdinrichting. De minderjarige verblijft overdag in een groep en neemt deel aan gemeenschappelijke activiteiten gedurende ten minste 77 uur per week waarvan ten minste acht en een half uur per dag (art. 22 Bjj). Onderwijs is een verplicht onderdeel van het dagprogramma (art. 52, eerste lid Bjj).⁵¹⁶ Ook nemen minderjarigen een aantal keer per week deel aan zogenoemde TOP- en TIP-bijeenkomsten die onderdeel zijn het groepsprogramma *TOPs!*.⁵¹⁷ Deze groepsbijeenkomsten zijn gericht op het verbeteren van sociale vaardigheden en moreel redeneren en het leren omgaan met boosheid.⁵¹⁸ Voorts maken ook sport, recreatie en corvee onderdeel uit van het dagprogramma.⁵¹⁹

Individuele behandelingen en gedragsinterventies vinden volgens de geïnterviewde gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en ITB'er doorgaans (nog) niet plaats tijdens de voorlopige hechtenis. Dit houdt verband met de gefaseerde basismethodiek, waarin pas na twaalf weken de fase van persoonlijke ontwikkeling (fase 3) aanvangt. Zoals gezegd, zijn veel minderjarigen die op titel van voorlopige hechtenis zijn ingestroomd alweer uitgestroomd voordat deze fase aanvangt. Voorts kenmerkt de voorlopige hechtenis zich door onduidelijkheid over de duur van het verblijf, hetgeen volgens de geïnterviewde gedragsdeskundigen lastig is voor het starten van een intramurale behandeling of gedragsinterventie.⁵²⁰ Dit heeft volgens de geïnterviewde gedragsdeskundigen een weerslag op de invulling en functie van (de tenuitvoerlegging van) de voorlopige hechtenis van minderjarigen in de praktijk (zie par. 8.6.3.1).

Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat deze onzekerheid en onduidelijkheid tijdens de voorlopige hechtenis ook belastend is voor de minderjarigen zelf: het kan leiden tot stress en emotionele verwarring, hetgeen zich kan uiten in woede en agressie.⁵²¹ Ook volgens de respondenten in het onderhavige onderzoek brengt de onzekerheid over het verdere verloop van de strafzaak en de onduidelijkheid over duur van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting veel spanning met zich voor de minderjarigen ("Ze leven hier echt tussen hoop en vrees."⁵²²). Dit heeft volgens de respondenten een

516 Zie over onderwijs in de justitiële jeugdinrichting: Smeets 2011.

517 Dit groepsprogramma is onderdeel van de eerder beschreven basismethodiek *YOU-TURN*.

518 Zie hierover de website van het Kenniscentrum van de Commissie van Toezicht, www.commissievantoezicht.nl, geraadpleegd op 20 mei 2016.

519 Interview afdelingshoofd I (JJI).

520 Zie ook: Rovers 2014, p. 49.

521 Zie: Van der Laan e.a. 2008, p. 84 en 116-117 en Eichelsheim & Van der Laan 2011, p. 125-140. Vgl. ook Freeman & Seymour 2010, p. 126-142.

522 Interview gedragsdeskundige C (JJI).

weerslag op de dynamiek in een kortverblijfsgroep. Zo stelt een afdelingshoofd tijdens een interview:

“Op kortverblijf is het vaak nog onzekerheid bij jongens van: hoe lang moet ik blijven? Die zitten vaak nog in de weerstand tegen justitie, tegen groepsleiding, want dat is ook justitie. Daar begint het vaak mee. En gaandeweg zie je dat het rustiger wordt en dat ze wel dingen accepteren. (...) Maar als je net een heleboel nieuwe jongens hebt, dan zie je dat een groep weer in de bestormingsfase komt, zoals dat heet. Dat is overal tegenaan schoppen, proberen, baldadig gedrag, grenzen verleggen. Dat soort dingen. Dan moet je echt met je politiepet je werk een tijdje doen. En langzaam zie je dat het wel weer anders wordt. En langverblijfgroepen, ze weten waar ze aan toe zijn. Ze weten van: ik heb verlof straks of ze hebben al verlof. Daarom gedragen ze zich vaak ook beter. Omdat het consequenties kan hebben voor je verlof.”⁵²³

Ook een geïnterviewde gedragsdeskundige constateert dat de continue wijzigingen in de groepssamenstelling in een kortverblijfsgroep⁵²⁴ en het feit dat de minderjarigen die daar verblijven vaak nog in afwachting zijn van de uitkomst van hun strafzaak⁵²⁵ van invloed is op de dynamiek in een kortverblijfgroep.

“Op een kortverblijfgroep is het natuurlijk een komen en gaan van jongens. Dus daar ja, de jongens moeten elkaar steeds opnieuw leren kennen. Dus eigenlijk constant een veranderende dynamiek, constant ja, bepalen wie de leider is, en dus dat is heel dynamisch. (...) En daarin merk je ook wel dat jongeren op een kortverblijfgroep, die zijn nog in afwachting van hun veroordeling, die hebben vaak een toch wat afwachtendere houding, en die hebben zoiets van vaak, heel vaak ook gewoon een ontkennende houding. Dan zeggen ze van: “Nou, ik heb niks gedaan, dus ik zit onschuldig, dus ik doe ook niks.” En op het moment dat ze veroordeeld zijn, dan weten ze gewoon dat ze aan de slag moeten om dingen voor elkaar te krijgen, zoals een verloftraject.”⁵²⁶

Een (ander) afdelingshoofd ervaart daarentegen dat minderjarigen die in afwachting zijn van hun strafzaak zich soms juist beter gedragen en gemotiveerder opstellen dan minderjarigen die reeds zijn veroordeeld:⁵²⁷

523 Interview afdelingshoofd B (JJI).

524 Uit onderzoek van Smeets (2011, p. 47-48) komt naar voren dat de voortdurend wisselende groepssamenstellingen ook van invloed zijn op het leerklimaat in de klassen van scholen in justitiële jeugdinrichtingen.

525 Van der Laan e.a. (2008, p. 116) constateren in hun onderzoek dat jeugdigen de voorlopige hechtenis als ‘straf’ ervaren en dat een aanzienlijk deel van deze jeugdigen dit als onterecht of disproportioneel ervaart, omdat zij nog in afwachting zijn van de uitkomst van de strafzaak.

526 Interview gedragsdeskundige A (JJI).

527 Vgl. de studie van Van den Brink (2013) naar de ervaringen van jeugdreclasserders bij de begeleiding van minderjarigen tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis, waarin onder meer naar voren komt dat minderjarigen zich gedurende de schorsing gemotiveerder opstellen dan na hun veroordeling, omdat zij tijdens de schorsing het gevoel hebben dat zij zich moeten bewijzen ten overstaan van de rechter die nog over hun strafzaak gaat beslissen (p. 275-276).

“Je ziet ook dat jongeren die nog wachten, bijvoorbeeld die 30 dagen zitten wachten tot de raadkamer bijvoorbeeld, dat die zich over het algemeen blijken te realiseren: ‘het is niet handig dat ik gezeik ga maken’. Op het moment dat er uitspraak komt en zeker als die tegenvalt, dan ga je ook meer het gedrag zien van de jongeren. Dan hebben ze in hun beleving niet veel te verliezen en dan gaan ze vaak wat lastiger gedrag laten zien, meer dingen weigeren. Op het moment dat er nog geen duidelijkheid of zitting is, zie je wat meer angst over: ‘ik moet me nu toch wel inhouden, wat komt er bij de rechter terecht?’.”⁵²⁸

De wijze waarop minderjarigen omgaan met de onzekerheid en onduidelijkheid over de strafzaak en de duur van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting zal per individu verschillen, waardoor ook de ervaringen van de respondenten uiteen kunnen lopen. Niettemin delen de geïnterviewde gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en ITB-er unaniem de ervaring dat deze onzekerheid en onduidelijkheid de voorlopig gehechten als specifieke groep onderscheidt van de overige populatie van de justitiële jeugdinrichting.

Aldus is in deze paragraaf een beeld geschetst van de wijze waarop in de praktijk invulling wordt gegeven aan het verblijf van voorlopig gehechte minderjarigen in de justitiële jeugdinrichting, waarbij bijzondere aandacht is besteed aan de specifieke kenmerken van de voorlopige hechtenisfase. Een belangrijk aspect is hierbij nog niet aan de orde gekomen: het perspectiefplan dat voor elke minderjarige in de justitiële jeugdinrichting wordt opgesteld. Dit zal in de volgende paragraaf worden uitgelicht.

8.6.2 Het perspectiefplan en de samenwerking met ketenpartners

8.6.2.1 Het eerste perspectiefplan

Als een minderjarige op titel van voorlopige hechtenis instroomt in een justitiële jeugdinrichting, is de inrichting op grond van artikel 20, eerste lid Bjj gehouden om binnen drie weken na binnenkomst een perspectiefplan voor de minderjarige op te stellen. Dit betreft het eerste perspectiefplan, in de praktijk ook wel aangeduid als “PP1” of “PEP1”. Volgens de Memorie van Toelichting bij de Bjj, bevat het perspectiefplan “in ieder geval pedagogische elementen (niet zijnde behandeling) gericht op opvoeding en heropvoeding die gedurende het verblijf van de jeugdige in de inrichting de aandacht verdienen”.⁵²⁹ De directeur van de inrichting is verantwoordelijk voor het perspectiefplan,⁵³⁰ maar in de praktijk is het de gedragsdeskundige die het plan opstelt. Hierbij maakt de gedragsdeskundige gebruik van informatie die is aangeleverd door de ketenpartners, zoals de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering.

528 Interview afdelingshoofd I (JJI).

529 *Kamerstukken II* 2008–2009, 31 915, nr. 3, p. 9. Zie ook: artikel 25, derde lid Rjj.

530 Artikel 25, eerste lid Rjj.

Belangrijk voor deze informatieoverdracht is het ‘netwerkberaad’ dat in beginsel plaatsvindt binnen een week na binnenkomst van de minderjarige in de justitiële jeugdinrichting. Dit betreft een overleg tussen en vertegenwoordiger van de justitiële jeugdinrichting en vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering uit de regio waar de justitiële jeugdinrichting is gevestigd.⁵³¹ Daarnaast maakt de gedragsdeskundige bij het opstellen van het perspectiefplan gebruik van (interne) informatie van de groepsleider en/of mentor, leerkracht en eventueel de behandelaar of therapeut en/of ITB-er die in de inrichting bij de begeleiding van de minderjarige zijn betrokken.⁵³² Ook spreekt de gedragsdeskundige zelf met de minderjarige. Op basis van al deze informatie wordt in het perspectiefplan een “gedragsbeeld” geschetst, eventuele acute (psychische) problematiek in kaart gebracht en een aantal (leer)doelen vastgelegd voor de eerste drie maanden van het verblijf van de minderjarige in de justitiële jeugdinrichting. Een geïnterviewde gedragsdeskundige zegt hierover het volgende:

“Het eerste perspectiefplan is voor mij echt het samenbrengen van de belangrijkste informatie die er is, en daar aan toevoegen een gedragsbeeld dat wij gezien hebben van de jongere plus de screening. Dus of er acute psychiatrische problemen zijn misschien. Daar wil ik dan meteen de kanttekening bij maken dat dat het gedeelte is wat de Raad voor de Kinderbescherming ook al doet in hun rapport, dus zaken bij elkaar brengen. Dus daar zijn we wel een soort van dubbeling aan het doen. Dus dan blijft eigenlijk voor mij over, psychiatrische screening en het gedragsbeeld van hier, en de eerste afspraken die daaruit volgen. Dat is van: hoe kunnen we het beste met die jongere omgaan in de eerste fase, en wil de jongere bijvoorbeeld al ergens mee aan de slag? Bijvoorbeeld dat hij wil leren zijn kamer beter op te ruimen. (...) Dat is het eerste perspectiefplan.”⁵³³

Uit de interviews met de gedragsdeskundigen komt naar voren dat de doelen die in het eerste perspectiefplan worden vastgelegd doorgaans vrij basaal en laagdrempelig zijn. Voorbeelden van doelen die tijdens de interviews worden genoemd zijn: “de jongere voelt zich prettig op de groep, luistert naar de groepsleiding, reageert respectvol, volgt de basismethodiek YOUTURN”.⁵³⁴ Hierbij speelt een rol dat de informatie over (de problematiek van) de minderjarige ten tijde van het opstellen van het eerste perspectiefplan nog niet zodanig is dat vergaande, op het individu toegesneden (behandel)doelen kunnen worden opgenomen. Een gedragsdeskundige geeft tijdens een interview nog een andere reden waarom de doelen in het eerste perspectiefplan niet te ambitieus moeten zijn:

531 In sommige regio's vindt het netwerkberaad digitaal plaats. Zie over het netwerkberaad: Uitvoeringskader Netwerk- en Trajectberaad 2010, p. 3-9. Zie over de uitvoering van het netwerkberaad in de praktijk: Plaisier & Mol 2013, p. 25-32.

532 Vgl. artikel 25, tweede en derde lid Rjj.

533 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

534 Interview gedragsdeskundige A (JJI).

“De meeste zijn gewoon laagdrempelige doelen, omdat je ook wil dat in zo’n perspectiefplan 2, zo’n jongen een doel behaald kan hebben. En als je *sky high* doelen neer gaat zetten, heeft die jongen alleen maar faalervaring. Want ja, ‘ik heb mijn doel niet bereikt’. Dus je probeert ze ook laagdrempelig te houden. En in perspectiefplan 2 kan je grotere of uitgebreidere doelen erin zetten.”⁵³⁵

Voordat het eerste perspectiefplan definitief wordt vastgesteld, is het bij sommige justitiële jeugdinrichtingen de vaste praktijk dat een ‘perspectiefplanbespreking’ plaatsvindt, waarvoor de minderjarige, zijn ouders, de betrokken jeugdreclasseerder en eventueel de gezinsvoogd worden uitgenodigd. Tijdens de interviews komt evenwel naar voren dat er in de praktijk verschillen bestaan tussen justitiële jeugdinrichtingen in de wijze waarop hiermee wordt omgegaan. Zo geeft de gedragsdeskundige van één van de onderzochte justitiële jeugdinrichtingen aan dat de bespreking van het eerste perspectiefplan in beginsel niet in het bijzijn van de minderjarige wordt verricht om te waarborgen dat ouders vrijuit over (de problematiek van) hun kind kunnen spreken.⁵³⁶ Een gedragsdeskundige van een andere inrichting stelt dat de bespreking van het eerste perspectiefplan doorgaans niet erg uitgebreid is en dat de ouders van de minderjarige daarvoor niet worden uitgenodigd.⁵³⁷ Een gedragsdeskundige van weer een andere inrichting geeft tijdens een interview aan dat een bespreking van het eerste perspectiefplan in zijn praktijk doorgaans zelfs in het geheel niet plaatsvindt.⁵³⁸

De perspectiefplanbespreking dient overigens te worden onderscheiden van het (eerste) ‘trajectberaad’, dat in beginsel (ook) binnen drie weken na binnenkomst van de minderjarige plaatsvindt. Zoals in paragraaf 8.4.1.3 reeds aan de orde is gekomen, betreft het trajectberaad een overleg tussen onder meer de casusregisseur van de Raad voor de Kinderbescherming, de jeugdreclasseerder die de minderjarige begeleidt, een vertegenwoordiger van de gemeente waar de minderjarige woonachtig is en – afhankelijk van de regio – een vertegenwoordiger van de justitiële jeugdinrichting waar de minderjarige verblijft, waarbij laatstgenoemde in elk geval niet altijd fysiek aanwezig is.⁵³⁹ Het doel van het trajectberaad is onder meer om een inhoudelijke afstemming te bereiken tussen de betrokken ketenpartners over de beoogde koers van het strafrechtelijke behandel- en/of hulpverleningstraject van een minderjarige.⁵⁴⁰

535 Interview gedragsdeskundige J (JJI).

536 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

537 In de praktijk van deze justitiële jeugdinrichtingen worden de ouders pas uitgenodigd bij de bespreking van het tweede perspectiefplan, zo blijkt uit het interview met gedragsdeskundige A (JJI).

538 Interview gedragsdeskundige J (JJI).

539 Uitvoeringskader Netwerk- en Trajectberaad 2010, p. 10-11.

540 Uitvoeringskader Netwerk- en Trajectberaad 2010, p. 10.

8.6.2.2 *Het tweede perspectiefplan*

Na vaststelling van het eerste perspectiefplan wordt in beginsel binnen tien weken het tweede perspectiefplan – ook wel “PP2” of “PEP2” genoemd – opgesteld. In het tweede perspectiefplan wordt het gedragsbeeld van de minderjarige nader uitgewerkt, volgt een evaluatie van de doelen uit het eerste perspectiefplan en worden nieuwe, meer op het individu toegespitste doelen geformuleerd. Dit tweede perspectiefplan wordt besproken in een (tweede) perspectiefplanbespreking, waarbij het bij alle onderzochte justitiële jeugdinrichtingen gebruikelijk is dat daarvoor in elk geval de ouders van de minderjarige en de betrokken jeugdreclasseerder worden uitgenodigd. Bij veel voorlopig gehechte minderjarigen wordt echter niet toegekomen aan het tweede perspectiefplan, omdat de voorlopige hechtenis al in een eerder stadium is geschorst. In gevallen waarin minderjarigen ten tijde van het vaststellen van het tweede perspectiefplan nog wel in voorlopige hechtenis verblijven, volgt vaak kort daarna alsnog een schorsing.⁵⁴¹ Een geïnterviewde gedragsdeskundige legt uit dat hij hiermee rekening probeert te houden bij het opstellen van het tweede perspectiefplan door zo goed mogelijk in te spelen op het hulpverleningstraject buiten de inrichting:

“We merken dat na het tweede perspectiefplan de jongens vaak heel snel geschorst worden. Dus waar ik denk dat het perspectiefplan voor zou moeten dienen, is dat wij inderdaad dat gedragsbeeld van ons meenemen, maar juist die periode ook gebruiken om te kijken of we kunnen aansluiten bij het traject van buiten. (...) Dus dat het tweede perspectiefplan een combinatie is van: wat is er voor buiten nodig? Als die jongen snel geschorst wordt, wat vinden wij dan ook dat er nodig is voor die jongen in samenspraak met ouders, in samenspraak met de jongere, in samenspraak met ketenpartners? En op het moment dat hij nog langer blijft [in de justitiële jeugdinrichting, YB], wat gaan we dan met hem doen?”⁵⁴²

Deze benadering van het perspectiefplan weerspiegelt de zogenoemde ‘trajectbenadering’, zoals die onder meer wordt voorgeschreven in de Memorie van Toelichting bij de Bjj: “indien de jeugdige na zijn verblijf in de inrichting op vormen van jeugdhulpverlening is aangewezen, dient daarmee gedurende het verblijf in de inrichting zoveel als mogelijk rekening te worden gehouden.”⁵⁴³ Indien de minderjarige wel langer dan drie maanden in de justitiële jeugdinrichting blijft zitten, volgt een interne overplaatsing van de kortverblijfgroep naar de langverblijfgroep en wordt daar getracht om intramuraal de doelen van het tweede perspectiefplan te realiseren. Tegen de tijd dat het derde perspectiefplan in beeld komt – weer drie maanden later – zijn er in de praktijk nauwelijks minderjarigen die dan nog steeds in voorlopige

541 Dit wordt bevestigd door de cijfers zoals die zijn gepresenteerd in paragraaf 5.2.

542 Interview gedragsdeskundige F (JJ1).

543 *Kamerstukken II* 2008-2009, 31 915, nr. 3, p. 9.

hechtenis verblijven.⁵⁴⁴ Om deze reden wordt in deze paragraaf van een verdere bespreking van het derde en de daarop volgende perspectiefplannen afgezien.

8.6.2.3 Perspectiefplannen en samenwerking met ketenpartners

De ‘trajectbenadering’, die besloten ligt in het wettelijke kader en wordt voorgeschreven in beleidsnotities, veronderstelt dat de invulling van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting – waaraan in het perspectiefplan sturing wordt gegeven – een belangrijke schakel vormt in het strafrechtelijke behandel- en hulpverleningstraject dat na het verblijf in de inrichting ambulant wordt voortgezet en waarin zoveel mogelijk de continuïteit van de behandeling en hulpverlening moet worden gewaarborgd. Dit vereist een adequate informatie-uitwisseling, afstemming en samenwerking tussen de justitiële jeugdinrichting en de andere ketenpartners, hetgeen onder meer zou moeten worden gerealiseerd door middel van de eerder besproken netwerk- en trajectberaden en perspectiefplanbesprekingen.⁵⁴⁵

Uit de interviews komt evenwel een beeld naar voren van een weerbarstige praktijk; een beeld dat tevens wordt ondersteund door bevindingen die voortkomen uit eerder onderzoek van Rovers en uit een door ForCA georganiseerde expertbijeenkomst over de ketensamenwerking en overige werkprocessen in de uitvoeringspraktijk van de voorlopige hechtenis van minderjarigen.⁵⁴⁶ Hoewel in het onderhavige onderzoek sommige van de in een justitiële jeugdinrichting werkzame respondenten aangeven niet ontevreden te zijn over de samenwerking met de ketenpartners, zijn het met name geïnterviewde gedragsdeskundigen – die inhoudelijk verantwoordelijk zijn

544 In 2014 zaten in totaal zeven minderjarigen langer dan zes maanden in voorlopige hechtenis. Zie: *Aanhangsel Handelingen II* 2014-2015, 2626, p. 5.

545 Ook hebben justitiële jeugdinrichtingen ITB-ers in dienst die – in samenwerking met de betrokken jeugdreclaseerders – de minderjarigen tijdens hun verblijf in de inrichting helpen bij het voorbereiden van hun aanstaande terugkeer in de samenleving door praktische zaken buiten de inrichting te regelen, zoals het inschrijven op een school, het regelen van een intakegesprek bij een woongroep of het aanvragen van een OV-kaart. Dit zou eraan moeten bijdragen dat de overgang van binnen naar buiten de inrichting zo soepel mogelijk verloopt voor de minderjarige en dat praktische problemen niet in de weg staan aan het waarborgen van de continuïteit van behandeling en hulpverlening. Tijdens de interviews is echter wel naar voren gekomen dat in sommige inrichtingen, vanwege bezuinigingen, ITB-ers nauwelijks nog betrokken zijn bij de minderjarigen in de kortverblijfgroepen. Dit is tevens geconstateerd in het onderzoek van Rovers (2014, p. 50).

546 Zo vertoont het beeld dat uit de interviews naar voren komt grote gelijkenissen met het beeld dat Rovers schetst van de ketensamenwerking ten aanzien van ‘kortverblijvers’ in justitiële jeugdinrichtingen in zijn onderzoeksrapport uit 2014 (p. 46-53). Ook komen de op basis van de interviews gesignaleerde knelpunten in de uitvoeringspraktijk in grote lijnen overeen met knelpunten die op 23 maart 2015 tijdens de door ForCA georganiseerde expertmeeting over “verbeteringen in werkprocessen voor preventief gehechte jongeren” door in de praktijk werkzame professionals naar voren zijn gebracht. Zie voor het verslag van deze bijeenkomst: ForCA 2015.

voor de perspectiefplannen en zich tijdens de interviews opwerpen als voorstanders van de trajectbenadering – die frustraties uiten over de perspectiefplannen en de informatie-uitwisseling, afstemming en samenwerking met de ketenpartners. Zo wordt tijdens de interviews door verschillende gedragsdeskundigen naar voren gebracht dat het opstellen van het eerste perspectiefplan een zeer tijdrovende bezigheid is voor de gedragsdeskundige, terwijl er vervolgens in veel gevallen – mede gelet op de doorgaans vroegtijdige schorsing van de voorlopige hechtenis – nauwelijks iets met dit perspectiefplan wordt gedaan.

“We zijn constant bezig met het uitwisselen van informatie, dus het schrijven van stukken, indrukken, observaties, behandeldoelen, dat soort zaken. En heel vaak wordt daar dus niks mee gedaan. Want het rapport van de [jeugd]reclassering is al weg of onze rapportage komt te vroeg of te laat of nou ja... Dus ook zo’n perspectiefplan, dat best wel wat moeite kost om te maken, ligt eigenlijk vaak te verstoffen in een la. En dat doet heel veel met de motivatie merk ik, ook van de mensen die hier dagelijks met de jongeren werken.”⁵⁴⁷

Tijdens meerdere interviews wordt erop gewezen dat de gedragsdeskundigen veel tijd kwijt zijn aan het opstellen van perspectiefplannen. Het is verworden tot de – in de woorden van een afdelingshoofd in een justitiële jeugdinrichting⁵⁴⁸ – “core business” van de gedragsdeskundige, hetgeen volgens sommige respondenten ten koste gaat van de tijd voor persoonlijke contacten met de minderjarigen in de inrichting. Tijdens de interviews wordt ook aangegeven dat de termijn van drie weken voor het eerste perspectiefplan in de praktijk soms lastig haalbaar is, vanwege de omvang van het format van het perspectiefplan en de afhankelijkheid van de snelheid waarmee ketenpartners en collega’s binnen de inrichting hun informatie aanleveren. In dit verband wijzen verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen op de weinig efficiënte praktijk, waarin, vanwege een gebrekkige afstemming met de ketenpartners, veel ‘dubbel-werk’ wordt gedaan voor wat betreft de informatieverzameling. Zo stelt één van de gedragsdeskundigen:

“En wat daar ook belangrijk in is, is die dubbeling van de informatie. De [jeugd]reclassering is met bijna hetzelfde onderzoek bezig als wat wij aan het doen zijn, stellen ook dezelfde vragen als de ITB-er, dat is niet op elkaar afgestemd. Ze stellen dezelfde vragen aan de jongere: “Hoe gaat het op woongebied, hoe gaat het op vrijetijdsgebied?” Diezelfde vragen, alleen wij kunnen die niet overnemen in ons [digitale] systeem. Daar zou een knopje voor komen, maar dat knopje die is er niet. (...) Dus ook daarin denk ik, moeten we veel beter samenwerken en afstemmen: wat is nou eigenlijk die rol van de JJI hierin, in combinatie met de rol van de anderen?”⁵⁴⁹

547 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

548 Interview afdelingshoofd G (JJI).

549 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

De betreffende gedragsdeskundige wijst er voorts op dat hiermee niet alleen kostbare tijd wordt verspild, maar dat minderjarigen soms gedemotiveerd raken van alle gesprekken en vragenlijsten met vaak dezelfde inhoud.⁵⁵⁰

Voorts wordt geconstateerd dat de termijnen van de perspectiefplannen en de vaste overlegmomenten met ketenpartners niet aansluiten bij de termijnen in de strafprocedure. Zo kan bijvoorbeeld de informatie uit het eerste perspectiefplan, dat binnen drie weken na binnenkomst van de minderjarige wordt opgesteld, doorgaans niet worden meegenomen in de advisering van de Raad voor de Kinderbescherming bij de eerste raadkamerzitting, die binnen twee weken plaatsvindt.⁵⁵¹ Een geïnterviewde gedragsdeskundige stelt zelfs dat het eerste perspectiefplan hierdoor in zijn optiek geen waarde heeft:

“Perspectiefplan 1 wordt niet besproken. Niemand leest ‘m, dat is echt gewoon niemand. Het heeft gewoon geen waarde. De functie die het heeft, daar voldoet het niet aan, want de raadkamer is al geweest.”⁵⁵²

Volgens verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen is er in de eerste twee weken van het verblijf van de minderjarige in voorlopige hechtenis niet altijd sprake van contact met de raadsonderzoeker die adviseert bij de eerste raadkamerzitting en/of met de betrokken jeugdreclasserder. Dit lijkt vooral af te hangen van de directe lijntjes, op één-op-één basis, tussen de betrokken professionals van de Raad, de jeugdreclassering en de justitiële jeugdinrichting.⁵⁵³ De vaste, formele overlegmomenten blijken in elk geval niet te volstaan om dit structureel te waarborgen. Het netwerkberaad vindt weliswaar binnen een week na binnenkomst van de minderjarige plaats, maar dit betreft een overleg met vertegenwoordigers van de Raad en de jeugdreclassering uit de regio waarin de justitiële jeugdinrichting is gevestigd en dus niet met de betrokken raadsonderzoeker en jeugdreclasserder. Bovendien wijst een geïnterviewde gedragsdeskundige erop dat het netwerkberaad te vroeg komt voor de justitiële jeugdinrichting om op dat moment al een gedragsbeeld van de minderjarige in de inrichting te kunnen meegeven.⁵⁵⁴ Voorts vindt de bespreking van het eerste perspectiefplan – als die al plaatsvindt – en het trajectberaad veelal plaats na de eerste raadkamerzitting, waarbij ook moet worden aangetekend dat de Raad voor de Kinderbescherming doorgaans niet is vertegenwoordigd bij de perspectiefplanbespreking, terwijl bij het trajectberaad niet altijd een vertegenwoordiger van de justitiële jeugdinrichting aanwezig is.

Concreet betekent het voorgaande dat in de praktijk niet structureel is gewaarborgd dat de raadkamer – via de Raad voor de Kinderbescherming of jeugdreclassering – beschikt over de informatie die de justitiële jeugd-

550 *Ibid.*

551 Dit komt ook naar voren in het onderzoek van Rovers (2014, p. 49).

552 Interview gedragsdeskundige J (JJI).

553 Interview gedragsdeskundige A (JJI). Zie ook: Rovers 2014, p. 47.

554 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

inrichting over de minderjarige heeft vergaard.⁵⁵⁵ Tijdens de interviews wordt evenwel duidelijk dat men in de praktijk wel bezig is om hiervoor oplossingen te vinden. Zo vertelt een gedragsdeskundige tijdens het interview dat hij bezig is met het opstarten van een “projectgroep-achtig iets” om het perspectiefplan en de strafprocedure beter te laten matchen.⁵⁵⁶ Een andere gedragsdeskundige draagt tijdens het interview een oplossing aan:

“Wat mijn voorstel zou zijn, is om de termijnen in eerste instantie beter op elkaar af te stemmen. Dus om niet na twee weken een perspectiefplanbespreking te houden, maar gewoon na acht dagen. (...) Dan kan het meegenomen worden [in de raadkamer, YB]. Dan kunnen we stoppen ook met het netwerkberaad, dat is niet echt nodig dan. We hebben dan één moment waarin wij er alles aan gaan doen om zoveel mogelijk mensen rond de tafel te krijgen die allemaal iets kunnen zeggen over het traject wat er buiten al was en wat wenselijk is voor in de JJI en ook voor erna.”⁵⁵⁷

Om het eerste perspectiefplan voorafgaand aan de eerste raadkamerzitting gereed te kunnen hebben, is volgens deze gedragsdeskundige wel vereist dat het eerste perspectiefplan minder uitgebreid wordt gemaakt. Dit kan volgens hem worden bewerkstelligd door een betere informatie-uitwisseling en afstemming tussen de ketenpartners om dubbelingen in de informatieverzameling te voorkomen.⁵⁵⁸

Het gevoel van verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen dat weinig met de door hen opgestelde perspectiefplannen wordt gedaan, houdt echter niet alleen verband met de hierboven besproken gebrekkige informatie-uitwisseling voorafgaand aan de eerste raadkamerzitting, maar ook met het vervolgtraject nadat de minderjarige – bijvoorbeeld vanwege een schorsing van de voorlopige hechtenis – de inrichting verlaat. Zo wijzen verschillende respondenten erop dat, zeker bij een vroegtijdige schorsing, de overdracht van de perspectiefplannen naar de jeugdreclassering in de praktijk niet altijd vlekkeloos verloopt.

“Het zou natuurlijk het mooiste zijn als je van elke jongen, de jeugdreclasserder in de eerste twee weken spreekt om uit te wisselen, maar dat is gewoon niet altijd haalbaar. (...) Als ik een jeugdreclasserder niet heb gesproken, een jongen is heel snel weer weg, probeer ik het [eerste perspectiefplan, YB] wel aan de jongen mee te geven of bijvoorbeeld naar de ouders op te sturen, het huisadres. Ik probeer het wel, maar ik moet eerlijk zeggen, ik denk dat er heel vaak ook gewoon helemaal niks met het perspectiefplan gebeurt dan.”⁵⁵⁹

Er zijn wel digitale systemen om perspectiefplannen te delen met de ketenpartners. Eén van de geïnterviewde gedragsdeskundigen stelt echter dat deze systemen, althans in zijn ervaring, niet naar behoren functioneren.

⁵⁵⁵ Zie ook: Rovers 2014, p. 49.

⁵⁵⁶ Interview gedragsdeskundige J (JJI).

⁵⁵⁷ Interview gedragsdeskundige F (JJI).

⁵⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁵⁹ Interview gedragsdeskundige H (JJI).

“We hebben heel veel systemen, heel veel manieren (...) om informatie over te dragen, ook allerlei verplichtingen dat we op bepaalde momenten allerlei dingen erin moeten hangen en uploaden en uithalen. Het werkt allemaal niet. (...) Wat ja, ontzettend inefficiënt is en wat ook er vaak voor zorgt dat onze perspectiefplannen niet worden meegenomen in wat er nodig is. Dus ik vind dat wel een heel groot aandachtspunt om die systemen echt beter op elkaar aan te vullen.”⁵⁶⁰

In dit verband merkt een andere gedragsdeskundige tijdens een interview op dat, zodra een minderjarige de inrichting verlaat, de gedragsdeskundige geen toegang meer heeft tot het digitale perspectiefplan. Dit staat volgens deze respondent soms aan een behoorlijke afronding en overdracht van het perspectiefplan in de weg.⁵⁶¹

Tot slot signaleren verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen dat de – in trajectbenadering beoogde – continuïteit van intramurale en ambulante behandeling en hulpverlening in de praktijk onvoldoende is gewaarborgd, doordat er te weinig, althans niet structureel, contact is tussen de justitiële jeugdinrichting en de ambulante behandelaars en hulpverleners die tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis met de minderjarige aan de slag gaan.⁵⁶² Eén van de geïnterviewde gedragsdeskundigen wijst in dit verband ook op de gebrekkige afstemming met de gemeenten die de ambulante hulpverlening moeten faciliteren. Hij concludeert dat, in zijn optiek, van een trajectbenadering in de praktijk (nog) geen sprake is.

“Doordat de afstemming, zeker ook met de gemeente, nog onvoldoende is, kan er wat mij betreft (nog) niet gesproken worden van een trajectbenadering, waarbij trajecten die al zijn ingezet in de JJI kunnen doorlopen en ook daarna verder gaan. De JJI is daardoor, zeker voor de korttrajectjongeren, vooral een time-out plek. Wij gaan in de JJI voortvarend te werk in het verzamelen van alle informatie en werken hard om dat traject op poten te zetten. Je weet echter wel dat de meeste jongeren na korte tijd (binnen drie maanden) weer weg gaan. Het werkt voor medewerkers [van de JJI, YB] soms demotiverend om te merken dat het traject waar wij mee gestart zijn bij de buitendeur weer ophoudt.”⁵⁶³

Samenvattend kan worden gesteld dat de perspectiefplannen, perspectiefplanbesprekingen en netwerk- en trajectberaden weliswaar een basis zouden moeten kunnen bieden voor het realiseren van de trajectbenadering, zoals de wetgever die ingevolge de Memorie van Toelichting bij de Bij voor ogen heeft, maar dat de praktijk weerbarstiger is. Uit de interviews met gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en een ITB-er, die werkzaam zijn bij justitiële jeugdinrichtingen, zijn – kort gezegd – drie concrete problemen naar voren gekomen die in de praktijk in de weg (kunnen) staan aan het realiseren van de trajectbenadering: (1) het ontbreken van een duidelijke taakverdeling en afstemming tussen de ketenpartners als het gaat om informatieverzameling; (2) een gebrekkige afstemming tussen de termijnen van

560 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

561 Interview gedragsdeskundige H (JJI).

562 O.a. Interview gedragsdeskundige J (JJI). Zie ook: Rovers 2014, p. 50-51.

563 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

de perspectiefplannen, de momenten van overleg tussen ketenpartners en de termijnen van de strafprocedure; en (3) het ontbreken van een gestructureerde en adequate overdracht van de perspectiefplannen en van overige door de justitiële jeugdinrichting vergaarde kennis en informatie over de minderjarige tussen de inrichting en de ambulante behandelaars en/of hulpverleners die de begeleiding van de minderjarige tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis voortzetten.

8.6.3 Percepties over de functie en impact van tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis

De geïnterviewde gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en ITB-er zijn allen direct betrokken bij de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis van minderjarigen in een justitiële jeugdinrichting. Tijdens de interviews zijn zij bevraagd over hoe zij, vanuit hun rol en perspectief, de functie van de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis van minderjarigen beschouwen (par. 8.6.3.1). Ook zijn zij gevraagd om, op basis van hun expertise en werkervaring, een inschatting te maken en een beeld te schetsen van de mogelijke positieve en negatieve impact die de tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting kan hebben op het welzijn en de ontwikkeling van minderjarigen (par. 8.6.3.2).

8.6.3.1 *Functie van tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis*

Verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en de ITB-er stellen voorop dat de voorlopige hechtenis in de eerste plaats tot doel heeft om de maatschappij te beschermen tegen de minderjarige verdachte, dan wel om politie en justitie de gelegenheid te geven om hun onderzoek af te ronden. Deze respondenten lijken zich hiermee sterk bewust te zijn van de ‘incapacitatiefunctie’ ofwel beveiligingsfunctie van de voorlopige hechtenis ter bescherming van maatschappelijke en strafvorderlijke belangen.⁵⁶⁴

“Ik denk dat het op de eerste plaats dient om een jongen uit de maatschappij te halen. Want anders kan je hem gewoon buiten laten. Dus hij is een gevaar voor de maatschappij kennelijk. Dat zou wat mij betreft ook het eerste doel moeten zijn: om de maatschappij in bescherming te nemen.”⁵⁶⁵

Daarnaast heeft de voorlopige hechtenis van minderjarigen volgens alle geïnterviewde gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en ITB-er een sterke pedagogische functie. Het regime en het inhoudelijke programma in de justitiële jeugdinrichting strekken ertoe om het verblijf in voorlopige hechtenis

564 Vgl. Artikel 2, tweede lid BJJ, waarin de ‘beveiligingsdoelstelling’ van een verblijf in de justitiële jeugdinrichting is neergelegd.

565 Interview afdelingshoofd I (JJJ).

ten dienste te stellen aan een positieve ontwikkeling van de minderjarige.⁵⁶⁶ Zo stelt een gedragsdeskundige tijdens een interview:

“Voor jeugd is de doelstelling van de preventieve hechtenisperiode absoluut het bieden van structuur, rust, regelmaat, en het aanleren van vaardigheden.”⁵⁶⁷

Meerdere geïnterviewde gedragsdeskundigen benadrukken hierbij dat in de voorlopige hechtenisfase van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting nog niet te veel moet worden verwacht met betrekking tot individuele behandelingen en gedragsinterventies. De voorlopige hechtenisperiode wordt doorgaans vooral benut om de minderjarige structuur te bieden en basisvaardigheden aan te leren. Alvorens individuele behandeltrajecten kunnen starten, moet eerst de problematiek van de minderjarige in kaart worden gebracht. Ook hiervoor wordt de voorlopige hechtenisfase gebruikt. Een geïnterviewde gedragsdeskundige verwoordt de functie van de voorlopige hechtenis in dit opzicht als volgt:

“Een pas op de plaats, (...) stabiliseren, observeren en dan verder kijken. Als hier een jongen binnenkomt en we gaan gelijk starten met een behandeling, dan heeft dat geen zin. Dus je leert ze hier wat dingen, je leert ze basisvaardigheden, samen eten aan tafel, hoe je in groepen omgaat, dat soort dingen kun je hier allemaal leren, maar echte individuele dingen.... Je [gaat] eerst eens kijken: wat is er aan de hand?”⁵⁶⁸

Een ITB-er geeft tijdens een interview aan dat de voorlopige hechtenisperiode niet alleen wordt gebruikt om de problematiek van de minderjarige in kaart te brengen met het oog op een eventuele intramurale behandeling, maar ook om te kijken wat de minderjarige nodig heeft om terug te keren in de samenleving met een verlaagd recidiverisico.⁵⁶⁹ De voorlopige hechtenis fungeert daarmee als een startpunt van een – deels residentieel en deels ambulant – hulpverlenings- en/of behandeltraject. Dit wordt in meerdere interviews naar voren gebracht.

“Het is een eerste stap naar echt een goed hulpverleningsaanbod. Om te kijken: wat is er met deze jongen nodig? Dan is vastzetten misschien wel een vergaande maatregel, maar het schept wel heel veel kansen, ook daarna. Ook voor jongens van voorlopige hechtenis die daarna uitstromen. (...) een goede impasse (...) om eventjes goed orde in het hele geheel te scheppen en vervolgens goede lijnen uit te zetten voor de rest van zijn leven en toekomst.”⁵⁷⁰

566 Vgl. Artikel 2, tweede lid BJJ, waarin de ‘opvoedingsdoelstelling’ van een verblijf in de justitiële jeugdinrichting is neergelegd. Zie ook paragraaf 4.5.1.

567 Interview gedragsdeskundige A (JJI).

568 Interview gedragsdeskundige J (JJI).

569 Interview ITB-er E (JJI). Vgl. Artikel 2, tweede lid BJJ, waarin de ‘re-integratiedoelstelling’ van een verblijf in de justitiële jeugdinrichting is neergelegd. Zie ook paragraaf 4.5.1.

570 Interview afdelingshoofd G (JJI).

Een gedragsdeskundige maakt tijdens een interview onderscheid tussen wat de functie van voorlopige hechtenis (idealiter) *zou moeten zijn* en wat de functie van voorlopige hechtenis *is* in de huidige praktijk. Wat hem betreft, zou de functie van de voorlopige hechtenis gelegen moeten zijn in de ‘trajectbenadering’, waarin het verblijf van de minderjarige in de justitiële jeugdinrichting in het kader van de voorlopige hechtenis zou moeten fungeren als een belangrijke schakel in het strafrechtelijke behandel- en hulpverleningstraject dat uiteindelijk als doel heeft dat de minderjarige in de toekomst niet meer recidiveert.

“Wij [de justitiële jeugdinrichting, YB] zijn een belangrijke schakel in het traject van jongeren waarbij ingeschat wordt dat die een hoge kans hebben op recidive of een ernstig delict hebben gepleegd, waarbij onze functie is om jongeren een gedeelte van het traject aan te bieden dat al loopt, of het begin van het traject aan te bieden dat nog gaat lopen. En dan moet je dus denken aan stabilisering, echt dat begin. En motiveren, klaarstomen voor de behandeling of voor een gedeelte van het traject wat buiten al loopt. Intramuraal en op een intensievere manier. Wij hebben natuurlijk zo’n jongere 24 uur per dag om daar een korte periode op een intensievere manier observatie en behandeling in te zetten. (...) [En] ook kijken in dat traject hier van: waar is het nou mis gegaan? Want dat hoort natuurlijk in dat intensieve traject, dat met als doel inderdaad om erachter te komen: waar ging het mis en wat kunnen wij of buiten [bijvoorbeeld de jeugdreclassering, YB] eraan doen dat die jongen niet meer recidiveert of dat die kans erop minder is?”⁵⁷¹

Tegelijkertijd constateert de betreffende gedragsdeskundige dat – zoals in paragraaf 8.6.2.3 reeds is beschreven – deze trajectbenadering (nog) onvoldoende wordt gerealiseerd in de praktijk, waardoor de functie van voorlopige hechtenis volgens hem in de praktijk veelal is beperkt tot een “time-out” voor de minderjarige in plaats van dat de voorlopige hechtenis een belangrijke schakel vormt in het strafrechtelijke hulpverlenings- en behandeltraject.

Aldus zijn in de percepties van de geïnterviewde gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en ITB-er over de functie van (de tenuitvoerlegging van) de voorlopige hechtenis van minderjarigen duidelijk de in artikel 2, tweede lid Bij neergelegde beveiligingsdoelstelling, opvoedingsdoelstelling en re-integratiedoelstelling van de justitiële jeugdinrichting te herkennen. De functie van de voorlopige hechtenis staat bovendien niet op zichzelf, daar het verblijf van een minderjarige in voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting zou moeten fungeren als een schakel – veelal als startpunt – in het strafrechtelijke hulpverlenings- en/of behandeltraject met als uiteindelijke doel om recidive in de toekomst te voorkomen. In de praktijk lijkt deze trajectbenadering echter (nog) niet overal naar behoren te functioneren (zie wederom: par. 8.6.2.3).

⁵⁷¹ Interview gedragsdeskundige F (JJJ).

8.6.3.2 Impact van tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis

Zoals in bovenstaande paragrafen van dit hoofdstuk is geschetst, wordt door officieren van justitie, raadslieden, raadsonderzoekers en jeugdreclasseerders ter onderbouwing van hun standpunt om de voorlopige hechtenis wel of niet te schorsen regelmatig gewezen op de vermeende positieve of negatieve impact van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting op de ontwikkeling van de minderjarige. Tijdens de interviews zijn de gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en ITB-er, die allen werkzaam zijn in een justitiële jeugdinrichting, gevraagd om vanuit hun expertise en ervaring te reflecteren op de impact van de voorlopige hechtenis op minderjarigen, waarbij hen ook enkele aannames zijn voorgelegd die door de eerder genoemde actoren geregeld worden gebruikt om hun standpunt met betrekking tot het wel of niet schorsen van de voorlopige hechtenis te onderbouwen. Bij het lezen van deze paragraaf moet men evenwel voor ogen houden dat dit een weergave betreft van (algemene) *percepties* van geïnterviewde medewerkers van justitiële jeugdinrichtingen over de impact van voorlopige hechtenis op de ontwikkeling van minderjarigen, hetgeen kan afwijken van de op basis van onderzoek gemeten of door een individuele minderjarige zelf ervaren impact van voorlopige hechtenis.⁵⁷²

Advocaten, raadsonderzoekers en jeugdreclasseerders wijzen ter onderbouwing van hun verzoek of advies om de voorlopige hechtenis te schorsen regelmatig op de jonge leeftijd van de minderjarige en/of zijn fysieke en/of mentale kwetsbaarheid. Een onderliggende aanname van een dergelijk argument is dat een verblijf van een jonge en/of kwetsbare minderjarige in een groep in een justitiële jeugdinrichting schadelijk kan zijn voor het welzijn en de ontwikkeling van de betreffende minderjarige. Deze aanname heeft daarmee betrekking op de (ervaren) veiligheid van minderjarigen in de justitiële jeugdinrichting.⁵⁷³ Desgevraagd erkennen ook verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen en afdelingshoofden dat het – ondanks inspanningen van de groepsleiding om dit te voorkomen – zeker niet ondenkbaar is dat een jonge, kwetsbare minderjarige in een justitiële jeugdinrichting te maken

572 Waar relevant, wordt in deze paragraaf verwezen naar uitkomsten van eerder onderzoek naar het verblijf van minderjarigen in justitiële jeugdinrichtingen in Nederland. In deze paragraaf wordt niet beoogd om te voorzien in een (volledige) weergave en analyse van de omvangrijke internationale – met name Amerikaanse – literatuur betreffende de impact en/of effectiviteit van het verblijf en de behandeling van minderjarige verdachten en veroordeelden in jeugdinrichtingen. Dit valt buiten de reikwijdte van het onderhavige onderzoek.

573 In 2007 concludeerden de Inspecties Jeugdzorg, Gezondheidszorg, Onderwijs en Sanctietoepassing in een zeer kritisch rapport dat alle justitiële jeugdinrichtingen te grote risico's lopen op een onveilig leefklimaat en dat het beleid onvoldoende gericht is op het voorkomen van agressie en geweld in de inrichting. In 2013 kwamen Van der Helm e.a. in hun onderzoeksrapport daarentegen tot de positieve conclusie dat het leefklimaat in justitiële jeugdinrichtingen over het algemeen "een behoorlijk niveau" heeft (p. 4). Zie voor een Europese studie naar geweld in instellingen voor justitiële jeugd: Liefwaard, Reef & Hazelzet 2014.

krijgt met intimidatie en geweld door groepsgenoten.⁵⁷⁴ Zo stelt een afdelingshoofd:

“We proberen hier de orde en veiligheid zo goed mogelijk zeker te stellen. Maar een groepsleider kan niet alles 100 procent in de gaten houden. Overal zitten jongens met flinke problematiek, die zitten ook door elkaar natuurlijk. Praktijken als afpersing of bedreiging of vechtpartijtjes onderling, dat speelt natuurlijk wel constant. En die groepsdruk, daar kunnen de jongens die wat zwakker zijn niet genoeg weerstand tegen bieden. Die lijden daaronder.”⁵⁷⁵

Een ander door advocaten, raadsonderzoekers en jeugdreclasseerders veelvuldig aangevoerd argument om de voorlopige hechtenis te schorsen, is het risico op ‘criminele besmetting’ in de justitiële jeugdinrichting.⁵⁷⁶ Uit de interviews komt naar voren dat verschillende gedragsdeskundigen en afdelingshoofden dit risico herkennen in hun dagelijkse praktijk:

“We hebben eigenlijk alleen maar jongeren hier uit de omgeving, dus heel vaak kennen ze elkaar al. Maar als ze elkaar nog niet kennen, dan kan het zijn dat er vriendschappen ontstaan die gewoon helemaal niet wenselijk zijn. En ja, daarnaast gebeurt er bij de jongens onderling, uit het zicht van de groepsleiding, echt wel het een en ander wat gewoon eigenlijk niet wenselijk is. Dat is gewoon inherent aan de doelgroep, dat voorkom je niet. En in die zin geloof ik ook wel dat jongens hier dingen kunnen leren die ze eigenlijk beter niet kunnen leren, ja.”⁵⁷⁷

Een andere geïnterviewde gedragsdeskundige is echter kritischer op dit argument en meent dat het risico op criminele besmetting bij een kort verblijf in een justitiële jeugdinrichting verwaarloosbaar is:

“Je bouwt [in de justitiële jeugdinrichting, YB] gewoon contacten op, dat doet iedereen. Maar ik vind nou niet dat het echt besmet ofzo. Ik zie niet hier dat de jongens allemaal nummers uitwisselen. Ik heb het altijd over vrienden en contact met groepsgenoten en als ik het woord ‘vrienden’ maar zeg, is het al van: ‘maar dat zijn mijn vrienden niet’. In de beginperiode leunen ze gewoon heel erg op de buitenwereld, de vrienden die ze daar hebben. En hoe langer je blijft vastzitten, hoe minder die vrienden buiten een rol zullen spelen in hun leven en zullen ze het hierbinnen zoeken. Maar die eerste periode geloof ik er niet in.”⁵⁷⁸

574 In onderzoek van Eichelsheim & Van der Laan (2011, p. 105-107 en 111) is geconstateerd dat de ervaren veiligheid in justitiële jeugdinrichtingen onder meer is gerelateerd aan leeftijd en dat met name jonge, kwetsbare minderjarigen nog wel eens slachtoffer worden van pesterijen, afpersing en fysiek geweld door groepsgenoten, veelal buiten het zicht van de groepsleiding. Zie ook: Van der Laan & Eichelsheim 2013, p. 439. Dit wordt eveneens treffend geïllustreerd in de studie van Oosterbeek (2005, p. 133-134) over het leven in justitiële jeugdinrichting De Doggershoek.

575 Interview afdelingshoofd G (JII).

576 Dit wordt in de criminologische literatuur ook wel aangeduid als ‘*deviancy training*’. Zie hierover o.m.: Dishion, McCord & Poulin 1999; Osgood & O’Neill Briddell 2006; Shapiro e.a. 2010.

577 Interview gedragsdeskundige A (JII).

578 Interview gedragsdeskundige J (JII). Ook in het onderzoek van Eichelsheim & Van der Laan (2011, p. 105-107) wordt geconstateerd dat echte ‘vriendschappen’ tussen groepsgenoten doorgaans niet worden aangegaan.

Voorts wordt door advocaten, raadsonderzoekers en jeugdreclasseerders geregeld gewezen op de negatieve gevolgen van de voorlopige hechtenis voor de schoolgang van de minderjarige, daar het verblijf in de justitiële jeugdinrichting ervoor zou zorgen dat de schoolgang wordt onderbroken, waardoor de minderjarige een achterstand oploopt of zelfs een schooljaar verliest. Desgevraagd is een geïnterviewde ITB-er bijzonder stellig in zijn opvatting dat de voorlopige hechtenis doorgaans geen negatieve invloed heeft op de schoolgang van de minderjarige, omdat de minderjarige in de gelegenheid wordt gesteld om zijn opleiding in de justitiële jeugdinrichting te vervolgen. Volgens de betreffende ITB-er gaat de schoolgang van minderjarigen er in de justitiële jeugdinrichting juist vaak op vooruit, aangezien zij daar worden verplicht om intern onderwijs te volgen.

“Er vindt [bij binnenkomst in de justitiële jeugdinrichting, YB] meteen een onderwijs-intake plaats en de boeken die moeten gewoon komen en de docent die gaat gewoon verder. Dus meteen contact met de school waar die jongen verbleef... En die jongens kunnen hier gewoon examen doen. (...) Er is echt geen reden om te zeggen van: ‘schorsen, omdat school onderbroken wordt’. Nee, vaak gaan jongens hier beter naar school dan buiten, want ze moeten gewoon. En dan krijgt school ook meer aandacht, er is meer begeleiding voor.”⁵⁷⁹

Verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen en afdelingshoofden bevestigen dat bij veel minderjarigen die in voorlopige hechtenis worden genomen de schoolgang voorafgaand aan het verblijf in de justitiële jeugdinrichting niet probleemloos is verlopen, waardoor het regime en het verplicht volgen van onderwijs in de justitiële jeugdinrichting de schoolgang veelal juist stabiel maakt.⁵⁸⁰ Niettemin wordt tijdens de interviews ook erkend dat bij minderjarigen waarbij de schoolgang wel goed verloopt, een plaatsing in een justitiële jeugdinrichting wel degelijk een negatieve impact kan hebben op de kwaliteit en de voortgang van het onderwijs van de minderjarige. Een gedragsdeskundige legt tijdens een interview uit dat dit onder meer te maken kan hebben met het beperkte aanbod aan opleidingen in een justitiële jeugdinrichting, met praktische problemen die aan voortzetting van de eigen opleiding in de justitiële jeugdinrichting in de weg staan, dan wel met de gecompliceerde groep scholieren die één klasruimte moeten delen.⁵⁸¹

“Hier wordt MBO-1, niveau AKA aangeboden. Maar jongens die dat al behaald hebben, ja, die zitten hier dan als dagbesteding. Die zijn niet echt gemotiveerd. En het sluit toch niet aan op wat ze al deden of wat ze waren. (...) [Eigen schoolboeken meenemen] kan wel,

579 Interview ITB-er E (JJI).

580 Dit komt ook naar voren in het onderzoek van Van der Helm e.a. (2013, p. 12-15 en 23), waarin tevens wordt geconstateerd dat het leerklimaat in justitiële jeugdinrichtingen, ondanks grote verschillen tussen klassen, over het algemeen positief wordt gewaardeerd door de jeugdigen.

581 Deze problemen zijn ook signaleerd in het onderzoek van Smeets (2011, p. 39-41 en 47-49) naar het onderwijs in justitiële jeugdinrichtingen.

maar dan ben je ook afhankelijk van de toeleverende school. Alles moet worden aangedragen en toetsen moeten worden overgedragen en er zijn scholen die dat niet doen. (...). En dan zie je dat sommige jongens afglijden. Sommigen willen dan ook niet meer naar school toe. Dus daar moeten we dan heel erg achteraan zitten. (...) Jongeren vinden over het algemeen het onderwijs hier matig, want ze zitten toch veel met gedragsgestoorde jongeren bij elkaar op één groep. Dus vaak is een docent vooral bezig om de beheersing en veiligheid te creëren. Dus qua onderwijs is dat wel een ondergeschoven kindje.”⁵⁸²

In tegenstelling tot de bovenstaande beroepen op de (vermeende) negatieve gevolgen van het verblijf in de justitiële jeugdinrichting, wordt door de officier van justitie, raadsonderzoeker of jeugdreclasserder soms juist gewezen op de (vermeende) positieve impact van de voorlopige hechtenis op de ontwikkeling van de minderjarige ter onderbouwing van hun standpunt of advies om de voorlopige hechtenis niet te schorsen. In dit verband wordt zo nu en dan gewezen op het ‘schrikeffect’ dat van een direct op het delict volgende, kortdurende plaatsing in een justitiële jeugdinrichting zou uitgaan, hetgeen de minderjarige ervoor moet behoeden om in de toekomst wederom strafbare feiten te plegen. Desgevraagd stelt een aantal geïnterviewde gedragsdeskundigen en afdelingshoofden erin te geloven dat een kortdurende voorlopige hechtenis voor first offenders afschrikwekkend kan werken.

“Ik denk voor de *time being*, dus als je het hebt over korte plaatsingen, dat ik denk dat je er dan wel wat aan kan hebben, in die zin ook dat ze ook wel met jongens in aanraking komen die inderdaad al langer binnenkomen, dat ze denken ‘wow, het is wel eng hier’. Want je bent namelijk een *nobody* als je binnenkomt. (...) Dat kan ook een behoorlijk schrikeffect met zich meebrengen. Zo van ‘Jezus, die jongens die zitten hier bijna hun hele leven al, dat wil ik echt niet, ik wil echt niet die kant op’.”⁵⁸³

Een gedragsdeskundige merkt hierbij wel op dat een groot deel van de populatie in de justitiële jeugdinrichting met een zodanige persoonlijke problematiek heeft te kampen dat enkel een schrikeffect niet volstaat.⁵⁸⁴ Voorts wordt er door meerdere respondenten op gewezen dat bij minderjarigen die al meermaals in een justitiële jeugdinrichting hebben gezeten van een schrikeffect geen sprake meer is. Een dergelijk verschil tussen minderjarigen met en zonder eerdere detentie-ervaring is eerder naar voren gekomen in het onderzoek van Van der Laan e.a., waarin wordt signaleerd dat “first offenders” doorgaans angstiger zijn dan “recidivisten”, omdat zij “meer schrikken van de omgeving waarin ze terechtkomen”.⁵⁸⁵

Naar aanleiding van de vraag in hoeverre het verblijf in voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting een positieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van de minderjarige, wijzen verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen en afdelingshoofden erop dat sommige minder-

582 Interview gedragsdeskundige C (JJI).

583 Interview afdelingshoofd I (JJI).

584 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

585 Van der Laan e.a. 2008, p. 77.

jarigen veel baat hebben bij structuur en orde in de jeugdinrichting, die zij in hun eigen leefomgeving niet hebben.⁵⁸⁶ Zo stelt een afdelingshoofd tijdens een interview:

“De meeste jongens die hier komen, hebben nooit echt structuur in hun leven gekend. Die worden hier wel in een flinke structuur gezet. Ik denk dat dat goed is om het dag- en nachtritme beter onder controle te krijgen of drugsgebruik beter inzichtelijk te maken of te krijgen, ook in een korte periode. Ze in ieder geval het gevoel te geven van veiligheid, maar ook om orde te creëren in de chaos van hun leven.”⁵⁸⁷

Illustratief voor deze opvatting is dat een gedragsdeskundige tijdens een interview verklaart dat sommige minderjarigen zo goed gedijen in de structuur van de justitiële jeugdinrichting dat hij het soms “zonde” vindt dat het verblijf in de justitiële jeugdinrichting vanwege een schorsing wordt beëindigd en de minderjarige weer terug moet naar zijn leefomgeving, waar deze structuur juist ontbreekt:

“Soms heb ik zoiets van, dan hebben jongens die hier binnen zitten zoveel baat bij gewoon de structuur die we hier bieden. (...) Het dagelijkse ritme, het gewoon 's ochtends om 08:00 uur klaarstaan en ontbijten en iedere dag naar school. Sommige jongens hebben daar zoveel baat bij. En die worden dan geschorst en dan gaan ze weer terug naar een thuissituatie waar eigenlijk heel weinig structuur is. En dat vind ik dan best wel eens zonde, dat je dan een jongen ziet waarvan ik denk: ‘Ah, daar hadden we net even wat meer nog voor kunnen betekenen, als hij wat langer hier was gebleven’.”⁵⁸⁸

Een geïnterviewde gedragsdeskundige relateert echter de (vermeende) positieve invloed van de structuur in de justitiële inrichting op de ontwikkeling van de minderjarige. Hij stelt zich op het standpunt dat de structuur in de justitiële jeugdinrichting een “fictieve wereld” creëert die buiten de inrichting niet is te realiseren, waardoor de kans dat de minderjarige na terugkeer in zijn eigen leefomgeving terugvalt in oude gewoontes hoe dan ook groot is.⁵⁸⁹

“Het is natuurlijk niet de echte wereld waarin ze hier leven. (...) De verleidingen van het echte leven, die zijn hier niet. (...) Dus dan kan je niet echt goed oefenen in een echte wereld zeg maar. Dus de risicofactoren zijn hier minimaal, omdat je toch heel veel bescher-

586 Onderzoek van Eichelsheim & Van der Laan (2011, p. 139) laat zien dat ook de minderjarigen zelf de structuur in de justitiële inrichting veelal waarderen en daar een positief gevoel aan overhouden. Zie ook: Van der Laan & Eichelsheim 2013, p. 437. En voorts: Klooster, Van Hoek & Van 't Hoff (1999), die concludeerden dat met name Marokkaanse jongens baat hebben van de structuur van een justitiële jeugdinrichting.

587 Interview afdelingshoofd G (JJ1).

588 Interview gedragsdeskundige A (JJ1).

589 Vgl. Hanrath (2013, p. 227) die op basis van zijn etnografisch onderzoek in leefgroepen in twee justitiële jeugdinrichtingen constateert: “Assimilatie van de dagelijkse werkelijkheid in de samenleving lijkt bovendien niet één-op-één toepasbaar op het reilen en zeilen van een leefgroep. Die leefgroep laat zien dat haar ordening primair assimilatie van voorgeschreven routines en omgangsvormen vereist: routines en omgangsvormen die niet verder gaan dan het mogelijk maken van een veilig verblijf.”

ming en veiligheid biedt. De jongeren zijn heel gevoelig voor sancties. (...) We hebben hier veel meer middelen natuurlijk om ze onder druk te zetten. Dus wat je toch ziet is dat jongeren toch wel weer snel vervallen in hun oude patroon omdat ze weer in hun oude buurt komen, dus dat zijn wel de risico's.”⁵⁹⁰

Hier staat tegenover dat een andere gedragsdeskundige zich op het standpunt stelt dat de wijze waarop invulling wordt gegeven aan het verblijf in de justitiële jeugdinrichting, waarbij wordt gewerkt met een methodiek die veel nadruk legt op het aanleren van basisvaardigheden, in zijn optiek zeker een positieve uitwerking kan hebben op de ontwikkeling van de minderjarige.

“Ik ben ervan overtuigd dat we echt goeie dingen doen hier. Al is het alleen al het leren van die basisvaardigheden (...) die voor ieder mens belangrijk zijn om te beheersen en die gewoon heel erg bij kunnen dragen aan een goed functioneren in de maatschappij.”⁵⁹¹

Tegelijkertijd geldt ook voor de potentiële positieve impact van de structuur en basismethodiek in de justitiële jeugdinrichting, althans volgens verschillende geïnterviewde gedragsdeskundigen en afdelingshoofden, dat hiervan niet veel meer hoeft te worden verwacht als de minderjarige reeds enkele malen eerder gedetineerd is geweest en de voorlopige hechtenis (wederom) van korte duur is.

“Dat zie je vaak bij terugkerende jongeren, die vaak terug komen. Dat ze het riedeltje wel kennen: ‘ik ga even zitten, ik gedraag me en daarna ben ik weer weg’. Maar dan wordt het sociaal wenselijk gedrag en daar heb je natuurlijk vrij weinig aan.”⁵⁹²

Een aantal respondenten stelt zich tijdens de interviews op het standpunt dat het bij deze groep “terugkerende” minderjarigen wenselijk kan zijn om hen voor een langere duur in de justitiële jeugdinrichting te houden in plaats van voor de zoveelste keer een ambulante traject te starten. In dit verband stelt een gedragsdeskundige tijdens een interview dat hij regelmatig gevallen tegenkomt waarin de voorlopige hechtenis vroegtijdig door de rechter wordt geschorst, terwijl wat hem betreft een langduriger intramuraal (behandel)traject effectiever zou zijn geweest.

“Wat ik er wel over kan zeggen is dat er regelmatig jongens geschorst worden waar wij, als wij daar een directe stem in hadden, niet voor schorsing waren gegaan. (...) Ik ben wel van mening dat sommige jongeren, dat daar te lang mee aangemodderd wordt wat betreft kanssen voor ambulante trajecten. Dus dat ik me kan voorstellen dat op het moment dat daar een detentiestraf uit zou komen, ter vervanging van het ambulante traject, dat wij meer kunnen behalen met de jongere dan dat er buiten gebeurt.”⁵⁹³

590 Interview gedragsdeskundige C (JJI).

591 Interview gedragsdeskundige A (JJI).

592 Interview afdelingshoofd G (JJI).

593 Interview gedragsdeskundige F (JJI).

Deze opvatting hangt tevens samen met de perceptie over de effectiviteit van het intramuraal behandelen van minderjarigen in een justitiële jeugdinrichting.⁵⁹⁴ Hierover lopen de opvattingen onder de geïnterviewde gedragsdeskundigen en ITB-er uiteen. Zo meent ook de geïnterviewde ITB-er dat het soms in het belang van de ontwikkeling van de minderjarige kan zijn om het verblijf in de justitiële jeugdinrichting langer te laten voortduren en de voorlopige hechtenis niet te snel te schorsen om hiermee de intramurale behandeling een kans van slagen te geven. Hij legt tijdens het interview uit waarom hij de justitiële jeugdinrichting als een goede behandelomgeving beschouwt:

“Kijk, je haalt jongens helemaal uit de situatie. Die zitten vaak in een enorme overlevingsmodus waarin ze veel schade aanrichten in hun omgeving en ook uiteindelijk dus voor henzelf. Er zijn ook jongens die soms zelf heel veel risico lopen, waar sprake is van midde-
lengebruik. Dus als je die uit de situatie haalt, dan pas kunnen ze eigenlijk gaan beginnen met reflecteren op zichzelf en ook inzicht gaan krijgen van ‘hé, wat ben ik eigenlijk aan het doen?’ En niet alleen maar ‘wat zijn onmogelijkheden?’, want die kennen ze prima, maar ook: ‘wat zijn de mogelijkheden?’ En dat kost tijd en vertrouwen.”⁵⁹⁵

Een geïnterviewde gedragsdeskundige heeft daarentegen minder fiducia in de justitiële jeugdinrichting als behandelomgeving:

“Ik zou dit niet per se echt een goede behandelomgeving [noemen]. Het blijft een gevangenis. Het is beheersmatig, er zijn regels, er is van alles waar je je aan moet houden. Heel veel jongens zeggen ook ‘je moet me buiten eens zien, ik ben hier binnen heel anders’.”⁵⁹⁶

Aldus lopen de opvattingen over de impact van het verblijf in voorlopige hechtenis in de justitiële jeugdinrichting uiteen, waarbij alle respondenten onderkennen dat de daadwerkelijke negatieve of positieve impact per geval zal verschillen. Het voorgaande overziend, kan wel worden gesteld dat mogelijke schadelijke effecten van een verblijf in voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting, zeker bij jonge en/of kwetsbare verdachten

594 Voor studies over de effectiviteit van individuele behandelingen c.q. therapieën in beveiligde inrichtingen voor jeugdigen, zie: Garrido & Morales 2007; Lipsey 2009. Zie over (de effectiviteit van) groepsbehandeling in relatie tot het leefklimaat in groepen in Nederlandse justitiële jeugdinrichtingen: Van der Helm 2011.

595 Interview ITB-er E (JJI).

596 Interview gedragsdeskundige H (JJI). Zie hierover ook Hanrath (2013, p. 226-227) die in zijn dissertatie de effecten van behandeling in de justitiële jeugdinrichting heeft gekoppeld aan het vraagstuk van orde in de inrichting. Hij werpt hierbij de vraag op of “deze gesloten context wel de ruimte kan bieden om meer te doen dan een verantwoorde opvang van de jongeren.” Hanrath constateert dat “pedagogisch handelen waarbij de jongere zich niet alleen omgangsvormen eigen maakt, maar waarbij hij ook keuzes kan maken in wat hij wel of niet wil overnemen of mede kan bepalen wat wenselijk is om over te nemen, [...] zich slecht [verhoudt] tot een orde die uniformiteit vraagt omdat ze anders niet kan functioneren.” Volgens Hanrath blijkt deze tegenstrijdigheid tussen de algemene regels die nodig zijn om de groep ordelijk te laten functioneren en de pedagogische begeleiding die wenselijk is om de individuele jongere toe te rusten voor zijn toekomst een “onoplosbare paradox”.

of minderjarigen waarbij de schoolgang buiten de inrichting goed verloopt, volgens de respondenten niet kunnen worden uitgesloten. Over de mogelijke positieve impact van het verblijf in voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinrichting op de ontwikkeling van minderjarigen zijn de percepties van de respondenten niet eensluidend. Zo koestert de ene gedragsdeskundige een sterk geloof in de positieve invloed van de structuur, methodiek en behandelingen in de justitiële jeugdinrichting, terwijl een andere gedragsdeskundige minder fiducia heeft in de justitiële jeugdinrichting als omgeving om – in korte tijd – een (blijvende) positieve impact te hebben op het functioneren van de minderjarige na terugkeer in zijn eigen omgeving.

8.6.4 Alternatieve tenuitvoerlegging: nachtdetentie

Een bijzondere tenuitvoerleggingsmodaliteit van de voorlopige hechtenis in de justitiële jeugdinrichting betreft de nachtdetentie.⁵⁹⁷ Evenals in eerder onderzoek,⁵⁹⁸ komt in het onderhavige onderzoek naar voren dat er grote regionale verschillen bestaan in de nachtdetentiepraktijk. Zo heeft – volgens de bij de betreffende inrichtingen werkzame respondenten – één van de in het onderzoek betrokken justitiële jeugdinrichtingen vrijwel nooit te maken met een jeugdige met nachtdetentie, hebben twee andere justitiële jeugdinrichting doorgaans slechts enkele jeugdigen met nachtdetentie in hun populatie, terwijl weer twee andere inrichtingen een zodanig aantal jeugdigen met nachtdetentie opvangt dat er zelfs een aparte ‘nachtdetentiegroep’ is binnen deze inrichtingen.

Uit de interviews met de gedragsdeskundigen, afdelingshoofden en ITB-ers komt naar voren dat de justitiële jeugdinrichting voor wat betreft nachtdetentie – evenals bij de ‘reguliere’ voorlopige hechtenis – vooral een faciliterende rol heeft. De justitiële jeugdinrichting is verantwoordelijk voor de tenuitvoerlegging van de nachtdetentie, maar wordt volgens de respondenten doorgaans niet of nauwelijks – ook niet in een informerende of adviserende rol – betrokken in de besluitvorming over het al dan niet toepassen van deze modaliteit ten aanzien van een bepaalde minderjarige.

“Wij worden daar niet in gevraagd. We krijgen hier een jongere binnen en (...) vanuit de [rechtbank, YB] komt dan al bericht, van: ‘deze jongen is geschikt voor nachtdetentie’. En op het moment dat je dat seintje krijgt, dan gaat het dus niet gelijk van start, maar dan moet er dus wel een onderzoek voor nachtdetentie gelijk van start gaan. En dat gebeurt vanuit de jeugdreclassering en vanuit hier. We hebben daar een speciale nachtdetentiewerker voor. Of dat is gewoon een trajectbegeleider [lees: ITB-er, YB] die daar ook wel zijn weg in weet. En dan gaat het onderzoek van start, dan komt de jeugdreclassering echt concreet met een plan. En dat moet dan goedgekeurd worden nog een keer door de officier

⁵⁹⁷ Artikel 493, derde lid Sv.

⁵⁹⁸ Nadat de modaliteit van nachtdetentie in 2003 landelijk is ingevoerd, signaleerden Bos e.a. in 2006 (p. 29-37) op basis van een evaluatieonderzoek dat er grote regionale verschillen bestonden in de toepassingspraktijk van de nachtdetentie, waarbij in sommige arrondissementen zelfs in het geheel geen gebruik werd gemaakt van deze modaliteit. In 2011 werd dit wederom geconstateerd door Uit Beijerse & Jansen (p. 198-200).

van justitie. Op het moment dat dat akkoord is, dan gaan we vanuit hier echt de praktische zaken regelen, zoals een buskaartje en dat een jongere iedere dag gewoon naar buiten kan. En de eerste keer gaat de nachtdetentiecoördinator van ons, die reist dan mee naar school, zodat de jongere niet alleen hoeft te gaan gelijk.”⁵⁹⁹

De tenuitvoerlegging van nachtdetentie houdt in de praktijk in dat de minderjarige op doordeweekse dagen overdag de justitiële inrichting verlaat om naar zijn eigen school te gaan om vervolgens direct na schooltijd terug te keren naar de inrichting. De overige tijd – waaronder ook de weekenden – verblijft de minderjarige in de inrichting. Een gedragsdeskundige legt uit dat hierover voorafgaand aan de start van de nachtdetentie strakke afspraken worden gemaakt met de minderjarige, die worden gehandhaafd door middel van een systeem van gele en rode kaarten:

“Wat we dan doen, is eerst een afspraak op de school zelf. Dus ik ga ook vaak persoonlijk mee om die afspraken te maken en dan wordt een contract getekend en alle voorwaarden doorgenomen. Dus bijvoorbeeld dat een jongere alleen van A naar B mag en ook weer terug. Dus de tijden worden afgesproken en ook de reistijd. Jongeren mogen niet nog langs de supermarkt lopen of naar een tankstation om wat lekkers te halen. Er worden hele duidelijke afspraken gemaakt over contrabande. We hebben ook een systeem: we werken met een gele kaart en een rode kaart. Net als bij voetbal. Dus als ze een keer een overtreding hebben gemaakt, krijgen ze een gele kaart. En gebeurt dat nog een keer, dan een rode kaart. En dan wordt met de directie besloten wat we daarmee gaan doen. En soms zitten ze dan voor een week binnen en dan mogen ze het daarna weer proberen.”⁶⁰⁰

Niet alle justitiële jeugdinrichtingen die minderjarigen met nachtdetentie opvangen, hebben hiervoor een aparte groep ingericht. Hiervoor lijkt de voornaamste reden te zijn gelegen in het geringe aantal minderjarigen met nachtdetentie dat in de betreffende inrichtingen verblijft. Tijdens de interviews komt evenwel naar voren dat wanneer minderjarigen met nachtdetentie niet in een aparte groep, maar in een reguliere kortverblijfgroep verblijven, dit een negatieve weerslag kan hebben op de dynamiek in de groep en op de positie van de betreffende minderjarige in de groep.⁶⁰¹ Dit wordt onder meer gesignaleerd door een respondent die als afdelingshoofd betrokken is bij (reguliere) kortverblijfgroepen waarin zo nu en dan ook jeugdigen met nachtdetentie verblijven:

“Het geeft ook wel wat roering in de groep. Ik bedoel: er zijn mensen [jeugdigen, YB] die zijn al weken, maanden binnen en diegene gaat steeds naar buiten. Dat is toch vervelend. Een jongen die wat langer moet blijven, die vindt het sowieso al heel vervelend als hij om zich heen jongens naar huis ziet gaan, en hij ziet steeds nieuwe jongens binnenkomen, en hij blijft. Dat maakt het wel lastig.”⁶⁰²

599 Interview gedragsdeskundige A (JJI).

600 Interview gedragsdeskundige C (JJI).

601 Dit is eveneens naar voren gekomen in het onderzoek van Bos e.a. 2006, p. 43.

602 Interview afdelingshoofd B (JJI).

Een geïnterviewde gedragsdeskundige, die in dezelfde inrichting werkzaam is, signaleert dat een minderjarige met nachtdetentie een aparte status krijgt binnen een reguliere kortverblijfgroep:

“Het geeft een bepaalde status sowieso aan jongens. (...) Dat die jongens dus een mogelijkheid zijn om iets naar binnen te brengen. Dus het geeft status. (...) Daar ben ik zelf ook alert op, dat een jongere niet onder druk gezet wordt om dingen dan naar binnen te brengen.”⁶⁰³

Ook het zojuist aangehaalde afdelingshoofd herkent dit en constateert: “als het een zwakkere broeder is, dan is die druk er gelijk.”⁶⁰⁴ Tijdens de interviews wijzen verschillende respondenten erop dat de modaliteit van nachtdetentie het risico op contrabande in de inrichting vergroot.⁶⁰⁵ Om deze reden worden de minderjarigen die de inrichting verlaten en weer binnenkomen regelmatig aan controles onderworpen. Doorgaans worden ze gefouilleerd en soms moeten minderjarigen visitaties ondergaan. Ook worden regelmatig urinecontroles afgenomen om te controleren of de minderjarigen niet onder invloed van drugs of alcohol zijn teruggekeerd naar de inrichting. Een gedragsdeskundige merkt tijdens een interview op dat deze controles behoorlijk belastend kunnen zijn voor de betreffende minderjarigen.⁶⁰⁶

“Bij terugkomst worden ze gevisiteerd en ze moeten ook een urinecontrole doen en ze mogen pas naar hun kamer, naar de groep als ze dat gedaan hebben. Dus, sommige jongens, als je niet kan plassen, zit je daar drie, vier uur in de wachtcel. (...) Dat is best wel heel extreem ja.”⁶⁰⁷

Niettemin hebben de in het kader van het onderhavige onderzoek geïnterviewde gedragsdeskundigen en afdelingshoofden, die in hun dagelijkse praktijk werken met minderjarigen met nachtdetentie, de indruk dat de minderjarigen deze modaliteit doorgaans als positief ervaren.⁶⁰⁸ Wel merkt een afdelingshoofd hierbij op:

“De jongens zien het als positief. Vaak weten ze ook niet helemaal, daar komen ze later pas achter, dat met meer vrijheid ook meer verantwoordelijkheid komt. Dat is echt wel iets wat ze heel erg onderschatten.”⁶⁰⁹

603 Interview gedragsdeskundige A (JJI).

604 Interview afdelingshoofd B (JJI).

605 Ook in het onderzoek van Voogd (2013, p. 177) wordt signaleerd dat minderjarigen met nachtdetentie soms bijna dagelijks door hun sociale omgeving onder druk worden gezet om contrabande de inrichting in te smokkelen.

606 In het onderzoek van Voogd (2013, p. 177) wordt eveneens geconstateerd dat de dagelijkse controles zeer belastend kunnen zijn voor minderjarigen met nachtdetentie.

607 Interview gedragsdeskundige C (JJI).

608 Ook uit onderzoek van Bos e.a. (2006, p. 44) is gebleken dat minderjarigen de modaliteit van nachtdetentie, over het geheel gezien, doorgaans positief lijken te waarderen: minderjarigen beschouwen het vooral als een “gunst” om vanuit de justitiële jeugdinrichting naar hun eigen school te mogen.

609 Interview afdelingshoofd G (JJI).

Voorts zijn deze respondenten – behoudens het afdelingshoofd dat de tenuitvoerlegging van de nachtdetentie, gelet op de spanningen op de groep en de “veiligheidsissues” die hier in zijn ervaring mee gepaard gaan, vooral als “lastig” lijkt te ervaren⁶¹⁰ – zelf ook positief over deze modaliteit, waarbij vooral wordt gewaardeerd dat de minderjarige hiermee de mogelijkheid krijgt om zijn schooltraject te kunnen voorzetten. Wel vraagt één van de gedragsdeskundigen zich tijdens een interview hardop af waarom in gevallen waarin nachtdetentie wordt toegepast – en de minderjarige dus het vertrouwen krijgt om overdag de inrichting te verlaten – niet zou kunnen worden volstaan met huisarrest met elektronisch toezicht.⁶¹¹ Hiermee zet deze gedragsdeskundige vraagtekens bij de noodzaak van het beveiligingsniveau van de justitiële jeugdinrichting voor deze categorie voorlopig gehechte minderjarigen. Deze noodzaak wordt in elk geval ook niet ervaren in één van de andere in het onderzoek betrokken inrichtingen, waarin de nachtdetentiegroep lange tijd was gevestigd in een beperkt beveiligd gebouw dat was gelegen naast de – normaal beveiligde – justitiële jeugdinrichting. Deze beperkt beveiligde locatie is echter vanwege bezuinigingen en de dalende instroom van minderjarigen gesloten.⁶¹²

8.6.5 Informerende en adviserende rol justitiële jeugdinrichting bij raadkamer?

De rol van de justitiële jeugdinrichting bij de rechterlijke besluitvorming over (de voortzetting van) de voorlopige hechtenis is beperkt. Zo kent de justitiële jeugdinrichting geen (zelfstandige) informerende of adviserende positie bij de raadkamer, maar is het voor wat betreft de informatievoorziening aan de rechter en officier afhankelijk van de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering. De door de gedragsdeskundigen van justitiële jeugdinrichtingen in kaart gebrachte informatie over de minderjarige bereikt in de praktijk lang niet altijd de raadkamer die over de voorlopige hechtenis moet beslissen. Hierbij speelt een rol dat de termijnen van de perspectiefplannen niet zijn afgestemd op de termijnen van de voorlopige hechtenis, waardoor het eerste perspectiefplan doorgaans te laat gereed is voor de eerste raadkamerzitting. Ook is niet structureel gewaarborgd dat de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering informatie bij de justitiële jeugdinrichting opvraagt en deze verwerkt in zijn c.q. haar advies aan de raadkamer.

610 Interview afdelingshoofd B (JJ1).

611 Interview gedragsdeskundige J (JJ1).

612 De sluiting van de beperkt beveiligde inrichting vond plaats in de aanloop naar de sluiting van de naastgelegen justitiële jeugdinrichting, hetgeen in augustus 2015 is voltrokken. Ten tijde van de interviews met de respondenten van de betreffende inrichting was het normaal beveiligde gebouw nog in gebruik, maar was het beperkt beveiligde gebouw reeds gesloten.

Naar aanleiding van signalen uit de praktijk, is er ten tijde van het onderhavige onderzoek ook op beleidsniveau groeiende aandacht voor het belang dat de informatie die de justitiële jeugdinrichting tijdens het verblijf over de minderjarige vergaart structureel ter beschikking wordt gesteld aan de raadkamer die over de voorlopige hechtenis van de minderjarige moet beslissen. Dit komt naar voren in een brief van de staatsecretaris van Veiligheid en Justitie van 8 april 2015, waarin hij uitdrukkelijk het voornemen kenbaar maakt dat de informatie van de justitiële jeugdinrichting standaard onderdeel moet gaan uitmaken van het advies van de Raad voor de Kinderbescherming bij de raadkamer.⁶¹³ Indien dit voornemen daadwerkelijk wordt geïmplementeerd in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen, brengt dit mee dat de in paragraaf 8.6.3.2 beschreven percepties van in justitiële jeugdinrichtingen werkzame gedragsdeskundigen over de mogelijke positieve en/of negatieve impact van voortzetting van de voorlopige hechtenis op de ontwikkeling van de minderjarige directer en mogelijk prominenter zullen gaan doorwerken in de besluitvorming van de raadkamer.

8.7 VOORLOPIGE HECHTENISBESLISSINGEN ALS ONDERDEEL VAN EEN DYNAMISCH PROCES

In het onderhavige hoofdstuk komt naar voren dat – in lijn met eerder criminologisch en rechtssociologisch onderzoek (zie par. 1.6.3.1) – de besluitvorming van de rechter-commissaris en raadkamer over de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten, zoals beschreven in hoofdstuk 7, niet op zichzelf staat, maar onderdeel is van een dynamisch proces van beslissingen van, en interacties tussen verschillende actoren, waarbij telkens de output van de ene actor, input voor een andere actor oplevert.⁶¹⁴ In deze paragraaf wordt een vijftal opvallende patronen in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen uitgelicht, die voortvloeien uit het dynamische proces van interacties tussen de verschillende actoren. Hiermee wordt tevens de context inzichtelijk gemaakt waarbinnen de vijf in het voorgaande hoofdstuk gesignaleerde patronen in de rechtelijke besluitvorming vorm krijgen (vgl. par. 7.7).

8.7.1 Verschillende disciplines en invalshoeken: juridisch versus hulpverlening?

De voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen kenmerkt zich door een dynamiek die ontstaat door interacties tussen verschillende actoren die elk een eigen beoordelingskader hanteren voor hun beslissingen. De uiteenlopende beoordelingskaders hangen samen met de verschillende rollen

613 *Kamerstukken II* 2014-2015, 28741/29270, nr. 25.

614 Vgl. o.m. Van der Woude 2016, p. 16-17, zoals aangehaald in paragraaf 1.6.3.1.

die de actoren vervullen in de voorlopige hechtenispraktijk, alsook met de specifieke expertise die aanwezig is bij de betreffende actoren. Zo zijn de rechter, officier van justitie en advocaat eerst en vooral juristen die – elk vanuit hun eigen rol – ‘het recht’ toepassen (of daarop toezien), waardoor de beoordelingskaders voor hun beslissingen voor een belangrijk deel worden gevormd door de wettelijke regeling en de relevante juridische beginselen en uitgangspunten die voortkomen uit andere rechtsbronnen.

De professionals die vanuit de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering en justitiële jeugdinrichting zijn betrokken in de voorlopige hechtenispraktijk, zijn in hun beoordelingskaders niet zozeer georiënteerd op juridische uitgangspunten voor voorlopige hechtenis, maar veeleer op de vraag wat er nodig is voor het waarborgen of stimuleren van een positieve ontwikkeling van de minderjarige verdachte, waarbij aandacht is voor de verschillende domeinen in het leven van de minderjarigen – thuis, school, vrije tijd, etc. – en waarmee uiteindelijk wordt beoogd om recidive te voorkomen. Raadsonderzoekers, jeugdreclasseerders en pedagogisch medewerkers van justitiële jeugdinrichtingen hebben vaak een achtergrond in de pedagogiek, sociaal pedagogische hulpverlening of maatschappelijk werk en dienstverlening. Ook zijn vanuit de Raad, jeugdreclassering en justitiële jeugdinrichting gedragsdeskundigen – veelal orthopedagogen en/of ontwikkelingspsychologen – betrokken in de voorlopige hechtenispraktijk. Het is dan ook niet verassend dat in de beoordelingskaders van deze actoren een prominente plek is ingeruimd voor de hulpverleningsbehoeften van de minderjarige, waaraan, vanuit pedagogisch en/of ontwikkelingspsychologisch oogpunt, tegemoet zou moeten worden gekomen om een positieve ontwikkeling van de minderjarige te bevorderen en recidive in de toekomst te voorkomen.

De interacties tussen professionals uit verschillende disciplines met eigen rollen en beoordelingskaders brengen mee dat een veelheid aan uiteenlopende perspectieven en factoren – direct of indirect – van invloed kan zijn op de rechterlijke besluitvorming in het kader van de voorlopige hechtenis. Soms staan de perspectieven van de verschillende actoren lijnrecht tegenover elkaar. Een voorbeeld betreft het *juridisch-georiënteerde perspectief* van de *advocaat* die een zwijgende proceshouding beschouwt als een recht van de verdachte en zijn minderjarige cliënt adviseert om zich op dit zwijgrecht te beroepen, omdat hij dit in het belang van zijn cliënt acht met het oog op het verdere verloop van de strafzaak, terwijl de betrokken *jeugdreclasseerder* meent dat het vanuit *pedagogisch perspectief* – met het oog op het hulpverleningstraject – in het belang van zijn minderjarige cliënt is dat hij verantwoordelijkheid neemt voor zijn daden en dat een zwijgende proceshouding mogelijk moet worden opgevat als een indicatie voor een gebrekkige gewetensontwikkeling.

Beide perspectieven kunnen doorwerken in het dynamische proces van interacties tussen actoren, waarin de output van de ene actor, input is voor een andere actor. Zo kan de beslissing van de advocaat om zijn minderjarige cliënt te adviseren om zich op zijn zwijgrecht te beroepen tot gevolg

hebben dat – als de minderjarige besluit dit advies op te volgen – de overige actoren worden geconfronteerd met een zwijgende verdachte. Dit kan vervolgens – expliciet of impliciet – een rol spelen in de beslissing van de jeugdreclassering om te adviseren om de voorlopige hechtenis (nog) niet te schorsen. Deze output van respectievelijk de advocaat en de jeugdreclassering vormt vervolgens input voor bijvoorbeeld het advies van de Raad, het standpunt van de officier van justitie, de verdere verdedigingsstrategie van de advocaat en – direct of indirect – voor de besluitvorming van de rechter-commissaris of raadkamer. Hierbij kan het voorkomen dat, zelfs als een rechter-commissaris vanuit zijn eigen beoordelingskader het beroep van de verdachte op het zwijgrecht als zodanig geen relevante factor vindt in de schorsingsbeslissing, deze factor via het negatieve schorsingsadvies van de jeugdreclassering en de impact daarvan op de standpunten van de overige actoren desalniettemin – indirect – van invloed kan zijn op de uitkomst van de schorsingsbeslissing van de betreffende rechter-commissaris. Voor de uitkomst van de rechterlijke beslissing inzake de voorlopige hechtenis is dus niet enkel het beoordelingskader van de rechter-commissaris of raadkamer doorslaggevend, maar zijn ook de beoordelingskaders van de andere actoren in de praktijk relevant, doordat de beslissingen van de verschillende actoren op elkaar inwerken en elkaar kunnen beïnvloeden.

De juridisch-georiënteerde beoordelingskaders van de rechter, officier van justitie en advocaat hoeven echter niet per definitie op gespannen voet te staan met de hulpverleningsgeoriënteerde beoordelingskaders van de Raad, jeugdreclassering en justitiële jeugdinrichting. In het voorgaande en onderhavige hoofdstuk is duidelijk geworden dat rechters, officieren en advocaten – zij het met aanzienlijke onderlinge verschillen in percepties binnen de beroepsgroep en tussen de beroepsgroepen – doorgaans de pedagogische dimensie van het jeugdstrafrecht onderkennen en deze, met inachtneming van hun eigen rol, meenemen in de wijze waarop zij omgaan met de voorlopige hechtenis in jeugdzaken. Zo is in paragraaf 7.7.5 reeds geconcludeerd dat rechters doorgaans veel aandacht hebben voor het ‘pedagogische effect’ van hun beslissingen en dit als een rode draad loopt door de rechterlijke besluitvorming in het kader van de voorlopige hechtenis van minderjarigen.

Uiteindelijk moet worden vastgesteld dat het (juridische) strafproces en het hulpverleningstraject dat in dit kader wordt opgestart onlosmakelijk met elkaar verbonden en wederzijds afhankelijk zijn: het verloop van het strafproces kan immers bepalend zijn voor de voortgang van het hulpverleningstraject, terwijl het verloop van het hulpverleningstraject van invloed kan zijn op het verloop van het strafproces. Zo kan het in de voorfase van het strafproces in gang gezette hulpverleningstraject abrupt worden beëindigd als de zittingsrechter de minderjarige op juridische gronden vrijspreekt. Andersom kan – in het geval de minderjarige wel wordt veroordeeld – het hulpverleningstraject dat is ingezet in de voorfase van het strafproces van invloed zijn op de straftoemeting door de zittingsrechter (zie par. 8.7.4).

Tegen deze achtergrond worden in de navolgende subparagrafen een viertal processen van interacties tussen actoren uiteengezet die bepalend kunnen zijn voor de (uitkomsten van) rechterlijke voorlopige hechtenisbeslissingen ten aanzien van minderjarigen. Hiermee wordt inzicht geboden in de wijze waarop de dynamiek van interacties tussen actoren bijdraagt aan een praktijk waarin weinig vorderingen tot voorlopige hechtenis worden afgewezen (par. 8.7.2), het faciliteren van hulpverlening een centrale positie inneemt bij de schorsing onder bijzondere voorwaarden (par. 8.7.3) en de beslissingen over de voorlopige hechtenis, de schorsing onder voorwaarden en de uiteindelijke straftoemeting nauw met elkaar samenhangen (par. 8.7.4). Voorts wordt nader ingegaan op de wijzen waarop de informatie-uitwisseling, afstemming en samenwerking tussen de verschillende actoren concreet vorm krijgen in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen (par. 8.7.5).

8.7.2 Dynamiek die stuurt richting toewijzing voorlopige hechtenis en schorsing

In het voorgaande hoofdstuk is geconstateerd dat de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen zich kenmerkt door opvallend weinig afwijzingen van vorderingen tot voorlopige hechtenis door de rechter-commissaris en raadkamer. In paragraaf 7.7.1 is beschreven dat een oorzaak daarvan is gelegen in het rechterlijke besluitvormingsproces, waarin sprake is van een wederzijdse beïnvloeding tussen de 'bevelsbeslissing' en de 'tenuitvoerleggingsbeslissing' (lees: schorsingsbeslissing). Kort gezegd, blijken rechters-commissarissen en raadkamers de criteria voor het bevelen van voorlopige hechtenis soms ruimhartig te interpreteren om de schorsing onder bijzondere voorwaarden mogelijk te maken in gevallen waarin zij dit (pedagogisch) wenselijk achten. Gesignaleerd is dat een onderliggende verklaring van deze praktijk is gelegen in de structuur van het huidige wettelijke systeem, waarin een bevel tot voorlopige hechtenis nodig is om minder ingrijpende dwangmiddelen (lees: schorsingsvoorwaarden) te kunnen toepassen en daarmee te voorkomen dat de minderjarige verdachte zonder enige vorm van toezicht, begeleiding of andere voorwaarden in vrijheid moet worden gesteld. In het onderhavige hoofdstuk komt naar voren dat – binnen de kaders van het huidige wettelijke systeem – ook de dynamiek tussen de instanties en actoren in de voorlopige hechtenispraktijk ertoe kan bijdragen dat rechters-commissarissen en raadkamers in jeugdzaken weinig vorderingen tot voorlopige hechtenis afwijzen. Dit houdt verband met de voorselecterende rol van de officier van justitie, de adviesrollen van de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering en de op schorsing gerichte verwezen van advocaten.

Zodra een minderjarige verdachte door een (hulp)officier in verzekering wordt gesteld, treedt een aantal processen in werking. Zo zal de officier van justitie gedurende de in verzekeringstelling bepalen of hij de voorlopige hechtenis gaat vorderen. In deze beslissing spelen verschillende factoren

een rol, maar in elk geval zal de officier in beginsel enkel voorlopige hechtenis vorderen als hij verwacht dat deze vordering op basis van de wettelijke criteria voor toewijzing vatbaar is. Hiermee vindt in feite een voorselectie van zaken plaats. Parallel aan deze procedure start de Raad tijdens de in verzekeringstelling van de minderjarige een raadsonderzoek IVS-2A, waarbij soms ook de jeugdreclassering wordt betrokken. Dit raadsonderzoek resulteert in een raadsrapport ten behoeve van een eventuele voorgeleiding bij de rechter-commissaris. In dit rapport wordt een op pedagogische gronden onderbouwd advies van de Raad opgenomen over het al dan niet schorsen van de voorlopige hechtenis onder bijzondere voorwaarden. Soms geeft de jeugdreclassering ook een (zelfstandig) advies over de schorsing en de bijzondere voorwaarden.

Deze processen hebben tot gevolg dat de rechter-commissaris enkel door de officier van justitie 'voorgeselecteerde' zaken voor zich krijgt⁶¹⁵ en dat hij nog voordat hij een beslissing heeft genomen over het al dan niet toewijzen van de vordering tot voorlopige hechtenis (de bevelsbeslissing), reeds beschikt over een op pedagogische gronden onderbouwd advies van de Raad en/of jeugdreclassering over de schorsing van de voorlopige hechtenis (de tenuitvoerleggingsbeslissing). Nu de Raad en/of de jeugdreclassering in de praktijk welhaast nooit op pedagogische gronden adviseren om de minderjarige verdachte die wordt voorgeleid zonder enige vorm van toezicht, begeleiding of andere voorwaarden in vrijheid te stellen, betekent dit dat deze adviezen onmiskenbaar kunnen werken als een incentive voor de rechter-commissaris (of raadkamer) om vorderingen tot voorlopige hechtenis toe te wijzen, eventueel om vervolgens te kunnen schorsen onder bijzondere voorwaarden.⁶¹⁶ Dit geldt te meer nu in het vorige hoofdstuk is gebleken dat rechters-commissarissen en raadkamerrechters in jeugdzaken veel waarde lijken te hechten aan het 'pedagogische effect' van hun beslissingen, waarbij de adviezen van de Raad en/of jeugdreclassering over wat 'pedagogisch wenselijk' is doorgaans serieus worden genomen (zie par. 7.7.5).

Op deze wijze sturen de adviezen van de Raad en/of jeugdreclassering de rechter-commissaris of raadkamer *op pedagogische gronden* in de richting van toewijzing van een vordering tot voorlopige hechtenis, die, gelet op de 'voorselectie' van de officier, veelal in beginsel ook *op juridische gronden* – eventueel door een ruime interpretatie daarvan – voor toewijzing vatbaar

615 Voor de raadkamer geldt dat de zaak niet alleen ten minste tweemaal de 'voorselectie' van de officier heeft doorstaan (in het kader van de vordering tot inbewaringstelling en de daarop volgende vordering tot gevangenhouding), maar ook al door de 'filter' van de rechter-commissaris en (een) eventuele eerdere raadkamer(s) is gegaan.

616 In de praktijk komt het er op neer dat de Raad en/of de jeugdreclassering op pedagogische gronden adviseren om ofwel (1) de voorlopige hechtenis *niet te schorsen*, ofwel (2) de voorlopige hechtenis *te schorsen onder bijzondere voorwaarden*. Beide scenario's van wat de Raad en/of de jeugdreclassering in het betreffende geval vanuit pedagogisch oogpunt de meest wenselijke uitkomst vinden voor de minderjarige (lees: niet schorsen of schorsen onder bijzondere voorwaarden) zijn alleen te realiseren als de voorlopige hechtenis wordt bevolen.

zal zijn. Daarbij komt dat sommige advocaten zich in hun verweer tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting niet zozeer richten op een afwijzing van de vordering, maar al hun pijlen richten op de schorsing van de voorlopige hechtenis, omdat zij verwachten dat een schorsing onder voorwaarden – bijvoorbeeld vanwege het daartoe strekkende advies van de Raad en/of jeugdreclassering – het best haalbare resultaat is voor hun cliënt. Ook dit draagt bij aan een dynamiek tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting waarin de eventuele schorsing van de voorlopige hechtenis centraal komt te staan en de beslissing over de toewijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis – die in principe aan de beslissing over de schorsing vooraf hoort te gaan – volledig naar de achtergrond verdwijnt en soms zelfs door de advocaat als een vaststaand gegeven lijkt te worden beschouwd.

8.7.3 Dynamiek die bijdraagt aan het hulpverleningskarakter van de schorsing

Een ander opvallend patroon in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen is dat door de interacties tussen de verschillende actoren een dynamiek kan ontstaan die bijdraagt aan het sterk op hulpverlening georiënteerde karakter van de schorsing onder bijzondere voorwaarden. In het voorgaande hoofdstuk is reeds gesignaleerd dat de beslissing van de rechter-commissaris en raadkamer over de schorsing en de bijzondere voorwaarden in de praktijk nogal eens een – qua inhoud – min of meer zelfstandig karakter lijkt te hebben (lees: los van het afgegeven bevel tot voorlopige hechtenis; zie par. 7.7.2). Factoren zoals de ernst van het strafbare feit⁶¹⁷ en de pedagogische c.q. hulpverleningsbelangen van de minderjarige spelen doorgaans een belangrijke rol in de schorsingsbeslissing, ongeacht de formeel-juridische gronden die – ex artikel 67a, eerste en tweede lid Sv – ten grondslag liggen aan het bevel tot voorlopige hechtenis. Geconstateerd is dat vooral de rechterlijke beslissing over de aan de schorsing te verbinden bijzondere voorwaarden veelal een sterk hulpverleningskarakter heeft, hetgeen ertoe kan leiden dat de schorsing verwordt tot een kader voor interventies die – ongeacht de gronden van het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis – primair strekken tot verwezenlijking van hulpverleningsdoelstellingen.

Deze op hulpverlening gerichte schorsingspraktijk kan niet los worden gezien van de input die de rechter-commissaris en raadkamer krijgen van de overige betrokken actoren, in het bijzonder de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering. Zoals in het bovenstaande is beschreven, hanteren de Raad en de jeugdreclassering in hun adviezen over de schorsing en schorsingsvoorwaarden beoordelingskaders waarin de hulpverleningsbehoeften van de minderjarige een prominente plek innemen en het stimuleren van een positieve ontwikkeling van de minderjarige als uitgangs-

617 De rol van de ernst van het feit in de schorsingsbeslissing kan niet los worden gezien van de nauwe samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf, zoals zal worden beschreven in de onderstaande paragraaf 8.7.4. Zie hierover ook paragraaf 7.7.3.

punt wordt genomen met als doel om recidive in de toekomst te voorkomen. Hierbij wordt door de Raad en de jeugdreclassering (doorgaans) geen rekening gehouden met de formeel-juridische gronden die ten grondslag liggen aan de vordering, dan wel het bevel tot voorlopige hechtenis.⁶¹⁸ De primair op pedagogische (en/of ontwikkelingspsychologische) gronden gebaseerde en op hulpverlening georiënteerde benadering wordt aldus via de adviezen van de Raad en jeugdreclassering over de schorsing en de schorsingsvoorwaarden het besluitvormingsproces van de rechter ingebracht. Dit gebeurt niet alleen direct, maar kan ook indirect plaatsvinden doordat de advocaat en/of de officier van justitie de adviezen van de Raad en/of jeugdreclassering betreft in het bepalen en onderbouwen van hun standpunten over de schorsing en de schorsingsvoorwaarden. Hierdoor kan – althans in sommige zaken – een dynamiek ontstaan die sterk bijdraagt aan het verworden van de schorsingsbeslissing tot een beslissing met een sterk op hulpverlening georiënteerd karakter.

Goed denkbaar is het scenario van een voorgeleiding waar de advocaat van de minderjarige zich in zijn schorsingsverzoek expliciet aansluit bij het advies van de Raad en de jeugdreclassering om de voorlopige hechtenis te schorsen onder een aantal op hulpverlening gerichte bijzondere voorwaarden. Nu zijn minderjarige cliënt eerst en vooral zo snel mogelijk naar huis wil en de minderjarige en ouders bereid zijn om mee te werken met de geadviseerde schorsingsvoorwaarden, conformeert de advocaat zich aan de door de Raad en jeugdreclassering voorgestelde schorsingsvoorwaarden, al is het maar om niet veel afbreuk te doen aan het schorsingsadvies van de Raad en de jeugdreclassering om daarmee de kans op toewijzing van het schorsingsverzoek te vergroten. Hierdoor wordt de rechter-commissaris dus geconfronteerd met een op pedagogische gronden gebaseerd advies van de Raad om de voorlopige hechtenis te schorsen en de bijzondere voorwaarden te gebruiken om hulpverlening te faciliteren, dat wordt ondersteund door de jeugdreclassering, de advocaat, de minderjarige en de ouders. Mede gelet op de afwezigheid van de officier van justitie,⁶¹⁹ kan tijdens de voorgeleiding het hulpverleningsperspectief ten aanzien van de schorsing daardoor sterk op de voorgrond komen te staan. De rechter-commissaris zal bij het nemen van schorsingsbeslissing veelal ook wel oog hebben voor de ernst van het feit en de relevante maatschappelijke en/of strafvorderlijke belangen, maar de beschreven dynamiek kan niettemin sterk van invloed zijn op de schorsingsbeslissing. Dit geldt te meer nu rechters-commissarissen, zoals in het voorgaande hoofdstuk is beschreven, in jeugdzaken doorgaans ontvankelijk

618 Overigens zullen de formeel-juridische gronden waarop een vordering of bevel tot voorlopige hechtenis is gebaseerd in elk geval in het stadium van de voorgeleiding veelal (nog) niet eens bekend zijn bij de Raad en jeugdreclassering op het moment waarop het schorsingsadvies wordt opgesteld. De Raad en de jeugdreclassering hebben überhaupt geen inzage in dergelijke juridische processtukken, zoals vorderingen en beschikkingen.

619 In de praktijk geeft de officier soms wel zijn standpunt over de schorsing voorafgaand aan de voorgeleiding via de e-mail of telefoon door aan de rechter-commissaris.

lijken te zijn voor de 'hulpverleningsbenadering' van de schorsing en veel waarde hechten aan het 'pedagogische effect' van hun beslissingen (zie par. 7.7.2 en 7.7.5).

Eenzelfde dynamiek kan ontstaan bij de raadkamerzitting. Anders dan bij voorgeleidingen, is er bij raadkamerzittingen wel een officier van justitie aanwezig die een standpunt zal innemen over de schorsing. De officier van justitie zal bij het bepalen van dit standpunt onder meer de ernst van het feit en de relevante maatschappelijke, dan wel strafvorderlijke belangen betrekken. Niettemin is in het onderhavige hoofdstuk naar voren gekomen dat officieren bij het bepalen van het standpunt over de schorsing ook oog (kunnen) hebben voor de 'pedagogische doelstellingen' die met een schorsing onder bijzondere voorwaarden kunnen worden verwezenlijkt. Hierdoor kan het voorkomen dat tijdens een raadkamerzitting ook de officier van justitie meegaat met het advies van de Raad en/of de jeugdreclassering om de voorlopige hechtenis te schorsen en om de bijzondere voorwaarden te gebruiken om hulpverlening op te starten. Hierbij kan ook een rol spelen dat deze hulpverlening uiteindelijk (mede) tot doel heeft dat wordt voorkomen dat de minderjarige in de toekomst recidiveert; een doel waar ook maatschappelijke belangen mee zijn gediend.

Voorts kan bij een raadkamerzitting aan de orde zijn dat de jeugdreclassering de periode van de inbewaringstelling heeft gebruikt om – samen met de minderjarige en zijn ouders – een schorsingsplan op te stellen en in het kader daarvan bijvoorbeeld een behandelplek en/of een dagbestedingsactiviteit voor de minderjarige heeft georganiseerd. Een dergelijk schorsingsplan van de jeugdreclassering is gericht op het mogelijk maken van een verantwoorde schorsing, waarbij het (acute) recidivegevaar wordt ingedamd en tevens passende hulpverlening wordt geboden om het welzijn en de ontwikkeling van de minderjarige te waarborgen en/of te bevorderen. Indien tijdens de raadkamerzitting door de jeugdreclassering een dergelijk schorsingsplan wordt gepresenteerd, dat wordt gesteund door de Raad, de advocaat, ouders en de minderjarige en waarvoor reeds de nodige inspanningen zijn verricht om bijvoorbeeld een passende behandelplek of dagbestedingsactiviteit te vinden, dan zal dit schorsingsplan ook een centrale positie innemen in de standpuntbepaling van de officier, alsook in de schorsingsbeslissing van de rechter. Dit staat er uiteraard niet per definitie aan in de weg dat de officier en/of de raadkamer zich alsnog op het standpunt stellen dat bijvoorbeeld de ernst van het feit of strafvorderlijke belangen zich tegen een schorsing verzetten. Niettemin wordt met een schorsingsplan van de jeugdreclassering in feite een concreet uitgewerkt hulpverleningsplan ingebracht in het rechterlijke besluitvormingsproces over de schorsing van de voorlopige hechtenis, hetgeen ontegenzeggelijk bijdraagt aan het in het voorgaande hoofdstuk gesignaleerde 'hulpverleningskarakter' van de rechterlijke beslissing over de schorsing en de daaraan te verbinden voorwaarden.

Tot slot moet worden vastgesteld dat het hulpverleningskarakter van de schorsing onder bijzondere voorwaarden überhaupt niet los kan worden gezien van de bijzondere positie van de jeugdreclassering, die immers niet

alleen de rechter-commissaris en raadkamer informeert en adviseert over de schorsing en eventueel een schorsingsplan opstelt, maar de schorsing vervolgens ook zal *uitvoeren* door toe te zien op de naleving van de schorsingsvoorwaarden en de minderjarige daarin te begeleiden. Hierdoor bestaat in de praktijk de situatie dat de jeugdreclassering via (pre-)adviezen over de schorsing en het opstellen van een schorsingsplan invloed kan uitoefenen op de beslissing van de rechter over de schorsing en de daaraan te verbinden voorwaarden; een beslissing die bepalend is voor de kaders waarbinnen de jeugdreclassering vervolgens het toezicht en de begeleiding van de minderjarige zal vormgeven. Daarbij komt dat in veel gevallen de bijzondere voorwaarde 'houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering' wordt verbonden aan de schorsing, waarmee de jeugdreclassering tijdens de schorsing de ruimte wordt geboden om zelfstandig in de vorm van aanwijzingen 'voorwaarden' te stellen.⁶²⁰

In het onderhavige hoofdstuk is bovendien gebleken dat geïnterviewde jeugdreclasserders en gedragsdeskundigen van de jeugdreclassering veel ruimte ervaren om gedurende de schorsing naar eigen inzicht aanwijzingen te geven aan de minderjarige, die in hun optiek 'passend' zijn met het oog op het beoogde hulpverleningstraject. Verschillende respondenten van de jeugdreclassering benadrukken dat deze speelruimte belangrijk is, omdat de jeugdreclasserder hiermee gedurende de schorsing flexibel kan inspelen op wijzigende hulpverleningsbehoeften van de minderjarige. Tegelijkertijd werkt de ruimte van de jeugdreclassering om naar eigen inzicht aanwijzingen te geven een praktijk in de hand waarin de formeel-juridische gronden die het onderliggende rechterlijke bevel tot voorlopige hechtenis rechtvaardigen – ex artikel 67a, eerste en tweede lid Sv – bij de tenuitvoerlegging van de schorsing eenvoudig uit beeld kunnen verdwijnen. Hierdoor kan de schorsing verworden tot een min of meer zelfstandig kader voor interventies die zijn gericht op hulpverlening, waarbij het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis in feite primair fungeert als een stok achter de deur om het meewerken aan de hulpverlening af te dwingen, hetgeen tevens naar voren komt in de wijze waarop jeugdreclasserders en officieren van justitie in de praktijk omgaan met respectievelijk het 'terugmelden' en vorderen van de opheffing van de schorsing (vgl. par. 8.5.3 en 8.2.5).

8.7.4 Dynamiek die de samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf versterkt

In het voorgaande hoofdstuk is geconstateerd dat beslissingen van de rechter-commissaris en raadkamer(s) in het kader van de voorlopige hechtenis niet los kunnen worden gezien van de beslissingen van de zittingsrechter over de straftoemeting en vice versa. In de huidige praktijk zal een minderjarige, waarvan de voorlopige hechtenis is geschorst, bij veroordeling in

620 Vgl. artikel 27, eerste lid, onder 1° BTJ.

beginsel niet door de zittingsrechter naar de justitiële jeugdinrichting worden gestuurd om nog een detentiestraf te gaan uitzitten, bovenop de periode die de minderjarige reeds in voorarrest heeft gezeten. Tegelijkertijd resulteert de – eventueel aan de schorsing voorafgaande – tijd die de minderjarige heeft doorgebracht in voorarrest bij veroordeling niet zelden in het opleggen van een onvoorwaardelijke jeugddetentie voor exact de duur van het voorarrest, hetgeen vervolgens met elkaar wordt verrekend (vgl. art. 27 Sr). De beslissingen van de rechter-commissaris en raadkamer in het kader van de voorlopige hechtenis zijn aldus zeer bepalend voor de straftoemetingbeslissingen van de zittingsrechter. Omgekeerd lijken rechters-commissarissen en raadkamerrechters zich hier terdege van bewust, waardoor de beoogde of verwachte straftoemeting een prominente rol kan spelen in de voorlopige hechtenisbeslissingen, waaronder ook de beslissing over de schorsing (zie hierover par. 7.7.3).

In het onderhavige hoofdstuk is duidelijk geworden dat deze samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf in de rechterlijke besluitvorming niet op zichzelf staat, maar wordt gevoed door de input van verschillende actoren. Officieren van justitie houden bij de beslissingen over het al dan niet vorderen van voorlopige hechtenis en het bepalen van hun standpunten over de schorsing rekening met de beoogde uitkomst van de strafzaak (lees: de beoogde strafeis), terwijl zij bij het formuleren van de strafeis rekening houden met de in het voortraject ingezette dwangmiddelen c.q. interventies (lees: de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden). Ook voor de geïnterviewde officieren blijkt te gelden dat de drempel hoog is om ten aanzien van een minderjarige verdachte, van wie de voorlopige hechtenis is geschorst, een zodanig lange onvoorwaardelijke jeugddetentie te eisen dat deze eis bij toewijzing zou betekenen dat de minderjarige na veroordeling naar de justitiële jeugdinrichting wordt (terug)gestuurd. Tegelijkertijd wordt door geïnterviewde officieren aangegeven dat de duur van het reeds uitgezeten voorarrest in de praktijk veelal leidend is voor de duur van het onvoorwaardelijke deel van de door de officier geëiste jeugddetentie.

Voorts valt op dat in de benaderingen van de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering en justitiële jeugdinrichting de voorlopige hechtenis en de straf ook niet als van elkaar losstaande entiteiten worden beschouwd. Deze actoren lijken de voorlopige hechtenis, schorsing onder voorwaarden en de straf te benaderen als onderdelen van een doorlopend (hulpverlenings)traject dat is gericht op het stimuleren van een positieve ontwikkeling van de minderjarige in de verschillende domeinen in zijn leven – thuis, school, vrijetijdsbesteding, et cetera – om hiermee recidive in de toekomst te voorkomen. Deze benadering heeft een weerslag op de adviezen van de Raad en de jeugdreclassering over de schorsing van de voorlopige hechtenis en de bijzondere voorwaarden die daaraan kunnen worden verbonden, alsook op het uiteindelijke strafadvies (zie par. 8.4.3 en 8.5.4).

Zo zouden de Raad en jeugdreclassering in een concrete zaak een traject voor ogen kunnen hebben waarbij de inbewaringstelling wordt gebruikt om een pedagogisch signaal af te geven richting de minderjarige dat zijn

gedrag (lees: het strafbare feit) onacceptabel is. Het verblijf in de justitiële jeugdinrichting kan dan tevens worden gebruikt om structuur te brengen in het dag- en nachtritme van de minderjarige en om de minderjarige weer onderwijs te laten volgen. Ook kan de periode van inbewaringstelling worden benut om jeugdreclasseringsbegeleiding te starten en een schorsingsplan op te stellen om het traject vervolgens ambulant te kunnen voortzetten in het kader van de schorsing onder voorwaarden. Dit beoogde traject kan meebrengen dat de Raad en/of de jeugdreclassering ten tijde van de voorgeleiding adviseren om de inbewaringstelling niet te schorsen, maar – twee weken later – ten tijde van de eerste raadkamerzitting op basis van het inmiddels opgestelde schorsingsplan adviseren om de gevangenhouding wel te schorsen. Hierbij kunnen de Raad en/of de jeugdreclassering met hun advies over de bijzondere schorsingsvoorwaarden een koers uitzetten voor de invulling van het ambulante vervolg van het (hulpverlenings)traject in het kader van de schorsing.

De koers van het beoogde traject zal tevens ten grondslag liggen aan het voorlopige strafadvies dat binnen twee weken na de voorgeleiding door de Raad moet worden opgesteld (rapportage IVS-2B). De jeugdreclassering werkt hier tijdens de begeleiding van de minderjarige in het kader van de schorsing mee verder en stuurt vlak voor de zitting een evaluatierapportage terug naar de Raad. Vervolgens formuleert de Raad een strafadvies voor de zittingsrechter, waarbij wordt voortgebouwd op het traject dat reeds is ingezet tijdens de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden. Dit impliceert dat als de voorlopige hechtenis van de minderjarige eenmaal is geschorst onder voorwaarden en het traject hiermee een ambulante vorm heeft gekregen, de Raad doorgaans niet zal adviseren om de minderjarige een zodanige detentiestraf op te leggen dat hij na veroordeling terug moet naar de justitiële jeugdinrichting. Dit zou immers het reeds ingezette ambulante (hulpverlenings)traject ernstig verstoren, hetgeen niet wenselijk zal worden geacht met het oog op de verwezenlijking van de door de Raad en jeugdreclassering beoogde doelstellingen van het jeugdstrafrechtelijke ingrijpen, te weten het stimuleren van een positieve ontwikkeling van de minderjarige en het voorkomen van recidive in de toekomst.

Tegen deze achtergrond is het verklaarbaar dat sommige rechters tijdens de interviews ‘pedagogische’ argumenten aandragen om de nauwe samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf in de jeugdstrafrechtspraktijk te rechtvaardigen. In het vorige hoofdstuk (par. 7.7.3) is gebleken dat verschillende geïnterviewde rechters de opvatting delen dat het vanuit pedagogisch oogpunt effectiever is om een vrijheidsbenemende reactie direct te laten volgen op het delictgedrag. Ook zou de huidige praktijk volgens verschillende rechters minder schadelijk zijn voor de ontwikkeling van de minderjarige dan een praktijk waarin de minderjarige zijn proces in vrijheid mag afwachten, maar hij vervolgens – maanden later – alsnog kan worden veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf die hij dan nog moet uitzitten. Deze argumenten vinden steun in de ‘trajectbenadering’, zoals die doorgaans lijkt te worden nagestreefd door de Raad, jeugdreclassering en justitiële jeugdin-

richting, waarin de voorlopige hechtenis, schorsing onder voorwaarden en straf onderdeel zijn van een doorlopend (hulpverlenings)traject dat, indien nodig, residentieel start en vervolgens, indien mogelijk, ambulant wordt voortgezet.

Verschillende geïnterviewde advocaten zijn daarentegen kritisch op de praktijk waarin – althans in hun beleving – de voorlopige hechtenis wordt gebruikt om vooruit te lopen op de vrijheidsstraf. Zij stellen zich op het standpunt dat hiermee een ernstige inbreuk wordt gemaakt op de onschuld-presumptie en dat een dergelijke praktijk niet in lijn is met de rechtspraak van het EHRM. Advocaten wijzen erop dat deze praktijk vergaande nadelige gevolgen kan hebben voor minderjarigen die – vooruitlopend op hun straf – in voorarrest hebben gezeten, maar uiteindelijk worden vrijgesproken. Ook signaleert een aantal advocaten dat deze praktijk ertoe leidt dat minderjarige cliënten na een veroordeling minder geneigd zijn om in hoger beroep te gaan als zij de in eerste aanleg opgelegde vrijheidsstraf toch al hebben uitgezeten in voorarrest, terwijl de advocaat mogelijk wel kansen ziet voor een succesvol hoger beroep. Voorts zijn verschillende geïnterviewde advocaten kritisch op de praktijk waarin het gebruik van voorarrest na veroordeling welhaast standaard zou resulteren in een onvoorwaardelijke jeugddetentie, hetgeen zeer nadelige gevolgen kan hebben voor de justitiële documentatie van de minderjarige en het verkrijgen van een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG). Tegelijkertijd is tijdens de interviews naar voren gekomen dat advocaten bereid zijn om pragmatisch om te gaan met de nauwe samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf als dit voordelen oplevert voor hun cliënt. Zo wordt tijdens de interviews meermaals door advocaten aangegeven dat zij in hun verdedigingsstrategie vaak bewust vol inzetten op een vroegtijdige schorsing van de voorlopige hechtenis om daarmee de drempel voor de zittingsrechter om bij veroordeling een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf op te leggen aanzienlijk te verhogen, waarbij zij het tijdens de strafzitting niet zullen nalaten om de zittingsrechter op deze ‘ongeschreven regel’ te wijzen. In zoverre dragen ook advocaten bij aan het in stand houden van de samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf in de jeugdstrafrechtspraktijk.

Aldus is de samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf stevig verankerd in de werkwijze van de verschillende actoren in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Hierdoor ontstaat een dynamiek waarin veel van de vorderingen en standpunten van de officier, de adviezen van de Raad en/of de jeugdreclassering (al dan niet met input van gedragsdeskundigen van de justitiële jeugdinrichting) en zelfs de verzoeken van de advocaat, waarmee de rechters te maken krijgen tijdens de voorgeleiding, raadkamerzitting en strafzitting, bijdragen aan het bestendigen van de praktijk waarin de voorlopige hechtenis en de straf onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

8.7.5 Dynamiek beïnvloed door (gebrekkige) informatie-uitwisseling en afstemming

De betrokkenheid van de verschillende professionele actoren in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen brengt met zich dat voortdurend uitwisselingen van informatie en afstemmingen – en mogelijk ook samenwerkingen – tussen actoren plaatsvinden. Deze informatie-uitwisselingen geschieden deels in het formele kader van de strafprocedure, bijvoorbeeld in de vorm van processtukken (vorderingen, rapportages en adviezen, beschikkingen) en tijdens de voorgeleiding en raadkamerzittingen. Daar blijft het echter niet tot beperkt. Ook voorafgaand en parallel aan de formele gerechtelijke strafprocedure vinden structureel overleggen plaats waarbij verschillende actoren – met name ketenpartners – informatie uitwisselen, zoals de ZSM-tafel, het netwerk- en trajectberaad en de perspectiefplanbespreking. Voorts is in het onderhavige hoofdstuk duidelijk geworden dat een belangrijk deel van de interacties tussen de betrokken actoren in de voorlopige hechtenispraktijk geschiedt op een meer informele, één-op-één basis. Zo komt het voor dat er in het kader van de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden één-op-één interacties zijn tussen onder meer de officier van justitie en de raadsonderzoeker, de officier van justitie en de rechter-commissaris, de officier van justitie en de jeugdreclasserder, de advocaat en de raadsonderzoeker, de advocaat en de jeugdreclasserder, de raadsonderzoeker en de jeugdreclasserder, de raadsonderzoeker en een groepsleider of gedagsdeskundige uit de justitiële jeugdinrichting, en/of de jeugdreclasserder en een groepsleider, gedagsdeskundige of ITB-er uit de justitiële jeugdinrichting. Desondanks is in het voorgaande en onderhavige hoofdstuk naar voren gekomen dat de informatie-uitwisseling tussen de actoren in de praktijk niet altijd vloeiend verloopt en dat sommige actoren dit als problematisch ervaren.

In de korte periode tot aan de voorgeleiding heeft de grote tijdsdruk in de praktijk een weerslag op de informatie-uitwisseling. Zo schrijft de wet voor dat de officier van justitie acht slaat op de rapportage (lees: IVS-2A) van de Raad voor de Kinderbescherming *alvorens* hij een vordering tot bewaring doet (artikel 491, tweede lid Sv).⁶²¹ In de praktijk wordt de raadsrapportage echter doorgaans pas vlak voor de voorgeleiding afgerond en beschikbaar, dus *nadat* de officier zijn beslissing over het al dan niet vorderen van de inbewaringstelling heeft genomen. Sommige geïnterviewde officieren geven aan dat zij om die reden soms proberen om – eventueel via de vertegenwoordiger van de Raad op ZSM – contact te zoeken met de raadsonderzoeker die het rapport opstelt om de meest recente informatie, die in het rapport zal worden opgenomen, toch te kunnen meenemen bij de beslissing over het al dan niet vorderen van de inbewaringstelling. Dit lijkt echter niet structureel te zijn gewaarborgd.

621 N.B. Sinds 1 maart 2017 is dit voorschrift neergelegd in artikel 490, tweede lid (nieuw) Sv en minder dwingend geformuleerd.

De grote tijdsdruk voorafgaand aan de voorgeleiding en de daarmee gepaard gaande late aanlevering van informatie heeft ook een weerslag op de voorbereiding van de voorgeleiding door de rechter-commissaris. Belangrijke processtukken, zoals de raadsrapportage, maar soms ook de vordering van de officier, komen pas kort – soms slechts enkele minuten – voor aanvang van de voorgeleiding ter beschikking van de rechter-commissaris. Hierdoor heeft de rechter-commissaris niet altijd de tijd om het raadsrapport grondig door te lezen voorafgaand aan de voorgeleiding, hetgeen overigens wel enigszins wordt gecompenseerd doordat een vertegenwoordiger van de Raad bij de voorgeleiding aanwezig is om het rapport toe te lichten. Een late aanlevering van de vordering van de officier brengt voorts met zich dat het voor de rechter-commissaris tijdens het bestuderen van het politiedossier ter voorbereiding van de voorgeleiding nog onduidelijk is op welke gronden de officier de inbewaringstelling vordert. Hierbij komt dat de vordering op papier nogal eens summier is onderbouwd én dat de officier vrijwel nooit aanwezig is bij de voorgeleiding, waardoor de vordering niet mondeling wordt toegelicht. Dit wordt door verschillende geïnterviewde rechters-commissarissen als lastig ervaren.

Voorts is in het onderhavige hoofdstuk naar voren gekomen dat de verdediging van de minderjarige in de periode voorafgaand aan de voorgeleiding een zwakke informatiepositie heeft. In deze fase moet de advocaat het veelal doen met hetgeen zijn minderjarige cliënt en ouders hem vertellen en de informatie die de politie, de officier van justitie, de Raad en/of de jeugd-reclassering (desgevraagd) prijs willen geven. De advocaat krijgt doorgaans pas kort voor de voorgeleiding toegang tot het politiedossier, de vordering van de officier van justitie en de rapportage van de Raad. De beperkte informatie waarover de advocaat beschikt in de vroege voorfase van het strafproces is niet alleen het gevolg van de grote tijdsdruk waarmee de instanties die de informatie moeten aanleveren hebben te kampen, maar houdt ook verband met de (strafvorderlijke) belangen van de politie en officier van justitie om tijdens de eerste verhoren nog niet te veel informatie over de zaak aan de verdachte prijs te geven. De zwakke informatiepositie van de verdediging kan evenwel een weerslag hebben op de proceshouding van de minderjarige verdachte in deze vroege fase van het strafproces, zo blijkt uit interviews met advocaten. Zo zijn er advocaten die hun minderjarige cliënten welhaast standaard adviseren om zich in elk geval in de fase van de politieverhoren en, indien nodig, tijdens de voorgeleiding op hun zwijgrecht te beroepen om eerst te kunnen inventariseren wat er aan belastend materiaal in het dossier zit en hiermee te voorkomen dat de minderjarige verdachte reeds bij de eerste politieverhoren of bij de voorgeleiding een bekentenis aflegt, terwijl achteraf zou blijken dat het dossier zo weinig belastend materiaal bevat dat het zonder die bekentenis nooit tot een veroordeling zou zijn gekomen. Tegelijkertijd is in het voorgaande en onderhavige hoofdstuk gebleken dat het beroep van de minderjarige op zijn zwijgrecht – direct of indirect – een relevante factor kan zijn voor de uitkomst van de beslissing van de rechter-commissaris over het al dan niet schorsen van de voorlopige hechtenis.

Naast informatie-uitwisseling, vereist de betrokkenheid van verschillende actoren in de voorlopige hechtenispraktijk afstemming en soms ook samenwerking tussen actoren. Dit geldt in het bijzonder voor de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering en justitiële jeugdinrichting die in hun werkwijzen een trajectbenadering nastreven, waarin de voorlopige hechtenis, schorsing onder voorwaarden en straf idealiter onderdeel zijn van een doorlopend hulpverleningstraject. Om een goede afstemming tussen de betrokken actoren te realiseren zijn perspectiefplanbesprekingen en netwerk- en trajectberaden in het leven geroepen, waarbij onder meer vertegenwoordigers van de Raad, jeugdreclassering en/of justitiële jeugdinrichting (kunnen) aanschuiven. Desalniettemin zijn met name uit interviews met gedragsdeskundigen uit justitiële jeugdinrichtingen signalen naar voren gekomen dat in de praktijk kortweg drie concrete problemen in de weg staan aan het structureel realiseren van een trajectbenadering: (1) het ontbreken van een heldere taakverdeling en afstemming tussen de ketenpartners met betrekking tot informatieverzameling; (2) een gebrekkige afstemming tussen de termijnen van de perspectiefplannen, de momenten van overleg tussen ketenpartners en de termijnen van de strafprocedure; en (3) het ontbreken van een gestructureerde overdracht van de perspectiefplannen en van overige door de justitiële jeugdinrichting vergaarde kennis en informatie over de minderjarige van de inrichting naar de behandelaars en/of hulpverleners die de behandeling en/of begeleiding van de minderjarige tijdens de schorsing van de voorlopige hechtenis ambulant voortzetten (zie par. 8.6.2.3). Daarnaast is naar voren gekomen dat de kennis en informatie over de minderjarige die in de justitiële jeugdinrichting wordt opgedaan niet structureel wordt opgevraagd en betrokken in het advies dat de Raad en/of jeugdreclassering opstelt ten behoeve van de raadkamer.⁶²²

Tot slot is gebleken dat niet alleen afstemming en samenwerking tussen de actoren die direct betrokken zijn in de voorlopige hechtenispraktijk, maar ook de afstemming en samenwerking met andere instanties – direct of indirect – van invloed kan zijn op de besluitvorming van de rechter-commissaris en raadkamer inzake de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden. Dit komt duidelijk naar voren in de praktische beperkingen waar de jeugdreclassering nog wel eens tegenaan loopt bij het opstellen van een schorsingsplan of bij het onderzoeken van de mogelijkheden voor nachtdetentie. Zo zijn jeugdhulpaanbieders en scholen die weigeren een minderjarige verdachte aan te nemen, evenals wachtlijsten bij opvangen behandelplekken, belemmeringen die in de praktijk in de weg kunnen staan aan de samenwerking tussen deze instanties en de jeugdreclassering en/of justitiële jeugdinrichting die nodig is voor het opstellen van een verantwoord en uitvoerbaar schorsingsplan, dan wel voor het uitvoeren van

622 In een brief van 8 april 2015 heeft de staatssecretaris het voornemen kenbaar gemaakt dat de informatie van de justitiële jeugdinrichting standaard onderdeel moet gaan uitmaken van het advies van de Raad bij de raadkamer. Zie: *Kamerstukken II* 2014-2015, 28741/29270, nr. 25.

nachtdetentie. In dit verband is sinds 1 januari 2015 ook de gemeente een relevante actor waarmee de jeugdreclassering te maken heeft bij het opstellen van een schorsingsplan. Het met de inwerkingtreding van de Jeugdwet ingevoerde financieringssysteem van de jeugdhulp brengt met zich dat de jeugdreclassering in het schorsingsplan concreet moet aangeven welke vormen van jeugdhulp zij aangewezen achten en welke aanbieder deze jeugdhulp zou moeten verzorgen, zodat de rechter-commissaris of raadkamer dit uitdrukkelijk in de beschikking kan opnemen. Tijdens interviews met jeugdreclasserders en gedragsdeskundigen van de jeugdreclassering wordt evenwel naar voren gebracht dat het in de praktijk bijzonder lastig kan zijn om in een vroeg stadium exact aan te geven welke vormen van jeugdhulp en welke aanbieders het meest geschikt zijn voor de minderjarige, waardoor het financieringssysteem in de praktijk een vertragende werking kan hebben op het opstellen van een schorsingsplan.

Hiermee wordt duidelijk dat de afstemming tussen de actoren die direct of indirect betrokken zijn in de voorlopige hechtenispraktijk, waaronder ook de systemen waarbinnen deze afstemming plaats moet vinden, van invloed kan zijn op de mogelijkheden van de jeugdreclasserder bij het opstellen van een schorsingsplan en daarmee ook op de mogelijkheden van de rechter-commissaris of raadkamer om de voorlopige hechtenis van de minderjarige te schorsen. Dit illustreert dat rechters-commissarissen en raadkamers in hun besluitvorming in het kader van de voorlopige hechtenis in de praktijk soms zeer afhankelijk zijn van de inbreng van actoren, zoals de jeugdreclassering, die op hun beurt afhankelijk zijn van andere actoren (vgl. par. 7.7.4).

8.8 TOT BESLUIT

In dit hoofdstuk zijn de rollen, werkprocessen en beslissingen van de officier van justitie, advocaat, Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering en justitiële jeugdinrichting met betrekking tot de voorlopige hechtenis van minderjarigen, alsook de interacties tussen deze actoren onder de loep genomen. Duidelijk is geworden dat de in hoofdstuk 7 beschreven besluitvorming van de rechter-commissaris en de raadkamer over de voorlopige hechtenis en de schorsing onder bijzondere voorwaarden niet los kan worden gezien van de interacties met en tussen deze actoren en de dynamiek die daardoor kan ontstaan. Hierbij is het, gelet op de focus op de genoemde *professionele* actoren in het voorgaande en onderhavige hoofdstuk, wel van belang om in deze slotparagraaf nogmaals te benadrukken dat deze dynamiek niet enkel wordt beïnvloed door de input van, en interacties tussen de genoemde professionele actoren, maar ook door de minderjarige verdachte zelf en zijn ouders. De minderjarige verdachte en zijn ouders zijn geen *rechtsobjecten*, die het proces enkel ondergaan en zelf geen enkele stem hebben of anderszins invloed kunnen uitoefenen op het verloop van het voorlopige hechtenistraject. In het voorgaande en onderhavige hoofdstuk is immers duidelijk geworden dat de (proces)houding en inbreng van de

minderjarige verdachte en zijn ouders zonder meer – direct of indirect – van invloed kunnen zijn op de beslissingen van de officier van justitie, de verdedigingsstrategie van de advocaat, de adviezen van de Raad en de jeugd-reclassering en (mede daardoor) op de beslissingen van de rechter-commissaris en de raadkamer over de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden.

Concluderend kan worden gesteld dat als een rode draad door het onderhavige hoofdstuk heen loopt dat rechterlijke beslissingen inzake de voorlopige hechtenis van minderjarigen onderdeel zijn van een dynamisch proces van beslissingen van, en interacties tussen de betrokken actoren, waaronder dus ook de minderjarige en de ouders moeten worden begrepen. In dit proces kan elke beslissing van een actor en elke interactie tussen actoren gevolgen hebben voor beslissingen van andere actoren en daarmee ook voor (de uitkomst van) de beslissing van de rechter-commissaris of raadkamer over de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden. De nauwe samenhang tussen voorlopige hechtenis en de straftoemeting, zoals deze stevig is verankerd in de huidige praktijk, brengt zelfs met zich dat elke beslissing van een actor en elke interactie tussen actoren in de voorfase van het strafproces, die op enigerlei wijze de rechterlijke beslissingen over de voorlopige hechtenis beïnvloedt, uiteindelijk gevolgen kan hebben voor de wijze waarop de strafzaak wordt afgedaan en de straf die daarbij wordt opgelegd, hetgeen vervolgens weer gevolgen kan hebben voor bijvoorbeeld de justitiële documentatie van de minderjarige en het verkrijgen van een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG). Dit onderstreept nog maar eens de verantwoordelijkheid van alle professionele actoren om – met inachtneming van diens eigen rol en beoordelingskader – in elk geval uiterste zorgvuldigheid te betrachten bij het maken van keuzes en het nemen van beslissingen in het kader van de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden, daar al deze keuzes en beslissingen uiteindelijk een grote – positieve, dan wel negatieve – impact kunnen hebben op het leven van de minderjarige en zijn ouders; niet alleen op de korte termijn, maar ook op de langere termijn.